

toplumsal
cinsiyet/
kent/me kan
sempozyumu

11-12 Mayıs 2019

ankara

bildiriler
kitabı

TMMOB
Şehir Plancıları Odası
Kadın Komisyonu

2. toplumsal cinsiyet kent ve mekan sempozyumu

Bildiriler Kitabı

TMMOB
Şehir Plancıları Odası

2. TOPLUMSAL CİNSİYET / KENT / MEKAN SEMPOZYUMU

Bildiriler Kitabı

Kapak ve Yayına Hazırlık

Ayşecan AKŞİT
Deniz ALAYDIN
Hülya ÇETİNKAYA
Sultan KARASÜLEYMANOĞLU

Yayınlandığı Ortam

spo.org.tr

İletişim

TMMOB Şehir Plancıları Odası Genel Merkezi
Atatürk Bulvarı 219/7 Çankaya/Ankara
Tel: 0 312 418 30 75 Fax: 0 312 417 90 55
spo@spo.org.tr www.spo.org.tr

ISBN

978-605-01-1439-3
Aralık 2021

İÇİNDEKİLER

AÇILIŞ KONUŞMASI.....	8
------------------------------	----------

1. OTURUM

PLANLAMA/YEREL HİZMETLER VE KADIN OLMAK

YEREL HİZMETLERDE CİNSİYET DUYARLILIĞI: TÜRKİYE'YE YÖNELİK BİR DEĞERLENDİRME.....	13
--	----

Duru Çiğdem ŞİMŞEK

TOPLUMSAL CİNSİYET VE KENTSEL MEKÂN: KISITLILIKLAR, SINIRLAR VE BASKI UNSURLARI ÜZERİNE DENEYİM VE GÖRÜŞLER.....	34
---	----

Y. Şehir Plancısı Nursun KARABURUN AKINCI

2. OTURUM

KADIN-MEKAN-SINIRLAR

SYMBIOCITY YAKLAŞIMI İLE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNE DUYARLI KENT PLANLAMASI: BÜYÜKÇEKMECE ÖRNEĞİ.....	48
---	----

Doç. Dr. Savaş Zafer ŞAHİN , Fikriye PEHLİVAN, Saniye YENİAY

3. OTURUM

KIRSAL MEKAN VE KIRSAL ÖRGÜTLENME

4. OTURUM

MEKAN-GÖÇ-EKONOMİ

BEYLİKDÜZÜ İLÇESİNDE BULUNAN PARKLARIN VE SOKAKLARIN
EŞİTLİĞE UYGUNLUK AÇISINDAN DENETLENME ÇALIŞMASI:
BEYLİKDÜZÜ BELEDİYESİ.....77

Gizem AYKANAT, Harun CEVİZ

KADIN GİRİŞİMCİLİĞİNİN GELENEKSEL KENT DOKUSU İÇERİSİNDE
İNCELENMESİ: ULUS VE BEYPAZARI ÖRNEĞİ.....88

Ayçe Cansu ÖZDEMİR, Fatma GÖNÜLLÜ

5. OTURUM

KENT-BELLEK-KİMLİK

“MERSİN ESKİDEN YAVRU PARİS GİBİYDİ” – DEMOGRAFİK VE KENTSEL
DÖNÜŞÜME DAİR MERSİNLİ KADINLARIN ANLATILARI.....113

Esen ERGİN

6. OTURUM

SOSYOLOJİ-MEKAN-CİNSİYET

PANEL.....141

toplumsal cinsiyet / kent / mekan

11 Mayıs 2019 Cumartesi

9.00-9.45 Kayıt

9.45-10.15 Açılış

10.15-10.30 Film Gösterimi

10.30-10.45 Ara

10.45-12.15 1. Oturum Planlama / Yerel Hizmetler ve Kadın Olmak

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Serap KAYASÜ

Yerel Hizmetlerde Cinsiyet Duyarlılığı: Türkiye'ye Yönelik Bir Değerlendirme

Arş. Gör. Duru Çiğdem ŞİMŞEK

Toplumsal Cinsiyet ve Kentsel Mekan: Kısıtlılıklar, Sınırlar ve Baskı Unsurları Üzerine Deneyim ve Görüşler

Nursun KARABURUN AKINCI

Türkiye'nin Şehir Planlama Pratiğinde Kadın Plancıların Rolü ve Değişim: Tarihsel ve Güncel Perspektiften Bir Değerlendirme

Doç. Dr. Kübra CİHANGİR ÇAMUR

12.15-13.30 Yemek Arası

13.30-15.00 2. Oturum Kadın-Mekan-Sınırlar

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Funda ŞENOL CANTEK

Mekanın Cinsiyeti ve Yeni Orta Sınıf Karşılaşmaları: Çekmeköy Örneği

Bahar KILAN

Genç Kadınların Mekan Kullanımında Sınırlar ve Stratejiler: Kâğıthane Örneği

Rabia Demirci

Symbiocity Yaklaşımı İle Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Duyarlı Kent Planlaması: Büyükçekmece Örneği

Doç. Dr. Savaş Zafer ŞAHİN, Fikriye PEHLİVAN, Saniye YENİYAY

15.00-15.15 Ara

15.15-16.45 3. Oturum Kırsal Mekan ve Kırsal Örgütlenme

Oturum Başkanı: Dr. Öğr. Üyesi Emel KARAKAYA AYALP

Kırsal-Ekolojik Müstereklerin Çittlenmesi Ekseninde Kadınlar

Dr. Öğr. Üyesi Dalya HAZAR

Kırsalda Kadın Örgütlenmeleri: Eşikler ve Değerler Bursa Üreten Kadın Dernekleri Federasyonu Örneği

Arş. Gör. Zeynep ERDOĞAN

Bolu-Mudurnu Yerleşimindeki Kadınların Kamusal Mekan Kullanımlarına Yönelik Bir Değerlendirme

Prof. Dr. Sebahat AÇIKSÖZ, Cansu DİNÇTÜRK

Etkinlik Sekreteryası:

TMMOB Şehir Plancıları Odası Genel Merkezi

Atatürk Bulvarı 219/7 Çankaya-Ankara 0 312 418 30 75

sempozyumu etkinlik programı

12 Mayıs 2019 Pazar

09.30-10.45 4. Oturum Mekan-Göç-Ekonomi

Oturum Başkanı: Doç. Dr. Yasemin ÖZGÜN

Film Gösterimi

Beylikdüzü İlçesinde Bulunan Parkların ve Sokakların Eşitliğe Uygunluk Açısından Denetlenme Çalışması

Harun CEVİZ, Gizem AYKANAT CEVİZ

Kadın Girişimciliğinin Geleneksel Doku İçerisinde İncelenmesi: Ulus ve Beypazarı Örneği

Ayçe Cansu ÖZDEMİR, Fatma GÖNÜLLÜ

10.45-11.00 Ara

11.00-12.30 5. Oturum Kent-Bellek-Kimlik

Oturum Başkanı: Yıldız TOKMAN

'Olus' ve Dışavurum Mekanı: Bellek Yapılanmasında Ankara'nın Kadın Matineleri

Öğr. Gör. Dr. Güliiz ÖKTEM KÜÇÜKTAŞDEMİR

"Mersin Eskiden Yavru Paris Gibiydi" - Demografik ve Kentsel Dönüşüme Dair Mersinli Kadınların Anlatıları

Esen ERGİN

Julia Kristeva'da Platonik Mekan Kavramı "Chora"

Pınar YURDADÖN ASLAN

12.30-13.30 Yemek Arası

13.30.-15.00 6. Oturum Sosyoloji-Mekan-Cinsiyet

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Özlem CANKURTARAN

Bir Beden Pratiği Olarak Mekana "Açılmak" ve "Kapanmak"

Dr. Öğr. Üyesi Selda TUNÇ SUBAŞI

Kadına Yönelik Şiddetin, Şiddeti Uygulayan ve Mekan Bağlamında İncelenmesi: Katledilmiş Kadınlar Örneği

Ayşegül AKGÜL, Doç. Dr. Örgen UĞURLU

Erkeklik Normları ve Gençlerin Trafikteki Sürücü Davranışlarına İlişkisel Bir Bakış

Dr. Öğr. Üyesi Olgu KARAN, Şevval TANMAN, Ayşegül KOCAMÜMİNLER

15.00-15.15 Ara

15.15.-17.15 Panel

Moderatör: Esra OĞUZ

Ali EROL KAOS GL Derneği

Elif KÖSE Safranbolu Belediye Başkanı

Prof. Dr. Melek GÖREGENLİ Bağımsız Araştırmacı

Dr. Öğr. Üyesi Melis OĞUZ Beykent Üniversitesi

Açılış Konuşması

Doç. Dr. Kübra CİHANGİR ÇAMUR

TMMOB Şehir Plancıları Odası 2. Başkan

TMMOB Şehir Plancıları Odası Kadın Komisyonu Üyesi

Doç. Dr. Kübra Cihangir Çamur

Günaydın, Hoşgeldiniz.

Değerli meslektaşlarım, etkinliğimize gelerek bu disiplinlerarası sempozyuma katkı sunmaya gelen tüm katılımcılar, tekrar hoş geldiniz.

Böyle bir çalışmayı nasıl başlattık, süreç hakkında bilgi vermek isterim. Odamızın Kadın Komisyonu uzun yıllardır aktif bir şekilde çalışıyor. Bu türden mekan ve kadın sorunlarını tartışan bir çalışma yapmak üzere de yaklaşık dört senedir daha aktif neler yapabiliriz, ne tür eylemlerde bulunabiliriz sorusunu sorduk. İlkin 2017 yılı Mart ayında düzenlediğimiz 1. Toplumsal Cinsiyet Kent Mekan Sempozyumu'nun sonuçları ve yarattığı etki, verdiğimiz emeğe değecek şekilde geri dönüşü olan bir çalışmaya dönüştü ve bu sempozyumun iki yılda bir düzenli yapılması kararı alındı.

Bu toplantıyı neden yapıyoruz, kadını, mekanı ve toplumsal cinsiyeti neden önemsiyoruz ve planlamanın konusu haline neden getiriyoruz sorusunun yanıtına bakacak olursak; her ne kadar kadın ve erkek eşitmiş gibi görünse de, çok sayıda alanda eşitsizliğin hakim olduğunu, bu sorunun üzerinde tartıştığımızda, konuştuğumuzda daha açıkça farkına varabiliyoruz. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine ilişkin verileri, çalışmalarını ve o eşitsizliğin nasıl ortaya çıktığına ilişkin bilgileri paylaştığımız zaman, hem akademide hem de planlamaya ilişkin çalışmalarımızda, bu alanın özellikle araştırılması gereken bir alan olduğunu; üzerinde çalıştıkça çok daha farklı yaklaşımların geliştirilebileceğini; planlama alanına ve ilgili diğer disiplinlere de etkileri olabilecek bir çalışma alanı olduğunu biliyoruz.

Akademide toplumsal cinsiyetle ilgili çalışmalar ne yazık ki bizim alanımızda çok sınırlı. Biz bunu kent yaşamını belirleyen bir meslek alanı olarak çok önemsiyoruz. Toplumsal cinsiyet eşitliğini mekanda nasıl tanımlarız, eşitsizliğini nasıl tanımlarız ve bu eşitliği sağlamak üzere ne tür politikalar, stratejiler geliştirebiliriz soruları da temel sorularımızı oluşturuyor.

Feminist hareket, feminist coğrafya toplumsal cinsiyetle ilgili planlama çalışmalarının en çok beslendiği çalışma alanlarından birisini oluşturuyor. Feminist hareketin ortaya çıkış sürecinde de coğrafya çalışmaları, kadının mekanla ilişkisini kuran çalışmalar, başlatıcı çalışmalar olarak öne çıkıyor. Bu çalışmaların devamında da hem planlama alanı, hem de toplumsal yapının tüm bileşenleriyle ilgili olarak, aslında eşit olması gereken kadın ve erkek bileşenini bir araya getirmeye çalışanlar, mekana bir noktasından dokunmaya başlıyor. Bu dokunuşlardan birisi de kent mekanında kadının görünür kılınmasıdır. Özellikle tarihsel süreçte kentlerimize baktığımızda Türkiye’de kadın-mekan deneyiminin, cinsiyet eşitliğini bazı dönemlerde çok daha etkin kılındığını ama benimsenen ekonomik ve sosyal politikalara bağlı olarak da dönem dönem kadının toplumsal yaşamda ve mekandaki varlığının geri götürüldüğünü de deneyimliyoruz.

Bir dönemleme çalışması yaptığımızda Cumhuriyet’in ilk kuruluş yıllarında Türkiye’de kadın hakları açısından hatta dünyada kadının haklarıyla karşılaştırıldığında çok önemli kazanımlarının olduğunu; o dönemdeki devrimci yaklaşımla, kadına seçme ve seçilme hakkının tanındığı, sosyo-ekonomik ve kentsel mekanda yer alma, görünür kılınma olanaklarının çok sayıda yeni mevzuat ve teşvik ile desteklendiği bir yapı görüyoruz. Daha sonra çok partili döneme geçişle birlikte, kazanımlar sürecinde zayıflıklar ve tıkanmalar ortaya çıkıyor. 1960-1980li yıllar arası, planlı dönem olarak tanımladığımız ve dönemlediğimiz zamanlardır. Bu dönemde, özellikle kalkınma planlarının önemli katkı sağladığını, mekanın insan onuruna, sosyal gereksinim ve bileşenlerine yakışır şekilde tanımlanmaya çalışıldığını; tüm cinsiyetlerin, tüm toplum bileşenlerinin, gencin, yaşlının, kadının, erkeğin, çalışanın, engellinin bu kalkınma sürecinde birbiri ile etkileşim içerisinde yaşayabileceği kentsel mekanlar kurgusuna, özellikle de sosyal konut ve sosyal konutun bileşenlerini destekleme anlamında önem verildiğini, planlamayla bütünleştirildiğini görüyoruz.

1980ler sonrası bu bütüncül planlı gelişme dönemini sona erdirmesiyle eleştirdiğimiz, parçacı planlama yaklaşımlarının öne çıktığı; dışa açık ekonomi politikaları ve AB’ye üyelik adımlarıyla kadının özgür duruşuna, özgürlükle ilgili taleplerine bir nebze de olsa cevap alınabilen politika değişimlerinin yaşandığı bir dönem olarak karşımıza çıkıyor. 1980ler’den sonra, özellikle 1990lı yıllarda, 93-94 ekonomik krizinden sonra daha muhafazakar kesimin Türkiye’nin iktidarını paylaştığı ve o süreçten sonra kadının sosyal, ekonomik, kültürel ve mekansal kazanımlarında AB süreçleriyle yer yer paralel, yer

yer de geriye doğru gittiğini gördüğümüz dönemler ortaya çıkıyor. Özellikle 2000ler'in başından sonra değişen yönetimle muhafazakarlığın arttığı politikaların izlendiği bir döneme girilmiştir. 2000 sonrası dönemin ilk on yılında kadınların kazanımlarında daha önceden atılmış adımların sonuçları mevzuata ve uygulamaya yansırken, bununla ilgili kazanımlar da sanki bu iktidarın çalışmalarıymış gibi görünürken, bir süre sonra, özellikle 2007-2008 ve sonrasındaki ekonomik krizlerle birlikte yapılan düzenlemelerde, bu kazanımların geriye alınmaya çalışıldığı, kadın örgütlerinin ciddi anlamda bu kazanımların korunması, ileriye götürülmesiyle ilgili mücadelelerde bulunduğu dönemleri yaşadık.

Son birkaç yıla baktığımızda, karamsar olmamakla birlikte kadınla ilgili, özellikle kadının toplumsal yaşama tutunmasıyla ilgili bileşenlerin doğrudan aileye indirildiğini, kadın adı taşıyan bakanlığın, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na dönüştüğünü ve kadının yerinin sadece aile çerçevesinde tanımlandığı yeni bir duruşun bize dikte edilmeye çalışıldığını görüyoruz. Biz kadınlar olarak, plancı kadınlar olarak, özgürlüğü, kentsel mekanı, mekanın insanı özgürleştirdiğini savunan ve mekana müdahalenin mutlaka tüm toplumsal kesimleri özgürleştirecek biçimde yapılması gerektiğini savunan plancı kadınlar olarak, bu politikaların karşısındayız. Bu politikaları eleştirip nasıl olması gerektiğini, duruşumuzu nerelerde daha sağlam, daha örgütlü bir şekilde geliştirmemiz gerektiğini tartışmakla, bunları kurgulamakla sorumluyuz. Çünkü oluşuna bıraktığımız zaman ciddi anlamda kazanılmış hakların da erozyonuyla karşı karşıya kalmamak mümkün değil. En büyüğünden en küçüğüne kadar tüm kadınların yaşamda birlikte yer alabilme koşullarını sağlamak da plancıların sorumluluklarından birini oluşturuyor. Yine toplumsal cinsiyet eşitliği-eşitsizliği ile ilgili eğitim içeriklerinin YÖK'ün üniversite öğretim programlarına konulmasıyla ilgili kararı o kadar çok rahatsızlık yarattı ki, onu geri alma gereksinimi hissettiler kendilerinde. Bu da bir geriye gidiş. Çünkü toplumsal cinsiyet eşitliğiyle ilgili eğitimler, insanları ileriye götüren, nerede durduğunu ve nasıl durursa haklarını elde edebileceğini gösteren, toplumun ona yüklediği rollerin biyolojik bir gereklilik olmadığını, bunların insana özellikle kadına dayatılan roller olduğunu anlatıyordu. Aile çerçevesinde tanımlanan toplumsal rollerin kadının kaderi olmadığını, çalışma alanında tüm cinsiyetlerin eşit olması gerektiğini, gösteren demokratik açılımlar sağlayan, özgürlük talep eden ve bu özgürlüğü sağlayacak kurumsal yapıyı talep eden içerikte çalışmalardı. Bununla ilgili de umarım toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimlerinin geriye alınması değil, doğrudan programların içinde, tüm bölümler için ders olarak okutulmaya başlanacağı günleri de görürüz ve bunun mücadelesini verebiliriz diye düşünüyorum. Programımızın başlamasını uzatmamak adına hepinize tekrar hoş geldiniz diyorum ve bu toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesinde birlikte olacağımız, tartışmalarımızın bizi besleyeceği başarılı bir Toplumsal Cinsiyet, Kent ve Mekan Sempozyumu diliyorum. Saygılarımla...

1. Oturum

Planlama/Yerel Hizmetler ve Kadın Olmak

OTURUM BAŞKANI

Prof. Dr. Serap KAYASÜ

Yerel Hizmetlerde Cinsiyet Duyarlılığı: Türkiye'ye Yönelik Bir Değerlendirme

Arş. Gör. Duru Çiğdem ŞİMŞEK

Toplumsal Cinsiyet ve Kentsel Mekân: Kısıtlılıklar, Sınırlar ve Baskı Unsurları
Üzerine Deneyim ve Görüşler

Nursun KARABURUN AKINCI

*Türkiye'nin Şehir Planlama Pratiğinde Kadın Plancıların Rolü ve Değişim:
Tarihsel ve Güncel Perspektiften Bir Değerlendirme

Doç. Dr. Kübra CİHANGİR ÇAMUR

*Bu bildiri yazarın isteği üzerine yayınlanmamıştır.

YEREL HİZMETLERDE CİNSİYET DUYARLILIĞI: TÜRKİYE'YE YÖNELİK BİR DEĞERLENDİRME

Duru Çiğdem ŞİMŞEK

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Özet

Toplumsal cinsiyetin yerel düzeyde her türlü plan ve programa dahil edilmesi, başka bir ifadeyle toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması, kadınların kentsel mekanlardaki varlığını dikkate alan yerel hizmet politikalarının temelini oluşturmaktadır. Bu kapsamda, ana akımlaştırma, yerel hizmet planlamasında kadın ve erkeğin siyasi, ekonomik, toplumsal, kültürel ve yasal pek çok alandaki mevcut durumunun değerlendirilmesi ve mevcut duruma yönelik politika geliştirilmesini gerekli kılmaktadır.

Türkiye’de, yerelde toplumsal cinsiyet eşitliği duyarlılığı geliştirilmesine yönelik politika oluşumunun başlangıcı 2006 yılına dayanmaktadır. Bu tarih, “toplumsal cinsiyet eşitliği prensiplerinin yerel yönetimlerin planlama ve programlama süreçlerine dahil edilmesi ve bu sürece paralel olarak yerel yönetimlerle kadın örgütlerinin güçlendirilmesi ve aralarındaki işbirliği fırsatlarının artırılması” amacını taşıyan “Birleşmiş Milletler Kadın Dostu Kentler Ortak Programı”nın başlangıcına karşılık gelmektedir.

Programa katılan bütün iller, yerelde kadın-erkek eşitliğinin sağlanmasına yönelik “Yerel Eşitlik Mekanizmaları” oluşturmayı ve “Yerel Eşitlik Eylem Planları (YEEP)” hazırlayarak o ilde yaşayan kadın ve kız çocuklarının ihtiyaç ve isteklerine yönelik politikaları hayata geçirmeyi taahhüt eder.

İllerin, kadın dostu kent oluşumuna yönelik taahhüdü niteliğindeki YEEP’lerle, kadınların yerel karar alma mekanizmalarına katılımı, kent hizmetleri, kadına yönelik şiddet, ekonomik güçlendirme ve iş hayatı, eğitim hizmetleri ve sağlık hizmetleri olmak üzere altı alana odaklanılmaktadır. Bu çalışmada da söz konusu alanlar bağlamında Türkiye’de kadın dostu kent oluşumuna yönelik örnekler değerlendirilecektir.

Anahtar sözcükler: Toplumsal Cinsiyetin Ana Akımlaştırılması, Cinsiyete Duyarlı Yerel Hizmet, Kadın Dostu Kentler

Abstract

Gender mainstreaming forms the basis for the local service policies which take women's existence in public space into consideration. In this context, gender mainstreaming requires the evaluation of the current situation and the development of policies for the current situation of women and men in the process of planning the local services in many areas such as politic, economic, social, cultural, legal etc.

In Turkey, the year 2006 is the starting point regarding the production of the policies responsive to gender equality in local governments. This date corresponds to the beginning of the "United Nations Women Friendly Cities Joint Programme" which aims to include gender equality principles to the planning and programming processes of local governments and regarding to these processes, aims to strengthen both local governments and woman organisations and the dialogues between them.

All the cities joining to this programme, promise to form "Local Equality Mechanisms" and realize the politics intended for the needs and claims of women through preparing "Local Equality Act Plans".

With these plans, in six areas namely participation to the local decision making mechanisms, violence against woman, economic empowerment and work life, educational services and health assistance. In this study, the examples related to the formation of women friendly city in Turkey, will be evaluated in the context of these areas.

Keywords: Gender Mainstreaming, Gender Sensitive Local Service, Women Friendly Cities

Giriş

Kentsel mekanlar, ataerkil değerlerin kadın ve erkeğe yüklediği rollere bağlı olarak her iki cinsiyet açısından farklı anlamlar taşımakta, bir başka ifadeyle kadınların kenti deneyimleme süreçleri birçok nedenle erkeklerinkinden ayrılmaktadır. Kenti deneyimleme süreçlerinin erkeklerinkinden farklı olmasının doğal sonucu olarak kadınlar kentin her alanında kendilerine özgü bir takım sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Ancak büyük oranda erkek gözü ile şekillenen yerel politika ve hizmetler çoğunlukla cinsiyete özgü olarak nitelendirilebilecek bu sorunları ilgi alanı dışında bırakmaktadır.

Kentsel mekanların cinsiyete duyarlı planlanması konusu, Türkiye'nin gündemine 2006 tarihli "Birleşmiş Milletler Kadın Dostu Kentler Ortak Programı" ile taşınmıştır ve Türkiye kentlerinde konu ile ilgili çalışmalar büyük ölçüde söz konusu program direktifleri eşliğinde yürütülmektedir. Bu kapsamda yerelde cinsiyete duyarlı politika üretilmesi yolunda altı ana başlık üzerinde durulmaktadır: kadınların yerel karar alma mekanizmalarına katılımı, kent hizmetleri, kadına yönelik şiddet, ekonomik güçlendirme ve iş hayatı, eğitim hizmetleri ve sağlık hizmetleri. Bu çalışmada öncelikle söz konusu başlıklarda Türkiye'nin mevcut durumu cinsiyet temelli olarak ortaya konulacaktır. Ardından da mevcut durum paralelinde Türkiye'de cinsiyete duyarlı yerel politikalar değerlendirilerek konuyla ilgili önerilere yer verilecektir.

1. Kadınların Yerel Karar Alma Mekanizmalarına Katılımı

Kadınların siyasal karar alma mekanizmalarına erkeklerle eşit katılımı, demokrasinin bir gereği olmakla birlikte, onların erkeklerle birlikte toplumda görünür kılınmalarının da en önemli araçlarından birisidir. Karar alma süreçlerinde toplumsal cinsiyet eşitliği sağlandığı ölçüde toplumda her iki cinsiyetin de sorun ve ihtiyaçlarına yönelik politika üretilebilir. Kararların alınması sürecinde bir cinsiyetin diğerine göre daha az temsil edilmesi, üretilen politikaların o oranda söz konusu cinsiyetin problem ve taleplerine kör kalmasına sebep olur.

En son yapılan genel ve yerel seçim verileri bağlamında değerlendirildiğinde, karar alma süreçlerinde kadın erkek eşitliğinin yalnızca kağıt üzerinde kaldığı; gerek ulusal gerekse de yerel politika oluşumunda kadınların sınırlı oranda temsil edildiği görülmektedir. 24 Haziran 2018 genel seçimleri sonuçlarına göre 594 milletvekilinin 490'ı erkek iken yalnızca 104'ü kadındır. Bu veriler, kadınların mecliste yaklaşık olarak yüzde 18 oranında temsil edilebildiğini göstermektedir (tbmm.gov.tr). Ulusal düzeydeki kadın temsil verilerine ek olarak, 31 Mart 2014 tarihinde yapılan yerel yönetim seçimlerinde ve 1 Haziran 2014 tarihinde 13 seçim bölgesinde yenilenen seçimlerde 30 büyükşehir başkanlığının yalnızca 3'ü; 1364 il, ilçe ve belde belediyelerinin ise yalnızca 37'sinde kadınlar belediye başkanı olarak seçilebilmiştir. Ayrıca, yine bu seçimde 20498 belediye meclis üyesinin 2198'i; 1251 il genel meclis üyesinin ise sadece 60'ı kadındır (kadinkoalisyonu.org).

Kadınların özellikle yerel karar alma mekanizmalarında yıllardan beri süregelen eşitsiz temsiliyetin sorunsallaştırılması, 1997 yılında daha fazla kadının karar alma mekanizmalarına katılımını sağlamak amacıyla kurulan “Kadın Adayları Destekleme Derneği (Ka-Der)”nin 2004 yerel seçimleri öncesinde Ankara’da düzenlediği “Büyük Meclisten Küçük Meclislere” başlıklı toplantısına denk düşmektedir. Bu toplantının ardından Ka-Der Ankara Şubesi, 2004 yerel seçimlerine yönelik olarak bir çalışma başlatma kararı almış ve Yerel Siyaset Çalışma Grubunu (YSÇG) oluşturmuştur. Çalışma grubunun oluşturulması, sonradan “Yarın için Bugünden” adını alacak olan “Yerel Yönetimlerde Kadın Katılımı ve Temsili Kampanyası”nın da başlangıcını ifade etmektedir. Kampanya kapsamında, yerel seçimlere değin olan dönemde; örgütlü kadınları harekete geçirme, kadın adayları destekleme, başta kadın seçmenlerde olmak üzere kamuoyunda farkındalık yaratma ve basın-yayının konuya ilgisini çekme amaçları üzerinde durulmuştur (Alkan, 2009: 28-31).

“Yarın için Bugünden” kampanyasıyla önemli bir yere oturan “yerelde karar alma süreçlerinde kadın temsili” hususu, Kadın Dostu Kentler Projesi döneminde de önemli bir sorun alanı olmaya devam etmiştir. Yerel düzeyde karar alma mekanizmalarında kadınların sınırlı oranda temsil edilmesinin, kentsel politikaların kadınların sorun ve ihtiyaçlarına kör kalmasına yol açacağı bağlamında Kadın Dostu Kentler Projesi kapsamındaki iller, kentsel politikalara kadınların dahil edilmesini sağlamaya yönelik faaliyetler geliştirmektedirler. “Mahalle çalışmaları” bu tarz faaliyetlere örnek gösterilebilir. Mahalle kapsamında yürütülen çalışmalarla ulaşılmak istenen nokta, pilot olarak seçilen mahallelerde yaşayan kadınların yaşam kalitelerini arttıracak görevleri yerine getirmek amacıyla organize olabilmeleri için kapasitelerinin ortaya çıkarılması ve pilot mahalle çalışmalarının örnek alınarak yereldeki kamu kurumları tarafından sahiplenilmesi ve tüm mahallelere yayılmasıdır. Böylece hem yerelde hizmet planlayan ve sunan kamu kurumları diyalog ve katılım sayesinde yerel halkın ihtiyaçlarını kaynağında tespit ederek hizmetlerin tam olarak amacına ulaşmasını ve ihtiyacın karşılanmasını sağlayabilecek hem de yereldeki kadınlar aktif birer vatandaş olarak kentsel hizmetlerin içerisine dahil olabileceklerdir (kadindostukentler.org).

İzmir Konak İlçesi’nin İsmet Paşa Mahallesi’nde gerçekleştirilen pilot proje, Türkiye’de kadın dostu kentler kapsamında yürütülen mahalle çalışmalarına verilebilecek örneklerden birisidir. Bu projede mahallenin lider kadınları bir araya gelerek mahalleye ilişkin sorunları saptamıştır. Yapılan çalışmada, mahallede sağlık ocağı, sosyal mekân ve semt pazarı olmaması en önemli sorunlar olarak ortaya çıkmıştır. Acil çözüm bekleyen yaşam alanı sorunlarından bir diğeri mahalle parkıyla ilgili olmuştur. Uyuşturucu bağımlısı kişilerin uğrak yeri olması sebebiyle parkın kadın ve çocuklar tarafından kullanılmadığını ileri süren mahalle sakinleri, konuyla ilgili acil düzenleme getirilmesini istemiştir. Söz konusu eksikliklere çözüm bulunması için mahalleli kadınlar arasında imza toplanılıp yetkililere sunulmuştur. Belediye, talepler doğrultusunda parkı düzenleyerek, yeniden

hizmete açmıştır. Yeni parkın adının ne olacağını belirleme hakkı da, katkıları dolayısıyla ve gelecekte parka yine sahip çıkmalarını sağlamaya yönelik olarak mahalleli kadınlara verilmiştir. Mahalleli kadınların ortak kararı doğrultusunda parkın yeni adı “Lider Kadınlar Parkı” olmuştur (Baykan, 2015: 22).

Bursa Nilüfer Belediyesi sınırları içerisinde yer alan “Manolya Parkı”nın tasarımı da “Lider Kadınlar Parkı”na benzer bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Belediye’nin düzenlediği toplantılar aracılığıyla parkın kadın ve erkeklerin ortak kararları doğrultusunda tasarlanması sağlanmıştır (Tekinbaş, 2015: 130).

İzmir ve Bursa’nın yanı sıra Trabzon, Nevşehir ve Şanlıurfa’da da benzer çalışmalar yürütülmüştür. Trabzon’un Esentepe Mahallesi’nde, mahalleli lider kadınlar, Kadın Mimar Mühendisler Derneği tarafından mahallede katılımcı biçimde yürütülen ‘İlköğretim Okulu Peyzaj Projesi’ne dahil olmuş, çeşitli atölye çalışmalarına katılmışlardır. Kadınların ve çocukların atölyeler sonucunda tespit edilen talepleri projeye yansıtılmıştır. Nevşehir’de, İl Kadın Hakları Koordinasyon Kurulu altında Mahalle Çalışma Komisyonu kurulmuştur. Şanlıurfa’da mahalle yönetiminde daha önce sadece muhtar ve mahallenin ileri gelen erkekleri başat aktör iken, mahalle çalışmalarına bağlı olarak kadınlar da söz sahibi olmayı başarmıştır. Özellikle mahallenin lider kadınları ve koordinatörleri ile kurumların eşitlik birim görevlileri iyi bir ekip çalışması yaparak kadınların hizmete erişimi noktasında rol üstlenmişlerdir (kadindostukentler.org). Bunlara ek olarak, Trabzon Belediye Meclisi Kadın Erkek Eşitlik Komisyonu, 2008 yılından bu yana ildeki kadın sivil toplum örgütleri ile düzenli istişare toplantıları gerçekleştirmekte, bu yolla kadın sivil toplum örgütlerinin stratejik planlar ve performans programlarına ilişkin taleplerini alarak meclis gündemine taşımaktadır (Tekinbaş, 2015: 44).

2. Kent Hizmetleri

Cinsiyete duyarlı kentler, imar planlama, altyapı, çevre, ulaşım, güvenlik, kültür, sanat ve spor alanlarında kadınların da ihtiyaçlarının karşılandığı; söz konusu kentsel hizmetlere kadınların erişimlerini engelleyen faktörlerin analiz edilerek ortadan kaldırıldığı kentlerdir. Bu bağlamda Türkiye’de Kadın Dostu Kent Projesi kapsamındaki kentler, Yerel Eşitlik Eylem planlarında, cinsiyete duyarlı, katılımcı kentsel hizmet planlaması ve politikalarının güçlendirileceğini taahhüt etmektedirler. Mevcut durum değerlendirildiğindeyse büyük ölçüde cinsiyet körü kentsel hizmet planlamasıyla şekillenen Türkiye kentlerinde kadınlar açısından öncelikle güvensizliğin hakim olduğu bir yapıyla karşılaşılmaktadır.

Kadın Dostu Kent Projesi kapsamındaki iller, öncelikle kadınların yerel hizmetlere katılımını kolaylaştırıcı bir takım kurumsal düzenlemelere gitmişlerdir. Örneğin İzmir’de kadınların, yerel hizmetlere ulaşımını kolaylaştırmak amacıyla Valilik ve Belediye bünyesinde birer personel resmen görevlendirilmiştir. İzmir Büyükşehir Belediyesi Stratejik Planı’na

kadın-erkek eşitliği esasına dayalı hizmetlerin yürütülmesi ve İzmir Yerel Eşitlik Eylem Planı doğrultusunda faaliyetler yürütülmesine yönelik madde yerleştirilmiştir. Kars'ta kadınların yerel hizmetlere erişimini kolaylaştırmak üzere Belediyede "Kadın Birimi", Valilikte "Kadın Masası" kurulmuştur. Nevşehir'de İl Genel Meclisi ve Belediye Meclisi bünyesinde Kadın-Erkek Eşitliği Komisyonları, Valilikte "Kadın Birimi" kurulmuş; Kent Konseyinde Kadın Meclisi oluşturulmuştur. Ayrıca kadın kuruluşları tarafından Nevşehir Belediye Meclisinde ve İl Genel Meclisinde, kadın gündemini oluşturmayı ve takip etmeyi amaçlayan 'Yerel Meclisleri İzleme Komisyonu' kurulmuştur (BMOP Bülteni, 2008). Proje kapsamındaki bütün illerde benzer kurumsal düzenlemelere rastlanmaktadır.

Kurumsal düzenlemelerin yanında yerel yönetimlerce kadınlara yönelik sunulan kentsel hizmetler ise genel olarak, park alanlarının düzenlenmesi ve kadınların sosyal, kültürel ve sportif faaliyetler gerçekleştirmesine imkan tanıyan merkezlerin açılmasını kapsamaktadır. Kars'ta bakımsız olan büyük bir park alanının mahalleli kadınlardan gelen şikâyet üzerine belediye tarafından temizletilip aydınlatılarak hizmete sunulması; Nevşehir Belediyesi tarafından mahalle aralarında kadınların rahatlıkla erişebileceği park alanları açılması, parkların bir kısmına spor aletlerinin konulması; Şanlıurfa Valiliği tarafından Gençlik Evi Merkezi açılması ve bu merkezde kadınlar için pilates, step ve benzeri spor olanaklarının sağlanması; yine Şanlıurfa'da Belediye tarafından mahalle aralarında park alanlarının açılması ve parklara spor aletlerinin konulması; İzmir'in Buca İlçesinde Belediye tarafından kadınların kent hayatına katılımını kolaylaştırmak üzere, sosyal, kültürel, sanatsal ve sportif faaliyetlerin yürütüldüğü Kadın Aktivite Merkezi'nin açılması (BMOP Bülteni, 2008), Türkiye'de kadınlara yönelik üretilen kentsel hizmet örneklerini oluşturmaktadır.

Ayrıca sınırlı sayıda olmakla birlikte bazı belediyelerin şehir içi ulaşım hizmetini belirli günlerde kadınlara ücretsiz sunduğu örneklerle rastlanmıştır. 2015 yılında Bitlis Belediyesi kentte bulunan şehir içi otobüslerin her hafta Pazar günü (bitlis.bel.tr); Van Belediyesi ise her hafta Perşembe günü (hurriyet.com.tr) kadınları ücretsiz olarak taşıması kararını almıştır.

Yerel yönetimler cinsiyete duyarlı kentsel hizmet geliştirilebilmesi kapsamında bir takım hizmet içi eğitimler de düzenlemektedirler. İzmir Büyükşehir Belediyesinde kadın alanlarında çalışacak sosyolog, psikolog ve sosyal hizmet uzmanı sayısının artırılması; belediye personeline toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimlerinin verilmesi; büyükşehir belediye bürokratlarına toplumsal cinsiyet eşitliği, "Kadın Dostu Kent" kavramının anlatıldığı geniş katılımlı bir seminerin düzenlenmesi bu alanda İzmir kentinden bazı örnekleri oluşturmaktadır. Buna ek olarak Muğla-Menteşe Belediyesi (mentese.bel.tr), Aydın-İncirliova Belediyesi (hurriyet.com.tr), Ankara-Çankaya Belediyesi (cankaya.bel.tr), Diyarbakır-Bağlar Belediyesi (kardelen.baglar.bel.tr) personeline toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik hizmet veren belediyeler arasındadır.

Kent yönetimlerinin cinsiyete duyarlı kentsel hizmet sunabilmelerinin önemli koşullarından olan “kadınların, hizmetlerin planlanma sürecine dahil edilmesi” alanında Türkiye’deki örneklerden biri, Şanlıurfa Yaşamevi Kadın Dayanışma Derneği’nin Eylül 2014- Mart 2015 tarihleri arasında belediyeyle ortaklaşa yürüttüğü “Bu Kentte Kadınlar da Var” projesidir. Kadınların hizmet planlama sürecine dahil edilmesi amacını taşıyan proje kapsamında, Şanlıurfa ilinde kadınların mevcut kentsel hizmetlerden, sosyal ve ekonomik imkanlardan daha fazla yararlanmalarını sağlamaya yönelik faaliyetler gerçekleştirilmiştir (Göker vd. 2015: 14). Bir diğer örnek Kars Kadın Merkezi (KAMER) tarafından Eylül 2008- Temmuz 2009 yılları arasında yürütülen “Kadınlar Her Yerde” projesidir. Projeye Yusufpaşa Mahallesi merkez alınarak, şehrin her tarafının kadınların ortak kullanım alanı haline getirilmesi ve şehre canlılık kazandırılması amaçlanmıştır (sabancivakfi.org).

Toplumsal cinsiyete duyarlı kentsel hizmet sunumunun önemli koşullarından bir diğeri olan “cinsiyete dayalı veri çalışmalarının yürütülmesi”yle ilgili Türkiye’de büyük eksiklikler bulunmaktadır. Belediyeler Yerel Eşitlik Eylem Planlarında konuya ilişkin taahhütte bulunmuş olmakla birlikte, uygulama noktasında henüz kayda değer bir ilerleme mevcut değildir. Nevşehir Belediyesi tarafından ALO 153 Şikayet Hattı kayıtlarının cinsiyet ayrımlı tutulmaya başlanması (kadindostukentler.org); Van Kadın Derneği’nin, BMOP Sabancı Vakfı 2007 Yılı Hibe Programı çerçevesinde gerçekleştirdiği “Kadın Danışma Merkezi İçin Veri Tabanı Oluşturma Projesi” (ŞENOL v.d., 2010: 119) Türkiye’de cinsiyete dayalı veri çalışmalarının kısıtlı örneklerini oluşturmaktadır.

Kentsel hizmetlerin cinsiyet duyarlılığının sağlanması açısından bir diğer önemli husus olan toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme ve bütçe analizi konusunda da Türkiye’de eksiklikler mevcuttur. Zaten “araçlar, demokratik süreçler bazında esaslı gelişmeler olmadıkça toplumsal cinsiyet bütçelendirmesinin potansiyelinin tam olarak kullanılamayacağı, çünkü cinsiyet bazında ayrıştırılmış istatistikler, göstergeler gibi anahtar araçlara ulaşımın kısıtlı olmasının cinsiyete duyarlı bütçe yaklaşımının tam potansiyele erişmesi önünde önemli bir engel teşkil ettiği” bilinmektedir (Erkan vd., 2012: 90). Türkiye’de toplumsal cinsiyet açısından mevcut durum değerlendirildiğinde de ne yazık ki benzer sınırlamaların olduğu göze çarpmaktadır. Yerel yönetimlerce toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme konusunda henüz somut kazanımlar elde edilmemişse de, çeşitli kurumların bir takım program ve projeler kapsamında yürüttükleri faaliyetler yerel yönetimlerin konuyla ilgili kapasite geliştirmelerine imkan verecek niteliktedir. Örneğin, Türk Demokrasi Vakfı ve İstanbul Kadın Araştırmaları Merkezi tarafından yürütülen ve Marmara Boğazları ve Belediyeler Birliği’nin iştirakçisi olduğu “Yerel Yönetimlerde Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Marmara Modeli” eğitim projesi; Kadın Emekçileri Değerlendirme Vakfı tarafından AB desteğiyle yürütülen ve İstanbul Beyoğlu İlçe Belediyesi ile Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü’nün iştirakçisi olduğu “Toplumsal Cinsiyet Temelli Yerel Bütçe Analizi” başlıklı proje; Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV) tarafından iyi yönetim programı kapsamında

yayımlanan “Yerelde Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Kılavuzu”, toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme konusunda yerel yönetimler açısından önemli kaynaklar olarak değerlendirilmektedir.

3. Kadına Yönelik Şiddet

Kadına yönelik şiddet, Türkiye’de önemli ve öncelikle ilgilenilmesi gereken sorun alanlarından birisini oluşturmaktadır. 2002 yılı kayıtlarına 66 olarak geçen kadın cinayeti sayısı 2007 yılında 1011 olarak belirtilmiştir. 2002-2009 yılları arasındaki dönemde aile içi şiddet sebebiyle öldürülen kadın sayısında yüzde 1400 artış gerçekleşmiştir (TBMM CHP Grup Başkanlığı, 2013). “Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu” 2018 yılı kadın cinayetleri raporuna göre, 440 kadın erkekler tarafından öldürülmüş, 317 kadına ise cinsel taciz uygulanmıştır (kadincinayetlerinidurduracagiz.net).

Türkiye’de kadınlara yönelik şiddetle mücadelede kurumsal hizmet birimleri, Kadın Konukevleri (Sığınma evleri), İlk Kabul Birimleri ve Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri şeklinde sıralanmaktadır. Ağustos 2016 itibarıyla, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’na bağlı 101, yerel yönetimlere bağlı 32, sivil toplum örgütlerine bağlı 4, toplamda 137 kadın sığınmaevi faaliyetlerine devam etmektedir. Eylül 2016 itibarıyla da Türkiye’de 49 ilde Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi (ŞÖNİM) bulunmaktadır. Ayrıca Haziran 2016 itibarıyla toplam 7368 kadın ve 4866 çocuğun Bakanlığa bağlı kadın sığınmaevlerinden hizmet aldığı belirtilmektedir. Bunlara ek olarak toplam 1145 kamu personeline şiddetle mücadele konusunda eğitici eğitimi verilmiştir (tbmm.gov.tr).

Kadınlara yönelik şiddetle mücadele kapsamında kurumsal hizmet birimi olan sığınmaevlerine ilişkin belediyelerin yükümlülükleri, 5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 14. maddesiyle ortaya konulmaktadır. Bu maddeye göre, “Büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 100.000’in üzerindeki belediyeler, kadınlar ve çocuklar için konukevleri açmak zorundadır. Diğer belediyeler de mali durumları ve hizmet önceliklerini değerlendirerek kadınlar ve çocuklar için konukevleri açabilirler.” Belediyeler aynı zamanda Yerel Eşitlik Eylem Planları’yla da söz konusu kurumsal hizmet birimlerine ilişkin taahhütlerde bulunmaktadırlar. Söz konusu kurumsal birimler planlarda, “kadın danışma merkezleri, ara istasyon ve sığınma evleri” şeklinde yer almaktadır. Bunlara ek olarak belediyeler planlarında, şiddet mağduru kadının acilen korunmaya alınması için bir acil eylem biriminin oluşturulması; karakollarda kadın bürolarının kurulması; şiddeti önlemeye ve şiddet mağdurlarını korumaya yönelik faaliyetleri izleyecek, denetleyecek bir koordinasyon birimi veya kurulunun oluşturulmasını da taahhüt etmektedirler (ŞENOL v.d., 2010: 39).

Yerelde aynı zamanda kadınlara yönelik şiddete ilişkin farkındalık oluşturma çalışmaları da yürütülmektedir. İzmir’de 2007 yılında Ege Kadın Dayanışma Vakfı (EKDAV) tarafından Sabancı Vakfı desteğiyle yürütülen “Sevgiyle Uzanan El” projesi kapsamında

erkek çalışanların yoğun olduğu işyerlerinde erkek personele şiddete karşı farkındalık eğitimleri verilmiştir. Kars'ta İl İnsan Hakları Kurulu bastırdığı broşür ve dağıttığı el ilanlarıyla aile içi şiddet ve toplumsal cinsiyet eşitliği konularında halkı bilgilendirmiş; il Emniyet Müdürlüğü “Kadın Dostu Polis” isimli proje kapsamında toplam 179 personeline hizmet içi eğitim vermiştir. Şanlıurfa'da Vali Yardımcısı başkanlığında kamu kurumu ve sivil toplum kuruluşu temsilcilerinin yer aldığı dört çalışma grubu oluşturulmuştur. “Yerel Karar Mekanizmalarına Katılım, Şiddet, Zihniyet Değişikliği ve Farkındalık Yaratma” adını taşıyan gruplardan biri, bu alanlarda çalışmalar gerçekleştirmektedir. Şanlıurfa Yaşamevi Kadın Dayanışma Derneği ve İl Müftülüğü işbirliğiyle hazırlanarak Sabancı Vakfı Hibe Programına sunulan “Töre ve Namus Olgusu, Aile Şiddet Bilgilendirme ve Bilinçlendirme Projesi” kapsamında öğrencilere okulda, ailelerine ise camide şiddet konusunda farkındalık eğitimleri verilmiştir. Trabzon'da Eşitlik Birimi koordinasyonunda İl Emniyet Müdürlüğü, İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü ve Trabzon Kadın Platformunun ortaklığıyla “Kahvelere Beyaz Kurdele” kampanyası başlatılmıştır. 17 ilçe ve merkezi kapsayan, hedef kitle olarak erkeklerin belirlendiği ve kahvehanelerde yürütülecek olan kampanya, yapılan uzman ziyaretleri ve eğitimler yoluyla kadına karşı şiddete yönelik farkındalık yaratılmasını hedeflemektedir (ŞENOL v.d., 2010: 121-127).

Kadınlara yönelik şiddetle mücadele kapsamında hayata geçirilen bir başka proje, 24 saat hizmet veren “Alo Şiddet Hattı”nın kurulmasıdır. İlk olarak Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nca oluşturulan Alo 183 Çağrı Merkezi, ihmal, istismar ve şiddet vakaları veya töre ve namus cinayetlerinin önlenmesi için tedbir mahiyetindeki ihbarların alınması ve durumun aciliyeti göz önünde tutularak, vakanın bulunduğu ilin acil müdahale ekip sorumlusuna ve/veya kolluk kuvvetlerine bildirilerek müdahale edilmesinin sağlanması doğrultusunda hizmet vermektedir (alo183.aile.gov.tr). Kadın dostu kentler kapsamında “Alo Şiddet Hattı”nın yerelde işler hale getirilmesi çalışmaları sürmektedir. Van ve Diyarbakır Büyükşehir Belediyeleri 2015 yılı itibarıyla “Alo Şiddet Hattı”nı hizmete açan belediyelerdendir.

Kadınlara yönelik şiddetin önlenmesi, konuyla ilgili mevcut problemlerle mücadele edilmesi ve konuya ilişkin farkındalık oluşturulmasına yönelik yukarıda bahsi geçen örneklerin kadın dostu kent inşa edilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

4. Ekonomik Güçlendirme ve İş Hayatı

Kentlerin kadın dostu, başka bir ifadeyle cinsiyete duyarlı olabilmeleri yolunda dikkate alınması gereken bir diğer husus, ekonomik yaşamda kadın-erkek eşitliğinin sağlanmasıdır. Türkiye ne yazık ki, işgücü piyasasında cinsiyet eşitsizliğinin hakim olduğu ülkelerden birisidir. TÜİK 2017 verilerine göre ülkede, erkeklerin % 72,1'i, kadınlarınsı yalnızca % 33,8'i işgücüne katılmaktadır (TÜİK, 2017). Bu oranla Türkiye, dünya ortalamasının (% 48) da altında kalmaktadır (data.worldbank.org).

Türkiye kadınların işgücüne katılım düşüklüğünün yanında, kayıtlı olarak çalışan kadın sayısı bakımından da dünya ortalamasının altında kalmaktadır (KSGM, 2016). Bununla birlikte kadınlar tüm eğitim düzeylerinde erkeklerden daha düşük ücret almaktadırlar (TÜİK, 2016). Bunun bir sonucu olarak Türkiye’de kadınlar erkeklere oranla yoksullukla daha çok mücadele vermek zorunda kalmaktadır (TÜİK, 2018).

Kadın Dostu Kentler Projesi kapsamında kadınların ekonomik bakımdan güçlendirilmesi ve iş hayatına katılımının desteklenmesine yönelik olarak yerel yönetimler Yerel Eşitlik Eylem Planlarında çeşitli taahhütlerde bulunmaktadır. Yerel yönetimlerin kreş, yaşlı ve hasta bakımevleri vb. gibi olanaklar sunarak, kadınların çalışma hayatına katılımını desteklemesi; iş olanakları yaratılmasında kadın erkek eşitliği ilkesinin gözetilmesi; istihdam garantili meslek eğitimi, beceri ve kapasite geliştirme programlarının artırılması, bu programların kadınların ve piyasanın talebi doğrultusunda yeniden yapılandırılması ve bunlardan kadınların yararlanmasının sağlanması; kadınların el emeği ürünlerini değerlendirmeye yönelik çalışmalar yapılması, bu taahhütlerden bazılarıdır (ŞENOL v.d., 2010: 40).

Türkiye’de 0-6 yaş grubu çocuklara yönelik erken çocukluk bakım ve eğitim hizmetleri çoğunlukla, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) ve Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğüne (ÇHGM) bağlı kurumlar tarafından sunulmaktadır. Ayrıca 657 sayılı “Devlet Memurları Kanunu”nun 191. maddesinde “Devlet Memurları için lüzum ve ihtiyaç görülen yerlerde çocuk bakımevi ve sosyal tesisler kurulabilir.” ibaresi yer almaktadır. Ancak her geçen gün çocuk bakım ve eğitim hizmetlerinin kamu kurumlarının karşılanması hususuna, merkezi idare tarafından kısıtlamalar getirilmektedir. 2016 Yılı Merkezi Bütçe Kanun Tasarısının 8. maddesinde “Merkezi yönetim kapsamındaki kamu idarelerince işletilen eğitim ve dinlenme tesisi, misafirhane, çocuk bakımevi, kreş, spor tesisi ve benzeri sosyal tesislerin giderleri, münhasıran bu tesislerin işletilmesinden elde edilen gelirlerden karşılanır. Bu yerlerde, merkezi yönetim bütçesi ile döner sermaye ve fonlardan ücret ödenmek üzere 2016 yılında ilk defa istihdam edilecek yeni personel görevlendirilmez.” ifadeleri yer almaktadır. Bununla birlikte yine 2016 yılında Maliye Bakanlığınca yayımlanan “Kamu Sosyal Tesislerine İlişkin Tebliğ”in 7. maddesinde “kamu kurum ve kuruluşlarının tasarrufunda bulunan eğitim ve dinlenme tesisi, misafirhane, kreş, çocuk bakımevi, spor tesisi ve benzeri sosyal tesislerin işletme giderleri için ilgili kurum ve kuruluşların bütçelerinden herhangi bir katkıda bulunulmayacağı” ve “bu tesislerde merkezden geçici görevle gönderilecek personel sayısının asgari seviyede tutulacağı” belirtilmektedir.

Çok sınırlı sayıda olmakla beraber, çeşitli belediyeler ve sivil toplum kuruluşları (STK) tarafından sunulan erken çocukluk eğitimi ve bakım hizmetlerinden de bahsetmek mümkündür. Bu bağlamda, bazı belediyeler 5393 sayılı Belediyeler Kanunu’nun 14. maddesini temel alarak kendi personellerine ve hizmet verdikleri bölgelerdeki halka

yönelik düşük ücretli ya da ücretsiz çocuk bakım merkezleri de açmaktadırlar. Ancak belediyelerin erken çocukluk bakımı ve eğitime yönelik hizmetleri çoğunlukla personel destek hizmeti olarak sundukları ve halka yönelik sunulan bu tür ücretsiz ya da düşük ücretli hizmetlerin yok denecek kadar az olduğu gözlemlenmiştir (Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu, 2009: 19). Bu durum, 2007 öncesinde 14. maddede açıkça yer alan “Belediyeler okul öncesi eğitim kurumları açabilir.” ibaresinin, bu tarih sonrasında Anayasa Mahkemesince iptal edilmesinin bir yansımasıdır. Çünkü belediyeler, bu değişiklik sonrasında ancak yasada yer alan sosyal hizmet yükümlülüklerine dayanarak bu hizmetleri verebilir hale gelmiştir (Elçik, 2014).

Bunlara ek olarak 2013 yılında Resmi Gazete’de yayımlanan “Gebe veya Emziren Kadınların Çalıştırılma Şartlarıyla Emzirme Odaları ve Çocuk Bakım Yurtlarına Dair Yönetmelik”in 13. maddesine göre “Yaşları ve medeni halleri ne olursa olsun, 150’den çok kadın çalışanı olan işyerlerinde, 0-6 yaşındaki çocukların bırakılması, bakımı ve emziren çalışanların çocuklarını emzirmeleri için işveren tarafından, çalışma yerlerinden ayrı ve işyerine yakın ...bir yurdun kurulması zorunludur. Yurt, işyerine 250 metreden daha uzaksa işveren taşıt sağlamakla yükümlüdür.” Ancak SGK istatistiklerine göre Türkiye’deki 1 milyon 593 bin işyerinin 1 milyon 579 bin’inde çalışan sayısı 100’ün altındadır ve dolayısıyla bu düzenleme ile işyerlerinin yüzde 1’inden daha azının çocuk bakım yurdu açma zorunluluğu kapsamına gireceği söylenebilir. Ayrıca iş yerlerinin söz konusu yükümlülüğünden kaçmak için kadın çalışan sayısını 149’da sabitledikleri görülmektedir (Bülbül, 2014). Buna ek olarak eski yasaya göre işyerleri çocuk bakım hizmetini işyerinde doğrudan kreş açarak sağlayabiliyorken, 13. maddenin devamında işverenlerin kadın işçilerin çocuklarına bakım hizmeti sağlama yükümlülüklerini diğer işverenlerle ortaklaşa oda ve yurt kurma ya da hizmeti dışardan satın alma şeklinde yerine getirebilecekleri belirtilmektedir. Ancak işyerlerinin söz konusu yükümlülüğünün denetimiyle ilgili de sıkıntılar yaşanmaktadır. 2013 yılı için Türkiye’de 150 ve üstü kadın işçi çalıştıran işyeri sayısı 7.204 olup, bunların sadece 300’ü denetlenmiştir. Bu denetlemeler neticesinde 300 işyerinin yüzde 45’inde kreş bulunmadığı ortaya çıkmıştır (Soyseçkin, 2014: 2).

Kadın Emeği ve İstihdamı Girişimi (KEİG) tarafından 2015 yılında farklı meslek gruplarından kadınların katılımıyla gerçekleştirilen “Çalışma Yaşamında Kadınlar Forumu” sırasında ortaya konulan sorunlardan biri gebelik ve doğumun, kadınların işe devam etme ve terfi olanaklarını olumsuz yönde etkilediğidir. Forum sırasındaki görüşmelerde gerek iş görüşmelerinde gerekse iş sözleşmelerinde kadınlar çocuk yapmamayı taahhüt etmeye zorlandıklarını; çocuk olması durumunda ise terfi olanaklarında sıkıntılar yaşadıklarını ya da istifa etmeye yönlendirildiklerini belirtmişlerdir (2015: 8-9).

Kadın Adayları Destekleme Derneği (Ka-Der) tarafından çocuk bakım ve eğitim hizmetlerinin mevcut durumuna ilişkin 14 ilde (Adana, Antalya, Ankara, Bursa, Çanakkale, Denizli,

Diyarbakır, İstanbul, İzmir, Kocaeli, Mersin, Trabzon, Urfa, Van) yürütülen çalışmalar (ilgili kurumlarla görüşmeler ve yöre kadınlarıyla atölye çalışmaları) neticesinde elde edilen bilgilere göre illerde çocuk nüfusa oranla kreş ve yuva sayılarının yetersiz olduğu görülmektedir. Kreş ve yuvaların ücretleri çeşitlilik göstermekle birlikte hizmete erişimin önündeki en önemli engellerden birisini oluşturmaktadır. Kreşlerin çalışma saatleri de bir diğer önemli sorun alanı olarak kaydedilmiştir. Çoğunlukla 8.00-17.30 arasında açık olan kreşler, bu saatlerin dışında çalışan ya da bir şekilde çocuk bakımına ihtiyaç duyan ebeveynlerin gereksinimlerini karşılayamamaktadır. Tüm bu verilerden yola çıkarak, çocuk bakım ve eğitim hizmetinin ihtiyacı karşılamada yeterli olmadığı, var olan kreşlerden yararlanmanın bedelinin ise yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (ka-der.org.tr).

Türkiye’de kadınların ekonomik koşullarının güçlendirilmesinde, bu konuda önemli yeri olan çocuk bakım ve eğitim hizmetleri konusunda kısıtlı politika ve uygulamaların yanında, kadınların istihdama katılımını doğrudan desteklemeye yönelik hazırlanan projeler ön plana çıkmaktadır. Diyarbakır Bağlar Belediyesi’nde sadece kadınların çalışabileceği Jiyan Semt Pazarı; Nusaybin Belediyesi’nin “Her Mahalleye Bir Tandır Evi” projesi; Mersin, İzmir, Manisa, İstanbul, Antalya’da kadınların kendi ürettikleri ürünleri satabilecekleri “Kadın El Emeği Pazarları”, bu projelerden bazılarıdır. Ayrıca yerelde kadınlara yönelik meslek edindirme kursları da düzenlenmektedir. Bu kursların bazıları istihdam garantili olup söz konusu kurslarda başarılı olan kursiyerlerin en az yüzde ellisi, işbirliği yapılan kuruluş tarafından istihdam edilmektedir. Meslek edindirme kurslarının yanında kadınların istihdama katılımını artırmaya yönelik uygulanan projeler, “çalışanların mesleki eğitimi, girişimcilik eğitim programı, işbaşı eğitim programı” gibi alanlar üzerine hazırlanmaktadır. Söz konusu projeler Avrupa Birliği Fonları ve Kalkınma Ajansları Hibe Programları desteğiyle Türkiye İş Kurumu (İŞKUR), Sivil Toplum Kuruluşları, Belediyeler, Ticaret Odaları tarafından üretilmekte ve uygulanmaktadır (İŞKUR, 2014).

Yukarıda bahsi geçen tüm bu proje örnekleri, Türkiye’de ekonomik yaşama katılım konusunda mevcut kadın-erkek eşitsizliğinin ortadan kaldırılarak, kadınların ekonomik alanda güçlendirilmesi amacını taşımaktadır. Ekonomik olarak güçlendirilmelerinin, kadınların kent hayatına katılımını olumlu yönde etkileyeceği ve kadın dostu kent inşa edilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

5. Eğitim Hizmetleri

Türkiye’de eğitim alanı, cinsiyet eşitsizliğinin önemli ölçüde var olmaya devam ettiği bir diğer alan olarak göze çarpmaktadır. TÜİK tarafından hazırlanan rapor, Türkiye’de okuma yazma bilmeyen kadın nüfus oranının erkeklerden 5 kat fazla olduğunu ortaya koymuştur (TÜİK, 2016).

Belediyeler Yerel Eşitlik Eylem Planlarında sınırları içinde yaşayan kadınların eğitim seviyelerinin yükseltilmesi hususunda mevcut duruma bağlı politika ve faaliyetler geliştirilmesini taahhüt etmektedirler. Planlar eğitimde cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik olarak, kadınların örgün ve yaygın eğitim fırsatlarından yararlanma düzeyinin artırılması; tüm öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda farkındalığının artırılması; yaygın ve örgün eğitim programlarının cinsiyete duyarlı hale getirilmesi hedeflerine yer vermektedir. Bununla birlikte yerel düzeyde uygulamalar incelendiğinde öncelikle ülke genelinde pek çok belediyenin “Kadınlar İçin Okuma Yazma Kursları” başlattığı görülmüştür. Örneğin Samsun Belediyesi okuma yazma kursları konusunda kapsamlı çalışmalar yürüten belediyelerden biridir. Faaliyetlerin sonucunda, Samsun’da 2011 yılında yüzde 92 olan okuma yazma oranının yüzde 95’e yükseldiği görülmüştür (Samsun İKHK İDK, 2016: 7-9).

İzmir Büyükşehir Belediyesi, Sabancı Vakfı desteğiyle uygulanan Kadınların ve Kız Çocuklarının İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Ortak Programı kapsamında Ocak-Aralık 2008 döneminde “Kentli Olmaya Okuma Yazma Öğrenerek Başlıyoruz” projesini yürütmüştür. Proje göçle gelmiş ailelerden kadınların, kente adaptasyonlarında en önemli aşama olan “okur-yazarlık” sorunlarının giderilmesi amacını taşımaktadır. Bu amaç temelinde, İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından hâlihazırda yürütülmekte olan kentsel dönüşüm projesinin sosyal dönüşümle desteklenmesi hedeflenmiştir. Bu kapsamda da projeye bağlı olarak Uzundere Toplu Konutlarına yerleştirilen 80 kadına yönelik 1. ve 2. kademe okuma yazma kursları ile bu kadınların çocukları arasından 4 ile 6 yaş arası 30 çocuğa okul öncesi eğitim verilmesi planlanmıştır (abprojeyonetimi.com).

Yerel Eşitlik Eylem Planlarının hayata geçirilmesi kapsamında ayrıca, yerel düzeyde kamu kurumları, belediyeler, sivil toplum kuruluşları kendileri ya da birbirleriyle işbirliği içerisinde Avrupa Birliği ya da Merkezi Yönetimce desteklenen çeşitli projeler yürütmektedirler. Samsun Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından 2015 yılında ortaya konulan “Yarım Elma” projesiyle açık lise ve mesleki eğitim tanıtımları yapılarak örgün eğitimden ayrılmış olanların eğitime devamının sağlanması ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda öğretmen, idareci, halk eğitim kursiyerleri ve kurum çalışanlarının farkındalıklarının artırılması amaçlanmıştır (Girgin v.d., 2015: 3).

Türkiye’de eğitim alanında kadın-erkek eşitliğinin sağlanması kapsamındaki örnekler incelendiğinde diğer alanlarda olduğu gibi cinsiyet eşitliğini amaçlayan gerek ulusal gerek yerel düzeydeki faaliyetlerin dönemlik projeler aracılığıyla yürütüldüğü görülmektedir.

6. Sağlık Hizmetleri

Sağlık hizmetleri de kentlerin kadın dostu bir nitelik kazanmasında üzerinde durulması gereken alanlardan birini oluşturmaktadır. Çünkü hanehalkı üyelerinin sağlığından büyük ölçüde kadınlar sorumludur ve hastalara bakmak, onları merkezdeki hastanelere götürüp getirmek kadınlar için, özellikle de yoksulluk koşullarında yaşayan kadınlar için, önemli bir sorun alanı oluşturmaktadır. Çocuk, anne, yaşlı ve bağımlı bakımları ile ücretsiz aşılar ve ücretsiz muayeneler özellikle mahallelerde görülmesi gereken hizmetlerdir. Bu sebeple de bu tür bir sağlık ağının oluşturularak belediyelerin bu konuda etkin rol üstlenmesi, kadınların ve kadınların sağlığından yükümlü olduğu kişilerin yaşam kalitesini yükseltecek en önemli unsurlardan biri olarak (Alkan, 2006: 47) kabul edilmektedir.

Sağlık ve kadın alanında mevcut sorunlara yönelik yapılacak değerlendirmeler, sağlık beklentileri, ekonomik durum, sağlık güvencesine sahip olup olmama, kırsal veya kentsel alanda yaşama, toplumsal cinsiyet rolleri gibi pek çok faktörün bir arada düşünülmesini gerekli kılmaktadır.

Türkiye'ye bakıldığında, kent merkezlerinden kırsal alanlara, batıdan doğuya gidildikçe varlığını koruyan geleneksel yaşam biçimi ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin, kadınların sağlık hizmetlerine erişiminin önünde engel oluşturmaya devam ettiği görülmektedir. Sağlık sisteminden kaynaklanan sorunlar ise temelde, hizmet sunumunda yaşanan yetersizlikler, sağlık personelinin toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısına sahip olmaması gibi nedenlere dayanmaktadır (KSGM, 2008: 6).

Yerel Eşitlik Eylem Planları, sağlık alanında ortaya konulan cinsiyete dayalı sorunların çözümüne yönelik bir takım faaliyetler içermektedir. Planlarda “Kadın ve Sağlık” konusunda genel amaç, kadınların sağlıklı yaşam hakkından erkeklerle eşit biçimde yararlanmalarının sağlanması şeklinde ifade edilmektedir. Bu kapsamda planlarda, kadınların sağlıkta hizmete erişim konusunda güçlendirilmesi; kadınlara yönelik nitelikli sağlık hizmet sunumunun artırılması; cinsel sağlık, üreme sağlığı vb. konulara ve hizmetlere ilişkin farkındalık oluşturulması gibi hedeflere yer verilmektedir. Bu hedefler kapsamında ulusal düzeydeki politikalar ve mevzuat değişikliklerinin yereldeki etkilerinin değerlendirilmesine yönelik çalışmalar yapılması; cinsiyete duyarlı sağlık verilerinin toplanması; kadınların sağlık kurumlarına ve ilgili diğer merkezlere ulaşımalarının kolaylaştırılması; sağlık çalışanlarına yönelik olarak toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadına yönelik şiddet konularında çeşitli eğitim çalışmalarının düzenlenmesi gibi faaliyetler planlanmaktadır.

Yerel Eşitlik Eylem Planlarında kadın ve sağlık alanına ilişkin benzer hedeflere yer veren belediyelerden bazılarının, bu hedeflerin gerçekleştirilmesine yönelik bir takım uygulamaları bulunmaktadır. İstanbul-Kadıköy Belediyesi 2011 yılında meme kanserine

dikkat çekmek, kadınlara erken tanı sağlayan tarama yöntemleri hakkında bilgi vermek ve risk altında olsun olmasın tüm kadınları bilinçlendirmek amacıyla Mamografi ve Kadın Sağlığı Merkezi'ni hizmete sokmuştur. Meme kanserine yönelik tedavinin kolay ve etkili olduğu erken evrelerde, kanseri yakalamak için gerekli test ve muayeneler, merkez tarafından ücretsiz olarak yapılmaktadır (kadinsagligimerkezi.org).

İstanbul Büyükşehir Belediyesi bünyesinde, Sağlık A.Ş. aracılığıyla Kadın ve Aile Sağlığı Merkezi kurulmuştur. Merkezde kadınlara yönelik kemik erimesi taraması, rahim ağzı kanseri taraması, jinekolojik enfeksiyon kontrolü, eğitim ve danışmanlık, kalp-damar hastalıkları risk taraması, gebelik ve lohusalık takibi, psikolojik danışmanlık gibi hizmetler yürütülmektedir (ibb.gov.tr).

Balıkesir Büyükşehir Belediyesi koordinasyonunda 2015 yılında başlatılan "Balıkesir Bir Aile Oluyor" projesi doğrultusunda, kırsal yöreler başta olmak üzere her mahallede, ücretsiz sağlık taramaları ve halk sağlığının korunmasına ilişkin, bilgilendirici faaliyetler; kanserde erken tanının önemi ve etkin tedavi konularında eğitim farkındalık çalışmaları yapılmaktadır. Bu kapsamda Balıkesir Devlet Hastanesi bünyesinde bulunan Kanser Erken Teşhis Tarama ve Eğitim Merkezinde, Meme Kanseri, Serviks Kanseri, Kolon Kanseri konusunda 22 seansta 1209 kişiye halk eğitimi, 1 seansta 15 kişiye hizmet içi eğitim verilmiştir (kanserv.gov.tr).

Genel olarak değerlendirildiğinde Türkiye'de yerel düzeyde kadın ve sağlık alanında mevcut uygulamaların küresel politikalarla şekillenen ulusal düzenlemelerin bir uzantısı olduğu ve birinci basamak sağlık hizmetlerinde merkezi öneme sahip olan rahim ağzı, meme kanseri gibi hastalıklara yönelik taramalar ve kadın sağlığı konusunda bilgilendirme ve farkındalık oluşturmaya yönelik eğitimler üzerinde odaklandığı görülmüştür.

Sonuç ve Öneriler

Yerel hizmetlerin cinsiyete duyarlı planlanması, kentin yollarından kaldırımlarına, ulaşım güzergahlarından duraklara, alt-üst geçitlerden şehrin aydınlatılmasına, su kaynaklarından kanalizasyona, sağlıktan eğitime pek çok konunun toplumsal cinsiyet rolleri temelinde kapsamlı olarak değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır.

Türkiye'ye bakıldığında yerel hizmetlerin cinsiyete duyarlı olarak planlanması düşüncesinin çok yakın bir dönemde "Kadın Dostu Kentler Projesi"yle gündeme geldiği görülmektedir. Konuyla ilgili olarak, çoğunlukla küresel aktörlerin programlarının gölgesinde şekillenen ve finansal desteğiyle yürürlüğe koyulan politikalar, proje temelli oluşları nedeniyle, ülkedeki yerel hizmetlerin cinsiyete duyarlı hale getirilmesinde ve bunun sürdürülebilirliğinin sağlanmasında yetersiz kalmaktadır.

Kadın Dostu Kent projesi kapsamında, katılım, eğitim, istihdam, sağlık, şiddet, kentsel hizmetler olmak üzere altı ana konuda cinsiyet eşitliğinin sağlanacağına yönelik taahhütlerde bulunan belediyeler, bu taahhütlerini Yerel Eşitlik Eylem Planlarıyla (YEEP) ortaya koymaktadırlar. 2014 yılında Küresel Siyaset ve Yönetim Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin (KÜSYAM), TÜBİTAK desteği ile yürüttüğü "Kamu Politikaları, Yerel Yönetimler, Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme: Kadın Dostu Kentler, Türkiye Örneği" isimli çalışmanın sunulduğu toplantıda, YEEP'lerin uygulanmasına ilişkin mevcut durum değerlendirmeleri yapılmıştır. 2006'dan beri Kadın Dostu Kent olan İzmir'de çeşitli belgelerde ifadeler geçse de toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme konusunda adım atılmadığını söyleyen Ayşegül Yakar Önal, belediyeden sadece bir kişinin konuyla ilgili eğitim aldığını belirtmiş; Manisa'da ise böyle bir ihtiyaçtan dahi bahsedilmediğini eklemiştir. Nuray Ergüneş ise Kadın Dostu Kent Projesi kapsamındaki Urfa'da kadın-erkek eşitlik birimleri oluşturulduğunu, ancak bu birimlerden belediyenin kendi belgelerinde dahi bahsedilmediğini aktarmıştır. Ayrıca Diyarbakır'da kadınlarla ilgili tüm komisyonların aktif çalıştıkları ve belediye çalışanlarında cinsiyet eşitliği bilincinin geliştirilmesine yönelik olumlu gelişmeler kaydedildiğini belirten Ergüneş, belediyenin istihdam yapısına da değinerek çalışanların yüzde 85'inin erkek olduğunu eklemiştir. Bunların yanında Ergüneş belediyenin hedeflerinde yer alan toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı bütçeleme henüz pratiğe yansımadığına da vurgu yapmıştır. Çalışmanın genel bulgularına değinen Gülay Günlük Şenesen, belediye hizmetlerinin genelde kent merkezinde ve altyapı-ulaşım gibi alanlarda yoğunlaştığını; bütçenin tasarlanması ve uygulanması sürecinde, kadınların ihtiyaçları için gerekli kaynak ayrılmazken, Kadın Dostu Kent Projesi kapsamında kurulan eşitlik birimlerinin de çoğu ilde işlevsiz kaldığını belirtmiştir. Bunların yanında Şenesen, sunulacak hizmetlerin çoğunlukla yerel ihtiyaçlara göre şekillenmediğini; kentteki siyasi konum ve ataerkil yapının kadınların hizmetlere ulaşımında etkili olduğunu eklemiştir. Özellikle kadınlar için yürütülen hizmetlerin projeler yoluyla sağlandığını belirten Şenesen, proje bitince hizmetlerin devam ettirilmesi hususunda sorunlar yaşandığını vurgulamıştır. Toplantıda ayrıca, belediyelerle görüşmelerde genellikle bütçe kısıtının ve bürokratik engellerin bahane olarak sunulduğu; belediyeдеki kadın birimlerinde bazı raporların yazılması dışında başka bir şey yapılmadığı üzerinde durulmuştur (KEİG, 2014).

Bu çalışmada da Kadın Dostu Kentler Projesi'ne yönelik yapılan inceleme sonucunda, Türkiye'de kentsel alanlarda kadınların güvenliği konusunda büyük sıkıntılar yaşanmasına rağmen, bu hususta belediyelerin etkin bir faaliyetinin bulunmadığı görülmüştür. Özellikle kent içi ulaşım alanında, birkaç belediyenin haftanın belli günlerinde toplu taşıma araçlarının kadınlara ücretsiz hizmet vermesine yönelik uygulamalarından başka cinsiyete duyarlı herhangi bir düzenlemeye rastlanmamıştır.

Türkiye’de toplam sürücülerin yalnızca yüzde 22,8’inin kadın olduğu (EGM, 2014) gerçeği, kent içi ulaşımın cinsiyet yüklü yapısının önemli göstergelerinden birisidir. Dolayısıyla yaşanan kentlerde sunulan ulaşım hizmetleri, kadınlar açısından önemli bir yer tutmaktadır. Bu kapsamda belediyelerin kendi denetimlerindeki toplu taşımacılık sistemleri ile belde halkının ulaşımını sağlama ve kadınların ulaşım hakkı üzerine düşünme görevi, ulaşımın ucuz ya da bedava olması talebinin yanında “nasıl bir ulaşım?” sorusuna da cevap aranmasını gerekli kılmaktadır (Çelik, 2015). Çünkü Türkiye’de ulaşım meselesi, kadınların taciz, tecavüz, ölüm gibi tehlikelerle yüzleştikleri alanlardan birini oluşturmaktadır. Geç saatlerde yalnız binilen taksiler, تنها otobüs ve dolmuşların kadınlarda yarattığı tedirginlik duygusu –somut bir şiddet olayı gerçekleşmese- dahi, kadınların ulaşım hakları önünde ciddi bir engel olarak değerlendirilmelidir. Kadınların ulaşım hakları ise kentsel mekanlarda erkeklerle eşit ölçüde varlık gösterebilmelerinin en temel koşullarından birisidir. Bu kapsamda belediyeler öncelikle, hem kendi bünyesinde sunulan şehir içi taşımacılık hizmetlerinin, hem de özel işletmelerce sunulan hizmetlerin (örneğin dolmuşlar) sıkı şekilde denetlenmesini sağlamakla yükümlüdür. Kadınların, şehir içi ulaşım sırasında yaşadıkları sıkıntıların düzenli takibi ve bu sorunların dikkate alınması hayati önem taşımaktadır.

Konuya yönelik geliştirilecek önlemlerin kadınları, erkeklerden izole etme değil erkeklerle bir arada tutma temelinde planlanması, kadınların kentsel mekanın birer parçası olduğunun içselleştirilmesinde önemli bir yer tutacaktır.

Bunlara ek olarak kadınlar yaya olarak seyahatleri sırasında da türlü sıkıntılarla karşılaşmaktadırlar. İyi aydınlatılmamış sokaklar, parklar ile ıssız duraklar kadınların güvenliklerini önemli ölçüde tehdit eden unsurlardır. “Net Elektrik Tüketiminin Sektörlere Göre Dağılımı” incelendiğinde en düşük oranın yüzde 1,8 ile aydınlatmaya ait olduğu görülmektedir (TÜİK, 2017). Bunların yanında yayaların ikincil plana itildiği trafik düzenlemeleri de yaya olarak seyahat edenlerin çoğunluğunu oluşturan kadınların ikincil plana itilmesi anlamına gelmektedir. Alt-üst geçitlerin, hemzemin yaya geçitlerine tercih edilmesi; trafik ışıklarında yaya geçiş sürelerinin kısılması; kaldırımların araçlarla işgal edilmesi şehir içi trafik akışında yayaların görünmez kılınmasına etki eden örnekleri oluşturmaktadır.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin hizmet alımına etki ettiği alanlardan bir diğeri sağlık alanıdır. Çünkü daha önce de belirtildiği üzere hanehalkı üyelerinin sağlığından büyük ölçüde kadınlar sorumludur ve hastalara bakmak, onları merkezdeki hastanelere götürüp getirmek kadınlar için, özellikle de yoksulluk koşullarında yaşayan kadınlar için, önemli bir sorun alanı oluşturmaktadır. Aynı zamanda sağlık alanı, neo-liberal politikardan en çok etkilenen alanlardan biri olması sebebiyle de kadınların hayatına önemli ölçüde etki etmektedir. Çünkü sağlık hizmetlerinin özelleştirilmesi, ücretsiz sağlık kuruluşlarının

merkezileştirilip şehrin ulaşılması zor yerlerine taşınmasının planlanması sonucu ortaya çıkan sağlık sistemi modeli, ücretsiz sağlık hakkını yok etmekte ve hizmete erişimi güçleştirmektedir. Bu kapsamda özellikle istihdam alanında erkeklere göre eşitsiz konumları kadınların sağlığa yönelik harcamalarını olumsuz etkilemektedir. 2002-2003 Hane Halkı Sağlık Harcamaları çalışması, kadınların erkeklere göre daha fazla cepten sağlık harcaması yapmak durumunda kaldığını ortaya koymaktadır (SB RSHMB Hıfzıssıhha Mektebi Müd., 2006: 24).

Sağlık alanının yanında eğitim alanı da neo-liberal politikalarla kamusal kaynakların geri çekildiği, bu sebeple de daha çok, kadınların eğitimden giderek dışlandığı bir yapıya bürünmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı verileri incelendiğinde eğitim kurumlarında özelleştirmenin artarak ilerlediği görülmektedir (MEB, 2016:35).

Kız çocuklarının eğitime devam sorunun hem sebebi hem de sonucu olarak değerlendirilebilecek faktörlerden en önemlisi kadınların çocuk yaşta evlendirilmesidir. Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu Türkiye Temsilcisi Dr. Zahidul Huque, Türkiye'deki araştırmalarında, 2011 yılında 20 bin ailenin 16 yaşından küçük kızlarını evlendirebilmek için dava açtığını ve 18 yaş altı çocuk evlilik oranı ortalamasının ise yüzde 28 olduğunu bildirmiştir. Kız çocuklarının ailelerde ekonomik bir yük olarak görüldüğünü ve ailelerin başlık parası yoluyla gelir getirmek için kızlarını çocuk yaşta evlendirdiklerini ifade eden Huque, araştırma verilerine göre ülkede 181.036 çocuk gelin olduğunu belirtmiştir (dha.com.tr). Bu kapsamda eğitim alanındaki düzenlemeler, Türkiye'deki erken yaşta evlilik gerçeğini göz önünde bulunduran adımların atılmasını zorunlu kılmaktadır.

Kadınların ikincil konumda oldukları bir diğer önemli alan, ekonomi alanıdır. Kadınlar toplumsal cinsiyet rollerine bağlı olarak büyük ölçüde ekonomik alandan dışlanmaktadır. Ekonomik alana dahil olabilenlerse erkeklere göre daha kötü koşullarda çalışmayı; daha az ücret almayı; cinsiyetçi önyargılarla savaşmayı kabul etmek zorunda kalmaktadırlar. Kadınların ekonomik alanda erkeklere göre söz konusu ikincil konumları, neo-liberal politikalar eşliğinde özelleştirilen kamu hizmetlerinden yararlanma bakımından da onları ikincil konuma itmektedir.

Dolayısıyla ulaşımdan sağlığa, eğitimden ekonomiye kentsel kamusal mekanın temel unsurları genel olarak değerlendirildiğinde, kentsel kamusal mekanın kadınlar ve erkekler arasında baştan sona eşitsizlikler üzerine kurulu bir mücadeleyi ifade ettiği ve ataerkil değerlerin öncülüğünde, kadınların bu mücadelenin önceden belirlenmiş “kaybedenleri” olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu kapsamda kamusal mekanlarda eşitliğin sağlanabilmesinde temel husus, öncelikle kadın ve erkeğin eşitsiz ilişkilerin eşitsiz tarafları olduğunun kabul edilmesidir. Böyle bir kabul, devamında, kadınların içinde bulundukları eşitsiz konumun sorgulanması ve her türlü plan ve programlamada kadınların mevcut eşitsiz konumları içerisinde değerlendirilerek gerekli tedbirlerin alınmasına imkan verecektir.

Yerelde toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik politika üretim süreci üzerine düşünürken küresel aktörlerin bu alanda ne gibi etkiler yarattığının da dikkate alınması gerekmektedir. Çünkü Türkiye’de, yerel düzeyde kadınlara yönelik gerçekleştirilen uygulamaların çoğu, yerel yönetimlerin de ortağı olduğu, sivil toplum kuruluşları ya da merkezi yönetimin taşra teşkilatınca yürütülen ve küresel aktörlerce desteklenen projeler; ya da parçası olunan uluslararası belgelerin bir sonucudur. Başta Kadın Dostu Kentler Projesi bu kapsama girmektedir. Ancak ne yazık ki projeler ya da uluslararası belgeler kapsamında ‘dayatılan’ uygulamaların çoğu Türkiye’nin kendi dinamikleri içinde anlamını yitirmektedir. Bu sebeple Yerel Eşitlik Eylem Planları çerçevesinde oluşturulan birimler sadece kağıt üzerinde kalmaktadır. Çünkü Türkiye’de genel olarak kadınların insan hakları gibi çok temel alanlarda büyük eksiklikler yaşanmaktadır.

Kentsel mekanlarda toplumsal cinsiyet eşitliği/eşitsizliğine yönelik değerlendirmeler kadınların kendi aralarında var olan bir takım farklılıkları (sosyo-ekonomik düzey, eğitim durumu, engellilik durumu, etnisite vb.) da mutlak surette kapsamına almalıdır. Çünkü söz konusu değişkenler, kadınların kenti deneyimleme konusunda kendi aralarında da bir takım eşitsizlikleri beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla kamusal mekanlara kadınların katılımının tam anlamıyla sağlanabilmesi, kadın ve erkekler arasındaki eşitsizliklerin yanında kadınlar arası eşitsizlikleri de dikkate alan bir bakış açısı geliştirilmesini gerekli kılmaktadır.

Yerel yönetimler halka en yakın birimler olmakla birlikte, mevcut durum, Türkiye’de belediyelerin cinsiyete duyarlı kentsel hizmetler konusunda etkili adımlar atamadıklarını göstermektedir. Kentlerde cinsiyete duyarlı hizmet geliştirilebilmesinde, yerel düzeydeki karar alma mekanizmalarında kadın ve erkeğin eşit oranda temsilinin sağlanması hayati önem taşımaktadır. Türkiye yerel meclislerinde kadın-erkek oranlarına bakıldığında, kadınların yerel düzeyde temsilinden çok, meclislerde temsili bir varlık gösterdikleri ortaya çıkmaktadır.

Karar alma mekanizmalarında kadın oranlarının yükseltilmesinin yanında belediye personel yapısı içerisinde de kadın-erkek eşitliğinin sağlanmasına yönelik tedbirlerin alınması gerekmektedir. Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı’nın 2014 yılında yayınladığı “81 İl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karnesi” başlıklı rapora göre Türkiye’de belediyelerin yarısından fazlasında kadın çalışan oranı yüzde 10’un altında yer almaktadır (2014: 42).

Kentsel alanların cinsiyete duyarlı planlanmasında merkez ve yerelin birbirleriyle ilişkilerinin “denge” temelinde tanımlandığı bir sistemin inşa edilmesinin ardından belki de öncelikli olarak yapılması gereken şey, bireylerden çok toplumu, kardan çok kamu yararını, tüketimden çok üretimi önceleyen ekonomik bir dönüşümün

gerçekleştirilmesidir. Eğitim, sağlık, sosyal güvenlik gibi temel alanlarda vatandaşları destekleyen ve toplumsal cinsiyet duyarlılığını politika oluşturma aşamasında hakim kılan merkezi bir yönetim, yerelde de beklenen dönüşümlerin gerçekleşmesine etki edecektir. Bunlara ek olarak akılda tutulması gereken en önemli şey cinsiyete duyarlı kapsamlı yaklaşımların, toplumun yaşlı, çocuk, engelli gibi farklı ihtiyaçları olan tüm kesimlerine yönelik olumlu gelişmeleri beraberinde getireceğidir.

Kaynakça

Alkan, A. (2006). "Belediye Kadınlara da Hizmet Eder", Yarın için Bugünden Kampanyası Eğitim Dizisi 3, Ankara:Yalçın Matbaacılık, <http://www.kaderankara.org.tr/wp-content/uploads/2015/05/belediyekadınlarada.pdf> (20.05.2019).

Alkan, A. (2009)."Kadın Dostu Yerleşimler"e Doğru Yerel Planlama ve Hizmet Sunum Modeli Uygulama Rehberi, Ankara: Yalçın Matbaacılık, <http://www.kadindostukentler.org/content/docs/outputs/hizmet-sunumu.pdf>, (29.05.2019).

Baykan, D. (2015). Yerel Yönetimler İçin Kadın Dostu Kent Planlaması ve Tasarım İlkeleri Kitabı, Ankara: Uzerler Matbaacılık, <http://www.kadindostukentler.org/content/docs/kadin-dostu-kent-planlamasi.pdf>, (22.05.2019).

BMOP Bülteni, (2008). "Kadın Dostu", Özel Sayı, Kasım-Aralık, <http://www.sabancivakfi.org/files/arsiv-data/bmop-bulteni-ozel-sayi-kasimaralik-2009/bmopbultenozelsayikasimaralik2008.pdf>, (25.05.2019).

Bülbül, O.G., (2014). "150'den fazla kadın çalışanı olanlar kreş açmak zorunda", Akşam Gazetesi, <http://www.aksam.com.tr/yazarlar/150den-fazla-kadin-calisani-c2olanlar-kres-acmak-zorunda/haber-286160>, (05.06.2019).

Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu, (2009). "Türkiye'de Çocuk Bakımı Hizmetlerinin Yaygınlaştırılmasına Yönelik Bir Öneri: Mahalle Kreşleri", Araştırma Raporu, <http://www.spf.boun.edu.tr/docs/MAHALLE%20KRESLERI%20-%20ARASTIRMA%20RAPORU.pdf>, (05.06.2019).

Çelik, Ö., (2015). "Özgür Bir Kenttir Elimizden Aldığınızı", <http://www.sosyalistfeministkolektif.org/emegimiz/39-kadinlar-icin-sosyal-haklar/932-oezguer-bir-kenttir-elimizden-ald-g-n-z.html>, (18.06.2019).

Elçik, G., (2014). "Kreşten Daha Önemli İşlerimiz Var (!)", BİA Haber Merkezi, <http://bianet.org/biamag/kadin/155058-kresten-daha-onemli-islerimiz-var>, (06.06.2019).

Emniyet Genel Müdürlüğü, (2014). "Yıllara Göre Sürücülerin Cinsiyet Dağılımı", <http://www.trafik.gov.tr/Sayfalar/Istatistikler/aracsurucu2.aspx>, (18.06.2019).

Erkan, B., Şentürk, M., Akbaş, Y. & Paksoy, S., (2012). "Dünya'da ve Türkiye'de Sosyal Bütçeleme (Cinsiyete Duyarlı Bütçe) Yaklaşımı", Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, Yıl:5, Sayı: 9, ss. 85-105.

Girgin, A. v.d., (2015). "Yarım Elma", Samsun, https://samsun.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_03/23094145_projemetnyarmelma.pdf, (07.06.2019).

Göker, G., Küçükcan, F. & Tekinbaş, E., (2015). Kadın Dostu Kentler 2014 Yılı Hibe Programı: Kadın Örgütlerinden Öyküler, Ankara: Uzerler Matbaacılık, <http://www.kadindostukentler.org/content/docs/kdk-compendium-2014.pdf>, (24.05.2019).

Kadın Emeği ve İstihdamı Girişimi (KEİG), (2014). "Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme ve Kadın Dostu Kentler Toplantısı", <http://www.keig.org/?p=720>, (17.06.2019).

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), (2016). "Milli Eğitim İstatistikleri: Örgün Eğitim 2015-2016", http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_03/30044345_meb_istatistikleri_organ_egitim_2015_2016.pdf, (18.06.2019).

Samsun İl Kadın Hakları Koordinasyon Kurulu-İzleme ve Değerlendirme Komitesi (İKHKK-İDK), (2016). "Samsun Yerel Eşitlik Eylem Planı Değerlendirme Raporu", <http://www.samsun.gov.tr/samsun-yerel-esitlik-eylem-planı-revize-calistayi-ilani>, (07.06.2019).

Soyseçkin, İ., (2014). "Kadınların İstihdamı: Evet, Ama Nasıl?", Kadın Emeği ve İstihdamı Girişimi Platformu, <http://www.toprakisveren.org.tr/2014-101-idilsoyseckin.pdf>, (06.06.2019).

Şenol, N. v.d., (2010). "Kadın Dostu Kentler", Birleşmiş Milletler Kadın ve Kız Çocuklarının İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Ortak Programı, Ankara, http://www.unfpa.org.tr/rapay/kadin_dostu_kentler_2010.pdf, (29.05.2019).

TBMM CHP Grup Başkanlığı, "953 Sayılı Meclis Araştırma Önergesi", 2013, <http://www2.tbmm.gov.tr/d24/10/10-222510gen.pdf>, (29.05.2019).

Tekinbaş, E. (2015). Kadın Dostu Kent: Uygulama Rehberi, Ankara: Berk Matbaacılık, <http://www.kadindostukentler.org/content/docs/kdk-uygulama-rehberi.pdf>, (21.05.2019).

Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, (2014). "81 İl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karnesi", http://www.tepav.org.tr/upload/files/haber/1391012395-8.81_il_icin_Toplumsal_Cinsiyet_Esitligi_Karnesi_Taslak.pdf, (18.06.2019).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), (2016). "İstatistiklerle Kadın, 2015", Haber Bülteni, Sayı: 21519, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21519>, (05.06.2019).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), (2017). İşgücü İstatistikleri, Haber Bülteni, <file:///C:/Users/r/>

TOPLUMSAL CİNSİYET VE KENTSEL MEKÂN: KISITLILIKLAR, SINIRLAR VE BASKI UNSURLARI ÜZERİNE DENEYİM VE GÖRÜŞLER¹

Y. Şehir Plancısı Nursun KARABURUN AKINCI ²

Özet

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet rollerindeki farklılıklar kentte yaşayan bireylerin kentsel mekândan beklentilerini ve kentsel mekânı deneyimleme biçimlerini birbirinden farklılaştıran en önemli unsurlar arasındadır. Mekân ve mekânsal müdahalelerin merkezindeki meslek disiplinleri geleneksel olarak kentleri homojen bir toplumsal yapıdan ibaret görme eğiliminde olduğundan pek çok diğer farklılık gibi kentsel politikalar bağlamında cinsiyet farklılıkları da yaygın olarak görmezden gelinmektedir. Nüfusun tamamını etkileyen bir unsur olmasına rağmen kent-mekân literatüründe cinsiyet etkenine yer veren çalışma sayısı oldukça azdır.

Kentsel mekân ve toplumsal cinsiyet arasında eleştirel bir ilişki kuran literatür, mekânın “toplumsal olan” ile ilişkisine odaklanan tartışmaların gelişmesiyle ilk kez ABD’de coğrafya disiplininin içinden 1960’lı yıllarda gelişmiş, feminist coğrafya akımı ile devam etmiştir. Türkiye’de ise konuya ilişkin tartışmaların 2000 yılı sonrasında belirginleşmeye başladığı, özellikle 2010 yılından sonra arttığı görülmektedir.

Bu çalışmada toplumsal cinsiyet eşitsizliğine ilişkin ortaya çıkan kentsel mekânsal kısıtlılıkların/sınırların/baskı unsurlarının neler olduğu ve kentsel mekânsal düzenlemelerin/kent politikalarının bu kısıtlılıkların azaltılmasında ya da yok edilmesinde ne derece etkin bir rol oynayabileceği meslek odasında yöneticilik ve kadın çalışmaları deneyimi olan şehir plancısı kadınların deneyim ve görüşleri doğrultusunda araştırılarak değerlendirilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Kentsel Mekân, Toplumsal Cinsiyet, TMMOB Şehir Plancıları Odası

¹ Bildiri, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Bölümünde Dr. Öğretim Üyesi Pervin ŞENOL danışmanlığında 2018 yılında tamamlamış olduğum “TMMOB Şehir Plancıları Odası Kadın Komisyonu Üyelerinin Kentsel Mekân Deneyim ve Görüşleri” isimli yüksek lisans tez çalışmamda elde etmiş olduğum veriler doğrultusunda hazırlanmıştır.

² İzmir Çiğli Belediyesi, nurskbr@gmail.com

1. Giriş

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet rollerindeki farklılıklar kentte yaşayan bireylerin kentsel mekândan beklentilerini ve kentsel mekânı deneyimleme biçimlerini birbirinden farklılaştıran en önemli unsurlar arasındadır. Mekân ve mekânsal müdahalelerin merkezindeki meslek disiplinleri geleneksel olarak kentleri homojen bir toplumsal yapıdan ibaret görme eğiliminde olduğundan pek çok diğer farklılık gibi kentsel politikalar bağlamında cinsiyet farklılıkları da yaygın olarak görmezden gelinmektedir. Nüfusun tamamını etkileyen bir unsur olmasına rağmen kent-mekân literatüründe cinsiyet etkenine yer veren çalışma sayısı oldukça azdır. Kentsel mekânsal düzenlemelere ilişkin süreçlerin cinsiyete duyarlı olarak yürütülmemesinin toplumsal cinsiyet ilişkilerinde var olan eşitsizliklerin kent mekânı ile olan ilişkilerde devam etmesi ve yeniden üretilmesi üzerinde önemli sonuçları olmaktadır. Bu nedenle kentsel mekân ve toplumsal cinsiyeti bir arada ele alan çalışmaların birbiri ile kesişen alanlarda var olan bu eşitsizliklerin anlaşılabilmesinde önemli bir payı bulunmaktadır.

Kentsel mekân ve toplumsal cinsiyet arasında eleştirel bir ilişki kuran literatür, mekânın “toplumsal olan” ile ilişkisine odaklanan tartışmaların gelişmesiyle ilk kez ABD’de coğrafya disiplininin içinden 1960’lı yıllarda gelişmiş, feminist coğrafya akımı ile devam etmiştir. Türkiye’de ise konuya ilişkin tartışmaların 1990’lı yıllarda ortaya çıktığı, 2000’li yıllar itibariyle belirginleşmeye başladığı, özellikle 2010 yılından sonra arttığı görülmektedir.³

Bu çalışmada toplumsal cinsiyet eşitsizliğine ilişkin ortaya çıkan kentsel mekânsal kısıtlılıkların, sınırların, baskı unsurlarının neler olduğu ve kentsel mekânsal düzenlemelerin ya da kent politikalarının bu kısıtlılıkların azaltılmasında ya da yok edilmesinde ne derece etkin bir rol oynayabileceğinin TMMOB Şehir Plancıları Odası’nda (ŞPO) yöneticilik ve kadın çalışmaları deneyimi olan şehir plancısı kadınların deneyim ve görüşleri doğrultusunda araştırılarak değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

TMMOB, Türkiye’de yaşayan mühendis, mimar ve şehir plancılarını temsil eden, işbirliği içerisinde olduğu sendikalar ve diğer meslek birlikleriyle beraber; açtığı davalar, yürüttüğü kampanyalar, hazırladığı bilimsel raporlar ve yaptığı basın açıklamaları ile demokrasi ve özgürlük mücadelesi adına kamuoyu oluşturma konusunda sorumluluk alan, toplumsal muhalefetin içinde, üye sayısı ülkenin her bölgesinden olmak üzere beş yüz bini aşmış olan demokratik bir kitle örgütüdür. Eğitimli, sosyo-ekonomik statüsü yüksek üye profili, toplumsal muhalefet alanındaki duruşu ile Türkiye’de toplumu dönüştürücü dinamiklere sahip olduğu düşünülen TMMOB gibi bir “demokratik kitle

³ K. Akıncı N., Şenol P., Toprak Ergönen A., 2018, “Türkiye’de Kentsel Mekân ve Toplumsal Cinsiyet Çalışmalarına

örgütü"nün; özellikle Türkiye'de 2000 yılı sonrası artan ve daha görünür hale gelen kadına yönelik şiddete ve toplumsal cinsiyete ilişkin eşitsizliklere kayıtsız kalmayarak bünyesinde kadın çalışmalarına yer veriyor olmasının, hem örgütün konuya ilişkin sahip olduğu farkındalığın hem de birlik gündeminin ülke gündeminden bağımsız olmadığının bir göstergesi olduğu düşünülmektedir. TMMOB ŞPO ise kent planlama mesleğini hem akademik, hem uygulayıcı, hem de aktivist gruplardan oluşan üye profili ile birlikte temsil etmekte; üyeleri ve yönetim organları ile birlikte kent planlama meslek alanına kuramsal perspektif, ülke politikaları pratiği, pratik bilgi ve ele alış/eylem biçimleri pencerelerinden bakarak katkı koymaktadır. TMMOB üyesi kadınların; sahip oldukları sosyo-ekonomik konum, eğitim seviyesi, toplumsal bilinç düzeyi, örgütlülük ve dayanışma kültürü göz önünde bulundurulduğunda Türkiye koşullarında karşılaştıkları toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ile mücadele ve baş etme kapasiteleri yüksek ve çevresindekileri dönüştürme gücüne sahip bir kadın kitlesini temsil ettiği düşünülmektedir.

Tüm bu nedenlerden dolayı alan araştırmasının evreni; TMMOB'ne bağlı odalardan biri olan, temsil ettiği meslek disiplininin çalışma alanı doğrudan kent ve kentsel mekân olan, üye sayıları itibarıyla kadın ağırlıklı, kadın ve toplumsal cinsiyet konusunda aktif ve etkin çalışan TMMOB ŞPO'da, TMMOB'nde kadın çalışmalarının başlamış olduğu 2008 yılından bu yana yöneticilik deneyimi olan; sahip oldukları mesleki birikim, meslek odası deneyimi ve kadın kimlikleri ile kente ve kentsel mekâna ilişkin deneyim ve görüşlerinin dikkate değer olduğu kabulü yapılan kent plancısı kadınlar olarak belirlenmiştir.

2. Kapsam, Yöntem ve Teknik

Araştırma kapsamında şehir plancısı kadınlar; mekânın ve kentin bilgisine, gözlemine ve deneyimine sahip olan, kentin mekânsal gelişmesine müdahale süreçlerine hâkim kent öznelere olarak tanımlanmıştır. Araştırma sürecinde mümkün olduğunca kapsamlı ve nitelikli veriye erişebilmek için şehir plancısı kadınlar arasında toplumsal cinsiyet farkındalığına sahip bir grup seçilmiştir. Bunun için araştırma evreni kadın ve toplumsal cinsiyet çalışmaları alanında deneyim sahibi TMMOB ŞPO'nun çeşitli kademelerinde yöneticilik yapmış kadınlar ve kadın komisyonu üyeleri arasından seçilmiştir. Bu haliyle araştırma evreninden hem profesyonel bakış açılarını yansıtmaları hem de kentlilik deneyimi doğrultusunda gözlemlerini paylaşmaları beklenmektedir.

Araştırma evrenini TMMOB'de kadın çalışmalarının başlamış olduğu 2008 yılından bu yana -son 10 yılda- TMMOB ŞPO Genel Merkez ve Şubelerinin Yönetim, Denetim ve Onur Kurullarında görev almış, TMMOB Yönetim Kurulunda ŞPO Temsilcisi olmuş ve/veya oda bünyesinde gerçekleştirilen kadın ve toplumsal cinsiyet çalışmaları içerisinde aktif yer almış kadın üyeler oluşturmaktadır. TMMOB ŞPO Genel Merkezi'nden alınan bilgiye göre 2008 yılından 2018 yılına kadar on yıllık sürede TMMOB ŞPO Genel Merkez ve Şubelerinin Yönetim, Denetim ve Onur Kurullarında görev almış, TMMOB Yönetim

Kurulunda ŞPO Temsilcisi olmuş kadın sayısı 140'dır.⁴ Bu sayı; 1 kişinin araştırmacının kendisi olması, 2 kişinin vefat etmiş olması sebebi ile önce 137'ye inmiş, ardından herhangi bir yönetim organında yer almamış ancak oda bünyesinde gerçekleştirilen kadın ve toplumsal cinsiyet çalışmaları içerisinde aktif yer almış ve almakta olan 6 kadın üyenin listeye eklenmesiyle 143'e çıkmıştır. Bunlardan 17'si İstanbul, 30'u Ankara, 16'sı İzmir, 13'ü Bursa, 12'si Antalya, 13'ü Muğla, 12'si Konya, 5'i Kayseri, 8'i Adana, 6'sı Diyarbakır, 4'ü Trabzon ve 7'si Samsun Şube'de görev almış ve almakta olan kadın üyelerdir.

Araştırma; katılımcıların kişisel deneyimlerini ve görüşlerini tamamen kendi ifadeleriyle detaylı bir biçimde aktarmaları ve bu aktarımların niteliksel bir değerlendirmeye tabi tutulması için yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılarak yürütülmüştür. İnternet ortamında hazırlanan görüşme formları katılımcıların e-posta adreslerine yönlendirilmiş, görüşme formunda yer alan soruların yazılı olarak yanıtlanarak formların geri gönderilmesi istenmiştir. Araştırma evrenini oluşturan 143 kadına; toplumsal cinsiyet, kentsel mekân, kent planlama pratiği ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine ve bu eşitsizliklerin giderilmesi üzerinde kentsel politikalar, kent planlama araçları ya da kentsel hizmetlerin rolünün ne olduğuna ilişkin düşünce ve önerilerini elde etmeye yönelik soruların yer aldığı; toplam 6 bölüm ve büyük bir kısmı açık uçlu 96 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formları, TMMOB ŞPO Genel Merkezi'nden edinilen e-posta adresleri aracılığıyla ulaştırılmış, 24 Ocak 2018 ve 28 Mart 2018 tarihleri arasında 37 kadın görüşme formlarını doldurarak araştırmanın katılımcısı olmuştur. Elde edilen veriler ağırlıklı olarak niteliksel değerlendirmeye tabi tutulmuş ancak bazı açıklamalar için niceliksel değerlendirilmelere de yer verilmiştir. Katılımcıların 3'ü İstanbul, 9'u Ankara, 7'si İzmir, 6'sı Bursa, 2'si Antalya, 5'i Muğla, 3'ü Diyarbakır, 2'si Trabzon Şube'de görev almış/almakta olan kadın üyelerdir. Konya, Kayseri, Adana ve Samsun Şube'de görev alan/almakta olan kadın üyelerden katılım sağlanmamıştır.

Görüşme formunda yer alan soruların içeriği; i) katılımcı profilinin değerlendirilmesi, ii) katılımcıların deneyim ve gözlemleri doğrultusunda kentsel mekânda toplumsal cinsiyete ilişkin ortaya çıkan eşitsizliklerin belirlenmesi, iii) belirlenen eşitsizliklerin kent planlama araçları ile bertaraf edilme olanaklarının araştırılması olarak üç temel başlık altında özetlenebilir.

Katılımcı profilinin değerlendirilmesi amacıyla; yaş, eğitim, iş, çalışma, gelir, sosyal güvence, medeni durum, çocuk sahipliği, sosyal medya kullanımı, örgütlülük durumu gibi demografik ve genel bilgiler elde edilmekte, eş/partner ile birlikte yaşayan katılımcılar için ev içi işbölümlerinin toplumsal cinsiyete ilişkin bir baskı unsuru olup olmadığı, ev içi işlerin ne kadar zamanlarını aldığı ve iş yükünün kentsel hareketliliklerini nasıl etkilediği araştırılmakta, katılımcıların mesleki örgütlenme biçimleri ve kadın çalışmalarında yer

⁴ Erkek sayısı ise 192'dir.

alma düzeyleri tespit edilmekte, katılımcıların feminist tutumlarını belirlemeye yönelik sorular yöneltilmektedir.

Kentsel mekânda toplumsal cinsiyete ilişkin ortaya çıkan eşitsizliklerin belirlenmesi amacıyla katılımcılara; öncelikle kendilerinin kentsel hareketlilikleri ve kentsel mekân ile ilişkilenme biçimlerini toplumsal cinsiyet perspektifiyle ifade etmeleri istenmekte ardından eğitim, sağlık, spor, alışveriş alanları gibi temel bazı kentsel arazi kullanımları, kent içi ulaşım sistemleri ve kent içi güvenlik gibi ana başlıklara ilişkin görüş ve değerlendirmeleri alınmaktadır.

Belirlenen eşitsizliklerin kent planlama araçları ile bertaraf edilme olanaklarının araştırılması yönünde katılımcılara; ne gibi kent planlama politikaları ve uygulamalarının etkin bir araç olarak kullanılabileceği, kadına yönelik şiddetle mücadelede kent mekânının ve kentsel hizmetlerin organizasyonunun ne derece etkin olabileceğine dair sorular yöneltilmektedir.

3. Bulgular

Araştırmanın sonunda katılımcıların, araştırma evreni oluşturulurken öngörüldüğü gibi; eğitilmiş, orta ve orta üst gelir grubu üyesi, örgütlü, toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı –kadın çalışmaları içinde yer alan–, eğitim sistemi içinde kurumsallaşmış üniversitelerin lisans ve lisansüstü bölümlerinden mezun, çoğunlukla özel araç sahibi ve kullanıcısı olan, çalışma hayatlarında çoğunlukla yöneticilik deneyimine sahip, meslekleri –çalışma alanları– nedeniyle mekân ve kent bilgisine, gözlemine ve deneyimlerine sahip ve birden fazla kentte çalışmış veya yaşamış kadınlar oldukları görülmektedir. Katılımcıların yaşları 21 ile 60 yaş arasında değişmekte olup çoğunluğu 31-40 yaş aralığındadır. Katılımcıların 7'si tek başına, 10'u eşi/partneri ile birlikte, 3'ü çocuklarıyla, 10'u eşi ve çocuklarıyla birlikte, diğerleri ise ebeveynleri ile birlikte yaşamaktadır. 14 katılımcının annelik deneyimi bulunmaktadır.

3.1 Mekânsal Sınırlar, Kısıtlılıklar ve Baskı Unsurları

Toplumsal Roller Kentsel Hareketlilik

Mekânsal kısıtlılıkların oluşmasında katılımcıların yapmış olduğu değerlendirmeler ışığında **toplumsal yapıya** ilişkin belirleyicilerin oldukça önemli bir unsur olarak karşımıza çıktığı görülmektedir. Bu belirleyicilerin toplumsal cinsiyet rollerinin dağılımındaki eşitsizlikler dolayısıyla ortaya çıkan beklenti ve gereksinimlerle, bu beklenti ve gereksinimlerin ise toplumda yaygın kabul gören değer yargıları ve kültürel gelenekle ilgili olduğu söylenebilir. Katılımcılar cinsiyetler arası eşitsizliklerin kökeninde ne olduğunun sorulduğu soruya verdikleri yanıtlarda; özellikle toplumsal rollere ilişkin algılara, kabullere, ataerkil geleneğe ve geleneksel yaşam biçimine vurgu yapmaktadırlar.

Bu algı/kabul/norm/gelenekler/hâkim değer yargılarına göre; -ırk, gelir durumu, eğitim, kültür düzeyi, sosyo-ekonomik koşullar, etnik köken, dini inanç vb.'den bağımsız olarak- yaş, medeni durum, cinsel yönelim, birlikte yaşanılan kişiler, çalışma durumu, çocuk sahipliği durumu gibi özelliklerin kadın kimliklerinin inşasında önemli faktörler olduğu ve bu faktörlerin her birinin kadınlar üzerinde ayrı ayrı birer baskı unsuru oluşturduğu söylenebilmektedir.

Katılımcıların verdikleri örneklerle göre; tek başına bir kadının kafe-bar-restoranda oturması, yürüyüş-koşu-spor yapması, bisiklet sürmesi, otomobil-motosiklet kullanması, akşam ve gece saatlerinde dışarıda bulunması, giyim kuşam konusunda toplumun yaygın beklentisi dışında bir tutum sergilemesi dikkatleri çekmekte, toplumun geneli tarafından "hoş" karşılanmamaktadır. Toplumsal bakış açısı bu yönde olduğunda; kadınların kamusal alanda şiddet, taciz gibi olaylara maruz kalması normalleşmekte ve kadınlar maruz kaldıkları bu kötü muamelelerden de -başlarına gelecek olayları öngörmeleri beklendiğinden- sorumlu tutulmaktadırlar.

Eş/anne/kız evlat olmak gibi toplumsal rolleri gereği hane içinde bakım emeğini vermekle yükümlü birincil özne olan ve çoğunlukla toplumsal yeniden üretim süreçlerinin bizzat sürdürücüsü kadınlar için, gündelik hayat -eğer içindeyse çalışma hayatı da dâhil olmak üzere- çoğunlukla ev içinde ya da evin yakın çevresinde geçmekte, kadınların kentsel hareketlilikleri ev içi işlerin yanısıra hanehalkının ihtiyaçları doğrultusunda şekillenmektedir. İstihdama katılım, eğitim seviyesi, gelir düzeyi, tapu sahipliği, özel araç sahipliği ve kullanım oranları erkek bireylerin çok gerisinde olan kadınlar kent içi seyahatlerini çoğunlukla toplu taşıma araçları ile ya da yaya olarak gerçekleştirmektedirler.

Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda kentsel hizmet alanlarının varlığı ve bu hizmet alanlarına güvenli erişim konuları kadınların kentsel yaşama katılım sağlayabilmeleri açısından kritik öneme sahip konular olarak öne çıkmaktadır. Kentsel hizmet alanlarının eksikliği, niteliksiz oluşu, onlara erişim kısıtlılıkları ve güvenlik sorunu bir yandan toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin kentsel mekânda -mekân aracılığıyla da- sürmeye devam etmesine sebep olmakta diğer yandan kadınları şiddete daha açık bir hale getirmektedir.

Bu doğrultuda çalışmanın kentsel mekânda toplumsal cinsiyet eşitsizliğine ilişkin olarak ortaya çıkan mekânsal sınırların, kısıtlılıkların ve baskı unsurlarının belirlenmesine ilişkin bölümünde katılımcıların temel olarak kentsel hizmet alanlarının yetersizliğine, kentsel hizmet alanlarına erişim problemlerine ve güvenlik konularına dikkat çektiği görülmektedir.

Kentsel Hizmet Alanlarının Yetersizliği

Araştırma soruları kapsamında kentsel hizmet alanları açık-yeşil alanlar ve parklar, açık spor alanları, yürüyüş/koşu/bisiklet yolları, toplu ulaşım araçları ve durakları, otopark alanları, kreş, bakım evi, eğitim alanları, sağlık alanları, sosyal ve kültürel tesisler, kafe-bar-restoran gibi buluşma alanları, kamu kuruluşları, alışveriş merkezleri, semt pazarları gibi kentsel hizmet alanları olarak tanımlanmaktadır.

Araştırma kapsamında kentsel hizmet alanlarının yeterli sayıda ve nitelikte olmaması, mahalle ölçeğinde –yürüme mesafesinde–, yer almaması ya da kent bütününde tüm nüfus için erişilebilir olmamasının yanı sıra özellikle kadınların ihtiyaç duyduğu hasta, yaşı, çocuk, engellilere yönelik bakım etkinliklerinin kamusal hizmet alanları dâhilinde görülmemesi ya da başka bir deyişle yönetimlerin bu konuda sınırlı sorumluluk alıyor olmaları sebebiyle huzur evi, bakım evi, özel gereksinim sahibi bireylere yönelik sosyal kültürel tesisler, kreş alanları gibi kullanımların yokluğu ya da yetersizliği de kadınların kentsel hareketliliğini kısıtlayan önemli unsurlar olarak öne çıkmaktadır.

Bunlardan ayrı olarak katılımcılar tarafından bazı kentsel fonksiyon alanlarının kullanımlarına özgü çeşitli kısıtlayıcı unsurlara dikkat çekilmektedir. Örneğin, spor alanlarının daha çok erkek bireylerin ya da erkek çocukların tercih ettiği spor dallarına yönelik olarak tasarlanması kız çocuklarının ya da kadınların bu alanları kullanımlarını kısıtlamakta ya da spor etkinliklerine katılma olanaklarını azaltmaktadır. Toplu ulaşım araçları ve duraklarında güvenlik sorunlarının yanı sıra durak sayısının azlığı ve uzaklığı ile uygun olmayan yer seçimleri, belli bir saatten sonra hizmet olmayışı, yalnız veya çok kalabalık seyahat etmenin yarattığı huzursuzluk ve korku kadınların kentsel hareketliliklerini kısıtlamaktadır. Otopark alanlarının kurumsal olmamaları başka bir deyişle kamu hizmeti olarak yürütülmemesi özellikle geniş karanlık bölgeler oluşturanlarının hissettirdiği güvensizlik hissini arttırmaktadır. Eğitim alanlarının özel sektör marifetiyle hizmet verme yaygınlığının artması sebebiyle yer seçim kriterleri mevzuatın öngördüğü standartlardan farklılaşmakta, toplumun her kesimine eşit mesafede hizmet vermekten uzaklaşmaktadır. Sağlık alanlarının küçük ölçeklilerinin kapatılıp bölge ya da şehir ölçeğinde tasarlanarak yerleşim alanlarından uzağa taşınmasının bir sonucu olarak kentlilerin sağlık hizmetlerine erişimleri kısıtlı hale gelmektedir. Çoğunlukla toplu taşıma araçları ile ya da yaya olarak seyahat etmekte olan ve hanehalkının sağlık gereksinimlerinde refakatçi rolünü birincil olarak üstlenen kadınlar için sağlık hizmetlerinin uzak mesafelerde sunuluyor olması kentsel hareketliliklerini olumsuz etkilemektedir. Kafe-bar-restoran gibi buluşma alanlarına olan ulaşım alternatiflerinin çeşitli güvenlik endişelerini beraberinde getirmesi sebebiyle özellikle bir kadının tek başına bu mekânları kullanması olanaksızlaşmakta, kadınların sosyal yaşamları kısıtlanmaktadır. Kamu kurumu binalarının çocuk bakım ve emzirme alanları içermemesi özellikle çocuklu kadınların bu alanlara erişimini kısıtlamaktadır.

Alışveriş merkezleri, içerdği dinlenme ve eğlence alanları, tuvalet, bebek bakım, çocuk oyun alanı, otopark olanaklarının ve kontrollü giriş çıkışlar, güvenlik görevlilerinin, güvenlik kameralarının varlığı gibi unsurlar dolayısıyla güvenli ve erişilebilir olmasıyla özellikle kadınların pek çok kentsel hizmeti bir arada alabildiği yerler olarak görülmekle birlikte; kamusal hizmet alanlarının, bulunduğu “yer”den yalıtılmış kapalı ve tek bir mekâna sığdırılıyor olmasının özellikle kadınları kentsel yaşamdan uzaklaştırıyor olması gerekçesi ile eleştirilmektedir.

Kentsel Hizmet Alanlarına Erişim

Kentsel hizmet alanlarına erişim konusunda öne çıkan başlıklardan birisi olan kent içi ulaşım konusunda katılımcıların en çok toplu ulaşım araçlarında yaşanan taciz/şiddet gibi olaylara dikkat çektiği; araçların gün içinde çok kalabalık olmasının, akşam ve gece saatlerinde çok tenha olmasının, duraklar arası mesafelerin uzun olmasının, durak yerlerinin yerleşim alanlarına uzak olmasının, duraklarda bekleme sürelerinin uzun olmasının bir yandan güvenliğe ilişkin yaşanan tedirginlikleri ve endişeleri artırırken öte yandan da alınan hizmetin kalitesini düşürdüğünü belirttikleri görülmektedir. Günün belli bir saatinden sonra toplu ulaşım olanaklarının olmaması; pazar arabası, çocuk arabası ile ya da küçük bir çocuk ile seyahat etmek durumunda en çok kalan kadınlar için araç ve durak/istasyon tasarımlarının uygun olmaması da güvenlik sorunları ile kadınların ulaşım araçlarını kullanma konusundaki davranış biçimlerini dolayısıyla kentsel hareketliliklerini etkileyen, onları kentsel yaşamda kısıtlayan bir baskı unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır.

Katılımcıların kent içi ulaşım konusunda dikkat çektikleri bir diğer noktanın; kent içi ulaşım sistemlerine ilişkin yürütülen politikaların özel araç kullanımını teşvik ediyor olması ve de toplu ulaşım olanaklarının iyileştirilmesine gereken özenin gösterilmiyor olması olduğu görülmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu özel araç sahibi ve özel araç kullanmakta olsa da toplum genelinde kadınların özel araç sahipliğinin ve kullanımının oldukça düşük olduğu bilinmektedir. Katılımcılar, kendileri ve özel araç kullanan kadınlar için trafik sıkışıklığının, otopark sorununun ve seyir halinde iken erkek sürücülerin tacizine uğruyor olmanın kentsel hareketlilikler üzerinde kısıtlayıcı bir baskı unsuru olduğunu belirtmektedirler.

Katılımcıların dikkat çektikleri bir diğer konu; kaldırımlar, yaya ve bisiklet yollarının olmayışı, yetersiz, dar, kesintili oluşu, araç trafiği ile iç içe ya da bozuk, girintili çıkıntılı bir zemine sahip olması nedeniyle can güvenliğini tehdit etmesi, aydınlatma yönünden eksik olması sebepleri ile cinsel taciz/şiddet/kapkaç olaylarının yaşanması riski barındırması dolayısıyla güvensiz oluşuna ilişkindir.

Bir diğer dikkat çekilen nokta ise; sağlık, eğitim, sosyal kültürel aktivite, alışveriş alanı, semt pazarı, kreş-anaokulu gibi kentsel hizmet alanlarının yürüme mesafesinde olmamasıdır.

Güvenlik

Niceliksel ve niteliksel yetersizliklerinin yarattığı kısıtlılıkların yanısıra kentsel hizmet alanlarında toplumsal cinsiyet eşitsizliğine ilişkin öne çıkan baskı unsurlarının başında özellikle akşam ve gece saatlerinde yaşanan güvensizlik hissi, taciz-şiddet korkusu gelmektedir. Çalışmada bu güvensizlik hissi ve korku ile bağlantılı olarak bazı tasarım öğelerine vurgu yapılmaktadır. Bu tasarım öğeleri arasında en çok aydınlatma elemanlarının olmayışı ya da yetersizliği, sağır cephelerin varlığı, yaya yollarının olmayışı, kaldırımların kesintili olması öne çıkmaktadır. Yine plan kararları marifetiyle yerleşim alanlarının diğer kentsel fonksiyonlardan ayrı tasarlandığı yerlerde ya da akşam saatlerinde kullanılmayan okul alanları ya da kamu binaları gibi kullanımları içeren büyük yapı adalarının bir arada planlandığı yerlerde ya da mimari projelerin apartman cephelerinde balkon kullanımını içermediği yerlerde özellikle akşam ve gece saatlerinde cansız/yaşamayan ve insan sirkülasyonunun az olduğu sokaklar oluşmakta, bu da kamusal alan kullanımını özellikle kadınlar açısından sınırlandıran önemli unsurlardan biri olmaktadır. Park alanlarında dinlenme alanlarının azlığı ve aktivite çeşitliliğinin az olması, başka bir deyişle bu alanların tasarlanmıyor ya da iyi tasarlanmıyor olması sebebiyle insan sirkülasyonunun az olduğu alanlara dönüşmesi de kadınların bu alanları kullanımlarını kısıtlayan önemli örneklerden biri olarak gösterilebilir.

Katılımcıların, güvenliğe ilişkin yaşanan tedirginlikler ve endişelerin; toplu ulaşım araçlarını kullanma, yaya olarak seyahat etme, özel araç kullanma, hava karardıktan sonra dışarıda vakit geçirme, eve yalnız dönme, akşam saatlerinde tek başına dışarıya çıkma konularında özellikle kadınların kentsel hareketlilikleri üzerinde kısıtlayıcı bir baskı unsuru olduğuna, güvenlik görevlilerine-polise güven duyulmaması sebebi ile sorunun daha da derinleştiğine dikkat çekmektedirler.

Katılımcıların deneyimleri ve görüşlerine göre; ıssız-karanlık-sessiz sokak ve mahalleler evin içindeyken bile rahatsızlık ve endişe hissi vermekte dolayısıyla kadınların eve giriş çıkış saatleri, kullanacakları yol güzergâhları güvenlik etkeni sebebi ile değişime uğramakta, çoğu zaman taksî ya da özel araç kullanmak ya da tanıdıklarının onları bir yerden alıp bir yere götürmesini talep etmek zorunda kalmaları sonucunda yolculuk-ulaşım maliyetleri artmakta, gündelik kentsel yaşamda eşe veya bir başkasına olan bağımlılık düzeyi artmaktadır. Tüm bu tedirgin edici durumlar karşısında kadınlar ev mekânında daha çok vakit geçirmeyi tercih etmek durumunda kalmaktadırlar. Pek çok katılımcının gece saatlerinde yürüyerek ve tek başına dışarıda kalmamaya özen gösterdiğini belirttiği, günlük işlerini gündüz saatlerinde tamamlamaya çalışmakta oldukları, akşam saatlerinde katılmak durumunda oldukları toplantılar ve sosyal yaşam aktiviteleri için bazı önlemler alarak, başkalarına bağımlı olarak ve “sürekli eve ne şekilde döneceklerini” düşünerek yaşadıklarını belirttikleri görülmektedir. Bu durum, katılımcı profili tanımlanırken belirtildiği gibi toplumun pek çok kesimine göre “güçlü kadın”

profilinde yer alan katılımcıların dahi; gündelik hayatlarında pek çok aktiviteyi yapmak konusunda ‘kent içi güvenlik’ etkeni sebebi ile kısıtlandığını göstermektedir.

3.2. Eşitsizliklerle Mücadelede Kentsel Mekânsal Düzenlemelerin Rolü

Kentsel mekânda toplumsal cinsiyet eşitsizliğine ilişkin olarak ortaya çıkan mekânsal sınırların, kısıtlılıkların ve baskı unsurlarının azaltılmasında ya da yok edilmesinde, kentsel mekânsal düzenlemelerin ne derece etkin olabileceğini katılımcılar; öncelikle mevcut mevzuat hükümleri ve egemen kent planlama anlayışı çerçevesinde değerlendirmekte ve bu değerlendirmelerle ilgili mevzuatın ve kent yönetimine ilişkin tüm karar alma mekanizmalarının cinsiyet etkenine duyarlı politikalar geliştirme ve uygulamalarda bulunma konusunda kısıtlayıcı unsurlar taşıdığına vurgu yapmaktadırlar.

İlgili mevzuatın ve kent yönetimine ilişkin tüm karar alma mekanizmalarının içerdiği kısıtlayıcı unsurlar en temelde hâkim kent planlama anlayışı olan “kapsamlı planlama anlayışı”nın, kentlilerin gereksinimlerine yönelik değil de sermaye piyasasının gereklerine yönelik kararların üretilmesine ilişkin bir yaklaşımın ürünü olması, toplumu homojen bir yapı olarak kabul ettiği için toplumdaki farklı grupların gereksinimlerini dikkate almaması ve kent planlarına ilişkin belgelerin onay makamlarının konunun uzmanı olan kişilerin değil de siyasi otoritelerin egemenliğinde olması olarak özetlenebilir. Kapsamlı planlama anlayışı ve onun ilkelerine dayanılarak oluşturulan kent planlama mevzuatı; kent planlama işini teknik bir işe indirgemekte, her yer için aynı kentsel standartların uygulanmasını öngörmekte, katılımcı süreçleri içermemektedir. Bu doğrultuda kentin mekânsal biçimleniş sürecinin tasarlandığı geleceğe dönük görsel ve yazılı belgeler içeren kent planları; yapıldığı yere özgü siyasi, sosyal, demografik, tarihi, kültürel değerlerden bağımsız, yer ile uyumsuz belgeler olarak ortaya çıkmakta, dolayısıyla pek çok etkene duyarsız olduğu gibi cinsiyet etkenine de duyarsız kalmaktadır.

Katılımcılar; kentsel mekânda yaşanan şiddet olaylarının kentsel mekânsal düzenlemeler yolu ile tamamen ortadan kaldıramayacağı ancak şiddet gösteren kişileri caydırıcı unsurların elde edilebileceği ya da kısıtlılık yaşayan bireylerin kendilerini daha güvende hissetmelerine olanak sağlanabileceği yönünde görüşlerini belirtmektedirler.

Katılımcılar, kısıtlayıcı unsurlara rağmen, kentsel mekânsal düzenlemelerin; bahsi geçen mekânsal sınırlar, kısıtlılıklar ve baskı unsurlarının azaltılmasında ya da yok edilmesinde kentsel politikalar/hizmetler ve kent planlama araçları aracılığıyla etkin bir rolünün olabileceğine ilişkin değerlendirmelerde bulunmaktadır.

Katılımcıların söz konusu ettiği kentsel politikalar ve hizmetler; kentsel hizmet alanlarının artırılması ve kentsel hizmet alanlarına erişim konusunda; kent içi ulaşım sistemine, kent içi güvenliğe, kent yönetimine, kamusal hizmet alanlarının genişletilmesine, sosyal-

kültürel alanların ve aktivitelerin artırılmasına ilişkin politikalar ve hizmetler olarak sıralanabilir. Kent planlama araçları ise; imar planlarının katılımcı bir süreç ile hazırlanması ve yürütülmesi, imar planlarında; kamu hizmetlerinin etkin dağılımına ve kentsel hizmet alanlarına erişime (araç-bisiklet-yaya yolları hiyerarşisine dikkatle) dikkat gösterilmesi, güvenli mekânların oluşmasına dikkat edilmesi, imar planlarının yere özgü kültürel, demografik, tarihi, siyasal, sosyal, ekonomik yapıya ilişkin bilgilerle üretilmesi olarak sıralanabilir.

4. Sonuç ve Öneriler

Çalışma kapsamında toplumsal cinsiyet eşitsizliğine ilişkin ortaya çıkan kentsel mekânsal kısıtlılıkların, sınırların, baskı unsurlarının neler olduğu ve kentsel mekânsal düzenlemelerin ya da kent politikalarının bu kısıtlılıkların azaltılmasında ya da yok edilmesinde ne derece etkin bir rol oynayabileceğinin TMMOB ŞPO'da yöneticilik ve kadın çalışmaları deneyimi olan şehir plancısı kadınların deneyim ve görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi amaçlanmıştır; bu doğrultuda çalışma, 2008-2018 yılları arasında TMMOB ŞPO'da çeşitli yönetim kademelerinde görev almış ve/veya oda bünyesinde gerçekleştirilen kadın ve toplumsal cinsiyet çalışmaları içerisinde aktif yer almış 37 kadın üye ile gerçekleştirilmiştir.

Katılımcı profili genel görünüm itibarıyla; mekânın ve kentin bilgisine, gözlemine ve deneyimine sahip olan, kentin mekânsal gelişmesine müdahale süreçlerine hâkim, eğitilmiş, orta ve orta üst gelir grubu üyesi, örgütlülük kültürüne sahip, dayanışma ağları içerisinde yer alan, toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı, çoğunlukla çalışma hayatında yöneticilik deneyimine sahip, eğitim sistemi içinde kurumsallaşmış üniversitelerin lisans ve lisansüstü bölümlerinden mezun, birden fazla kentte çalışmış veya yaşamış, bu özellikleri doğrultusunda Türkiye'de yaşamakta olan pek çok kadın grubuna göre eşitsizlikler/şiddet karşısında kırılganlık düzeyleri daha düşük olan, daha dirençli, daha güçlü kadınlar olarak tanımlanabilmektedir.

Çalışma kapsamında katılımcılara deneyim ve görüşlerinin elde edilmesi amacıyla çeşitli sorular yöneltilmiş, elde edilen yanıtlar doğrultusunda kentsel mekânda toplumsal cinsiyete ilişkin ortaya çıkan eşitsizliklerin belirlenmesi ve belirlenen eşitsizliklerin kent planlama araçları ile bertaraf edilme olanaklarının araştırılmasına ilişkin değerlendirmelere varılmıştır.

Toplumsal cinsiyet rollerinin eşitsiz paylaşımı, bu roller etrafında şekillenen kentsel hareketlilikler üzerinde de etkili olmakta, toplumsal alanda var olan eşitsizliklerin izini böylelikle mekânda da sürmek mümkün olmaktadır. Mekânsal gelişmeye ilişkin planlama stratejilerinin de toplumsal cinsiyete duyarlı herhangi bir bakış açısı, politika ya da uygulama içermemesi ile eşitsizlikler bir yandan birbirinin paralelinde gelişirken

bir yandan da birbirini yeniden üreterek sürmektedir. Bu doğrultuda kentsel mekâna toplumsal cinsiyet perspektifinden bakmanın eşitsizliklerin görülmesinde, toplumsal olan ile mekânsal olan arasında ilişki kurulmasında ve nihayet azaltılarak yok edilmesinde büyük önemi bulunmaktadır. Bu çalışma ile kentsel mekânın düzenlenmesinde etkin olan kent planlama araçlarının, kentsel politikaların ve hizmetlerin toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ile mücadelede öneminin altı bir kez daha çizilmiş olmaktadır.

Toplumsal cinsiyet rolleri doğrultusunda kentsel hareketlilikleri hanehalkının gündelik yaşam gereksinimleri doğrultusunda şekillenen kadınlar için kentsel hizmet alanlarının varlığı ve niteliği, bu alanlara erişim olanakları ve kent içi hareketlilikleri esnasında kendilerini güvende hissetmeleri, şiddete uğramamaları oldukça önemlidir.

Hanehalkının yeniden üretim sürecine ve bakım hizmetlerine dair işlere ilişkin sorumlulukların devlet ve yerel yönetim hizmetleri bağlamında ele alınması ve kamusal hizmet alanlarının kapsamının bu yönde genişletilmesi, başka bir deyişle; hasta-yaşlı-çocuk-engellilere yönelik bakım etkinliklerinin kamusal hizmet alanları dâhilinde görülmesi, bu etkinliklerin sürdürüldüğü kentsel hizmet mekânlarının mahalle ölçeğinde yaygınlaştırılması, tüm kamusal alanlarda ya da kamu kuruluşlarında çocuk emzirme, bakım ve oyun alanlarının var olması gerekliliği konusunda farkındalığın gelişmesi büyük önem taşımaktadır. Bu doğrultuda imar planlarında; kamuya terk edilecek alanların dağıtımının yere özgü gereksinimler dikkate alınarak yeterli büyüklüklerde ve yürüme mesafelerinde ayrılması gerekmektedir. Alışveriş ve sosyal yaşam etkinliklerinin; kapalı, korunaklı, kamusal hayattan, kentten ve yere özgü dinamiklerden kopuk olarak tasarlanan alışveriş merkezleri aracılığıyla değil, sokak ve mahalle çarşıları aracılığıyla gerçekleşmesinin teşvik edilmesi yönünde düzenlemelerin yapılması, örneğin bu alanların yaya ve engelli erişimine uygun hale getirilmesi, aydınlatmasının iyi yapılması, tuvalet ve çocuk bakım hizmet alanlarını içerecek şekilde tasarlanması gerekmektedir.

Kentsel hizmet alanlarına erişim konusunda kent içi ulaşım sistemine ilişkin sürdürülen politika ve uygulamaların eşitlikçi bir yaklaşımla yeniden ele alınması kentsel mekâna erişim kısıtlılığı yaşayan bireylerin kentsel hareketliliklerinin kolaylaşması açısından oldukça önemlidir. Benimsenen ulaşım politikasının toplu taşımayı ve bisikletli ulaşımı teşvik ediyor olması, toplu taşıma ile bisikletli ulaşımın birbiri ile entegre tasarlanması, toplu taşıma hizmetinin günün her saatinde kentin her bölgesine hizmet götürmesinin sağlanması, araç ve durak yerlerine ilişkin güvenliği ve güvende olma hissini artırıcı önlemlerin alınması, araç iniş binişlerinin ve durak-istasyon yerlerinin bebek arabası, küçük çocuk ya da pazar arabası ile seyahat edenlere, hareket kısıtlılığı yaşayan engelli-yaşlı bireylere ya da örneğin topuklu ayakkabı giyen kadınlara uygun hale getirilmesine önem verilmesi, kaldırımların kesintisiz ve can güvenli olarak tasarlanması, otopark alanlarının sayısının, niteliğinin ve güvenliklerinin artırılarak kamusal hizmet olarak sağlanması gerekmektedir.

Kentsel hizmet alanlarında yaşanan güvensizlik hissinin mekânsal düzenlemeler ile bertaraf edilebilmesi, kent mekânında şiddetin faillerini caydırıcı unsurların elde edilebilmesi için; aydınlatma elemanlarının yeterli hale getirilmesi, kesintisiz yaya akslarının tasarlanması, sağır cephelerin ve kör noktaların güvenli hale getirilmesi, imar planlarında, ıssız-karanlık-sessiz sokak ve mahallelerin oluşmaması için büyük alan kullanımı gerektiren ancak gece kullanımı olmayan kamu kuruluşu alanlarının tek bir noktada yoğunlaşmaması, konut ve ticaret alanlarının birbirinden tamamen farklı alanlarda konumlandırılmaması, gece kullanımı da olan küçük ticari birimlerin konut alanları içerisinde yer almasına dikkat ederek günün hemen her saatinde yaşayan canlı sokakların elde edilmesi, bina cephelerinin sokakla ilişki kurmaya elverişli olmasının sağlanması, bina giriş çıkışlarının yarı özel-yarı kamusal geçiş mekânları ile sağlanması, park ve açık alanlarda yeterli dinlenme/oturma alanlarının oluşturulması, daha izlenebilir/kontrollü kent mekânları için kamera sistemlerinin kullanılması, güvenlik güçlerine kolay erişim olanaklarının geliştirilmesi -örneğin otobüs durakları ya da park alanları gibi alanlara acil durum butonlarının yerleştirilmesi-, belli saatlerde durak dışı inme olanağının sağlanması, araçların sürekli GPS, kamera vb. ekipmanla izlenmesi gibi hizmet, tasarım, planlama ve mimariye ilişkin çözümler örnek gösterilebilir.

Son olarak, kent planlama anlayışının ve kent planlama mevzuatının; toplumda yaşayan tüm farklı grupların gereksinimlerine –dolayısıyla cinsiyet etkenine- duyarlı olabilecek yönde katılımcı süreçleri içerecek şekilde değişikliğe uğraması, kentin; homojen bir yapı olarak değil farklı toplumsal grupların bir arada yaşadığı yer olarak değerlendirilmesi, kent planlamanın; teknik bir işten öte toplumsal mekânsal sorunların çözümüne odaklanan ve kentte yaşayan her kesimden bireyin gündelik yaşam ihtiyaçlarına duyarlı bir perspektife sahip bir disiplin olarak görülmesi, imar planlarının; yapıldığı yere göre farklı yöntemlerle, içeriklerle, duyarlılıklarla, yönetmeliklerle ve yerel yönetimlerin denetiminde yürütülmesi, kent planlarının onama yetkisinin konunun uzmanlarının elinde olması gibi kent planlama mekanizmalarına ilişkin yapısal/yönetmeliksel dönüşümler çalışma kapsamında bahsi geçen tüm politika ve uygulama önerilerinin hayata geçirilmesi sürecinde kent planlama disiplinine kolaylaştırıcı bir nitelik kazandıracak, eşitsizliklerle mücadele etkin kent planlama araçlarının gelişmesinin önü açılacaktır.

2. Oturum

Kadın-Mekan-Sınırlar

OTURUM BAŞKANI

Prof. Dr. ŞENOL CANTEK

*Mekanın Cinsiyeti ve Yeni Orta Sınıf Karşılaşmaları: Çekmeköy Örneği

Bahar KILAN

*Genç Kadınların Mekân Kullanımında Sınırlar ve Stratejiler:

Kâğıthane Örneği

Rabia DEMİRCİ

Symbiocity Yaklaşımı İle Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Duyarlı

Kent Planlaması: Büyükçekmece Örneği

Doç. Dr. Savaş Zafer ŞAHİN, Fikriye PEHLİVAN, Saniye YENİAY

*Bu bildiri yazarın isteği üzerine yayınlanmamıştır.

SYMBIOCITY YAKLAŞIMI İLE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNE DUYARLI KENT PLANLAMASI: BÜYÜKÇEKMECE ÖRNEĞİ

Doç. Dr. Savaş Zafer ŞAHİN

Şehir Plancısı. Atılım Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

Fikriye PEHLİVAN

Şehir Plancısı. İstanbul Büyükçekmece Belediyesi, Plan ve Proje Müdürlüğü

Saniye YENİAY

İşletme Mühendisi ve Ekonomist. Kadın Adayları Destekleme Derneği Denetim Kurulu Üyesi

Özet

SymbioCity yaklaşımı, İsveç'te, 2000'li yılların başından bu yana özel sektör ve sivil toplum aktörlerinin sürdürülebilir kentsel gelişmeye ilişkin deneyimlerinin İsveç Ticaret Konseyi ve İsveç Belediyeler Birliğinin desteğiyle uzmanlar tarafından sistematize edilmesi sonucunda ortaya çıkmış bir sürdürülebilir kentsel gelişme modelidir. Bu model kentsel sistemler arasındaki potansiyel sinerjileri ortaya çıkararak bu sinerjiler üzerinden tanımlanan, bütünsel, metodolojik, katılımcı ve süreç odaklı bir planlama yaklaşımını benimsemekte, çok disiplinli bir yaklaşımı teşvik etmektedir. Bu anlamda yaklaşım süreç yönetimi içerisinde toplumsal cinsiyet konusunun kent planlama ile sürdürülebilir kalkınma bağlamında ilişkilendirilmesinde yeni olanaklar sağlamaktadır. Bu çalışmada, SymbioCity yaklaşımının sunduğu kavramsal çatı ve uygulama araçları kullanılarak, bir toplumsal cinsiyete duyarlı kent planlaması uygulaması örneği projesi geliştirmek amacıyla İstanbul Büyükçekmece Belediyesi sınırları içindeki Tepecik Mevkiinde (Hürriyet ve Ulus Mahalleleri) yapılan saha çalışması sunulmaktadır. Çalışmada ayrıca Büyükçekmece içi ve dışı paydaşlar ve proje örgütlenme süreci, projenin farklı aşamaları aktararak, toplumsal cinsiyet eşitlikçi bir kent planlama sürecinin SymbioCity yaklaşımı aracılığıyla nasıl geliştirildiği ortaya konmaktadır.

Anahtar kelime: SymbioCity Yaklaşımı, Toplumsal Cinsiyete Eşitliğine Duyarlı Kent Planlama, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Sürdürülebilirlik, Katılımcı Planlama

Abstract

Symbiocity approach is a model of sustainable urban development, that emerged as a result of the systematization of the experiences of private sector and civil society actors about sustainable urban development since the beginning of the 2000s in by the experts with the support of Swedish Trade Council and Swedish Union of Municipalities. This model embraces a holistic, methodological, participatory and process-oriented approach that is defined based on the synergies emerging between different urban systems and encourages a transdisciplinary approach. In this respect, this model provides new possibilities to link gender issues with urban planning in context of sustainability. This study, using the conceptual structure and implementation tools defined provided by the SymbioCity approach, presents a case study realized in Tepecik (Hürriyet and Ulus Neighborhoods) that is in the jurisdiction of the Istanbul Büyükçekmece Municipality, in order to develop an exemplary project of gender sensitive urban planning implementation. Moreover, in this study, it has been addressed that how a gender mainstreamed urban planning process was developed via Symbiocity approach, by narrating internal and external stakeholders of the Büyükçekmece, project organization process and different phases of the project.

Keywords: SymbioCity Approach, Gender Sensitive Urban Planning, Gender Mainstreaming, Sustainability, Participatory Planning.

1. Giriş

Çoğunlukla yatay düzlemde ele alınması gereken bir konu olarak algılanan toplumsal cinsiyet, bir disiplin ve uğraş olarak kent planlama alanının tüm ölçek ve faaliyetleri ile yakından ilişkilidir. Alan kullanımı, yerel gelişimin planlaması ve kentsel tasarım gibi amaçlar için kent planlamanın kullanımında toplumsal cinsiyet temelli bakış açılarını uygulamak için uygun zeminler sunmaktadır. Kadınlar birçok toplumda dezavantajlı bir grup olarak yeterli temsilden yoksundur ve bu nedenle yaşam koşullarını etkileyen plan ve kararlara dâhil olamazlar. SymbioCity Yaklaşımı kentlerin tüm vatandaşlar için tasarlanması gerektiğinden yola çıkarak paydaşların kentsel planlama sürecine aktif katılımının sağlanmasını amaçlayan bir dizi yöntem ve araç önermektedir. Kentte kamusal açık alanların bu bakış açısıyla tasarımı toplumsal cinsiyete duyarlı kentsel alanların geliştirilmesine ve böylece toplumsal cinsiyet eşitliğinin güçlendirilmesine önemli bir katkı sağlayabilir. Bu bakış açısıyla kentsel planlama; kamusal hizmetlere erişim, alan kullanım hakkı, geçim kaynakları, istihdam kısıtları ve konut sunumu gibi bazı temel alanların yeniden gözden geçirilmesi ihtiyacını doğurur.

Bu çalışma, SymbioCity yaklaşımının sunduğu kavramsal çatı ve uygulama araçlarını kullanarak, bir toplumsal cinsiyete duyarlı kent planlaması uygulaması örneği olarak İstanbul Büyükçekmece Belediyesi sınırları içindeki Tepecik Mevkii (Hürriyet ve Ulus Mahalleleri) özelinde geliştirilen bir proje çerçevesini sunmayı amaçlamaktadır. Söz konusu proje, ICLD (İsveç Uluslararası Yerel Demokrasi Merkezi) tarafından yürütülen uluslararası eğitim programı kapsamında Büyükçekmece Belediyesi ile Ka-der ortaklığında oluşturulan bir ekip tarafından geliştirilmektedir. Eğitim programı çerçevesinde deneyimlenen “toplumsal cinsiyet anaakımlaştırma (gender mainstreaming)” anlayışı proje kapsamında proje alanı için uyarlanmıştır. Uygulama alanı için Tepecik Mevkii’nde bulunan Barış Parkı seçilmiştir. Barış Parkı’nı kamusal bir açık alan olarak yeniden tasarlarken SymbioCity yaklaşımı ile kent planlamanın altı adımı (Proje Sürecinin Planlanması, Mevcut Durumun Teşhisi, Ana Problemlerin ve Amaçların Belirlenmesi, Alternatif Çözüm Önerilerinin Geliştirilmesi, Önerilerin Potansiyel Etkilerinin Analizi ve Uygulama) toplumsal cinsiyet bakış açısı entegre edilmiştir. Buna ek olarak, belediye çatısında kamusal açık alanlarda çalışırken toplumsal cinsiyet eşitliğini bir başarı ölçütü olarak kabul eden ve bu ekseninde yapılan tüm çalışmaları bir toplumsal cinsiyet analizine tabii tutan bir değerlendirme ölçeği geliştirilmektedir. Bildiri kapsamında proje geliştirme sürecinde yaşanan deneyim birinci elden aktarılacaktır. Bu amaçla Büyükçekmece içi ve dışı paydaşlar ve proje örgütlenme süreci, projenin farklı aşamaları aktararak, toplumsal cinsiyet eşitlikçi bir kent planlama sürecinin SymbioCity yaklaşımı aracılığıyla nasıl geliştirildiği ortaya konacaktır. Deneyimin aktarımında eğitim sürecinde yer alan proje ekibinin ve proje kolaylaştırıcısının deneyimlerinin derlenmesi ve süreç boyunca kaydedilmesi yöntemi kullanılmıştır. Yani çalışmanın aktarımında bir eylem araştırması yöntem kullanılmıştır.

Toplumsal cinsiyet eşitliği ve kent planlama yazınları bir arada incelendiğinde bu iki çalışma alanının özellikle son yıllarda sıklıkla kesiştiği görülmektedir. Bu çalışmaların planlama sürecine, planlamada kullanılan tasarımsal araçlara, mekanın toplumsal cinsiyet açısından anlamına odaklanmaktadır (Mejía-Dugand 2016; Institute of Interdisciplinary Studies in Humanities and Social Sciences., Research Center for Gender Studies., and Contemporary Science Association. 2014; McDowell 2006; Sandercock and Forsyth 1992; Rakodi 1991; Vuckovic 2002; Butcher and Maclean 2018; Huning 2019; Greed 2005) some of the obstacles for translating urban imaginaries and urban sustainability concepts based on technological interventions are analyzed. This analysis is built on experiences from the World Urban Forum 7 in Medellín, Colombia held in April 2014 and uses previous attempts to explore the production of imaginaries at play in the performance of SymbioCity, an urban development concept with a symbiosis tint created by the Swedish Trade Council. Through documenting the role of physical and non-physical messages from the Swedish delegation and its exhibition, along with numerous interviews with key actors at the conference and from the city's administration, an analysis of the current strategies used to promote the tool is provided. The claim that induced idealized urban futures sap energy and result in poor achievement of the goals is used to suggest that context and current conditions influence the ability to understand and adopt technological solutions. The conclusions are centered on the fact that SymbioCity, for the most part, is trying to sell products or services that are difficult to see and understand from the perspective of cities-customers, since most of these consist of invisible (i.e., energy. Kamusal açık alanlar kent çevresini estetik açıdan zenginleştirir ve sosyal etkileşimi tetikler. Oyun, dinlenme ve egzersiz yapma gibi faaliyetler için fırsatlar sunarken; özdeşimi, karşılaşmaları, değiş tokuşları ve bu yollarla eşitliği ve farklı yaş ve sosyal sınıflardan bütün cinsiyetlerin bir arada var olmasını destekler (Berlin Senate Department for Urban Development and Housing, 2011). Yapılan çalışmalarda toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik edecek tasarım ilkeleri ve planlama süreçleri üzerinde durulmaktadır. Ancak, bu süreçlerin tüm kenti dikkate alacak bütüncül bir çevresel bakış açısı ile nasıl yürütülebileceği konusu üzerinde fazla durulmadığı görülmektedir. Oysa ki, öncelikle bir süreç olarak kent planlamanın gerçekleştiği kurumsal süreçte diğer karar verme süreçleri ile birlikte nasıl bir bütün oluşturduğu, bu bütünün toplumsal cinsiyet eşitliği gibi konulara ilişkin hassasiyetleri kollamada nasıl araçsallaştırılabileceği önemli görünmektedir. Bu sebeple, bu yazıda öncelikle bu konuda yararlanılabileceği düşünülen Symbiocity yaklaşımının temel unsurları ortaya konacaktır.

2. Sürdürülebilir Kentsel Gelişimde Symbiocity Yaklaşımı

SymbioCity Yaklaşımı, İsveç Hükümeti'nin kendi bilgi ve tecrübelerine dayanarak uluslararası sürdürülebilir kentsel kalkınmayı dünya çapında teşvik etme girişiminin bir parçasıdır. Sloganı "Zorlukları fırsata dönüştürmek" 'tir. Bir kalkınma yardımı olacak şekilde de tanımlanmış olan yaklaşım dünyanın farklı ülkelerinde uluslararası eğitim programları ve sivil toplum faaliyetleri aracılığıyla yaygınlaştırılmaya çalışılmaktadır (Mejia-Dugand 2016).

Simbioz (ortak yaşam) iki ya da daha fazla farklı türün etkileşim halinde birlikte yaşamı anlamına gelir. SymbioCity Yaklaşımı ise kentsel sistemler arasındaki potansiyel sinerjileri ortaya çıkararak bu sinerjiler üzerinden yükselen, bütünsel, metodolojik ve süreç odaklı bir planlama yaklaşımını benimser. Ayrıca, verimli kaynak kullanımı ve farklı kentsel sistemler arasındaki etkileşim ve sinerjiler yoluyla daha kaliteli kentsel ortamlar elde etmeyi amaçlar. Çevresel, sosyal, ekonomik ve mekânsal boyutları içeren sürdürülebilir kentsel gelişim için bütünlük ve çok disiplinli bir yaklaşımı teşvik eder. SymbioCity Yaklaşımı kentlerin tüm vatandaşlar için tasarlanması gerektiğinden yola çıkarak paydaşların kentsel planlama sürecine aktif katılımının sağlanmasını amaçlar. Şehirde yaşayan tüm vatandaşlara yaşam standartları, refahı, güvenliği ve yaşam kalitesinin iyileştirilmesine yönelik fırsatlar sunulması ve yoksulluğun azaltılması da bu yaklaşımın temel öncelikleri arasında yer almaktadır. Yöntemsel açıdan SymbioCity yaklaşımı, kentli paydaşların katılımıyla şekillenen ve sürdürülen dinamik bir anlayış olarak sonuçlardan çok süreçlere odaklanır. Bu anlamda yaklaşım, sürdürülebilir kalkınma için toplumsal cinsiyet, çevresel sürdürülebilirlik, dezavantajlı gruplar gibi konuları da süreç yönetimi içerisinde kapsamı içerisine alır ve toplumsal cinsiyet konusunun ilişkisel çerçevede ele alınması için olanaklar sağlar. Toplumsal cinsiyet, kent ve planlama arasındaki ilişkinin kavramsallaştırılabilmesi için bu sebeple SymbioCity yaklaşımına dayalı bir yöntemin önemli katkılarda bulunma potansiyelinin bulunduğu düşünülmektedir.

SymbioCity yaklaşımı, İsveç'te, 2000'li yılların başından bu yana özel sektör ve sivil toplum aktörlerinin sürdürülebilir kentsel gelişmeye ilişkin deneyimlerinin İsveç Ticaret Konseyi ve İsveç Belediyeler Birliğinin desteğiyle uzmanlar tarafından sistematize edilmesi sonucunda ortaya çıkmış sürdürülebilir kalkınma modelidir. Bu model söz konusu kuruluşların desteği ile uluslararası düzeyde tanıtılmaya ve yaygınlaştırılmaya çalışılmaktadır. Uygulamadan ve İsveç Uluslararası Kalkınma İşbirliği Ajansı (SIDA)'nın kalkınma işbirliği çalışmalarından elde edilen bilgi ve tecrübeye dayanarak 2008 yılında SymbioCity Yaklaşımı resmi olarak duyurulmaya başlanmıştır. SymbioCity Yaklaşımı'nı geliştirmek ve yaygınlaştırmak için SIDA, İsveç Yerel Yönetimler ve Bölgeler Birliği (SALAR) ve yan kuruluşu olan SKL International ile işbirliğine gitmiştir. Bunun sonucunda 2015 yılından bu yana SKL International ve İsveç Uluslararası Yerel Demokrasi Merkezi

(ICLD) iş birliğiyle, Doğu Avrupa ve Balkan ülkelerinde “SymbioCity Yaklaşımıyla Yerel Demokrasi ve Bütünsel Kentsel Gelişimin Sağlanması” konulu uzun soluklu bir eğitim programı düzenlemektedir. Katılımcı ülkeler Türkiye, Makedonya, Sırbistan, Gürcistan ve Ukrayna'dır (sklinternational.se).

SymbioCity yaklaşımının temel amaçları aşağıda verilmiştir (Ranhagen ve Groth, 2012):

- Paydaşlar arasında çok disiplinli ve disiplinler arası iş birliğini, bütüncül bir yaklaşımı teşvik etmek ve desteklemek.
- Başta yerel yönetimler düzeyinde olmak üzere farklı paydaşlar arasında bilgi ve deneyimlerin karşılıklı olarak paylaşılmasıyla kapasite geliştirilmesine katkıda bulunmak.
- Özellikle yerel düzeyde, ancak bölgesel ve ulusal kurumlar dahil olmak üzere, paydaşlar arasındaki diyalog ve işbirliğinin temelini oluşturmak.
- Farklı şehir seviyelerinde veya ölçeklerde uygulanabilen çok disiplinli ve sektörel bir yaklaşıma dayalı, kentsel sürdürülebilirlik incelemeleri için rehberlik etmek.
- Sürdürülebilirliğin tüm boyutları dahil, kentsel alanların kısa, orta ve uzun vadeli gelişimine yönelik şehir genelinde stratejilerin geliştirilmesine katkıda bulunmak.
- Şehirleri ve kasabaları, sürdürülebilir kentsel gelişim için pratik ve entegre sistem çözümleri belirleme konusunda desteklemek.

SymbioCity Yaklaşımı uygulanabilir ve sabit bir prosedürden ziyade çok boyutlu ve sofistike bir düşünme ve çalışma yolu sunmaktadır. Bir SymbioCity sürecine başlarken, ayrıntıya girmeden önce geniş bir vizyon ve değerlendirme çalışmasının yapılması önerilmektedir. Bir durumdaki varlıkları, fırsatları, sorunları ve zorlukları, olası sinerjileri tanımlamak, sebepleri analiz etmek ve çözümler geliştirmek için birbirleriyle ilişkili olarak anlamak önemlidir. Farklı sürdürülebilir kalkınma yaklaşımları arasında Symbiocity, ilişkisel bakış açısı, yalın yaklaşımı ve keşfe dayalı öğrenme süreci ile farklılaşmaktadır. Bu modelin oluşumunda İsveç yaşam kültürünün de ciddi etkilerinin bulunduğu söylenebilir.

Anderson ve Roux (2014) tarafından SymbioCity sürecinin özellikleri aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir:

- Uygulanabilir, farklı amaçlar ve yerel durumlar için uyarlanabilir
- Daha önceki adımlarda daha sonraki adımlara tekrar bakılır ve güçlendirilir, yani yinelemeli veya döngüselidir

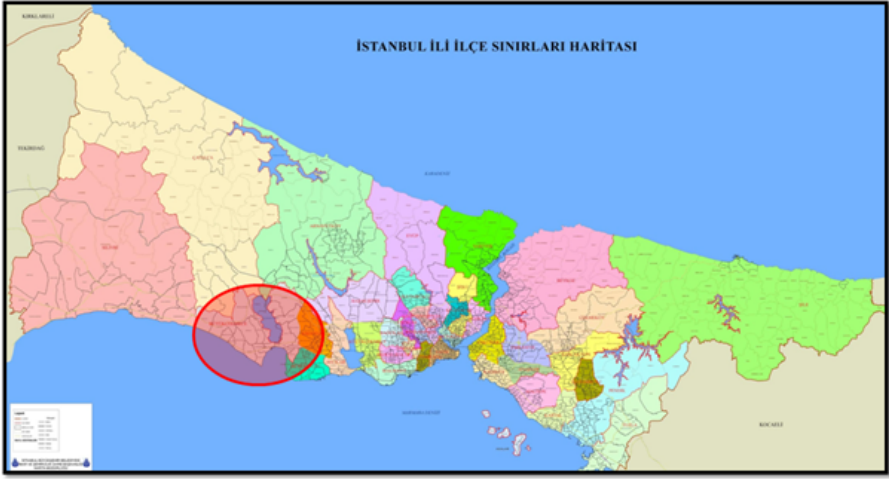
- Tüm paydaşları, özellikle de marjinal grupları sürece katmayı ve yapılabirliğı önemser
- Özel çözümler ve müdahaleler dikkate alınmadan önce bütünsel düşünmeyi teşvik eder
- Sinerjiyi aramanın önemini vurgulamaktadır.

Symbiocity yaklaşımı bir sürdürülebilir kentsel gelişim modeli olmasının yanı sıra, toplumsal cinsiyet eşitliğı gibi İskandinav ülkelerinde zengin deneyime sahip konulardaki hassasiyetleri de bütünsel kavramsallaştırması içerisinde ele almaktadır. Özellikle İsveç'in bu konudaki farklı deneyimleri düzenlenen eğitim programlarında vurgulanmakta ve örnek gösterilmektedir. Bu anlamda, Symbiocity modelinin sürdürülebilir kalkınma ve toplumsal cinsiyet eşitliğı gibi konuları davranışsal ve örgütsel boyutlarda ilişkilendirebildiğı görülmektedir. Bu çalışmada da bu sebeple Büyükçekmece örneğinde toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik olarak geliştirilen proje yaklaşımında modelin önemli katkıları görülmüştür.

3. Alan Çalışması: Büyükçekmece Belediyesinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğı Çalışmaları

3.1. Büyükçekmece İlçesi Hakkında

Büyükçekmece, İstanbul'un Avrupa yakasında yer alan, kuzeyinde Çatalca ve Arnavutköy İlçesi, doğusunda Esenyurt ve Beylikdüzü İlçesi, güneyinde Beylikdüzü ve Marmara Denizi, batısında ise Silivri İlçesi ile çevrili, Büyükçekmece lagün gölü ve 25 km'lik sahil şeridi ile Marmara Denizi'nin kuzey kıyısına, Büyükçekmece gölünü de içine alacak şekilde 181 km² büyüklüğünde bir alana konuşlanmış bir ilçedir (Şekil 1). İstanbul sınırları içerisinde bulunmasına rağmen geçmişten bugüne kadar bir sahil yerleşimi karakteristiğini taşımayı başarmış olan ilçede, sahili ikinci konut olarak kullanan orta ve üst gelir gruplarının yanı sıra alt gelir gruplarına mensup kentlileri de gözlemlemek mümkündür. İlçede korunan alanların yanı sıra hala kısıtlı düzeyde tarımsal faaliyetlere de rastlanmaktadır. Turizm ve hizmet sektörü ilçe ekonomisinin önemli bir kısmını oluşturmaktadır.

Şekil 1. Büyükçekmece'nin İstanbul İli İçindeki Konumunu Gösterir Harita (ölçeksiz).

1958 yılına kadar köy statüsünde bir yerleşim olan Büyükçekmece, nüfusun artışı ve kentsel gelişmenin başlamasıyla 19.02.1958 tarihinde belediye olmuştur. 1973 - 1980 tarihleri arasında şehir merkezi ve sahil kesiminde planlama çalışmaları yapılmış, Büyükçekmece İstanbul'un sayfiye yeri olarak kullanılan bir bölge haline gelmiştir. 1984 itibarı ile Çatalca'ya bağlı bulunan Esenyurt, Kavaklı, Yakuplu, Gürpınar, Çakmaklı, Karaağaç, Ahmediye, Tepecik, Mimarşinan, Güzelce ve Kumburgaz köyleri, Büyükçekmece'nin gelişmesine paralel olarak tüm bölgedeki imar gelişmelerinin kontrol altına alınması ve planlı gelişimin sağlanması için Büyükçekmece'nin mücavir sınırları içerisine alınmışlardır. 1984 -1994 yılları arasında Gecekondu Önleme Plan ve Projesi kapsamında 30.000 civarında konut üretilerek, gecekondu önlemeye dönük çalışmalar yapılmıştır. Aynı dönemde Büyükçekmece Lagün Gölü, Devlet Su İşleri (DSİ) tarafından İçme Suyu Baraj Gölü yapılarak gölün çevresindeki su toplama havzasının korunmasına yönelik imar planlarının yapılmasına başlanmıştır. 1984 yılından sonra Büyükçekmece ve çevresinin hızlı kentsel gelişimi yaşaması ve kalkınması sonucu, yeni iş imkanlarının oluşması, planlı gelişimi, sayfiye yeri olması ile beraber bölge nüfusu hızla artmış ve böylelikle Büyükçekmece 04.07.1987 tarihinde Çatalca ilçesinden ayrılarak ilçe statüsüne kavuşmuştur. 1989 yılında Esenyurt, Kumburgaz, Mimarşinan ve Tepecik köyleri; 1994 yılında Gürpınar, Kavaklı, Yakuplu ve Kırac köyleri; 1999 yılında da Hoşdere Köyü Bahçeşehir adını alarak müstakil belediyeler haline gelmiştir. İlçenin alt yapısı (kanalizasyon, kolektör, arıtma tesisi...vb.) 1994 ve 1997 yılları arasında tamamlanmıştır. Sonrasında çevre düzenleme çalışmalarına hız verilmiştir (Ören ve Ersin, 2012).

5747 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanunla birlikte 2009 yılına kadar 9 mahalleden oluşan Büyükçekmece İlçesi'nin mahalle sayısı 24'e yükselmiştir (Şekil 2). İlçeye dahil olan mahallelerin sayısının artması ile birlikte ilçedeki toplumsal yapının çeşitliliği ve alan kullanımının farklılığı artmıştır.

Şekil 2. 2009 Sonrası Dönemde Büyükçekmece'ye Dahil Mahalleri Gösterir Harita (Ölçeksiz)

Büyükçekmece Belediyesi tarafından 9 mahalle sınırları içerisinde uzun yıllar sonucu oluşturulmuş olan kentsel sistemler arası uyum ve denge ile bu sistemlerin birbirleriyle olan sinerjisi, 2009 sonrası belde belediyelerinin kapatılması sonucu Büyükçekmece Belediyesi sınırlarına dahil olan mahallelerde de sağlanmaya çalışılmaktadır. Belediye hizmet alanı sınırı yaklaşık 3 katına çıkarılmış ve bağlanan tüm mahalleler eşit şartlarda olmadığından ilçe genelinde sosyal ve kültürel donatı alanları yetersizliği, kentlilerin sosyal hayata ve yerel yönetimlere katılımının düşük düzeyde oluşu gibi eşitsizliklerden kaynaklanan sorunlar baş göstermiştir. TÜİK (2018) verilerine göre nüfusu 247.750 kişiden oluşmaktadır. İstanbul'un ilçelerine ait nüfus verileri incelendiğinde Büyükçekmece İlçesi 39 ilçe arasında büyüklük açısından 31. sırada yer almakta olup, İstanbul'un batısında yer alan ilçeler arasında nüfus verilerine göre üst sıralarda yer almaktadır. İkincil konut kullanımdan dolayı yaz aylarında nüfusu 1 milyonu aşan ilçede kış ve yaz aylarında farklı taleplerin karşılanması ve bu doğrultuda da farklı bölgelerde çeşitli hizmet senaryolarının üretilmesi gerekmektedir.

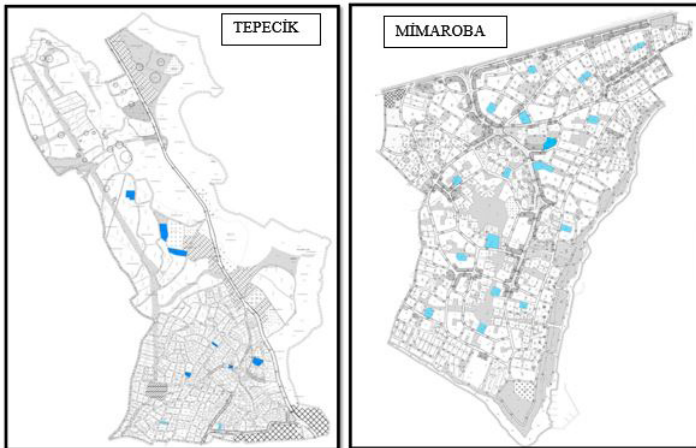
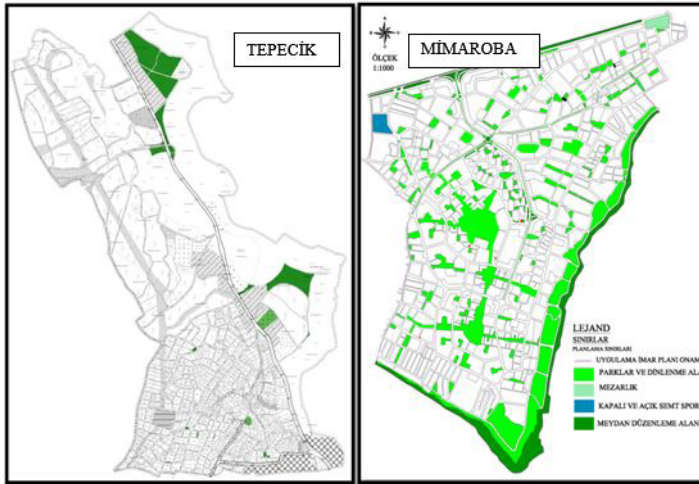
Günümüzde büyük sanayi yerleşkeleri ve siteler halinde yapılan konut alanları ile Büyükçekmece ilçesi İstanbul'un en hızlı gelişme kaydeden ilçelerinin başında gelmektedir. Bu büyüme sonrasında bünyesinde bulunan iki yerleşim alanı büyüyerek ilçeye dönüşmüştür. Bu ilçeler Büyükçekmece ilçesinin doğusunda bulunan Beylikdüzü ve Esenyurt ilçeleridir. Büyükçekmece Gölü'nün iki yakasında gelişim gösteren ilçenin

nüfusu son on yılda dört katına çıkmıştır. İstanbul'un tarihi, sosyal ve ekonomik merkezlerine uzak olmasına rağmen çevre kalitesinin genel itibarıyla yüksek olması, oluşturulan yeni yaşam alanlarının kalitesi ve rekreasyon imkanlarının çokluğu bölgeyi çekici kılmaktadır. Ayrıca ilçenin etrafındaki diğer ilçelerdeki kentsel gelişim deseninin aşırı yoğun ve plansız niteliği Büyükçekmece'nin bir yaşam alanı olarak çekiciliğini arttırmaktadır. Karakuyu ve diğerlerinin (2012) tespitlerine göre bunların yanında sanayi yerleşkeleri çevresinde karmaşık, alt yapı sorunları olan ve plansız gelişen konut alanları da istihdam imkânlarının çokluğunun bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

3.2. Proje Alanı Seçimi

Symbiocity yaklaşımında proje alanlarının seçim süreci sistematik bir metodoloji kullanılarak yapılmaktadır. Bu çalışma çerçevesinde yapılan proje alanı seçimi öncelikle düzenlenen uluslararası eğitim programına önerilen çalışma konusunun belirlenmesi ile başlamıştır. Eğitim Programına "toplumsal cinsiyet eşitliği" konusu ile başvurulmuş, eğitim programı çerçevesinde yapılan analizler doğrultusunda proje alanına ilişkin bir tespit yapılmıştır. Proje için alan seçimi öncesinde Büyükçekmece Belediyesi'ne ait farklı mahalleler birbiri ile kıyaslanmıştır. Yapılan karşılaştırmalar sonucunda, Büyükçekmece içerisinde görece olarak toplumsal ve kentsel açıdan oldukça yoksun durumda bulunan Tepecik Mahallesi çalışma alanı olarak seçilmiştir. Mahallelerin sosyal yapısı, nüfusu, imar planları gibi değişkenler analiz edilmiştir. Bu çerçevede yapılan imar planlarına yönelik analizlerden bazıları aşağıda belirtilmiştir:

- Tepecik bölgesinde nüfus 36.218'dir (Hürriyet Mahallesi için 20.784, Ulus Mahallesi için 15.434). Mimaroba bölgesinde nüfus 45.580'dir.
- Kişi başına düşen yeşil alan miktarı Tepecik Mevkii için 8.2 m², Mimaroba bölgesi için ise 15.4 m²'dir. (Şekil 3). Yalnızca şehir içinde yer alan yeşil alanları hesapladığımızda bu oran Tepecik bölgesi için daha da düşmektedir
- Eğitim kurumlarının dağılımı Mimaroba bölgesinde, Tepecik bölgesine oranla çok daha homojendir ve sayıca Tepecik'ten fazladır (Şekil 4).

- Tepecik bölgesinin kentselleşme tarihine bakıldığında sanayi alanlarının yer alması nedeniyle İstanbul dışından gelen göçün etkisi altında kalması ve bu etkiyle gelişmesi (plansız kentselleşme)
- Mimaroba bölgesinin 1985 tarihinde şehir plancısı Prof. Dr. Hüseyin Kaptan tarafından yapılmış şehir planının olması ve bu plan doğrultusunda planlı olarak kentselleşmesi
- Plansız kentselleşme sonucunda kent içinde kalmış olan sanayi alanlarının Tepecik'te yer alması

- 2 bölge arasındaki sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapının farklı olması
- 2 bölge arasındaki hane halkı büyüklüklerinin farklı olması
- D100 Karayolu'nun, Tepecik bölgesinde yaşayanların deniz kıyısına ulaşımını engelleyen bir yapay eşik oluşturması
- Tepecik bölgesinde yer alan göl kıyısının İSKİ İçme Suyu Havzaları Yönetmeliği gereği korunuyor olmasından dolayı aktif kıyı kullanımının olmaması

İlçe transit yollar boyunca yatayda lineer şekilde gelişme eğiliminde olup D100 ve TEM Otoyolu gibi yapay eşiklere, Büyükçekmece Gölü ve Marmara Denizi gibi doğal eşiklere sahiptir. Bu eşikler kenti bölgelere ayırmaktadır. 2009 yerel seçimleri sonrasında 9'dan 24'e yükselen mahalle sayısı ile Büyükçekmece, farklı parçacıl imar planları olan bu nedenle bütüncül olarak değerlendirilemeyen bir ilçe haline gelmiştir. Birbirine sınırı olan imar planlarının birbiri ile bağlantıları olmayıp süreklilik arz etmemektedir. Büyükçekmece İlçesi'nde parçacıl olarak 38 adet 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planı bulunmaktadır. Tepecik bölgesinde yer alan imar planları da yönetmelikte belirtilen yeşil alan ve donatı standartlarının çok altındadır. Bütün bunlara bakıldığında Büyükçekmece'de mahalleler arası farkların olduğu bir yapıdan söz edilebilir. Yukarıda sayılan çeşitli nedenlerin bir araya gelmesi sonucu Tepecik bölgesi (Hürriyet ve Ulus Mahalleleri) Symbiocity yaklaşımı doğrultusunda yürütülen proje kapsamında diğer mahalleler ile kıyaslandığında uygun bir proje uygulama bölgesi olarak tercih seçilmiştir.

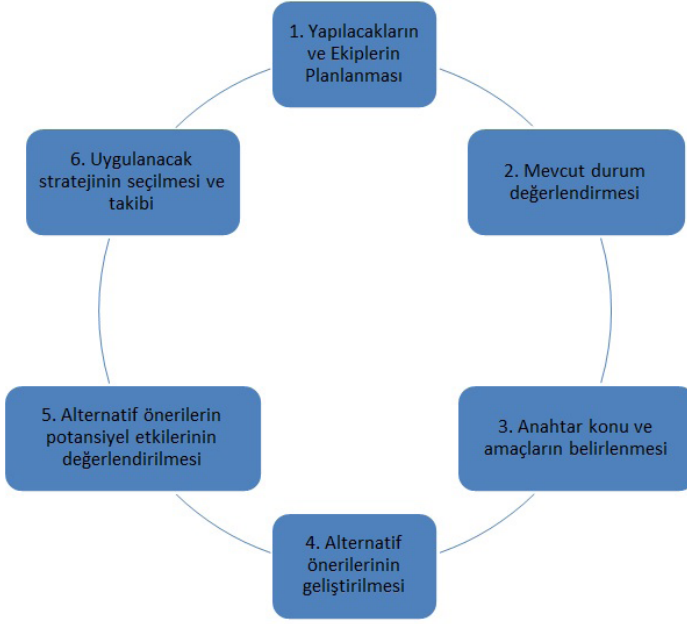
Projenin amacı Tepecik'te oturan kadın vatandaşların kent planlama süreçlerine entegrasyonun nasıl sağlanabileceğinin bir uygulamasını ortaya koymak ve Büyükçekmece Belediyesi kent planlama ve kentsel tasarım projelerine toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısını entegre etmenin sürdürülebilir yollarını araştırmaktır. Bu amaçla Tepecik'te bulunan ve kamusal bir yeşil alan olan, ancak toplumsal ihtiyaçları gerektiği gibi karşılayamadığı tespit edilen Barış Park'ta Symbiocity yaklaşımı kullanılarak katılımcı bir planlama süreci işletilmiştir. Süreç Aralık 2017 tarihinde başlatılmış ve Mart 2019 tarihine kadar sürmüştür. Sürecin çeşitli aşamalarında proje geliştirme sürecinin gelişimine destek olan uluslararası eğitim programına katılım sağlanmış, bu program dahilinde programa katılan diğer ülkelerle etkileşim içerisinde bir sürekli öğrenme, izleme ve gözden geçirme süreçleri yaşanmıştır. Bir anlamda proje geliştirme, planlama sürecinin yeniden tanımlanması ve kapasite geliştirme çalışmaları bir arada yürütülmüştür.

Şekil 5. Barış Parkı, Büyükçekmece / Tepecik

3.3. Proje Metodolojisi

Tepecik bölgesinin kent planlama süreçlerine toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısını entegre edebilmek üzere başlatılan projede yöntem olarak Symbiocity yaklaşımı kullanılmıştır. Proje alanı olarak seçilen Tepecik Bölgesi, toplumsal eşitsizlik sebebiyle Büyükçekmece içerisinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin en fazla gözlemlendiği mahalle olarak seçilmiştir. Bölgede tespit edilen eşitsizliklerin özellikle mekana yansıdığı ve kadınların toplumsal yaşama katılması önünde engeller oluşturduğu görülmektedir. Herhangi bir konuda gerçekleştirilecek proje tanımlama sürecinde Symbiocity ile birbirini takip eden, ancak gerektiğinde geri dönüşlerle tekrarlanabilecek altı farklı adım izlenmektedir. Bu adımlar sırasıyla, projeyi gerçekleştirecek içsel örgütlenmenin tanımlanması, proje konusuna ilişkin mevcut durum değerlendirilmesi yapılması, projenin anahtar konularının ve amaçlarının belirlenmesi, alternatif seçeneklerin tanımlanması ve uygulama sürecinin planlanması şeklindedir. Adımlar, Şekil 5'te gösterilmektedir. Proje kapsamında bu adımlar izlenerek Tepecik Bölgesine yönelik proje örgütlenmesi ve analizler gerçekleştirilmiştir. Bu bölümde projenin her bir adımında yapılanlar ve bunların toplumsal cinsiyet kavramı ile nasıl uyumlulaştırıldığı anlatılacaktır.

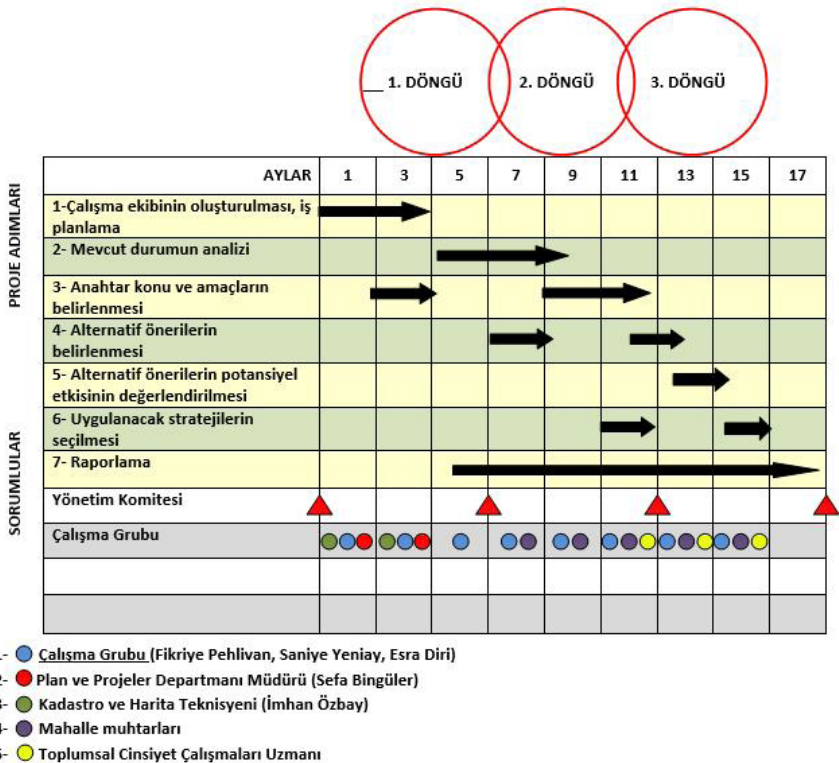
Şekil 6. Symbiocity Yaklaşımı Uygulama Adımları

3.3.1. Yapılacakların ve Ekiplerin Planlanması

Proje kapsamında ilk adımda projenin çalışma ekibi ve yönetim ekibi belirlenmiştir. Çalışma ekibinde üç, yönetim ekibinde ise on kişi proje süreci boyunca katılımlarını taahhüt etmişlerdir. Ekiplerin içinde yerel yönetim karar vericileri, şehir plancıları, harita mühendisleri, akademisyenler ve sivil toplum temsilcileri bulunmaktadır. Bunlara ek olarak bir akademisyen Symbiocity eğitim süreci ve yöntemi konusunda kolaylaştırıcı (facilitator) rolünde projeye aktif destek vermiştir. Çalışma ekibi projenin asıl yürütücüsüdür. Yönetim ekibi ise karar ve onay alınması gereken konularda hızlandırıcı rol oynamış, projenin kurum içi iletişim aşamasında iç müşterilerin ikna edilmesini sağlamışlardır. Çalışma ekibi, yönetim ekibini üçer aylık dönemlerde yapılan toplantılarla projedeki ilerlemeler ve darboğazlar hakkında bilgilendirmiştir. Kolaylaştırıcı akademisyen, çalışma ekibine metodolojinin uygulanması süresince danışmanlık yapmış ve yönetsel sorunların çözümüne yardımcı olmuştur. Toplumsal cinsiyet alanında çalışan uzmanlar, harita teknikeri ve bazı mahalle muhtarları da proje boyunca başvuru alan kişiler arasındadır. Başlangıç tarihinden itibaren yaklaşık 4 ay boyunca süren ekip kurma çalışmaları ve iş planlama aşamasının sonucunda üretilen süreç planlama tablosu Tablo 1'de verilmektedir. Tablo 1'de gösterilen planda bazı adımların birden fazla tarihte uygulandığını

göstermektedir. Bu, Symbiocity'nin gerektirdiği şekilde bazı adımların deneysel olarak önceden uygulandığını ve sonra tekrar edildiğini ifade etmektedir. Tablonun üzerinde bulunan üç döngü çemberi de hangi aylarda bir önceki adımların yeniden tekrar edilme ihtiyacı duyulduğunu göstermektedir. Proje süreci planlaması çalışmalarında yönetim grubu ile düzenlenen toplantılarda zihin haritalama yöntemi kullanılmıştır.

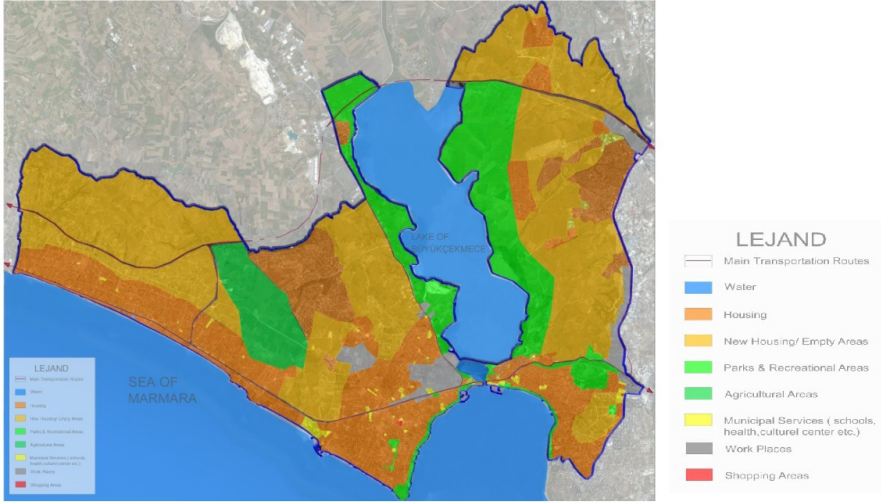
Tablo 1. Proje Çalışma Planı

İlk adımda yapılan çalışmalar kapsamında ayrıca bir iletişim planı oluşturulmuştur. Bu iletişim planında ana paydaşlar belirlenmiş ve bu paydaşların ne konuda, nasıl, hangi sıklıkta ve kimlerle iletişim kuracağı belirlenmiştir. İlk aşamada belirlenen ana paydaşlar, belediye başkan ve sorumlu başkan yardımcısı, belediye meclis üyeleri, Tepecik bölgesinde ikamet eden kadınlar ve Büyükçekmece ilçesi sınırlarında kalan diğer vatandaşlardır.

3.3.2. Mevcut Durum Değerlendirmesi

Bu aşama projenin en uzun süren aşaması olmuştur. Çalışılacak bölgenin sorunlarını, ihtiyaçlarını ve beklentilerini ortaya çıkarmak için bazı analizler yürütülmüştür. Bu analizler üç ayrı grupta toplanabilir. İlk grupta bölgenin fiziksel özelliklerini gösteren çalışmalar gelmektedir. Büyükçekmece ilçesi için bir arazi kullanım haritası oluşturulmuş ve Barış Parkı için saha analizi yapılmıştır. Bu çalışmaların sonuçları sırasıyla Şekil 6 ve Şekil 7’de gösterilmekte olup çalışmalardan elde edilen bulgular daha sonra kentin kadın sakinleri ile yapılacak saha çalışmalarında kullanılmıştır. Kullanılan analiz yöntemleri kent planlama sürecine has bazı analizler olmakla birlikte, aynı zamanda Symbiocity yaklaşımında da yer alan bir bakış açısı analizlere yansıtılmıştır. Buna göre yapılacak analizlerde teknik yeterlilik kadar alana hakimiyet ve sezgisel duyuş da önemlidir.

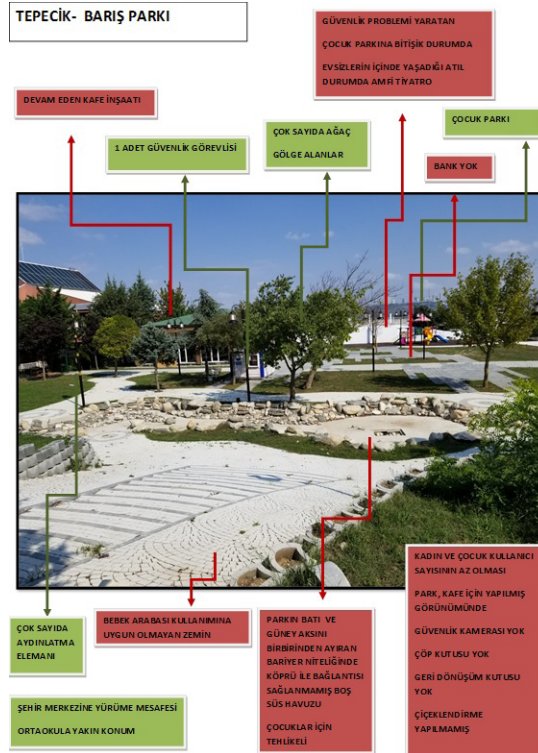

Şekil 7. Büyükçekmece Arazi Kullanım Haritası

Yapılan analizler içerisinde Tepecik kent meydanı ve ona yürüme mesafesinde olan Barış Parkı etrafında farklı günler ve saatlerde toplam beş ayrı gözlem ile yürü ve konuş (walk & talk) etkinliği düzenlenmiştir. Yürü konuş etkinliği, Symbiocity eğitimleri sırasında paylaşılan, İsveç'in Tromsö kentindeki bir vizyon geliştirme çalışmasında yararlanılan bir metodolojidir. Buna göre bir kentin kamusal alanlarında, o alanların en sık kullanıldıkları dönem, mevsim ve saatte uzmanlar tarafından kentlilerle etkileşim içerisinde kamusal bir etkinlik olarak yürüyüş ve fikir paylaşımı yapılmaktadır. Burada mekânın hangi paydaşlar tarafından ne amaçlarla kullanıldığı ve günün hangi saatlerinde daha çok kullanıldığı kayıt edilmiştir. Kullanılan gözlem formu Rannhagen ve Groth (2012) tarafından geliştirilmiştir ve bir mekanda toplumsal cinsiyet perspektifini kaçırmadan gözlem yapma imkanı sunmaktadır. Barış Parkı'nda mevcut durumu analiz etmek için ayrıca bir saha analizi

yapılmıştır. İnşası devam eden parkın fiiliyatta ne durumda olduğu ve eksiklerinin tespiti amacıyla, sahada farklı saatlerde bulunulmuş ve alandan geçmekte olan, alanda vakit geçiren ve alana yakın mesafede ikamet eden vatandaşlar gözlemlenmiştir. Gözlemlerin sonucunda alan kullanımları yaş ve cinsiyet kategorilerine göre ayrılıp değerlendirilmiş ve sonuçlar pozitif ve negatif olarak şematik bir harita üzerinde farklı renklerle ifade edilmiştir (şekil 8).

Haritalama çalışmalarından sonra ikinci grup analizleri kapsamında alandaki toplumsal ihtiyaçların ve zorlukların tespiti için SWOT, GRID ve Sürdürülebilirlik Diyagramı araçları kullanılmıştır. Kentin kültürel katmanlarını anlamak ve bunlara yönelik problemler ve fırsatları ortaya çıkarmak için SWOT analizinden yararlanılmıştır. GRID Analizi sonucunda Tepecik için yeni bir vizyon ifadesi geliştirilmiştir: “Fırsat, saygı ve toleransla dolu yeni Tepecik. Herkes için Tepecik.” Bu analizler stratejik planlama literatüründe de kullanılan teknikler olmakla birlikte, Symbiocity yaklaşımı içerisinde bu teknikler kentsel sistemlere göre uyarlanarak uygulanmıştır.

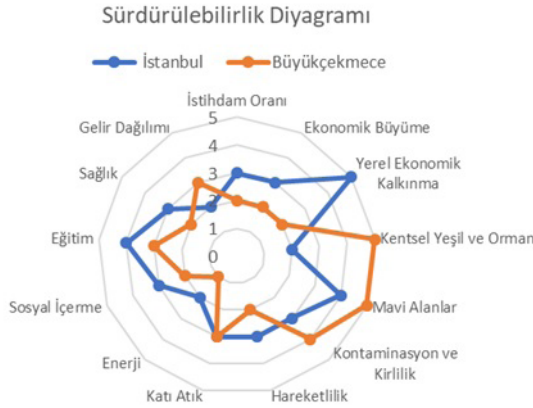

Şekil 8. Barış Parkı Alan Analizi

Symbiocity yaklaşımı doğrultusunda ayrıca Büyükçekmece üst ölçekten alt ölçeğe doğru değerlendirmiş bu doğrultuda İstanbul bütünü ve Büyükçekmece yerleşimi'nin mevcut durum analizine yönelik Tablo 2'de belirtilen başlıklar altında İstanbul bütünü ve Büyükçekmece yerleşimi ayrı ayrı puanlanarak örümcek ağı sürdürülebilirlik diyagramları (Şekil 8-9) hazırlanmıştır. Bu çalışma ile hem kentlerin mevcut durumu analiz edilmiş avantajlı ve dezavantajlı yönler tespit edilmiştir.

Tablo 2. İstanbul Bütünü ve Büyükçekmece Yerleşiminin Karşılaştırmalı Sürdürülebilirlik Analizi

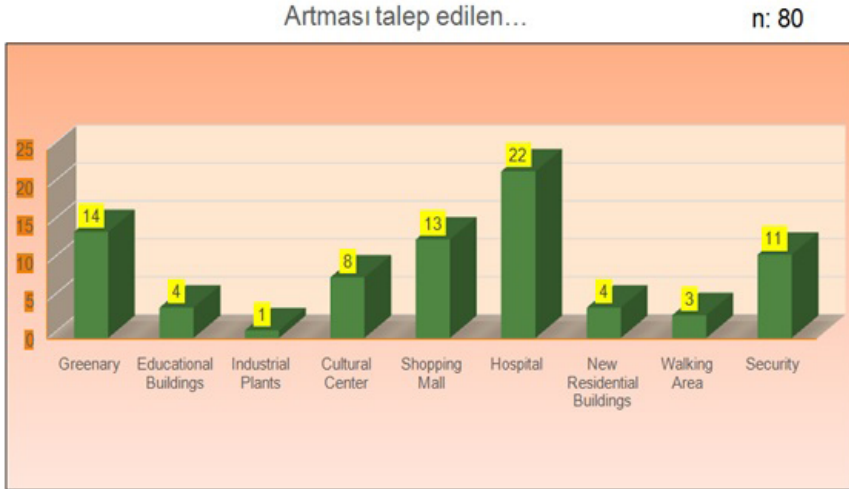
		İstanbul	Büyükçekmece
A	İstihdam Oranı	3	2
B	Ekonomik Büyüme	3	2
C	Yerel Ekonomik Kalkınma	5	2
D	Kentsel Yeşil ve Orman	2	5
E	Mavi Alanlar	4	5
F	Kontaminasyon ve Kirlilik	3	4
G	Hareketlilik	3	2
H	Katı Atık	3	3
I	Enerji	2	1
J	Sosyal İçerme	3	2
K	Eğitim	4	3
L	Sağlık	3	2
M	Gelir Dağılımı	2	3

Şekil 9. İstanbul Örümcek Ağı Diyagramı

Yukarıda sunulan analizler proje sürecinde tespit edilen paydaşların katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Yapılan bütün bu analizlerde cinsiyet dengesinin sağlanabilmesi için sadece kadınlardan oluşan çalışma grubuna, yönetim grubundan erkek üyelerin ve Tepecik bölgelerinden gelen kadın ve erkek meclis üyelerinin de dahil edilmesi sağlanmıştır. Buna ek olarak, tespit edilen zorluklara ve sorunlara farklı bir açıdan bakabilmek için burada kullanılan istatistiklerden mümkün olan hepsi cinsiyet bazında ayrılmış ve tekrar değerlendirilmiştir. Bu sayede insan, vatandaş veya kent sakini ifadelerinin ötesinde cinsiyet kimlikleri de analizin bir parçası haline getirilmiştir. Böylelikle sürdürülebilir kentsel gelişme odaklı olarak tanımlanmış analiz yöntemlerinin toplumsal cinsiyet eşitliği hassasiyeti ile ele alınması sağlanmaya çalışılmıştır.

Üçüncü grup çalışmalar Tepecik bölgesinde ikamet eden insanlar ile yapılan katılımcı etkinliklerden oluşmaktadır. Katılımcı etkinliklerden ilki bölgede yapılan anket çalışmasıdır. İlk iki grupta ele alınan çalışmalardan elde edilen zorluk ve ihtiyaçların, bölgede yaşayan kadınlar tarafından ne düzeyde algılandığının keşfedilmesi amaçlanmıştır. Katılımcı etkinliklerde Tepecik bölgesinde bulunan Ulus ve Hürriyet mahallelerinde ikamet eden kadın sakinler hedeflenmiştir. Bu kapsamda ilk olarak yüz yüze anket çalışması yapılmıştır. Anketler sosyal hizmet görevlileri tarafından, belediyenin hizmet noktalarında gerçekleştirilmiştir. Toplamda 100 anket dağıtılmış, bunların 80 tanesi geçerli şekilde tamamlanmış ve analiz edilmiştir.

Şekil 10. Tepecik Bölgesinde Yaşayan Kadınların Alana İlişkin Taleplerinin Önceliklendirilmesi

Ankete katılan kadınlar ağırlıklı olarak yeşil alan, hastane, güvenlik ve alışveriş merkez ihtiyaçlarını önceliklendirmişlerdir. Hedef kitlenin görüşlerinin daha derinlemesine alınabilmesi ve hedef kitle ile etkileşimin artırılması amacıyla bir katılımcı etkinlik düzenlenmiştir. Proje çalışma grubu Tepecik bölgesinde yer alan Nejat Uygur Kültür Merkezi'nde düzenlenen dini bir nişan törenine katılmış ve ekip tarafından nişan merasimi öncesi bir iletişim köşesi oluşturulmuştur. Tören öncesi kadın ve erkeklerin ayrı alanlarda toplanmasından yararlanarak hedef kitle olan kadınlarla bölgenin sorunları üzerine görüşülmüş ve talepleri not alınmıştır. Burada katılımcıların ihtiyaçlarını hızlı ve kolay bir şekilde iletebilmeleri için renklerden yararlanılmıştır. Anket sonucunda öne çıkan bazı kentsel ihtiyaçlar farklı bir renk ile eşleştirilmiş ve katılımcılara yaşadıkları bölgede hangi rengin ihtiyacını daha fazla hissettikleri sorulmuştur. Etkinlikte bulunan 72 kadının 44'ü kendileri için öncelikli ihtiyaçları bu yolla seçmişlerdir. Tespit edilen ihtiyaçlar ile anket sonuçları bir arada değerlendirilmiştir.

3.3.3. Anahtar Konu ve Amaçların Belirlenmesi

Symbiocity modeline göre ikinci adımda teşhis edilen ihtiyaçlar ve zorluklar bu adımda amaç ve hedeflere dönüştürülmeye çalışılmıştır. Amaç ve hedef tespiti için Symbiocity yaklaşımı genelden özele inerek ilerlemeyi tavsiye etmektedir. Bu nedenle amaçların belirlenmesi sürecine ikinci adımda elde edilen bulguların konuyla ilgili genel anahtar konular ile eşleştirilmesiyle başlanmıştır ve bunun için "Problem Ağacı" metodu kullanılmıştır. Problem ağacı yaklaşımı Avrupa Birliği Mantıksal Çerçeve Yaklaşımında da kullanılan, kök sorunlardan yola çıkılarak proje hedeflerinin belirlenmesine yardımcı olan bir düşünme biçimi sağlamaktadır. Toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması konusunda belediye içindeki yetersiz farkındalık düzeyi, plansız kentleşme ve beraberinde gelen kamu alanlarının yetersizliği, düşük sosyo-ekonomik statüdeki kadınların aynı bölgede yoğunlaşması, yoksulluğun ilçeye eşdeğer şekilde dağılmaması, sokaklarda algılanan güvenlik hissinin zayıf olması ve kadınların işgücüne düşük katılımı gibi anahtar konular, Tepecik bölgesindeki kadınların kentteki diğer bölgelere kıyasla sosyo-kültürel hayata çok daha az katılmasını sağlamakta; bu da bölgede artan toplumsal cinsiyet eşitsizliği, aile içi şiddet ve demokrasiye katılımın düşmesi gibi daha uzun vadeli sonuçlar doğurmaktadır. Problem Ağacı tamamlandıktan sonra ağaçta yer alan problemler tersine çevrilerek amaçlara; negatif sonuçlar ise tersine çevrilerek, yani anlamsal olarak erişilmesi arzu edilen gelecek öngörülerine dönüştürülerek uzun vadeli hedefler tanımlanmıştır.

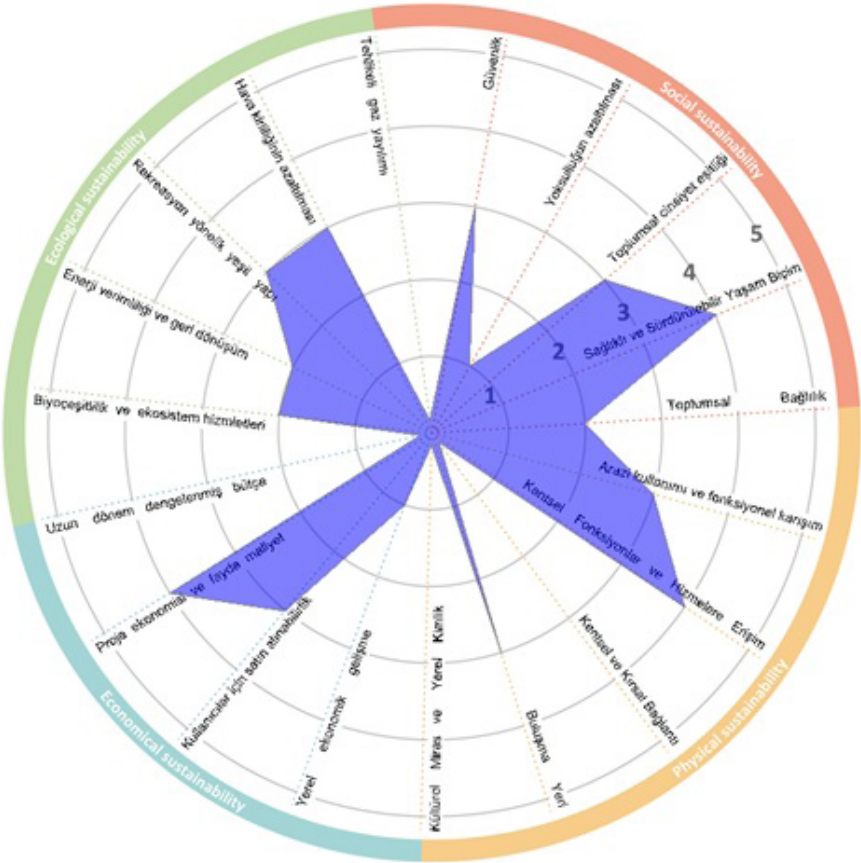
Problem ve hedef ağaçlarının ilk taslağı çalışma grubu tarafından hazırlandıktan sonra, Symbiocity eğitimcileri, kolaylaştırıcı danışmanlar ve yurtdışından 4 farklı belediye çalışan grubunun önünde sunulmuş ve geribildirim alınmıştır. Symbiocity yaklaşımı gereği proje adımları ilerledikçe, proje amaçları tekrar ziyaret edilmiş ve yaklaşımda önerilen analizler ile netleştirilmiş, sınırları çizilmiş ve ayrıntılandırılmıştır. Çalışma süreci boyunca alınan geri bildirimler proje çerçevesinin geliştirilmesine katkıda bulunmuştur.

3.3.4. Alternatif Çözüm Önerileri Geliştirme

Üçüncü aşamada tespit edilen amaç ve hedefler temel alınarak bu aşamada alternatif senaryolar üretilmiştir. 4 farklı isimde senaryo üretilerek birbirleri ile kıyaslanmıştır. Senaryo seçilmesi aşamasında sık sık problem ağacına dönülmüş amaç ve hedefler üzerinde gözden geçirmelerde bulunulmuştur. Belirlenen amaçlar bir tabloda listelenmiş ve 4 farklı senaryo puanlama usulüyle amaçlar çerçevesinde birbirleri ile yarıştırmıştır. En yüksek puanı alan senaryo seçilerek bu senaryo üzerinden diğer çalışma adımları sürdürülmüştür. Üzerinde durulan ve karşılaştırılan senaryolarda temel amaç proje alanı olan Tepecik için toplumsal cinsiyet eşitliği ana akımlaştırılmasına en uygun şekilde hizmet edecek olan gelecek öngörüsünün tespit edilmesidir.

3.3.5. Alternatif Çözüm Önerilerinin Potansiyel Etkilerinin Değerlendirilmesi

Bu aşamada farklı çözüm önerilerini içeren senaryolar değerlendirildikten sonra karar verilen senaryonun etkileri üzerine çalışılmıştır. Örümcek Ağı Sürdürülebilirlik Değerlendirilmesi diyagramı ile Ekonomik, Sosyal, Fiziksel ve Ekolojik Sürdürülebilirlik başlıkları altında 19 farklı konuda proje alanı olan Barış Parkı'na yönelik puanlama yapılmıştır. Projenin etkileri değerlendirilirken ortaya çıkan örümcek ağı üzerinden projenin eksikleri tespit edilmiş ve farklı çözüm yolları önerilerek projenin sürdürülebilir olması için yapılması gerekenler planlanmıştır. Symbiocity'nin her adımında olduğu gibi yapılan Örümcek Ağı Sürdürülebilirlik Değerlendirilmesi diyagramı da çalıştayda diğer proje guruplarına sunulmuş ve geribildirim alınmıştır. Bu görüşler doğrultusunda proje sürdürülebilirlik yönünden yeniden irdelenmiş ve revizeler yapılmıştır. Görüleceği gibi örümcek ağı diyagramında yer alan değerlendirme başlıkları Symbiocity yaklaşımının kurduğu ölçütler üzerinden tanımlanmaktadır.

Şekil 11. Örümcek Ağı Sürdürülebilirlik Değerlendirilmesi

3.3.6. Uygulanacak Stratejilerin Seçimi

4. adımda anlatıldığı gibi türetilen ve 5. adımda anlatıldığı gibi potansiyel etkileri değerlendirilen stratejilerin biri veya birkaçının oluşturduğu karma bir strateji ve beraberinde uygulama planını oluşturmak, Symbiocity yaklaşımının son adımıdır. Symbiocity yaklaşımına göre nihai proje önerisi, uzun dönemli planlama projelerinde, projenin tüm açılardan değerlendirmesini sunmak zorunda değildir. Aksine, gelişen ve çok çeşitli dış faktörlerden etkilenen kent planlama disiplininin yapısına uygun olarak; yaklaşım uygulama planının bir parçası olarak birden fazla alt proje üretmeyi önerir. Bu nedenle, Tepecik bölgesinde kadınların kent planlama sürecine katılımını kamuya açık bir yeşil alan üzerinden sağlamayı hedefleyen bu projede; Barış Parkı'nın geliştirilmesinin yanında, Büyükçekmece Belediyesi'nin kent planlama ve geliştirme süreçlerinde toplumsal cinsiyet ana akımlaştırmasını sağlayabilmek üzere bir öz değerlendirme ölçeği geliştirilmesine karar verilmiştir. Bu iki alt proje için uygulama planları aşağıdaki şekilde geliştirilmiştir:

Tablo 3. Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Kent planlama Öz Değerlendirme Ölçeği Uygulama Planı

	Aktivite Başlığı	Aktivite Detayı	Aktivite Sorumlusu	Zaman Planı
Aktivite 1	Literatür Taraması	Kent planlama ve geliştirme süreçlerinde toplumsal cinsiyet bakış açısını inceleyen, İngilizce ve Türkçe dilindeki başlıca akademik makale, rapor ve bültenleri gözden geçirmek ve alıntılanma ve tarihine göre gruplamak.	Çalışma grubu	Kasım 2018-Ocak 2019
Aktivite 2	Akademisyen Görüşlerinin Toplanması	Seçilmiş akademik çalışma ve raporları gözden geçirmek için alanda çalışan akademisyenler ile bir tartışma seansı organize etmek. Bu seansın sonunda bir akademik çatı taslağı oluşturulması hedeflenmelidir.	Çalışma grubu, STK temsilcileri ve en az 2 akademisyen	Mart 2019
Aktivite 3	Taslak Değerlendirme Formunun Hazırlanması	Aktivite 1 ve Aktivite 2'nin ardından ilk taslak değerlendirme formunu hazırlamak.	Çalışma grubu	Ocak - Mart 2019
Aktivite 4	Taslak Değerlendirme Formunun Gözden Geçirilmesi	Hazırlanmış taslak değerlendirme formunun; akademisyenler, STK temsilcileri ve yönetim grubu tarafından gözden geçirilmesini sağlamak.	Çalışma grubu, yönetim grubu, KA.DER temsilcileri, akademisyenler	Nisan-Mayıs 2019
Aktivite 5	Taslak Değerlendirme Formunun Doğrulması	Taslak değerlendirme formunu birkaç saha uygulaması ile doğrulamak. Gerekli ise taslak formda değişiklikler yapmak.	Çalışma grubu	Haziran 2019
Aktivite 6	Barış Parkı'nın doğrulanmış değerlendirme formuna göre değerlendirmesi	Son hale getirilmiş değerlendirme formunu Barış Parkı'nın planlama sürecine yönelik uygulamak.	Çalışma grubu	Temmuz 2019
Aktivite 7	Değerlendirme formunun kurum içinde yayımlanması	Değerlendirme formunu ve diğer proje çıktılarını Belediye Başkanı'na sunmak. Duyuru için bir kullanım kılavuzu ve ön yazı hazırlamak.	Çalışma grubu	Ağustos 2019

Aktivite 8	Kullanımının izlenmesi ve geribildirimlerin toplanması	Değerlendirme formunun kurum içindeki kullanımının izlenmesi amacıyla çeyrek dönemlerde yapılan stratejik planlama toplantılarında bunu sürekli bir gündem maddesi haline getirmek. Bu toplantılarda değerlendirme formu ile ilgili alınan geribildirimler ilçenin plan ve proje müdürlüğü tarafından toplanmalı ve saklanmalıdır.	Çalışma grubu	Eylül 2019-Eylül 2024
Aktivite 9	Değerlendirme formunun revize edilmesi (gerekli durumlarda)	Aktivite 8 süresince toplanan geri bildirimleri formu revize etmek için kullanmak. Bu iteratif bir süreçtir.	Çalışma grubu, Büyükçekmece Belediyesi Plan ve Proje Müdürlüğü çalışanları	Eylül 2019-Eylül 2024
Aktivite 10	Diğer yerel yönetimler ile bilgi ve deneyim paylaşımı	Değerlendirme formu ve Büyükçekmece içindeki uygulamalarını vaka çalışmaları şeklinde yazmak. Bu vaka çalışmalarını diğer yerel yönetimler ile paylaşmak.	Büyükçekmece Belediyesi'nin ilgili birimleri (medya ofisi, halka ilişkiler ve plan ve proje müdürlüğü)	Ekim 2019-Eylül 2024

4. Sonuç Yerine

Türkiye’de çok uzun bir süredir kent planlamanın etkisi tartışılmaktadır. Çoğunlukla da planların kendisinin değil, planlama sürecinin bir sorun alanı olduğu sonucuna varılmaktadır. Burada, planlama sürecinde nasıl bir örgütlenme ve aşamalandırma tanımlanacağını yanı sıra, planlamaya ilişkin karar verme sürecinin genel teması ve yerel düzeydeki diğer kentsel sistem ve hizmet alanlarıyla ilişkisinin kurulması da önemli bir tartışma konusudur. Açık ki planların yapıldığı yerlerdeki diğer yatırım ve karar verme süreçleri ile planlamayı gerçekleştiren örgütsel birimler birbirinden farklı dünyalarda var olmaktadır ve aralarında çok sınırlı bir iletişim bulunmaktadır. Sonuçta planlama ve uygulama ilişkisinin kopukluğunun yanı sıra, engelliler, kadınlar ve diğer dezavantajlı gruplar, iklim, çevre ve daha pek çok konuda çözüm üretmeyi hedefleyen planlama süreçleri ortaya çıkamamaktadır. İşte bu noktada Symbiocity benzeri yaklaşımlar kent planlama sürecinin yeniden tanımlanması için önemli olanaklar oluşturmaktadır. Bu çalışmada bu olanakların keşfine yönelik çaba betimlenmeye ve paylaşılmaya çalışılmıştır.

Öte yandan kentlerin dönüşüm hızı birçok büyük şehirde yeni ve dinamik bir kent planlama yaklaşımı ihtiyacı yaratmaktadır. Bu dinamizm ihtiyacı içinde şehri kullanan tüm paydaşların ihtiyaç ve isteklerinin eşit şekilde değerlendirilmesi yerel yönetimlerde ne yazık ki her zaman öncelikli değerlendirilen bir konu olamamaktadır. Oysa ki, kentleşme yoğunlukla kentli bireylerin üzerinde olumsuz sosyal ve çevresel etkiler oluşturmakta ve bunlardan en çok etkilenen kesim, ihtiyaç ve istekleri gerektiği hızda ve şekilde iletilememiş dezavantajlı gruplar olarak ortaya çıkmaktadır. Büyükçekmece ilçesi sınırlarında bu dezavantajlı grupların başında yoğun iç göç ve plansız kentleşmenin sonucunda dezavantajlı bir bölge haline gelen Tepecik bölgesindeki kadınlar gelmektedir. Tarihsel olarak, Tepecik bölgesi hakkında karar vericilerin büyük çoğunluğunu erkekler oluşturduğu için, bölgede yaşayan kadınların bakış açısını kent planlama sürecine dahil edebilmek bu çalışmada ifade edilen projenin öncelikli amacı olmuştur. Symbiocity yaklaşımının ana amacı farklı şehir sistemlerinin arasındaki sinerjileri aracılığıyla sürdürülebilirliği sağlamak olmasına karşın; odağına aldığı katılımcılık ve çeşitlilik sayesinde yaklaşımın, kent planlama süreçlerinde toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması için iyi bir yöntem ve teknikler demeti de sunduğu düşünülmektedir. 2019 yılının Eylül ayına kadar sürdürülecek proje, geliştirdiği kavramsal çatı ve ürettiği uygulamalar ile Türkiye’de ilk olma özelliğine sahiptir. Tepecik bölgesinde bulunan Barış Park’ın toplumsal cinsiyet eşitliği gözlüğü ile yeniden planlamasının yanı sıra, geliştirilen öz değerlendirme formu, yerel yönetimlerde kent planlama ve geliştirme süreçlerine dahil olan tüm uzmanların işlerinde toplumsal cinsiyete duyarlı bakış açısının ne kadar koruyabildiklerini değerlendirebilecekleri pratik bir araç olarak yerel yönetimlere hizmet ve rehberlik edecektir. Yaşanan proje deneyiminin öğrettiği bir diğer önemli husus da, kent planlama sürecinin yalnız yönetsel bir süreç değil, farklı paydaş, uzman ve örgütlenmelerde sürekli geri bildirim alması gereken bir öğrenme süreci olarak yeniden tasarlanması gerekliliğidir. Öğrenme içermeyen bir planlama sürecinin kenti şekillendirmede kentlilerle birlikte hareket etmenin yollarını keşfetmeyi sağlayabileceği kuşkuludur.

Kaynakça

- Anderson, G. ve Roux J.(2014).Symbiocity Process Guide. Stockholm: SKL International. s.2
- Butcher, Melissa, and Kate Maclean. 2018. 'Gendering the City: The Lived Experience of Transforming Cities, Urban Cultures and Spaces of Belonging'. *Gender, Place and Culture* 25 (5): 686–94. <https://doi.org/10.1080/0966369X.2018.1462773>.
- Greed, Clara. 2005. 'Overcoming the Factors Inhibiting the Mainstreaming of Gender into Spatial Planning Policy in the United Kingdom'. *Urban Studies*. Sage PublicationsSage UK: London, England. <https://doi.org/10.1080/00420980500060269>.
- <http://sklinternational.se/news/applications-are-open-local-democracy-and-inclusive-urban-development-through-the-symbiocity-approach>
- <http://www.bcekmece.bel.tr/tr-tr/Buyukcekmece/SCTilcemizitanialim/Sayfalar/liste.aspx>
- Huning, Sandra. 2019. 'From Feminist Critique to Gender Mainstreaming — and Back? The Case of German Urban Planning'. *Gender, Place & Culture*, June, 1–21. <https://doi.org/10.1080/0966369X.2019.1618796>.
- Institute of Interdisciplinary Studies in Humanities and Social Sciences., Arianne, Research Center for Gender Studies., and Contemporary Science Association. 2014. *Journal of Research in Gender Studies*. *Journal of Research in Gender Studies*. Vol. 4. Addleton Academic Publishers. <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=181388>.
- Karakuyu, M.,Karaburun A., Kara F. (2012), Kentleşmenin Büyükçekmece Gölü Havzasındaki Arazi Kullanım Değişimleri Üzerindeki Etkisinin Zamansal Analizi, *Marmara Coğrafya Dergisi*,0(26),s.45
- McDowell, L. 2006. 'Towards an Understanding of the Gender Division of Urban Space'. *Environment and Planning D: Society and Space* 1 (1): 59–72. <https://doi.org/10.1068/d010059>.
- Mejía-Dugand, Santiago. 2016. 'The Evolution of Sweden's Urban Sustainability Marketing Tool: A Comparative Study of Two Major International Events'. *Journal of Urban Technology* 23 (2): 65–80. <https://doi.org/10.1080/10630732.2015.1102422>.
- Ören Ersin, G.(2012),Kentsel Yaşam Kalitesi Göstergeleri:Büyükçekmece Örneğinde İncelenmesi,Yüksek Lisans Tezi, Mimarınan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kent planlama Ana Bilim Dalı, Kentsel Tasarım Programı, İstanbul
- Rakodi, Carole. 1991. 'Cities and People: Towards a GenderAware Urban Planning Process?' *Public*

Administration and Development 11 (6): 541–59. <https://doi.org/10.1002/pad.4230110603>.

Ranhagen, U. ve Groth, K. (2012).The Symbiocity Approach. Stockholm: SKL International,s.6-17

Sandercock, Leonie, and Ann Forsyth. 1992. 'A Gender Agenda New Directions for Planning Theory'. Journal of the American Planning Association 58 (1): 49–59. <https://doi.org/10.1080/01944369208975534>.

Vuckovic, J.M. 2002. 'Gender, Planning and Development'. Habitat International 18 (3): 130–31. [https://doi.org/10.1016/0197-3975\(94\)90013-2](https://doi.org/10.1016/0197-3975(94)90013-2).

3. Oturum

Kırsal Mekan ve Kırsal Örgütlenme

OTURUM BAŞKANI

Dr. Öğr. Üyesi Emel KARAKAYA AYALP

****Kırsal-Ekolojik Müştereklerin Çitlenmesi Ekseninde Kadınlar**

Dr. Öğr. Üyesi Dalya HAZAR

****Kırsalda Kadın Örgütlenmeleri: Eşikler ve Değerler**

Bursa Üreten Kadın Dernekleri Federasyonu Örneği

Arş. Gör. Zeynep ERDOĞAN

***Bolu-Mudurnu Yerleşimindeki Kadınların Kamusal Mekân**

Kullanımlarına Yönelik Bir Değerlendirme

Prof. Dr. Sebahat AÇIKSÖZ, Cansu DİNÇTÜRK

*Bu bildiri yazarın isteği üzerine yayınlanmamıştır.

**Bu bildiri Planlama Dergisi'nde yayınlanmıştır.

4. Oturum

Mekan-Göç-Ekonomi

OTURUM BAŞKANI

Doç. Dr. Yasemin ÖZGÜN

Beylikdüzü İlçesinde Bulunan Parkların ve Sokakların
Eşitliğe Uygunluk Açısından Denetlenme Çalışması

Harun CEVİZ, Gizem AYKANAT CEVİZ

Kadın Girişimciliğinin Geleneksel Doku İçerisinde İncelenmesi:

Ulus ve Beypazarı Örneği

Ayçe Cansu ÖZDEMİR, Fatma GÖNÜLLÜ

BEYLİKDÜZÜ İLÇESİNDE BULUNAN PARKLARIN VE SOKAKLARIN EŞİTLİĞE UYGUNLUK AÇISINDAN DENETLENME ÇALIŞMASI: BEYLİKDÜZÜ BELEDİYESİ

Gizem AYKANAT

Sosyolog Beylikdüzü Belediyesi

Harun CEVİZ

Sosyal Hizmet Uzmanı Beylikdüzü Belediyesi

Özet

Beylikdüzü Belediyesi tarafından 2015 yılında imzalanan “Avrupa Yerel Yaşamda Kadın Erkek Eşitliği” şartında şu ifadeler yer alır: *“İmzacı taraf birçok yerde kadınların ve erkeklerin yaşam tarzlarının farklı olduğunu ve de kadınların ve erkeklerin yerel hizmetleri ve kamusal veya açık alanları kullanmada farklı eğilimlere sahip olabileceklerini ya da farklı çevresel sorunlarla yüzleşebileceklerini tanır ve kabul eder.”* *“İmzacı taraf, bu doğrultuda, çevresel politikalarını ve hizmetlerini iyileştirmeyi, kadınların ve erkeklerin özel ihtiyaçlarını ve yaşam tarzlarını ayrı ayrı dikkate almayı ve kuşaklar arası dayanışma ilkesine uygun hareket etmeyi taahhüt eder.”* Farklılaşan ihtiyaçlara duyarlı bir hizmet anlayışı ile belediye bünyesinde bir Toplumsal Eşitlik Birimi kurulmuştur. Bu birimin eğitim çalışmaları ve toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme çalışmalarının yanı sıra kentin mekânsal yapısının da toplumsal eşitlik kriterlerine uygunluk denetimleri, yani saha denetimleri çok önemlidir. Yerel yönetimlerde daha önce kurumsal ve sistematik bir şekilde yapılmayan mekânsal eşitlik denetimleri, cinsiyetsiz bir kent tasarımının önemli bir adımıdır.

Bu anlayıştan hareketle pilot olarak belirlenen bir mahallede; yollar, kaldırımlar, parklar, sosyal tesisler, açık kamu alanları ve ışıklandırma gibi birçok faktör, eşitlik birimi tarafından belirlenen ölçütler ile denetlenmiştir. Denetlemeler sonucunda Eşitlik Etki Analizi dediğimiz rapor ilgili müdürlüklere gönderilmiş ve toplumsal eşitliğe duyarlı mekânsal dönüşüm başlatılmıştır. Mevcut yapıların iyileştirilmesini ifade eden bu dönüşümün verileri, yeni projelendirilecek yapılara da ilham kaynağı olmaktadır. Mevcut parkların toplumsal eşitliğe ne kadar duyarlı olup olmadığını ortaya koyarken yeni yapılacak parkların da bu veriler ışığında “farklılık körlüğü” önlenmiş olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, Eşitlik, Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme, Kentsel Mekan

Abstract

Equality of Men and Women in European Local Life signed by Beylikdüzü Municipality in 2015 includes the following statements:” The signatory recognizes and accepts that in many places women and men have different lifestyles and that women and men may have different tendencies to use local services and public or open spaces, or face different environmental problems.” “In this respect, the signatory undertakes to improve its environmental policies and services, to take into account the special needs and lifestyles of women and men separately and to act in accordance with the principle of solidarity between generations.” A Social Equality Unit was established within the municipality with a service approach that is sensitive to differentiating needs. In addition to educational activities and gender-sensitive budgeting activities of this unit, the spatial structure of the city is also very important for compliance with social equality criteria. Spatial equality checks in local administrations, which were not done in an institutional and systematic way before, are an important step of a sexless urban design.

Based on this understanding, in a neighborhood designated as a pilot; Many factors, such as roads, sidewalks, parks, social facilities, open public spaces and lighting, have been audited by criteria set by the equality unit. As a result of the audits, the report called Equality Impact Analysis was sent to the relevant directorates and spatial transformation sensitive to social equality was initiated. The data of this transformation, which expresses the improvement of existing structures, also inspire the structures to be projected. While revealing how sensitive the existing parks are to social equality, the “difference blindness” of the new parks is prevented in the light of these data.

Key Words: Gender, Equality, Gender Sensitive Budgeting, Urban Space

Giriş

Kadın erkek eşitliği, toplumsal yaşamın her alanında gerçekleştirilmesi gereken ve ancak bir kültür olarak yerleşmesiyle geliştirilebilecek olan temel bir hakktır. Bu hak çerçevesinde, Avrupa Belediyeler ve Bölgeler Konseyi (CEMR) tarafından “Avrupa Yerel Yaşamda Kadın Erkek Eşitliği Şartı” hazırlanmıştır. Bu Şart, Avrupa’daki yerel ve bölgesel yönetimlerin, yetkilerini kullanarak ve ortaklıklar oluşturarak, vatandaşları için daha fazla eşitliği hayata geçirme görevi edinmelerini amaçlamaktadır. Kadın-erkek eşitliğini, demokrasinin bir gereği ve temel bir hak olarak görmektedir (Erdoğan, 2017: 125).

Beylikdüzü Belediyesi 2 Mart 2015 tarihinde “Avrupa Yerel Yaşamda Kadın Erkek Eşitliği” şartını imzalamıştır. Bu şartın bir gereği olarak Mayıs 2016 da kurulan Toplumsal Eşitlik Birimi ile Beylikdüzü Belediyesinde toplumsal cinsiyet eşitliği çalışmalarının kurumsallaştırılması için ilk somut adım atılmıştır. Birimin ilk çalışması müdürlükler bazında toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı bütçeleme ve stratejik planlama eğitimleri düzenlemek olmuştur.¹ Bu eğitimlerin bir sonucu olarak, kurumun hizmet sunumundaki cinsiyet eşitsizlikleri hakkında farkındalık oluşturmak ve hizmetlere erişim noktasında tespit edilecek engelleri ortadan kaldıracak ek önlem ve düzenlemeler için Fen işleri ve Park ve Bahçeler Müdürlüğü ile ortak bir pilot uygulama gerçekleştirme kararı alınmıştır. “Pilot analizlerini başlangıç noktası olarak kullanmak çok yararlı olabilir, çünkü analiz ortaya somut sonuçlar çıkaracaktır. Bu sonuçlar, programda yapılması muhtemel değişikliklerin altını çizecek; ayrıca mevcut belediye kaynaklarının daha etkin kullanılabilmesi açısından yol gösterici olacaktır. Pilot analiz, farklı analiz araçlarının test edilmesine ve belediyenin özgül koşullarına ya da çalışmanın hedeflerine uyarlanmasına da olanak sağlayacaktır.” (Klatzer vd. 2015: 62). Avrupa Yerel Yaşamda Kadın Erkek Eşitliği Şartı 28. Madde olan Çevre başlığının 2. ve 3. bentlerinde şu ifadeler yer alır: “İmzacı taraf birçok yerde kadınların ve erkeklerin yaşam tarzlarının farklı olduğunu ve de kadınların ve erkeklerin yerel hizmetleri ve kamusal veya açık alanları kullanmada farklı eğilimlere sahip olabileceklerini ya da farklı çevresel sorunlarla yüzleşebileceklerini tanıır ve kabul eder.” ve “İmzacı taraf, bu doğrultuda, çevresel politikalarını ve hizmetlerini iyileştirmeyi, kadınların ve erkeklerin özel ihtiyaçlarını ve yaşam tarzlarını ayrı ayrı dikkate almayı ve kuşaklar arası dayanışma ilkesine uygun hareket etmeyi taahhüt eder.” Bu maddelerden hareketle Beylikdüzü’nde nüfus olarak üçüncü en geniş ve ekonomik gelir düzeyi açısından ise görece alt gelir grubunda kalan Yakuplu Mahallesi pilot mahalle seçilerek çevre denetleme çalışmaları yürütülmesi ve iyileştirilmesi hedeflenmiştir.

¹ Bahsi geçen eğitimler 2016 yılı boyunca Beylikdüzü Belediyesi’ne Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme ve Planlama konusunda danışmanlık yapan İstanbul Üniversitesi’nden Dr. Öğretim Üyesi Özgün Akduran tarafından gerçekleştirilmiş olup, ve bu makaleye konu olan park denetimleri de yine kendisinin gözetiminde ve yönlendiriciliğinde yapılmıştır.

1. Araştırmanın Yöntemi

Sokakların ve parkların denetlemesi yapılırken gözlem ve birebir görüşme tekniklerinden faydalanılmıştır. Ayrıca Fen İşleri Müdürlüğünden alınan Yakuplu mahallesinde cadde ve sokakların uzunluk ve genişlik ölçülerini gösteren teknik harita, ölçümlerde mezura, park denetim kontrol listesi² kullanılmıştır. Sokak denetimlerinde Fen İşleri Müdürlüğünde görev yapan alanında uzman teknik personel ile engelli rampalarının eğiminin uygunluğuna bakılmış, kaldırım genişlikleri ve yükseklikleri ölçülmüş, tekerlekli sandalye ve bebek arabası geçişlerini engelleyen kaldırım işgalleri kontrol edilmiş, yokuşlarda ve gerekli görülen kaldırımlarda yaşlıların dinlenmesi ve yürüyüşlerinin kolaylaştırılması için oturma gruplarının ve demir korkulukların varlığı kontrol edilmiş, aydınlatma noktalarının varlığı ve yeterlilik düzeylerine bakılmıştır.

Parkların denetimi için hazırlanan park denetim kontrol listesi kent içerisinde yer alan her bir parkın eşitlik karnesini oluşturmaktadır. Bu liste eşitlik birimi personelleri ve Park ve Bahçeler Müdürlüğünün teknik personelleri ile ortaklaşa oluşturulmuş, parkın denetimi sırasında farklı kesimlere duyarlılığı açısından ölçütler hazırlanmıştır. Ölçütler belirlenirken tüm dezavantajlı grupların farklılaşan ihtiyaçları göz önüne alınmış, ayrıca engelli bireyler için Türk Standartları Enstitüsü tarafından hazırlanan kriterlere de dikkat edilmiştir. Örneğin yaşlı bir bireyin park kullanımında dinlenebileceği oturma alanları önem taşırken, çocuklu bir kadın için park çevresinin görünür olması, engelli bir birey için park girişlerinin tekerlekli sandalyeye uygun olması, tek başına akşam parka giden bir kadın için park aydınlatması gibi faktörler önem kazanmaktadır.

Denetimler sırasında Toplumsal Eşitlik Birimi tarafından hazırlanan aşağıdaki gibi örnek tablolar kullanılmıştır.

² Park Denetim Kontrol Listesi: Parklar denetlenirken güvenlik, erişilebilirlik, sağlıklı yaşam ve spor olanakları, dinlenme ve boş zaman fonksiyonlarını içeren 16 maddelik kontrol listesini ifade eder.

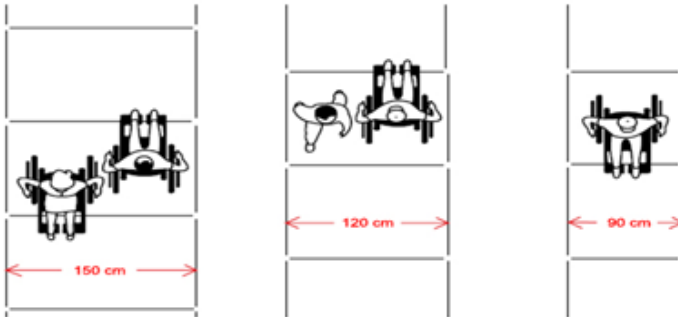
Tablo 1: Mekansal denetimlerde kullanılan örnek tablo

	Yol genişliği	Kurum önü kaldırım genişliği	Kurum karşısı kaldırım genişliği	Kurum önü kaldırım yüksekliği	Kurum karşısı kaldırım yüksekliği	Standart ölçü	Engelli rampası uygunluğu	Sokak ışıklandırma	Kaldırım işgalleri
Mevcut durum	12 m.	2 m.	2 m.	13 cm.	17 cm.	1.75m-2.00 m.	Giriş çok yüksek	ü	Var
Uygunluk		+	+	+	x		Uygun değil	6 direk var biri yanmıyor	Uygun değil

Söz konusu saha çalışmasını yaparken dikkate alınan standart ve gereklilikler şu şekildedir;

Kaldırım yüksekliği 3-15 cm arasında olmalıdır. Mevcut kaldırımların döşemelerinde yapılacak bakım ve onarımlarda 15 cm yükseklik sınırı aşılmamalı, kaldırım yükseltilmemelidir. Yaya kaldırımının boyuna eğimi, yalnız hareket eden tekerlekli sandalye kullanıcıları hesaba katılarak, max. % 5 olmalıdır. Kaçınılmaz olarak eğimi %5'in üzerinde olan kaldırımlar, rampalar gibi değerlendirilmeli ve ona göre tasarlanmalıdır (Tiyek ve ark., 2016).

Engelliler dâhil tüm yayaaların rahatça hareket edebilmeleri için yaya kaldırımı genişliği net olarak en az 150 cm olmalıdır (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 2013/20 Sayılı Genelge). Bu genişlik aynı zamanda, iki tekerlekli sandalye kullanıcısının yan yana geçebilmesi için gerekli olan minimum geniştir.

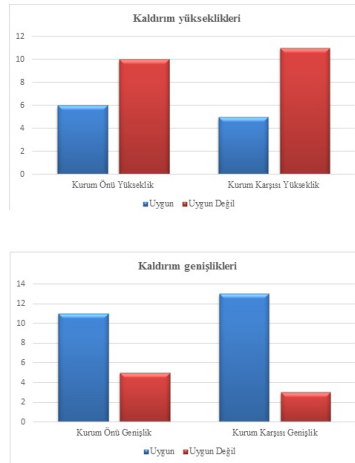

Şekil 1: Engelsiz Dolaşım (Koca, 2010: 9)

Park ve Bahçeler Müdürlüğünden bir teknik personel ile de toplamda 14 parkın eşitliğe uygunluğu açısından gece ve gündüz denetlemeleri yapılmıştır. Bu denetlemeler yapılırken vatandaşların cinsiyetleri yanında yaş aralığı ve park kullanım süre ve zamanları açısından farklılaşan ihtiyaçları göz önünde bulundurularak, parkların kullanıma uygunluğu, güvenliği, görünürlüğü, erişilebilirliği gibi kriterler baz alınmıştır. Ayrıca parkları kullanan vatandaşlarla yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilerek parka dair şikâyet, görüş ve talepleri alınmış, bu veriler de hazırlanan raporun içeriğine dâhil edilmiştir.

2. Araştırmının Bulguları

10 sokak ve 6 cadde olmak üzere kamu kurumlarının (cami, okul, hastane, sağlık ocağı) olduğu 16 alan; kurum önü ve karşısı kaldırım yüksekliği, kurum önü ve karşısı kaldırım genişliği, engelli rampası uygunluğu ve kaldırım işgalleri açısından denetlenmiştir. Yapılan gözlem, ölçümler ve birebir görüşmeler ile 16 cadde/sokaktan kurum önü kaldırım genişliklerinin 11'inin uygun, 5'inin uygun olmadığı, kurum karşısı kaldırım genişliklerinin 13'ünün uygun, 3'ünün uygun olmadığı görülmüştür. 16 cadde/sokaktan kurum önü kaldırım yüksekliklerinin 6'sının uygun, 10'unun uygun olmadığı, kurum karşısı kaldırım yüksekliklerinin 5'inin uygun, 11'inin uygun olmadığı görülmüştür. Yine bölgedeki kaldırımlarda bulunan engelli rampalarına bakıldığında 8'inin tekerlekli sandalye geçişlerine uygun, diğer 8'inin ise uygun olmadığı tespit edilmiştir. Kaldırım üzeri işgallere bakıldığında ise 7 kaldırımda işgaller olduğu (ağaç, direk, taşlar vb.), 9 kaldırımda ise herhangi bir işgal olmadığı görülmüştür. Gece denetlemeleri için 20 sokak ve 11 cadde denetime tabi tutulmuş olup, 26'sında aydınlatma direğinin mevcut olduğu görülmüştür. Mevcut 26 tane direkten 15'inin çalışır durumda olduğu, 9'unun kısmen (direklerin hepsinin yanmadığı ya da ağaçlardan dolayı aydınlatmanın engellendiği), 2'sinin çalışır durumda olmadığı tespit edilmiştir. Yine sokak ve caddelerde "kör nokta" için denetleme yapılmış, 3 adet kör nokta olduğu tespit edilmiştir.

Kurum ve apartman girişlerinde bulunan engelli rampalarının bir kısmının tekerlekli sandalye kullanımına uygun olmadığı ve eğimlerinin standart ölçülerin üstünde olduğu tespit edilmiştir.

Yakuplu mahallesinde 14 park erişilebilirlik, güvenlik, aydınlatma, çoklu giriş açısından denetlenmiştir. Park denetlemelerinde; parkların çoklu girişlerinin bulunmadığı, parklarda caydırıcı güvenlik tedbirlerinin bulunmadığı, birtakım park mobilyalarının eksik olduğu, park aydınlatmasının bazı parklarda yetersiz olduğu, park peyzajlarının parkların görünürlüğünü engellediği, erişilebilirlik konusunda engelli rampalarının eğimlerinin uygun olmadığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte park denetim kontrol listesinden tam puan alan örnek parklar da tespit edilmiştir.

3. Tartışma

Avrupa Yerel Yaşamda Kadın Erkek Eşitliği Şartı'nda ele alınan başlıca faaliyet alanları; kültür, spor (farklı deneyim ve ilgi alanları, erişim, teşvik), emniyet ve güvenliktir (toplu taşıma aktarım durakları, park yerleri, sokak aydınlatma, tespit ve güvensizlik algısını giderici yollar bulma, iyileştirme). Kent yaşamına katılırken kadınların ve kız çocuklarının ihtiyaçları erkeklerden farklılaşmaktadır. Yapılan bir araştırmaya göre; evin gündelik alışverişini yapanların %70'inin kadınlar olduğu, %42'sinin haftada bir ve daha az mahallesinden dışarı çıktığı, %41'inin toplu taşıma aracını kullanırken ya da yaya olarak yolculuk yaparken tacize uğradığı, %34'ünün hava kararmadan eve dönmeye çalıştığı tespit edilmiştir (Alkan, 2006: 18). Bu anlamda yerel yönetimlerin bireylerin yaşamları üzerindeki etkisini vurgulamak gerekir. Özellikle kenti eşitlikçi bir bakış açısıyla tasarlamak ve bireylerin farklılaşan ihtiyaçlarına duyarlı hizmetler sunmak; özelde kadınların ve kız çocuklarının genelde ise tüm dezavantajlı grupların kent yaşamına entegre olmalarını kolaylaştırabilir. Örneğin; mekânsal düzenlemeler, aydınlatmanın yeterliliği ve ulaşım ile ilişkin planlama ve kararların, kentsel güvenliğin kadınlar için daha

farklı ve genellikle de daha fazla bir anlam taşıdığını hesaba katması, hizmet sunan yerel yönetimin eşitlikçi bakış açısını ortaya koyar. Engelli erişilebilirliği üzerine yapılan bir çalışmada; “Üçüncü yol güzergâhı tek kişinin yürüyebileceği, yoğun trafiğin olduğu, kalabalık ve eğimli bir noktadan başlamaktadır. Başlangıç noktasında kullanılan mazgallar bu durumu daha da güçleştirmektedir. Yayaların kullanım alanlarına yapılan yanlış araç parkları ve aşınmış kaldırım taşları güzergâh üzerindeki kullanımı zorlaştırmakta geniş kaldırımları ise dükkân ve konut sahipleri tarafından işgal etmesi nedeniyle kaldırımların minimal düzeyde kullanımına neden olmaktadır” sonucu ortaya çıkmıştır (Bekci, 2012). Bu çalışmada da benzer şekilde kaldırım genişliklerinin yetersiz oluşunun ve kaldırım işgallerinin varlığının, kaldırımların kullanımını zorlaştırdığı ortaya konulmuştur.

Beylikdüzü Belediyesi Toplumsal Eşitlik Birimi olarak yapılan denetleme çalışmaları ve raporlar sonucunda gerekli düzenlemeleri gerçekleştirerek kadınlara güvenli ve yeterli yaşam olanakları sunmayı, boş zaman ve spor aktivitelerine teşvik edecek uygulamalar hayata geçirmeyi böylelikle kadınların hayata katılımlarının kolaylaştırılması hedeflenmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Yapılan pilot çalışma neticesinde; elde edilen bulgular ve tespitler doğrultusunda kentin “eşitlik” kriterlerine uygunluğu temelinde, yazılı ve görsel ifadelere yer verilerek geniş kapsamlı bir rapor hazırlanmıştır. Hazırlanan bu rapor, ilgili müdürlüklere gönderilerek gerekli düzenlemelerin yapılması hususunda iş programları kapsamına alınmış, mali bütçelerine yansıtılmak üzere stratejik planlarına eklenmiştir. Fen İşleri Müdürlüğü 2018 Performans Raporuna “3.5.11.2. *Toplumsal eşitlik birimi tarafından eşitlik etki analizleri yapılmış cadde/sokaklarda iyileştirme çalışmalarının yapılması*” maddesi ile 250.000,00 TL bütçe harcanmasını öngörmüştür (Bkz: <https://www.beylikduzu.istanbul/icerik/stratejik-plan-ve-raporlar>) Aşağıdaki fotoğraflar Fen İşleri Müdürlüğü’nün denetlenen sokaklardaki iyileştirme çalışmalarına aittir.

Resim 1: Denetleme Çalışması

Resim 2: İyileştirme Çalışması

Düzenlenen park denetimlerine istinaden Park ve Bahçeler Müdürlüğü ile paylaşılan rapor sonucunda müdürlük 2018 Performans Programına 3.5.8.1. “Parkların, açık alan, meydan ve çevre düzenlemelerinin toplumsal cinsiyet eşitliğine etkisi açısından denetlenmesi” maddesini eklemiştir. (Bkz: <https://www.beylikduzu.istanbul/icerik/stratejik-plan-ve-raporlar>) Bu doğrultuda, Beylikdüzü İlçesi’nde yer alan, kentin en büyük yeşil alanı kabul edilen Yaşam Vadisi denetlenmiş³, denetlemeler sonucunda bakım ihtiyacı olan bebekli insanların kullanabilmesi adına “Bebek Emzirme ve Bakım Ünitesi” yerleştirilmiştir.

³ Denetim, Toplumsal Eşitlik Birimi personelinin yanı sıra Park ve Bahçeler Müdürlüğü’nden teknik personel, Kadın Aile ve Park Bahçelerden sorumlu müdürler, Dr. Öğretim Üyesi Özgün Akduran ve meclis üyelerinden oluşan bir ekip ile gerçekleştirilmiştir.

Daha eşitlikçi bir kent tasarımını hayata geçirmek adına, Belediye bünyesinde faal olan Mimari Estetik Komisyonu ilkelerine “Eşitlik” ilkesinin eklenmesi ile ilgili çalışmalar devam etmektedir. Ayrıca bireylerin farklılaşan ihtiyaçlarına duyarlı bir mekân oluşturmak için; kent içinde yapılacak yeni parkların projeleri hazırlanmadan önce çevrede yaşayan her gruptan (yaşlı, engelli, çocuk, kadın, erkek vs.) bireyin görüş ve önerilerini almayı amaçlayan saha çalışmaları ve çevre analizlerinin yapılacağı hususunda icracı müdürlükler ile mutabık kalınmıştır. İcracı müdürlüklerden sorumlu teknik başkan yardımcıları ile yapılan toplantılar sonucunda, eşitlikçi anlayışın kurumsallaşması ve personellerin bu konuyu içselleştirmesinin önemli bir adım olacağı belirlenmiştir. Bu kapsamda teknik elemanlara yönelik “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği” eğitimleri düzenlenmiş, sunulacak hizmetlerde ne gibi kriterlere dikkat edileceği konularında atölye çalışmaları yürütülmüştür.

Kaynakça

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2013). Özel Bakım Merkezlerinin İhtiyaç Programı-Erişilebilirlik Standartları Genelgesi.

Alkan, A. (2006). "Belediye Kadınlara Da Hizmet Eder, Kadın Dostu Belediye Hizmetleri: Neden, Nasıl? " Ankara: KADER.

Bekci, B. (2012). “Fiziksel Engelli Kullanıcılar İçin En Uygun Ulaşım Akslarının Erişilebilirlik Açısından İrdelenmesi: Bartın Kenti Örneği.” Bartın Orman Fakültesi Dergisi, Cilt: 14, Özel Sayı, 26-36.

Beylikdüzü Belediyesi 2018 Performans Programı, <https://www.beylikduzu.istanbul/icerik/stratejik-plan-ve-raporlar>.

Erdoğan, B. (2017) Kadın-Erkek Eşitliği ve Yerel Yönetimler. Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Özel sayı, 125-150.

Klatzer, E., Akduran, Ö. ve Gültaşlı, M. (2015). Belediyeler İçin Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Rehberi. Ankara: UN WOMEN Ankara Birimi.

Koca, C. (2010). Engelsiz Tasarım Kılavuzu. Dünya Engelliler Vakfı.

Tiyek, R., Eryiğit, B. H. ve Baş, E. (2016). “Engellilerin Erişilebilirlik Sorunu ve Tse Standartları Çerçevesinde Bir Araştırma” Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı:12, 225-261.

KADIN GİRİŞİMCİLİĞİNİN GELENEKSEL KENT DOKUSU İÇERİSİNDE İNCELENMESİ: ULUS VE BEYPAZARI ÖRNEĞİ

Ayçe Cansu ÖZDEMİR

Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Fatma GÖNÜLLÜ

Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Özet

Kamusal alanda kadınların yer bulabilmeleri sadece güvenceli istihdam ile mümkündür. Kadın işgücünün niteliği daima sosyal güvencesi olmayan, statüsü düşük alanlarda gösterilmektedir. Bunun yanı sıra kadınların sadece zorunlu hallerde, ev içinde üretime katkıda bulunarak çalışabilmelerine olanak tanıyan neoliberal politikalar giderek artmaktadır. Toplumsal ve kültürel olarak yaratılan modern kadın imajı, geleneksel yapıyı da içerisinde barındıran arada kalmış bir kadın kimliğine dönüşmüştür. İş ve aile yaşamını bir arada yürütmek isteyen kadın, evde geleneksel rollerini ve çalışan kadın olarak çalışma alanındaki sorumluluklarını üstlenmektedir. Türkiye’de kadın girişimciliğinin bireysel ve kurumsal ölçekte geliştirildiği, yaygınlaştırıldığı, teşvik edildiği bilinmektedir. Ancak teşviklerin teoride başarılyken özellikle kentsel alanda uygulamada başarısız olduğu yapılan görüşmeler sonucunda görölmüştür. Esnek çalışma saatleri, uygulamada başarılı teşvikler ve yeni politikalarla kadınların aile hayatında ve iş hayatında daha aktif olabilecekleri yeni çalışma mekanları oluşturulmalıdır.

Anahtar kelimeler: Kadın, emek, üretim, kimlik, geleneksel kentsel doku.

Abstract

It is only possible for women to find a place in the public space with secure employment. The quality of the female labor force is always shown in low-status areas without social security. In addition to this, neoliberal policies are increasing, which allow women to work only in compulsory situations by contributing to production in the home. The socially and culturally created image of a modern woman has become an intervening female identity that incorporates the traditional structure. The woman, who wants to work and family life together, undertakes the traditional roles at home and her responsibilities as a working woman. In Turkey, where women entrepreneurship development at the individual and institutional level, the spread is known to be encouraged. However, it was seen as a result of the interviews that the incentives were successful in theory but failed in practice especially in urban areas. With flexible working hours, successful incentives in practice and new policies, new working places should be created in which women can be more active in family and business life.

Key words: Women, labor, production, identity, traditional urban texture.

Giriş

Değişen dünyada kadının üstlendiği roller de sürekli değişmektedir. Özellikle iş ve aile yaşamı içerisinde kadın, hem geleneksel rolleriyle (aile içinde bulunduğu konum sebebiyle sahip olduğu rolleriyle) ele alınırken hem de işgücü piyasasında ki konumu ile çalışma alanında değerlendirilmektedir. Toplumsal ve kültürel olarak yaratılan batılı modern kadın imajı, geleneksel yapıyı da içerisinde barındıran arada kalmış bir kadın kimliğine dönüşmüştür. İş ve aile yaşamını bir arada yürütmek isteyen kadın, hem evde geleneksel rollerini, hem de çalışan kadın olarak çalışma alanındaki sorumluluklarını üstlenmektedir.

Kamusal alanda kadınların yer bulabilmeleri sadece güvenceli bir istihdam ile mümkün olduğu görülmektedir. Kadınlar açısından güvenceli istihdam, erkek egemen yapı ve neoliberal yaklaşımlarla zorlaştırılmaktadır. Neoliberal teoremin çoğunlukla verimlilik kavramı üzerinde odaklanması kadının iş hayatında sadece emek gücüyle birlikte ele alınmasına neden olmaktadır. Kadının bu teori çerçevesinde iş gücüyle ele alınmasının nedeni hem kadın işgücü niteliğinin sosyal güvencesi olmaması, hem de statüsü düşük alanlarda gösterilmesidir ki bu da yeni nesil kadın emeği sömürsünün en başlıca sebebidir. Kadın emeği; sigortasızdır ve birçok sektörde yok sayılmaktadır. Erkek egemen yapı kadını istediğinde piyasaya ucuz iş gücü yaparken, istediğinde ise esas yerinin evleri olduğunu benimsetmektedir. Bu nedenle kadınların sadece zorunlu hallerde, ev

içinde üretime katkıda bulunarak çalışabilmelerine olanak tanıyan neoliberal politikalar yer almaktadır. Bu politikalara rağmen kadın artık daha çok işgücü piyasasındaki rolüyle ön plana çıkmaktadır, çıkmak istemektedir. Bu rolü ise ataerkil bir toplumdaki rolüyle ters orantılı olarak gelişmektedir. Bir taraftan bu gelişmeler devam ederken diğer taraftan piyasa beklentilerinin de kadın emeğine olan ihtiyacı artmaktadır. Özellikle de geleneksel dokunun hakim olduğu çalışma alanlarında kadın işgücünün erkek işgücüne oranla tercih edilmesinin en önemli sebebi kırsal turizmin kadın işgücüne bağlı olarak gelişmesidir. Bu atmosferde kamu eliyle çözüm üretmek ekonomide verimliliği sağlarken aynı zamanda toplumda ve ailede düzeni sağlamanın bir yoludur (Dedeoğlu ve Şahankaya, 2015). Bu çerçevede Ankara ilinde kentsel ve kırsal alanda yer alan kadın girişimcilerin çalışma hayatlarını sürdürürken çalışma mekânı ve çalışma koşulları, işgücü, emek ve politikalar ile üretim süreci ve katılım konu başlıkları altında incelenmiştir.

1. Araştırmanın Amacı

Araştırmadaki amaç kentsel alandaki geleneksel doku içerisinde var olan kadın girişimciler ve kırsal alandaki geleneksel doku içerisindeki kadın girişimcilerin, Ankara'da Beypazarı'nın merkez bölgesinde ve Ulus'ta, çalışma mekânı ve çalışma koşulları, işgücü, emek ve politikalar ile üretim süreci ve katılım konu başlıkları altında incelenmesidir.

1.2. Problem Durumu

Kadınların kentsel alandaki geleneksel doku içerisinde var olmaları ve kırsal alandaki geleneksel doku içerisindeki varlıkları ile ilgili, Ankara'da Beypazarı Merkez'de ve Ulus'ta veri toplama tekniklerinden anket tekniği kullanılarak yüz yüze görüşmelerde şu başlıklar üzerinde durulmuştur;

Çalışma mekânı ve çalışma koşulları,

İşgücü, emek ve politikalar,

Üretim süreci ve katılım, olmak üzere üç alt başlık altında toplanmıştır.

2. Araştırmanın Yöntemi

2.1. Katılımcılar

Araştırma aktif olarak iş hayatında bulunan ve kendi işini kurmuş kadın girişimciler ile gerçekleştirilmiştir. Veri toplama tekniklerinden anket tekniği kullanılmış ve Ulus'ta 23 Beypazarı'nda 15 olmak üzere toplam 38 kadın girişimciyle yüz yüze görüşme yapılmıştır.

Araştırmada geleneksel doku içerisinde kadın girişimciliğinin nasıl bir kimliğe sahip olduklarının belirlenmesi amaçlandığından, araştırmanın katılımcılarını oluşturan kadınlar kentsel alandaki geleneksel doku içerisinde var olan kadın girişimciler ve kırsal alandaki geleneksel doku içerisindeki kadın girişimciler olarak ele alınmıştır.

2.2. Verilerin Toplanması

Kadın girişimciliğinin geleneksek doku içerisinde kırsal ve kentsel alanda sahip oldukları kimliğin analiz edilmesi amacıyla araştırmada genel olarak aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

Çalışma hayatında sizi rahatsız eden çevresel ve sosyal engeller (koşullar veya kişiler) bulunuyor mu?

İş hayatınızı sürdürmeniz aile yaşantınızı nasıl etkiliyor?

Kırsal ve kentsel alanda kadının; kadın istihdamı yaratılması ve kadın girişimciliğini güçlendirmesi açısından ne gibi aktiviteler yapılmaktadır?

Kadın çalışanların artması yönünde Çalışma teşvikleri (belediye, özel kurumlar vasıtasıyla) bulunuyor mu? Var ise bu teşviklerden yararlanıyor musunuz? Bu teşviklerden yararlanma süreci nasıl gerçekleşiyor?

Kırsal ve kentsel alanda kadın girişimcilerin karşı karşıya kaldığı birtakım sorunlar da mevcuttur. Kadın girişimciliğinin daha etkin kılınabilmesi için, mevcut sorunlara yönelik ne gibi çözümler üretilmelidir?

Çalışma koşullarındaki zorlukların cinsiyet ayrımcılığı temelinde oluştuğunu düşünüyor musunuz?

Kadın girişimciliğinin varlığı kadının sosyo-ekonomik kimliğinin gelişmesine ne gibi destek oluşturmaktadır?

Cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesine yönelik şirketinizde yeni politikalar uygulamayı planlıyor musunuz?

Kadın girişimciler ile yerinde yapılan görüşmeler ortalama 15-30 dakika arasında sürmüştür.

3. Araştırma Bulguları ve Yorumlar

3.1. Çalışma Mekanı ve Çalışma Koşulları

Çalışma mekanlarını sahip olduğu dokudan hareketle kadınların kimliklerinin nasıl şekillendiği bu bölümde ele alınmıştır. Ulus'un tarihi dokusunun çöküntü alanı olması, çalışan kadınlar için çalışma mekanı kaynaklı ve çalışma koşullarını etkileyen güvensiz, tehdit altında hissettiren en büyük etken durumundadır. 10 yılı aşkın süredir Ulus'ta özellikle Suluhan içerisinde çalışan kadınlara göre bu durumun eskiye göre daha kontrol edilebilir durumda olduğu söylenmektedir. Günümüzde bu çalışma mekanında istihdam

eden kadınların geçmişe göre daha güvenli hissetmelerinin sebebi ise eskiden erkek yoğunluklu bir ticaret bölgesi olan Suluhan'ın günümüzde kadın çalışanların da yüksek oranda bulunmasının etkisi bağlı olarak daha çalışılabilir ortam sunuyor olmasıdır.

Şuan ki sahip olunan durum bile birçok çalışan için hala verimli ve güvenli bir çalışma ortamı sunmamaktadır. Ancak uzun bir süredir Suluhan ve çevresinde çalışan kadınlar için günümüzdeki durum geçmişe göre oldukça iyidir. Uzun süredir aynı iş yerinde çalışan kadınlarla yapılan görüşmelere göre geçmişte özellikle kadın ticareti yapan insanların sadece sokaklarda değil han içerisinde bile gezindikleri ve o dönemlerde kendi çalışma alanlarının dışarısında çay içmeye bile çekindiklerini dile getirmişlerdir. Günümüzde ise sivil polisler ve gece bekçileri sayesinde en azından hanlar içerisinde daha korunaklı, güven veren bir çalışma ortamının hakim olduğunu belirtmişlerdir. Ancak yine de işportacıların ve diğer marjinal sektörler adı altında satılan yasa dışı ürünlerin Ulus'un daha güvenli bir alan olması konusunda bir engel olduğu belirtilmektedir. Özellikle kadın çalışanların çalışma süresinin mevsimsel olarak hava kararmalarına göre şekillenmesi bu durumu net bir şekilde göstermektedir. Ulus'ta görüşülen kadınların % 60.8'i işten geç çıktığında kaygılandığını, tedirgin olduğunu belirtmiştir (Tablo 1). Birilerinin kendilerini işten almaya gelmediği zamanlarda hava kararmadan ve sokaklarda insan yoğunluğu hakimken eve dönmenin daha güvende hissettirdiğini söylemişlerdir. Beypazarı' da ise iş saatlerinin bazen geç çıkmaya sebep olmasının güvensizlik hissettirdiğini belirten kişilerin oranı %13.3 olup bunun temel kaynağı ise sokak ışıklandırmasının yetersiz olması yani belediyenin hizmetlerinin eksik olmasından kaynaklıdır. Beypazarı'nda problem yerel yönetimin hizmetlerinin artırılması ile çözülebilecekken, Ulus'ta durum sadece yerel yönetiminin çalışmaları ile düzeltilebilecek düzeyde değildir. Alanın sahip olduğu sorunların çözülme sürecinde merkezi yönetimin de işin içerisinde bulunması gerekmekte, hatta yerel yönetimin ve merkezi yönetiminin halkın katılımı ile birlikte çalışarak alanın sahip olduğu olumsuz kimliği olumlu hale getirmesi gerekmektedir.

Tablo 1; İşten geç çıkmak tedirgin ediyor mu?

Çalışma Alanı	İşten geç çıkmak tedirgin ediyor mu ?	Sayı	Yüzde
Ulus	Evet	14	%60.8
	Hayır	9	%39.2
Beypazarı	Evet	2	%13.3
	Hayır	3	%86.7

Beypazarı'nda tarihi geleneksel kent dokusunun sahip olduğu kimlik bölgeye daha fazla yerli ve yabancı turist çeken pozitif bir etki yaratmaktadır. Yerli ve yabancı turistler bireysel olarak ve turlara katılarak sürekli olarak her mevsimde Beypazarı'nı ziyaret etmektedir.

Bu durumun oluşmasında en büyük katkı kamu eliyle bölgenin turizm bölgesi ilan edilmesinden sonra yerel yönetimin yürüttüğü turizm ve tanıtım çalışmalarıdır. Ancak geçen yıl yapılan bir düzenleme ile satış yapılan alanlar eski halinden farklılaştırılmış, tezgah yerine belirli bir ücret karşılığı üstü kapalı konteynır benzeri satış birimleri yapılmıştır. Artık üretici kadınların satış yapabilmek için tezgah kurdukları alan için kira bedeli ödenmesi bile yeni yapıların borcunu ödemek satıcıları son 1 yıldır ekonomik anlamda zor durumda bırakmıştır. Satıcılar halen seçim sonrası Yer İşgal Bedeli ödeyip ödemeyeceklerini de ayrıca merak etmektedirler. Bu durum yeni tanımlanan satış alanında yer edinmek için ekonomik durumu yeterli olmayan insanlar ve bunu karşılayabilecek insanlar arasında da bir ayrışmaya sebep olmuştur. Borç ödeyerek yer sahibi olan insanlar tezgah açarak satış yapan insanları zabıtaya şikayet etmeye başlamışlardır. Esnaf arasında ikiye ayrılma söz konusu olmuştur. Mevcut dokudaki tezgahlarla oluşturulan satış alanı düzeninin o alana kattıkları hiçe sayılarak konteynır düzenine geçilmesi yine yerel yönetimin seçmiş olduğu, çalışanların görüşleri dikkate alınmadan yapıldığı ve kadın girişimcileri zor durumda bırakan bir tercih olduğu yapılan görüşmelerde ortaya çıkan bir sonuçtur. Elde edilen bir diğer sonuç ise ürünlerin son 6 yıldır sabit fiyatla satılıyor olması tüm satıcıların belini büken bir diğer olgu olmuştur. El yapımı ürünlerin yapımında kullanılan iplik, boncuk gibi materyaller zamlandığı halde ortaya çıkan ürünler üzerinde zam yapılamıyor. Satışların düşük olması fiyatları artırmanın önünde engel oluşturmaktadır. Minimum kar payıyla 'günü kurtarma' çabasıyla satış yapmak son zamanlarda artmıştır. Bu görüşmeler sonucunda şu durumun net bir şekilde ortaya çıkmaktadır; Beypazarı'nda en büyük desteğı yerel yönetim verirken yine yaptığı düzenlemelerle en büyük zorluklar yerel yönetim tarafından çıkarılmaktadır. Bir şeylerin yapılıyor olması o bölgede çalışan kadınları umuda yönlendirirken yanlış yapıyor olması karamsarlığa ve çıkmaza sürüklemektedir.

Kamusal alanda kadınların yer bulabilmeleri sadece güvenceli bir istihdam ile mümkün olduğu aşıkardır. Ancak kadınlar açısından güvenceli istihdam, erkek egemen yapı ve neoliberal yaklaşımlarla zorlaştırılmaktadır. Kadın işgücünün niteliğı daima sosyal güvencesi olmayan, statüsü düşük alanlarda gösterilmektedir. Kadın emeğı; sigortasız, güvencesiz ve birçok sektörde yok sayılmakta ve sömürölmektedir. Bu durumu yapılan görüşmeler sonucunda sayısal veriler ile de ifade etmek mümkündür. Beypazarı'nda çalışan kadınların % 53.4 'ünün, Ulus'ta ise %13.1 'inin sosyal güvencesi yoktur (Tablo 2). Ulus'ta ortalama çalışma süresi 7.5 yıl iken Beypazarı'nda bu süre 12.5 yıl olması ve Beypazarı'nda görüşme yapılan kadınların daha uzun süredir iş hayatında bulunmasına

rağmen yarısından fazlasının sosyal güvencesinin bulunmaması kadın emeğinin sömürüldüğünün bir göstergesidir.

Tablo 2; Çalışanların sosyal güvencesi var mı?

Çalışma Alanı	Sosyal Güvenceniz var mı?	Sayı	Yüzde
Ulus	Sigorta Var	20	%86.9
	Sigorta Yok	3	%13.1
Beypazarı	Sigorta Var	7	%46.6
	Sigorta Yok	8	%53.4

Beypazarı'na dışarıdan bakıldığında turizm açısından gelişmiş, tanınmış bir alan olmasının rağmen geleneksel dokunun bir parçası olan ve onun özgünlüğünü tanıtan, sanatlarını işleyen kadın çalışanların geri planda bulunması ve ihtiyaçlarının karşılanmasında yetersiz kaldığı görülmektedir. Bu da aslında kadın emeğinin turizm adı altında minimum seviyede destekler ile sömürüldüğünün göstergesidir. Bu durumda bu sömürgeyi yeni nesil emek sömürüsü olarak adlandırmak mümkündür.

Kadınların işgücü piyasasında karşılaştıkları eşitsizlik alanlarından biri de sahip oldukları konumlarda kariyer amacı güdememeleri ve mesleklerinde istedikleri hatta hak ettikleri değeri görmemeleridir. Toplumsal cinsiyet rolleri ve işyerinde var olan toplumsal cinsiyet temelli ayrışma ve ayrımcılık nedeniyle, kadınlar genelde en düşük statülü ve vasıfsız işlerde yoğunlaşmakta, nadiren yönetici görevlerde bulunmaktadır. Ayrıca kadınlar çalışma yaşamında kadın olmaları dolayısıyla, yani cinsiyet faktörüne bağlı olarak, aile ve iş yaşamını uzlaştırılmasında zorluklar, işe alınma sırasında, işyerinde görev ve sorumluluklar dağılırken, mesleki eğitim ve yükselme fırsatlarını kullanabilmede, ücretlendirmede, sosyal haklardan yararlanmada, üretim faaliyetinde çalışma biçim ve koşulları saptanırken erkeklere göre ikinci plana atılmakta. Yani cinsiyete bağlı ayrımcılıkla karşılaşmaktadırlar. Cinsiyete dayalı ücret farkı meslek gruplarına göre bakıldığında ise, 'yönetici' grubu hariç, diğer tüm meslek gruplarında bu ölçütün erkek ücreti lehine olduğu görülmektedir. Nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlar ise en düşük kazancı elde etmektedir (Belet, 2013).

Ulus ve Beypazarı'nda da kadın çalışanların mesleklerinde yükselme, terfi alma durumu incelenen konulardan birisidir (Tablo 3). Ulus'ta çalışma hayatı süresince terfi alanlar % 8.6'yı, kendi işi kurup yönetenler %39.3'lük kısmı oluştururken, terfi almayan kişiler ise %52.1'lik bir kısmı oluşturmaktadır.

Tablo 3; Çalışanların İş Hayatında Yükselme Durumu

Çalışma Alanı	Terfi Alma/ Yükselme	Sayı	Yüzde
Ulus	Terfi Alan	2	%8.6
	Terfi Almayan	12	%52.1
	İş Sahibi Yönetici	9	%39.3
Beypazarı	Aile İşine Destek Veren	3	%20
	İş Sahibi Yönetici	12	%80

Beypazarı'nda ise görüşme yapılan çalışan kadınların tamamı tek başına kendi işini yaptığı için veya ailecek yapılan bir işte yardımcı olmak amaçlı çalıştığı için bu kişilerin çalışma hayatı boyunca terfi alma gibi bir durumu söz konusu olmamaktadır.

Görüşme yapılan kadınların çalışma sebebinin ne olduğu konusu sorulduğunda ise iki çalışma alanında da asıl önceliğin aileye destek olmak amaçlı olduğu görülmüştür. (Tablo 4). Sadece hobi amaçlı çalışan kişilerin oranı da yine her iki çalışma alanında da birbirine oldukça yakındır (Ulus; %13, Beypazarı; %13,3).

Tablo 4; Çalışma Sebebi Nedir?

Çalışma Alanı	Çalışma Sebebi	Sayı	Yüzde
Ulus	Aileye Destek	17	%74
	Hem Hobi Hem Aileye Destek	3	%13
	Sadece Hobi	3	%13
Beypazarı	Aileye Destek	10	%66.7
	Hem Hobi Hem Aileye Destek	3	%20
	Sadece Hobi	2	%13.3

Çalışma saatlerinin esnekliği konusu ele alındığında ise özellikle çocuk sahibi kadınlar için bu durum hayati bir önem taşımakta olduğu görülmektedir. Burada kadının aile içinde sahip olduğu geleneksel rolleri sebebi ile günlük hayatını ve iş yaşamını ikinci plana atacak şekilde şekillendiği görülmektedir. Bu durumda da erkek egemen anlayışın ortaya attığı 'Kadının evi yeridir' görüşünün günümüzde hala bazı kesimlerde baskın bir şekilde görüldüğünü göstermektedir.

Ulus'ta çalışan kadınların %39.2'si çalışma saatlerinin esnek olduğunu belirtirken Beypazarı'nda bu oran %80'dir (Tablo 5). Beypazarı'nda çalışma saati esnekliğinin yüksek olmasının temel sebebi çalışanların tamamının ya ailesiyle ya da tek başına

çalışıyor olmasına bağlı olarak çalışma saatlerinin kendileri tarafından belirleniyor olup bir başkası tarafından kontrol edilmeyiştir. Ulus'ta ise çalışanların yarısından çoğunun satış elemanı ve depo görevlisi konumunda olması sebebiyle yöneticilerin sorumluluğu altında olmasına bağlı olarak esnek çalışma saatlerine sahip olması imkânsızlaşmaktadır. Yarı esnek çalışma saatlerine sahip kişiler ise sadece acil durumlarda yıllık izinlerinden kullanabildiklerini ifade etmiştir.

Tablo 5; Çalışan Kadınların Çalışma Saatleri Esnek Mi?

Çalışma Alanı	Çalışma Saatleri	Sayı	Yüzde
Ulus	Esnek	9	%39.2
	Yarı Esnek	7	%30.4
	Esnek Değil	7	%30.4
Beypazarı	Esnek	12	%80
	Yarı Esnek	1	%6.7
	Esnek Değil	2	%13.3

Esnek ve esnek olmayan çalışma saatleri iş hayatı ile aile hayatı arasındaki dengenin kurulması açısından oldukça önem teşkil etmektedir. Çalışma hayatının aile hayatını etkileyip etkilemediği sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde Ulus'ta %65 oranında, Beypazarı'nda ise %46.6 oranında çalışma hayatının aile hayatını etkilemediği sonucu ortaya çıkmıştır (Tablo 6).

Ulus'ta %65'i oluşturan kesimin tamamı eşinin ev işlerinde yardımcı olduğunu, çalışmasını desteklediğini söyleyen kadınlar ve bekar olup ailesiyle yaşayan kadınlar oluşturmaktadır. Ulus'ta bu oranın beklenilenin üstünde olmasının temel sebebi kentsel alanda yaşamının ekonomik açıdan oluşturduğu zorluklara bağlı olarak, eşlerinin istediği ve izin verdiği süre boyunca kadının ev ekonomisine katkıda bulunacak şekilde yani daha iyi bir yaşam için evdeki iki bireyinde çalışması gerekmesi durumuna bağlı olarak bu sayısal değer elde edilmiştir. Beypazarı'nda da benzer şekilde eşinden ve çocuklarından destek gören %46.6 oranındaki kişiler bu sayede işten kalan vaktinde ailesiyle daha kaliteli zaman geçirebildiğini ifade etmiştir. Çalışan bir kadın için aile hayatı ve çalışma hayatı birbirlerini iki yönlü iyi veya kötü etkileyen ana faktörlerdir.

Örneğin Beypazarı'nda ailesinden ev işlerinde yardım göremeyen bir çalışan dükkanını daha erken açamadığı ve daha geç kapatamadığı çoğu zaman gezi turlarını kaçırdığını ifade etmektedir. Çalışma hayatının ailesini negatif etkilediğini değil de aile hayatının çalışma hayatını negatif etkilediğini düşünmektedir.

Tablo 6; Çalışma Hayatı Ailenizi Etkiliyor Mu?

Çalışma Alanı	Çalışma Hayatının Aileye Etkisi	Sayı	Yüzde
Ulus	Etkilemiyor	15	%65.2
	Etkiliyor	8	%34.8
Beypazarı	Etkilemiyor	7	%46.6
	Etkiliyor	8	%53.4

Tablo 7’de ise Ulus ve Beypazarı’nda günlük, haftalık ve yıllık olarak en yoğun çalışma saatleri verilmiştir. Ulus ve Beypazarı’nda günlük yoğunluk periyoduna bakıldığında en yoğun aralığın akşam saatleri olduğu görülmektedir (Tablo 7). Bu olgu çalışanların işten çıkış saatlerini geciktirmekte ve çoğu zaman mesaiye kalmalarına sebep olmaktadır.

Tablo 7; Günlük, Haftalık ve Yıllık En Yoğun Çalışma Aralıkları

Çalışma Alanı	En yoğun çalışma aralıkları								
	Günlük	Sayı	Yüzde	Haftalık	Sayı	Yüzde	Yıllık	Sayı	Yüzde
Ulus	Sabah	6	%26.1	Hafta içi	4	%17.4	İlkbahar	-	-
	Öğle	6	%26.1	Hafta sonu	19	%82.6	Yaz	14	%60.8
	Akşam	11	%47.8	Her gün	-	-	Sonbahar	9	%39.2
Beypazarı	Sabah	3	%20	Hafta içi	-	-	İlkbahar	3	%20
	Öğle	9	%60	Hafta sonu	13	%86.6	Yaz	7	%46.6
	Akşam	3	%20	Her gün	2	%13.4	Sonbahar	5	%33.4

Bu bölümde ele alınan bir diğer konu ise çalışma koşullarında bir kadın olarak rahatsızlık duydukları etkenlerdir. Ulus’ta kadın çalışanları rahatsız eden etkenler çalışma mekanının bulunduğu bölgeye göre farklılaşmaktadır. Suluhan içerisinde çalışan kadınlar Ulus’ta bulunan Yeni Hal’den rahatsızlık duymaktadırlar.

Yeni Hal’in çok yakın olması ve her türden farklı kültürde insanın gelmesi mekanda bir kargaşa sebebi ve burada satılan ürünlerin yaptığı koku sebebiyle de fiziksel olarak da rahatsızlık verici olduğu yapılan görüşmelerde ortaya çıkan bir olgudur. Hal’in kadınlar üzerinde ki en büyük baskısı ise kadınları bir nevi obje olarak gören ve bunu sömüren kişilerin hakim olduğu bir bölge olması bunun yanı sıra bu yaklaşımın Ulus merkezde de hakim olması özellikle Suluhan bölgesinde ki kadınlara güvensizlik hissi vermekte işten

geç çıktığında endişeli hissetmektedir. Bu durumda kadınların iş hayatından uzaklaşıp eve kapanmasına sebep olmaktadır. Bu durum aslında feminist haritalama kavramına bir girdi oluşturmaktadır. Şöyle ki kadınların nerelerde çalıştıkları konum olarak tespit edilmiştir. Hatta kadınların hangi bölgelerde daha huzurlu ve daha güvenli çalışıp, hangi bölgelerde güvensiz ve huzursuz oldukları ortaya çıkmıştır. Aslında kadın olarak özgürce kendi istedikleri alanlarda güvenli bir şekil de çalışmak kadınların en temel hakkıdır. Ancak toplumun sahip olduğu ataerkil düzen bu çalışma çerçevesinde tanımlanan feminist haritalamada kadınların çalışma bölgelerini güvenli ve güvensiz olarak ikiye ayırmaktadır ve kadınları mekanı özgürce kullanmak yerine kısıtlı kullanmaya itmektedir. Bunun en önemli bir diğer sebebi ise Ulus bölgesinde kadının sahip olunabilen bir obje olarak değerlendirilmesine bağlı olan kimliği girişimci kadınların o ortamda tedirgin hissetmesinin yanı sıra hem cinsinin bu şekilde sömürülmesinin oldukça rahatsız edici bir durum olduğu düşüncesi bölgede hakim olan bir görüştür.

Ulus'ta çalışma alanı içerisinde bulunan bir diğer han ise Pilavoğlu Han'dır. Hal'in yarattığı koku ve kargaşa durumunun Pilavoğlu Han'da çalışan kadın girişimciler için olumsuzluk teşkil etmektedir. Bu durum onların çalışma alanlarına gelirken yollarını uzatarak gelmek zorunda kalmalarına yol açmaktadır. Görüşme yapılan kadın çalışanlardan birkaçı Hal ve çevresinin başlı başına bir 3.dünya ülkesine benzediğini ve o bölgenin komple oradan kaldırılıp yok edilmesi gerektiği, hal ve çevresinin yeniden düzenlenmesi gerektiğini ifade etmektedir.

Ankara Kalesi'ne yakın bir konumda olan Pilavoğlu Han'da bir diğer sıkıntı toplu taşımanın yetersiz olması ve özel araçla gelindiğinde de düzenli bir park yerinin olmamasıdır. Benzer şekilde bir diğer rahatsız olunan nokta da kale ve çevresinde bulunan çok sayıda ki dilenen insanlar ve onların da yine kendileri gibi yetiştirdiği dilenen küçük çocuklarıdır. Çocukların büyüklerinden gördükleri gibi emek harcamadan bir şeyleri istemeye alışmış olması çalışanlar için çok zorlayıcı bir durum oluşturmuştur. Kıyafet yemek para gibi şeyler isteyen çocuklar bunlar verilmediğinde dükkanlardan bir şeyler kaçıрма çalma girişiminde bulunması çalışma koşullarını oldukça zorlaştırmaktadır.

Kıyafet gibi yardımlar yapıldığında ertesi gün yine kötü yırtık kıyafetlerle gelmeleri, okula yazdırdıklarında ailelerin buna engel olması, özellikle 14-15 yaşındaki kız çocuklarının kale çevresinde oynatılması Pilavoğlu Han ve çevresindeki kadın çalışanları oldukça rahatsız etmektedir. Bu duruma engel olamamak özellikle annelik iç güdüsüyle de yaklaşan kadın çalışanları zor durumda bırakmaktadır.

Ulus'ta çalışma alanı olarak ele alınan son bölge ise Çıkrıkçılar yokuşu ve çevresindeki iş yerleridir. Bu bölgede Bent Deresi'ne olan yakınlığın ve Suriyeli göçmenlerin sosyal çatışmaya sebep olduğu öne sürülmüştür. Bu durum güvenlik sorunu da oluşturmaktadır. Hanlar içerisindeki dükkanlar sokak kenarında bulunanlara göre daha güvenli olduğu

görüşü bölgede hakimdir. Bunun sebebi hanların girişlerinin kilitlemesi kendi içinde güvenliğinin ve yönetici konumunda kişilerin bulunmasıdır. Yani en azından han içerisini ayırıştırarak çalışanlar için özellikle kadın çalışanlar için güvenli bölgeler oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu durumda kadınların belli bölgelere hapsedilmesine o bölgelerin dışına çıkılmasının güvensizlik hissi vermesine sebep olmuştur.

Beypazarı'ndaki kadın girişimcilerin çalışma koşulları ve çalışma çevresi nedeniyle yaşadıkları zorluklar ise şu şekildedir; çalışanların evlerinin yürüme mesafesinde olması ulaşım konusunda bir sıkıntı çıkarmasa da sokak aydınlatmalarının yeterli olmaması ve işten geç saatte çıktığında tedirginlik güvensizlik hissetmeleri sahip oldukları ortak bir problemdir. Bir diğer problem ise Suriyeli göçmenlerin bulunduğu fakat Ulus'taki gibi problem teşkil etmedikleri ancak iletişim kuramamanın, anlaşamamanın bir sorun oluşturduğunu belirtilmiştir.

Beypazarı ve Ulus bölgesindeki kadın girişimcilerin çalışma koşulları ve çevresi nedeniyle yaşadıkları zorluklar incelendiğinde Beypazarı'nda Ulus'a oranla yerel yönetimin destekleri ile çözülebilecek durumda sorunlar bulunduğu görülmüştür. Ancak Ulus'ta bulunan problemler değerlendirildiğinde toplumun tamamını etkileyecek derecede problem oluşturuyor olması ve başlı başına sosyal, mekânsal ve kültürel bir problem teşkil etmesi sebebi ile problemlerin çözümünde yerel yönetimin yanı sıra halkın ve merkezi yönetimin de katılımıyla düzenlemeler ve yeni politikaların oluşturulması ile problemlerin giderilebileceği söylenebilir. Sorunların parça parça değil de bir bütün olarak ele alınması ve bu sorunlardan etkilenen kişilerin birebir görüşlerinin alınması problem oluşturan bölgenin sınırının tanımlanması için ve olası çözüm önerilerinin, plan, proje ve politikaların oluşturulması açısından oldukça önemlidir.

3.2. İş Gücü, Emek ve Politikalar

Anket sonuçlarına göre özellikle kırsal alanlarda kadın emeğinin güvence altına alınması ve desteklenerek geleceğini garantileyecek güvenceli istihdam ortamlarının sağlanması gerekmektedir. Ekonomik kriz de Ulus ve Beypazarı'nda herkesin etkilendiği güncel bir konudur (Tablo 8).

Tablo 8; Ekonomik Krizin Etkisi İş Hayatınıza Yansıyor Mu?

Çalışma Alanı	Kriz Etkisi	Sayı	Yüzde
Ulus	Kriz Yok	9	% 39.2
	Kriz Var	14	%60.8
Beypazarı	Kriz Var	15	%100

Özellikle Beypazarı'nda tamamı iş sahibi ve üretici konumundaki kadınların krizin etkisiyle ürünlerde kullandıkları hammaddelerin fiyatlarında artış olduğu halde sattıkları ürünlerin fiyatını 6 yıldır sabit tutmaktadırlar. Bu durum emeği sömürülen kadın işçilerin minimum karla pazarda yer edinme çabasının göstergesidir. Beypazarı'nda çalışanların büyük çoğunluğu yaptıkları satışları günü kurtarmak amaçlı olduğu görmektedir. Beypazarı'ndaki kadın çalışanların %66.6'sı gelecekte işini büyütme veya geliştirme gibi bir kaygı taşımamaktadır (Tablo 9). Bunun sebebi işlerini kalıcı olarak görmemeleri ve günü kurtaracak düzeyde kalan satışların, birikim yapma olanağı sağlamamasıdır. Özellikle el emeği takı ürünleri satan kişiler ürünlerinin artık lüks alışveriş kategorisine girdiğini düşünmektedir. İnsanların Beypazarı'nda yeme içme aktivitelerinde bulunduğunu ancak takı el işi ürünler gibi ürünlerin eskisi gibi rağbet görmediğinden yakınmaktadır. Üretici ve tüketici tavırlarında bu durumun oluşmasında ise en büyük etkenin ise ekonomik krizin olduğu düşünülmektedir. Krizin etkisini son 2 yıldır daha net bir şekilde hissettiklerini söyleyen bu kişiler el yapımı takı ve hobi ürünlerinde kullandıkları hammaddelerin fiyatlarındaki artışa rağmen nihai ürünlerinin satılamamasının iş hayatını sürdürmede en büyük problem olduğunu ve bu durumun devam etmesi sonucunda meslek hayatlarının sona ereceğini düşünmektedir. Serbest çalışma hayatında kar ve zarar kavramının her zaman yeri olduğunu ve değişkenlik gösterdiğini zaten sabit bir ücretle çalışmadıklarını ancak zarar sürecinin giderek artmasının onları endişelendirdiğini belirtmişlerdir.

Tablo 9; Gelecekte İşinizi Büyütmeyi Veya Kendi İşinizi Kurmayı Düşünüyor Musunuz?

Çalışma Alanı	İşini Büyütme Geliştirme Hedefi	Sayı	Yüzde
Ulus	Var	7	%30.5
	Yok	16	%69.5
Beypazarı	Var	5	%33.4
	Yok	10	%66.6

Ulus'ta %60.8 oranında kadın çalışan krizden yakınmaktadır. Krizin etkisini son 1 yıldır daha net hissettiklerini söyleyen bu kişilerden yönetici konumunda olanlar iş yerini kapatmayı düşündüklerini belirtmişlerdir. Kriz etkisinden dolayı işini kaybetme korkusu yaşayan kişilerin satış elemanı ve depo görevlisi konumunda olması sebebiyle %52'si işsizlik korkusu yaşamıştır (Tablo 10).

Tablo 10; İş Yerinizdeki Konumunuz Nedir?

Çalışma Alanı	İş Yerindeki Konum	Sayı	Yüzde
Ulus	Satış Elemanı	8	%34.7
	Depo Görevlisi	4	%17.3
	İş Sahibi, Yönetici	11	%48
Beypazarı	Aile İşine Destek	3	%20
	İş Sahibi, Yönetici	12	%80

Beypazarı'nda ise kendi işinin sahibi olan çalışanlar işsiz kalmaktan çok günü kurtaramama ve ürün maliyetini karşılayamama endişesi duymaktadırlar. Eskiden yanında yardımcı eleman çalıştıran kişiler günümüz ekonomisinde tek başına çalışmayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir.

Tablo 11; Çalışma Hayatınızda Teşvik, Destek Aldınız Mı?

Çalışma Alanı	Teşvik, Destek Alma Durumu	Sayı	Yüzde
Ulus	Hiç Yardım Almamış	17	%73.9
	KOSGEB Belgesi Almış	2	%8.6
	Yararlanmayı Düşünüyor	3	%13
	Yararlanmış (Doktora Tezi)	1	%4.5
Beypazarı	Destek veya Teşvik Almamış	12	%80
	KOSGEB Belgesi Almış	3	%20

Ulus'ta hiç bir şekilde teşvik destek almamış kişiler %73.9, KOSGEB belgesi almış ve kendi işini kurmak için para biriktiren kişiler %8.6, teşvik ve desteklerden yararlanmayı düşünen kişilerin sayısı ise %13 oranındadır. Gerçek anlamda dışardan destek alarak kendi işinde gelişme sağlayan kişi ise toplamda 1 kişidir. O kişinin aldığı destek ise belli bir dönemi kapsamaktadır ve şu şekildedir; ODTÜ doktora öğrencisinin çalışması için ürün sağlaması ve karşılığında belirli bir ücret alması olmuştur. Beypazarı'nda KOSGEB belgesi almış kendi işini kurmak için para biriktiren kişiler %20 oranında, destek veya teşvik almamış kişiler ise %80 oranındadır. Avrupa Birliği'nde de küçük işletmelerin geliştirilmesi, kadın girişimciliğin özendirilmesi amacıyla birçok destekleme programları geliştirilmiştir. Benzer şekilde Türkiye'de de kadın girişimciliğinin bireysel ve kurumsal ölçekte geliştirildiği, yaygınlaştırıldığı, teşvik edildiği bilinmektedir. Ancak yapılan anketlerde yapılan desteklerin uygulama aşamasında şu şekilde katkısı şu şekildedir; Ulus'ta KOSGEB sertifikası olup iş kurmak için birikim yapan kadını oranı

%8,6, Beypazarı'nda ise %20 oranındadır (Tablo 11). Bu durum teşviklerin teoride başarıyla özellikle kentsel alanda uygulamada başarısız olduğunu göstermektedir. Durgun piyasadan olumsuz etkilenen Beypazarı'nda %80'i Ulus'ta %73.9 'u oluşturan destek veya teşvik almamıştır. İş kurmak isteyenlerin destek alabilmek için belirli bir miktarda satış yapmak durumunda olması iş kurma isteğini törpülemektedir. Satışların zaten eski yıllara göre azaldığını belirten kişiler bu devirde iş kurmanın zor olduğunu verilen teşviklerin de yetersiz kaldığını düşünmektedir. Destek olma kavramının çok yanlış yönetildiği görüşündelerdir.

Kısacası bu desteklere ulaşmak ve yararlanmak için yine belli bir birikiminin olması gerekir ki zaten birikime sahip birinin destek alması gerekmektedir. Kadın işgücünün artırılması için düzenlemeler yapılmaya çalışıyor, teorik çerçevede başarılı oluyor ama uygulaması beklenen başarıyı göstermemektedir ki bu durumda kadınların kendi başlarına işgücü piyasasında olmasını engellemektedir.

Bu yanlış politikalara bir başka örnek ise, son 2, 3 yıldır üreticiye destek amaçlı belirli kurumlar tarafından organizasyonlar düzenlenerek Alışveriş Merkezlerinde kadın girişimcileri desteklemek adına tanıtım stantları açılmaktadır. Burada amaç kadın girişimcilerin farklı yerlerde ürünler sergilenerek daha çok kitleye ulaşabilmelerini sağlamaktır ancak bu tarz organizasyonlar özünde üreticiye destek gibi görünse de görüşme yapılan kişilerin yorumlarından aslında sistemin hiç de görüldüğü gibi olmadığını aksine görüldüğünden çok daha farklı olduğu sonucuna varılmıştır. AVM içerisinde stant açabilmek için organizasyonu yöneten kişi veya kişilere ücret vermek gerekmektedir. Ancak bunları organize eden insanlar ne yazık ki bazen satılan ürünlerden kazanılan para kadar kira ücreti almaktadırlar. Bu durumu da bir çeşit yeni nesil emek sömürüsü olarak adlandırmak mümkündür. Çünkü sonuca bakıldığında iş sahibi zanaatkâr sadece AVM'de gün boyu beklemiş olmakta ve satılan ürünlerin kazancı kendi cebine girmemektedir. Çoğu kişi bu duruma defalarca düştüğü için bu organizasyonlara katılmayı tercih etmektedir.

Kadınlar ulaşabilecekleri çalışma fırsatlarını yakalamak ve kendi potansiyellerini verimli kullanmak açısından küreselleşmeden olumsuz etkilenmektedir. Küreselleşme kadınlar için artan iş imkanları ile gündeme gelse de, kadının gelişimi önündeki engelleri kaldırmamış; daha düşük ücretli ve statüsü düşük işlerin kadınlar tarafından yapıldığı gerçeğini değiştirmemiştir (Çetin, 2007). Kadınlar tarafından yapılan birçok iş kadın olmanın gereği ve ekonomik değer taşımayan faaliyetler olarak düşünülür. Kadınların ailesinin yaşamını sürdürmek için yaptığı ev işleri ve ev üretimi ulusal gelir hesaplarına dahil edilmemektedir (Hablemitoğlu, 2004). Kadınlık rollerinin işgücü piyasasındaki uzantıları da bu şekilde değerlendirildiği için kadının çalışması ikincil ve önemsiz olarak tanımlanıp, bunun yanı sıra da emek sömürüsüne maruz kalmaktadırlar.

Görüşme yapılan iş sahibi kadınların eğitim durumları incelendiğinde Ulus'ta birbirine yakın çalışma mekanları arasında farklılıklar görülürken Beypazarı'nda ise eğitim durumu göz önüne alındığında iş sahibi kadınların genel olarak benzer düzeyde bir eğitime sahip olduğu ve mekanda homojen olarak dağıldığı gözlenmektedir.

Ulus'ta ise birbirine yakın konumda bulunan ve eğitim düzeyi açısından farklılık gösteren 2 ana bölge bulunmaktadır. Suluhan'da ve Çıkrıkçılar yokuşunu kuşatan çalışma mekanlarında çalışan kişiler ilköğretim ve lise mezunu olarak değişkenlik göstermektedir. Kale çevresi ve Pilavoğlu Han çevresindeki çalışma mekanlarında bulunan kadınların eğitim durumuna bakıldığında ise genellikle üniversite eğitimi almış olan ve hatta çalışma hayatını tamamlamış emekli olmuş kişilerden oluştuğu gözlenmiştir. Yapılan görüşmelerde burada çalışan kişiler ağırlıklı olarak hobi amaçlı çalıştıklarını maddi gelir amacı gütmeyen boş vakitlerini değerlendirme amaçlı çalıştıklarını belirtmişlerdir. Beypazarı'nda ise çalışan kadınların büyük çoğunluğunu yaş ortalaması yüksek ilköğretim mezunu kişiler oluşturmaktadır. Bu kişiler ailesine destek olmak için çalışmak zorunda olduklarını belirtmişlerdir.

3.3. Üretim Süreci ve Katılım

Kadınlar, tarihsel süreç içinde, her dönemin koşul ve niteliklerine göre değişen biçim ve statülerde çeşitli ekonomik faaliyetlere işgücü olarak katılmışlar, üretimin önemli bir parçası olmuşlardır. Esnek üretim biçimi, geleneksel olarak işgücü piyasasıyla esnek bir ilişki içinde bulunan, emeği aile bütçesine katkı anlayışı ile marjinalleştirilen kadın işgücünü ön plana çıkartmıştır. Erkeğe kıyasla daha ucuz olan, daha kolay kontrol edilebilen, ucuz çalışma saatlerine, sıkıcı ve monoton işlere, daha çok güvencesiz olabilen kötü iş koşullarına daha kolay rıza gösteren kadınlar, yarı zamanlı ve esnek saatleri olan işleri daha kolay kabul etmeleriyle kadın işgücü istihdamını artırmıştır. Ayrıca kadına atfedilen bu özellikler nedeniyle kadınlar işgücü piyasasının yedek işgücü ordusu olarak görülmüştür (Buğra, 2012), (Toksöz ve Makal, 2012). Bu nedenlerle esnek çalışma biçimleri 'kadına uygun iş' olarak tanımlanmakta ve yaygınlaştırılmak istenmektedir. Ev içi kadın emeğinin 'görünmezliği', emeğin mübadele ilişkileri içinde, ücret ile değişim değeri kazanmaması ile açıklanmaktadır. Ev içi üretim bu anlamda, metalaşmamış, karşılıksız emek kategorisinde yer almaktadır. Kadının ev-dışı etkinliği ise, ücretli emek olarak kadın işgücü, ev-içi emeğin 'karşılıksız ve görünmez' niteliğinden etkilenebilir (DİSK, 2003).

Erkek egemen yapı kadını istediğinde piyasaya ucuz iş gücü yaparken, istediğinde ise esas yerinin evleri olduğunu benimsetmektedir. Bu nedenle kadınların sadece zorunlu hallerde, ev içinde üretime 'katkıda bulunarak' çalışabilmelerine olanak tanıyan neoliberal politikalar gün geçtikçe artmaktadır.

Kısacası toplumsal ve kültürel olarak yaratılan batılı modern kadın imajı, geleneksel yapıyı da içerisinde barındıran arada kalmış bir kadın kimliğine dönüşmüştür. İş ve aile yaşamını bir arada yürütmek isteyen kadın, hem ev hayatında geleneksel rollerini, hem de çalışan kadın olarak çalışma alanındaki sorumluluklarını üstlenmektedir. Görüşme yapılan kadınların bazılarının kadınların çalışma hayatında bulunması konusunda ki görüşleri şu şekildedir;

‘Özellikle memur olan kadınların yani sürekli düzenli bir işte çalışan kadınların eşleri üzerinde olumsuz etkisi oluyor, ev işlerinin aksaması eşlerin çalışma performansını ve hatta maaşını düşürüyor. Hafta da 5 gün çalışan kadın ev hayatını yürütemiyor. Ben haftada 1 gün geldiğim halde evimin düzeni bozuluyor. Kocam izin vermese ve ekonomik sıkıntılar olmasa hiçbir şekil de çalışmam.’

‘Kadınlar evde otursun erkekler daha çok maaş alsın. Kadınların çalışması erkeklerin maaşını düşürüyor.’

‘Devlet annelere daha çok destek vermeli. Kadının yeri evidir. Kadın hassas bir varlıktır. İş hayatındaki güçlükler yer yer aileme yansıyor ve bunu fark ettiğim bazı anlarda kendimi geri çekiyorum. Kadınların özel hayatı, çocuğu çocuğu, aile hayatı daha çok iş hayatından olumsuz etkileniyor.’

Ancak bunu söyleyen çalışan kadınların tamamı evde aile desteği görmemektedir. Ev içi işlerinde sadece kendisi tarafında yapılması, çocuk bakımının kendisine yüklenmesi eşinin ise sadece dışarıda çalışıp eve gelip yan gelip yatması, kadından hem eve para getirmesini hem de evdeki rollerini aksatmamasını istemesi kadının çalışma koşullarını zorlaştırmakta ve verimsizleştirmektedir. Aslında kadınların tek istediği kendilerinin iş hayatında aktif olduğu kadar eşlerinin de ev yaşamı içerisinde aktif olmaları ve kendilerine yardımcı olmaları. Ailesinde iş bölümü olan kadın çalışanlar ise, kadınların iş hayatında daha çok yer edinmesi, kendi ayakları üzerinde durması gerektiği görüşündedir;

‘Kadınlar çalışmalı, erkeklere rağmen çalışmalı. Evde her zaman iş bölümü var ve bu durum çalışma hayatını daha verimli olmama sebep oluyor.’

‘Çalışmanın kendi ayaklarının üzerinde durabiliyor olmanın yeri bambaşka. Kendi kızımı da bu bilinçle yetiştiriyorum, kadınlar çalışmalı eşlerine rağmen, toplum baskısına rağmen çalışmalı.’

Bu durum kadınların dış etkenlerin yanı sıra ailedeki sorumluluklarının neticesinde geri planda kaldığının bir göstergesidir.

Kadının iş hayatında aktif olduğu kadar erkeğin de evde daha aktif olmasıyla oluşturulacak bir kimlikle bireyler çalışma hayatında eşit yer alabilecektir. Gelişmiş ve gelişmekte olan

ülkelerde kadınların iş hayatında olması oldukça önemlidir. Mesleği ne olursa olsun bir kadın değişirse tüm dünya değişir bu asla unutulmamalıdır.

İş hayatında olmak kadar aynı sektörde çalışan diğer kişilerle ilişkilerin nasıl olduğu, çalışma mekanında iş bölümünün olup olmaması da daha iyi çalışma ortamı ve koşulları oluşması için önemli bir olgudur. Ulus ve Beypazarı'nda benzer ürünleri satan kişiler arasında ciddi bir rekabet ortamı olduğu gözlenmiştir. Özellikle el emeği ürünlerin kopya edilmesi durumu çalışanları rahatsız etmektedir. Meyve sebze kurusu satılan stantlarda bu durum pek önemsenmese de kolye küpe vb. tasarım ürünler üretim sürecine tam katılımın %80, yarı yarıya katılımın %20 oranında olduğu neredeyse tüm ürünlerin belirli bir el emeği ve vakit harcanarak tasarlandığı Beypazarı'nda bu sorun daha fazla ortaya çıkmaktadır (Tablo 12).

Ulus'ta toptancıların bulunması sebebiyle üretim sürecine katılım Beypazarı'nda olduğu kadar yoğun değildir. Ulus'ta birtakım ürünler toptan veya perakende olarak hazır halde alınıp herhangi bir işleme gerek kalmadan satılmaktadır.

Tablo 12; Ürünlerin Üretim Sürecine Katılıyor Musunuz?

Çalışma Alanı	Üretim Sürecine Katılım	Sayı	Yüzde
Ulus	Tam Katılım	9	%39.1
	Yarı Yarıya Katılım	6	%26
	Hiç Katılmıyor	8	%34.9
Beypazarı	Tam Katılım	12	%80
	Yarı Yarıya Katılım	3	%20

Beypazarı'nda el emeği hobi ürünlerinin ve sebze meyveden elde edilen ürünlerin %93,3'ünde kullanılan malzemeler Türkiye'de karşılanabilmektedir. Sadece hobi ürünlerinde kullanılan bazı doğal taşların ithal edilmesi söz konusudur (Tablo 13). Ulus'ta ise yurt dışından getirilen ürünlerin toptan ve perakende olarak satılması veya hammadde olarak belirli nihai ürünlerinin üretim sürecinde kullanıp pazarlama durumu Beypazarı'na göre daha yüksek orandadır.

Tablo 13; Satılan Ürünler Nerden Geliyor?

Çalışma Alanı	Satılan Ürünler Nerden Geliyor	Sayı	Yüzde
Ulus	Türkiye İçinden	14	%60.8
	Yurtdışından	9	%39.2
Beypazarı	Türkiye İçinden	14	%93.3
	Yurtdışından	1	%6.7

Çalışma alanında iş bölümünün olup olmadığı incelendiğinde ise Ulus'ta %69,5'lik bir oran iş bölümünün bulunduğunu belirtirken Beypazarı'nda bu oran %40'dır (Tablo 14). Aslında bunun temel sebebi Ulus'ta çalışma ortamının kentsel alan olması sebebine bağlı olarak daha kalabalık ve daha fazla iş gücü gerektiriyor olmasıdır. Herkesin belli bir işi yapıyor oluşu oluşacak problemlere engel olmaktadır. Cinsiyetçi yaklaşımların iş bölümüne yansımaları ise şu şekilde görülmektedir; kas gücü gerektirmesi sebebiyle depo görevlileri erkek seçilirken satış görevlileri kadın olarak tercih edilmektedir. Beypazarı'nda iş bölümünün %60 oranında bulunmamasının sebebi ise bu kişilerin zaten tek başına çalışıyor olması ve dolayısıyla tüm işlerini kendisinin yaptığından dolayıdır. Tek başına çalışan bu kişilerin bir kısmı yanında bir yardımcıya ihtiyaç duymakta ancak ekonomik durumu bunu karşılamadığı için tek başına işini yürütmeye çalıştığını belirtmiştir.

Tablo 14; Çalışma Mekanında Çalışanlar Arasında İş Bölümü Var mı?

Çalışma Alanı	İş Bölümü	Sayı	Yüzde
Ulus	Var	16	%69.5
	Yok	7	%30.5
Beypazarı	Var	6	%40
	Yok	9	%60

Çalışma koşullarında ortaya çıkan mekânsal veya sosyal kaynaklı sorunlar karşısında çözüm önerileri olup olmadığı da yapılan görüşmelerde girişimci kadınlarla irdelenmiştir. Ulus'ta uzun yıllardır çalışan kadınların çoğunluğu çevresini dikkate almamayı öğrenerek bu günlere kadar gelebildiğini ifade etmektedir. Peki, bu durum nasıl düzelebilir onca sorunu görmezden gelmek yerine nasıl çözebiliriz sorusuna verilen bir yanıt şu şekildedir; 'İnsanlar eğitilirse kimse için sorun kalmaz sadece kadınlar için değil. Yapılan bir sürü olumsuzluk adaletsizlikten korkan zihniyetlerin gölgesinde kalmakta, tolere edilmektedir.'

Özellikle Ulus gibi çok farklı kültürlere sahip insanların yoğun olduğu bir alanda yozlaşmanın da giderek arttığı belirtilmektedir. İnsanların kendi menfaatlerine göre

değil de toplumsal değerlere uygun etik davranışlar sergilemesi toplumun yozlaşmasını engelleyebilir. Farklı kültürlerin bir arada yaşamasına olanak sağlayıp, güvenli ve huzurlu çalışma ortamları oluşturulabilir.

Bir diğer problem ise cinsiyetçi yaklaşımların sebep olduğu sonuçlar. Kadın ve erkek ayrımcılığından en muzdarip kişiler iş yeri sahibi konumundaki kadınlardır. Günümüzde sayılarının artmış olması diğer meslektaşları tarafından saygı görmelerini sağlamış olsa da hala kadınların da çalışmasından rahatsız olan kişiler mevcuttur. Birçok kişiye göre aslında her şey eğitimle başlamaktadır. Eğitimi her yerde yöneten ve veren devlettir. Önemli olan ne olursa olsun doğru eğitimi ve doğru bilgiyi genç nesillere verebilmektir. Özellikle geleceğin toplumunu ve kültürünü daha iyi yapmak gençlerle sağlanabileceği için biran önce eğitimin düzeltilip kadın ve erkeklerin birbirlerinin haklarını gasp etmeyecek şekil de eğitilmesi gerekir. Sorgulamayı öğreten bir eğitim sistemi olmalıdır. Kadın erkek eşitliği de küçük yaşlarda eğitimle çocuklara öğretilir. İnsanlara ayırım yapmaksızın saygı ve hoşgörü ile yaklaşmak küçükken öğrenilmesi gereken bir olgudur, öyle ki yetişkin insanlara bunu öğretebilmek çok daha zordur.

Kadınların çalışma koşullarının iyileştirilmesinde bölümünde ele alınan bir diğer konu ise esnek çalışma saatlerinin ne şekilde oluşturulmasıdır. Kadınların özellikle de çocuk sahibi iş kadınlarının esnek çalışma saatlerine ihtiyaçları var. Çoğu işveren de bunu desteklemeye çalıştığında zarar etmekte ve sonuç olarak da bu esnekliği çalışanlarına sağlayamamaktadır. Dolayısıyla kadınların iş hayatında daha aktif olması için bu konuda kamu eliyle iyileştirmelere gidilmesi gerekiyor. Örneğin işverenin az çalışan kadın çalışanı dolayısıyla ettiği zararı veya eksilen iş gücünü karşılayarak işvereni de mağdur etmeyecek şekil de kadın çalışanları desteklemesi gerekmektedir. Han içerisinde küçük çocukları olan iş kadınlarının çocuklarıyla mesai aralarında veya molalarda ilgilenebilecekleri kreş yuva gibi küçük bir merkez olması özellikle geç çalışma saatleri olan ve çocuklarına vakit ayıramayan kadınların hem çocuğuyla hem de işiyle ilgilenebilecek şekil de çalışma koşullarının iyileştirmesi konusunda ortak olarak önerilen bir görüş olmuştur.

10 yılı aşkın süredir Ulus ve çevresinde çalışan kişilerin ise farklı bir önerisi olmuştur. Şimdilerde daha düzenli sakin kargaşadan uzak olan kale ve çevresindeki Pilavoğlu Han gibi yerlerde aslında eskiden Suluhan ve çevresine benzediği halde yapılan iyileştirmeler, restorasyon ve kentsel dönüşüm çalışmalarıyla günümüzdeki haline getirilmiştir.

Bu değişim sürecini bilen kişilerin önerisi ise Suluhan ve Hal çevresinde de benzer çalışmaların yapılması şeklinde olmuştur. Şehir planlama disiplininin belirli bir süreç sonucunda insanlara daha kaliteli bir sosyal çevre ve çalışma alanı sunduğunun görülmesi birbirine çok yakın konumlarda dahi fark ortaya koyuyor olması kadın işgücünün çalışma hayatında ve mekanda daha aktif olmasında şehir planlamanın önemini ve gerekliliğini de göstermektedir. Şehir planlamanın birçok alanla iç içe disiplinlerarası bir meslek olması

sorunların çok yönlü olarak ele alınmasını ve planlama süreci sonucunda çözümün kalıcı olmasını sağlamaktadır.

Beypazarı'nda ise yapılan görüşmeler sonucu ortaya çıkan sonuçlara bakıldığında en büyük sorun durgun ekonomi, kriz etkisi bununla beraber yeni satış alanlarının yani konteynırların kadın girişimciler üzerinde oluşturduğu borç çalışma hayatını olumsuz etkilemektedir. Burada çalışan üretici kadınlar yerel yönetimin daha fazla destek olması gerektiğini düşünüyorlar. Özellikle turizm kapsamında daha fazla turların düzenlenmesi daha fazla tanıtım yapılması, festivallerin, fuarların düzenlenmesi, görüşme yapılan girişimci kadınların ortak paydada bulunduğu bir durumdur. Ancak kendilerinin de yaptıkları geleneksel ürünlerle aktif rol oynadıkları ve katkı sağladıkları turizm sektöründe daha fazla yer edinebilmeleri için teşvik ve desteğe ihtiyaç duyduklarını da ayrıca belirtmişlerdir.

Sonuç ve Tartışma

Kadın girişimcilere tek destek belli yükümlülükler karşılığında yüksek meblağlar vadetmek olmamalıdır. Küreselleşme kadınlar için artan iş imkanları ile gündeme gelmiş olması, kadının gelişimi önündeki engelleri kaldırmış olduğu anlamına gelmemektedir. Görüşme yapılan kişiler içerisinde sadece tanıtım afişi için bile maddi ve teknik desteğe ihtiyaç duyan kadın girişimciler vardır. Ulus Pilavoğlu Han'da girişimci bir kadın yapılan bu görüşmenin bile seslerini duyurmak için çok güzel bir yol olduğunu dile getirmiştir.

Ortaya çıkan diğer bir önemli sonuç ise üreticiye destek olmak adı altında yeni nesil emek sömürülerine de engel olunması gerektiği gerçeğidir. Ulus ve Beypazarı'nda üreticiler yerel yönetim dayatması ve özel organizasyon şirketlerinin sömürsünden oldukça şikayetçidir ve daha çok tanınmak üretim pazarında yer almak isterken son yıllarda özellikle krizin de etkisiyle maddi açıdan giderek daha da zor duruma düşürüldüklerini belirtmektedir. Ulus'ta Pilavoğlu Han'da tek başına kendi dükkanında çalışan kadın üreticiler kazandıkları ücretin çoğu zaman kira bedelini ödemeye ancak yettiğini belirtmektedir.

Beypazarı'nda tek başına çalışan kadın üreticilerin ise günümüzdeki durumları 'günü kurtarmak' olarak nitelendirdikleri, gelir ve_gider dengesinin ancak sağlanabildiği bir seviyede olduğunu yapılan görüşmelerde belirtmişlerdir. Kendi kendine ancak yetebilen bu üretici profilinin kendini geliştirebilmesi, kendi sektöründe büyümeye gidebilmesi ve en önemlisi olumsuzluklar sonucunda iflas etmemesi için birincil öncelik bu kişilerin sosyal güvencelerinin bulunduğu, teşvik ve desteklerden yararlanabildikleri güvenceli bir istihdam ortamı sağlamak olmalıdır. Çalışanların sosyal güvencesinin bulunması, emeklerinin güvenceye alınması gerekmektedir. Böylelikle mevcut iş sahibi kadınlar daha çok bireye istihdam sağlayabilecek ve çalışmak isteyen ancak olumsuz koşullardan dolayı çekinen kişilerde çalışma hayatına girebilecektir.

Kadınların iş hayatında aktif olmalarında birincil engel ailede sahip olduğu kimliğin yükümlülükleridir. Bu yükümlülükleri tamamen kendisi üstlenen kadınlar için çalışma hayatında da, ev hayatında da aktif olmak, ayrı iki iş hayatına sahip olma hissiyatı vermektedir. Bu ağır yük altında yıpranan birçok iş sahibi kadın eşinin kazancının daha yüksek olması veya çalışmasını gerektirecek herhangi bir zorunluluk bulunmaması durumunda çalışmamayı tercih edeceklerini belirtmişlerdir ve kendilerini toplumun oluşturduğu baskı ile ev içine hapsedip geleneksel rollerin ona biçtiklerini kabullenip hayatını ona göre şekillendirmekten asla geri durmayacaktır. Buna bağlı olarak kadının toplumdaki yerini zamanla yok edecek ve yine onları evlerine hapsedecek eşleri değil tam olarak kendi hemcinsleridir.

Ailede iş bölümünün bulunması yani kadının iş hayatında aktif olduğu kadar erkeğinde ev hayatında aktif olması kadının yükümlülüğü azaltsa da tek çözüm bu değildir. Özellikle çocuklu kadınlar için esnek çalışma saatlerinin bulunmaması kadınların çalışma hayatındaki bir diğer engeldir. Çocukların sorumluluklarını büyük oranda kendisi üstlenen bu kişiler ihtiyaç halinde çocuklarının yanında olamamaktan rahatsız olduklarını, özellikle uzun mesai saatleri olan kişiler ise çocuklarıyla kaliteli vakit geçirememekten dolayı çalışma hayatına olumsuz baktıklarını belirtmişlerdir. Esnek çalışma saatlerinin olmamasından kaynaklanan bu engel ise sadece işveren tarafından aşılamaz. Esnek çalışma saatleri, çoğu işveren için eksik mesai ve iş gücüdür. Dolayısıyla kadınların iş hayatında daha aktif olması için kamu eliyle iyileştirmelere gidilmesi yeni politikalar oluşturulması gerekmektedir. Kamunun işverenin kadın çalışanı dolayısıyla eksilen iş gücünü karşılayarak işvereni de zor durumda bırakmadan kadın çalışanları destekleyecek şekilde politikalar geliştirmesi gerekmektedir. Bu politikalar kadının iş hayatında tercih edilmesini engelleyecek olmamalıdır.

Örneğin çeşitli izinler başlığı adı altında kadını iş hayatından uzaklaştırmak da iş hayatında kadın çalışanın tercih edilmesini minime indirmek demektir. Bunun yerine kadınların aile yaşantısı ve çocukları ile iş hayatında daha aktif olabilecekleri politikalar ve mekanlar oluşturulmalıdır. Böylelikle kadınların aile hayatını ve iş hayatını birbirinden soyutlamadan veya biri için diğerinden vazgeçmeden entegre bir şekilde yürütebildikleri çalışma ortamları sağlanabilir.

Kaynakça

Altındal, Y. (2017) *.Miş Gibi Politikalarla Kamusalda Görünmezliği 'Korunan' Sessiz Yığınlar: Kadınlar*. Toplumsal Cinsiyet Ve Kent-Mekan Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 6-26.

Aydın, Z. (2013). *Neoliberalizmin Türkiye'deki İstihdam Politikalarına Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Bahçe, S. K. (2008). *Kapitalizm Ve Annelik*. Mülkiye Dergisi, 71-84.

Belet, N. H. (2013). *Kriz Olgusunun Kadına Yönelik Algıya Ve Kadın İşgücüne Etkisi*. Ankara: Gazi Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü.

Buğra, A. (2012). *Türkiye'nin Değişen Refah Rejimi: Neoliberalizm, Kültürel Muhafazakarlık Ve Yeniden Tanımlanan Toplumsal Dayanışma*.

Buğra, A.(2012). *Türkiye'nin Değişen Refah Rejimi: Neoliberalizm, Kültürel Muhafazakarlık Ve Yeniden Tanımlanan Toplumsal Dayanışma*, Saniye Dedeoğlu ve A.Y., Elveren (Ed.), Türkiye'de Refah Devleti Ve Kadın, S.47-69, İletişim Yayınları, No. 1816, İstanbul.

Çetin, S. (2007). *The effects of Globalisation on women*. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 19, 117-127.

Dedeoğlu S. ve Elveren, A.Y. (2012). *Türkiye'de Refah Devleti Ve Kadın*. İstanbul: İletişim Yayınları 1816, 47-69.

Dedeoğlu, S. ve Şahankaya, A. (2015). *Türkiye'de İş Ve Aile Yaşamını Uyumlaştırma Politikaları*. Ankara: İmge Kitabevi.

DİSK, Birleşik Metal-İŞ Sendikası, (2003), *Ev-Eksenli Çalışanlar ve Örgütlenmeleri*. İstanbul: Birleşik Metal-İŞ Sendikası Yayınları.

Hablemitoğlu, Ş. (2004). *Küreselleşme: Düşlerden Gerçeklere*. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.

Hayri, K. , Gür, N. ve Özden, B. A. (2008). *Neoliberalizmin Gerçek 100'ü*. İstanbul: İletişim Yayınevi.

Gün, S. (2016). *Neoliberal Muhafazakârlığın İş Ve Aile Yaşamını Uzlaştırma Yaklaşımı*. Mülkiye Dergisi, 40 (3), 35-53.

IOM-International Organization for Migration . (2003). *World Migration 2003*. Cenevre, İsviçre.

İlkkaracan, İ. (2010). *İş Ve Aile Yaşamını Uzlaştırma Politikaları*. İstanbul: Mega Basım.

Mercan, P. ve Çetinkaya, Ç. (2009). *Küreselleşmenin Aile Yapısı, Kadının Toplumdaki Yeri Ve Kadın Eğitimi Üzerine Etkileri*. International Congress On Intercultural Dialogue and Education, Bursa.

Özer, M. ve Biçerli M.K. (2003). *Türkiye’de Kadın İşgücü Panel Veri Analizi*. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 3, 55–86.

Sapmaz, H.(2017). *Kadın, Neoliberal Politikalar Ve Küreselleşme*. Yasama Dergisi 32, 41-63, Ankara.

Toksöz, G. ve Makal, A. (2012). *Geçmişten Günümüze Türkiye’de Kadın Emeği*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınevi.

5. Oturum

Kent-Bellek-Kimlik

OTURUM BAŞKANI

Yıldız TOKMAN

*‘Oluş’ ve Dışavurum Mekânı: Bellek Yapılanmasında Ankara’nın Kadın
Matineleri

Öğr. Gör. Dr. Güliz ÖKTEM KÜÇÜKTAŞDEMİR

“Mersin Eskiden Yavru Paris Gibiydi” - Demografik Ve Kentsel Dönüşüme
Dair Mersinli Kadınların Anlatıları

Esen ERGİN

**Julia Kristeva’da Platonik Mekân Kavramı “Chora”

Pınar YURDADAN ASLAN

*Bu bildiri yazarın isteği üzerine yayınlanmamıştır.

**Bu bildiri Planlama Dergisi’nde yayınlanmıştır.

“MERSİN ESKİDEN YAVRU PARİS GİBİYDİ” – DEMOGRAFİK VE KENTSEL DÖNÜŞÜME DAİR MERSİNLİ KADINLARIN ANLATILARI

Esen ERGİN

Boğaziçi Üniversitesi Atatürk Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi

Özet

Bu çalışmada, geç Osmanlı döneminde Doğu Akdeniz’de önemli bir liman kenti ve ticaret merkezi olarak ön plana çıkan ve o dönemde kazandığı kozmopolit nüfusu, günümüzde küçük bir ölçekte de olsa hala barındırmaya devam eden Mersin’deki bir grup Müslüman ve Hristiyan ‘sıradan’ kadının, şehirde yaşanan demografik ve kentsel dönüşüme dair anlatıları ele alınacaktır. Sözlü tarih yöntemi aracılığıyla bu ‘sıradan’ orta sınıf kadınların memleketleri Mersin ve Mersin’in son yıllarda geçirdiği sosyal ve demografik değişimler üzerinden kurguladıkları nostaljik bağlam araştırılacaktır. Kadınların anlatılarına başvurarak kentin ve mekânın, toplumsal cinsiyet açısından keşfedilmesi amaçlanmıştır. Görüşmecı kadınların Mersin’in modernleşme yolculuğunu nasıl deneyimledikleri ve algıladıkları ile beraber yerel kimliklerine attettikleri anlamlar incelenmiştir. Müslüman ve Hristiyan kadınların şehirde yaşanan dönüşümü algılama ve deneyimleri karşılaştırılmış, benzerlikler ve farklılıklar araştırılmıştır. Görüşmecı kadınların, cinsiyetlendirilmiş bellek aktarımlarıyla Mersin’in eski ve yeni sakinlerini nasıl algıladıklarına odaklanılmıştır.

Anahtar Sözcükler: toplumsal cinsiyet, sözlü tarih, Mersin, Hristiyanlar, nostalji

Abstract

This study focuses on the narratives of the 'ordinary' Muslim and Christian women of Mersin regarding the recent demographic and urban change in the city. Mersin came to the fore in the late Ottoman era as an important port city and a major trade center and still harbors the cosmopolitan population it has acquired back then, albeit in a much smaller proportion. Through the oral history method, the narratives of these 'ordinary' middle class Mersinli women are scrutinized as to how they perceive their hometown Mersin and construct a nostalgic understanding of modernity in the face of recent demographic and urban change. The study aims to discover the city through a gendered perspective and analyzes how the interviewed women have perceived and experienced the modernization story of Mersin. The study dissects the meanings that the interviewees ascribe to their local identities. The study compares and contrasts the perceptions and experiences of the Muslim and Christian interviewees pertaining to the changes in the city. Through the narratives and memories, the study aims to comprehend how the interviewed women perceive the newcomers of the city.

Key Words: gender, oral history, Mersin, Christians, nostalgia

Giriş

Bu niteliksel çalışma, Mersin'de doğup büyümüş, hayatını büyük ölçüde orada devam ettirmiş ve günümüz itibarıyla hala orada yaşamakta olan, bir grup Müslüman ve Hristiyan Mersinli 'sıradan' kadının, Mersin'de yaşanan demografik ve kentsel dönüşüme dair anlatılarını incelemeyi ve karşılaştırmayı hedeflemektedir. Bu çalışma üç temel soruyu cevaplamayı amaçlamaktadır: 1-Mersinli Müslüman ve Hristiyan kadınlar son yıllarda yaşanan demografik ve kentsel dönüşümü nasıl algılamışlardır? 2-Bu kadınlar, şehrin yeni sakinleri Kürt ve Suriyeli göçmenleri, nasıl algılamaktadırlar? 3-Müslüman ve Hristiyan kadınların anlatıları karşılaştırıldığında nasıl bir fark veya benzerlik ortaya çıkmaktadır? Bu soruları yanıtlamak amacıyla yaşları 70 ve 84 arasında değişen 6 Hristiyan, 7 Müslüman Mersinli kadınla sözlü tarih görüşmeleri yapılmıştır. Göçlerle şekillenen bir kent olan Mersin'in hem dününün hem de bugünün tanığı olan bu kadınların anlatıları, onların toplumsal cinsiyet, kent ve mekân ile ilgili değişimleri nasıl algıladıkları ve deneyimlediklerini ortaya çıkarmak açısından işlevsel bir bağlam içermektedir.

Çalışmanın temel sorularına yanıt aranırken, kadınların Mersin ve Mersinli olma kimlikleri üzerinden inşa ettikleri nostaljik bağlama odaklanılacaktır. Görüşmecilerin Mersin'in geçmişini nasıl hatırladıkları ve bunun, bugünü algılayışlarına nasıl etki ettiği araştırılacaktır. Kenti ve mekânı, toplumsal cinsiyet açısından keşfetmek amacıyla yola çıkarken görüşmeci kadınların yerel ve mikro düzeyde modernliği nasıl algıladıkları da incelenecektir.

Çalışmanın birinci bölümünde öncelikle Mersin'in geçirdiği demografik dönüşüme değinilecektir. Daha sonra şehrin geçirdiği kentsel ve mekânsal değişime odaklanılacaktır. İkinci bölümde anlatı ve bellek aktarımında toplumsal cinsiyetin etkisi üzerinde durulacaktır. Araştırmanın amacı ve önemi ile yöntemi açıklandıktan sonra tartışma kısmına geçilecek ve elde edilen bulgular aktarılacaktır.

1. Demografik ve Kentsel Dönüşümün Göbeğinde Bir Kent: Mersin

1.1. Demografik Dönüşüm

1841'den önce az sayıda çiftçi ve balıkçının sahil boyunca inşa ettiği kulübelere ibaret olan Mersin küçük bir balıkçı köyüydü (Yorulmaz, 2002, Balta, 2002). 1850'lerde bölgeyi ziyaret etmiş olan bir gezginin notlarına göre Kırım Savaşı'ndan önce Mersin 100 kişiyi geçmeyen bir nüfusa sahipti (Kotschy 1884). Yenişehirlioğlu ve Özveren, diğer Doğu Akdeniz liman kentlerine kıyasla Mersin'in çok daha geç gelişim gösterdiğinin ve bu nedenle Mersin'in liman kenti geçmişi üzerine literatürde eksiklikler bulunduğunun altını çizerler (2019: 1). Ancak Amerikan İç Savaşı sonrasında Avrupa ülkelerinin alternatif pamuk üreticisi arayışına girmesiyle birlikte önce üretim merkezi olarak Çukurova'nın, sonrasında da üretilen pamuğun ihracatında hayati önem taşıyan Mersin'in kaderini değiştirmiştir (Toksöz, 2010). Çukurova'nın hinterland bölgesi, Mersin'in ise bir liman kenti (port-city) olarak yıldızının parladığı bu süreçle beraber imparatorluğun pek çok bölgesinden Mersin'e yoğun bir göç dalgası başlamıştır. Şehir Yunan Adaları, Kuzey Afrika, Ortadoğu, Kıbrıs ve İç Anadolu'nun çeşitli şehirleri gibi pek çok bölgeden göç almaya başlamıştır (Adıyeke ve Adıyeke, 2004). Şehirde Ermeni, Rum ve Arap Hristiyan topluluklarının yanı sıra Latin kökenli Levantenler de bulunuyor ve Mersin aynı zamanda Yahudi, Protestan, Keldani ve Süryani topluluklarına da ev sahipliği yapıyordu (Yorulmaz, 2004: 321). Çeşitli bölgelerden ve farklı kültürlerden şehre göç eden bu gruplar sayesinde kavuştuğu kozmopolit nüfusla birlikte, yirminci yüzyılın başında Mersin doğu Akdeniz'de çok etnikli, çok kültürlü ve çok dinli bir liman kenti ve önemli bir ticaret merkezi haline gelmiştir.

Gelişen ticaret, artan ihracat ve sermaye akışı sayesinde 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren demografik bir dönüşüm yaşamaya başlayan Mersin, 20. yüzyıl başında tam anlamıyla kozmopolit bir kente dönüştü. Beyrut, İskenderiye, İzmir gibi kentlerdeki demografik dönüşümün gerçekleşmesi ve nüfusun çoğulculuk ve çeşitlilik barındıran özelliklere kavuşması bir yüzyıldan uzun bir zamana yayılmışken Mersin aynı dönüşümü birkaç on yıl içerisinde gerçekleştirmiştir ve Özveren (2019: 13) bu nedenle Mersin'in diğer Akdeniz, bilhassa doğu Akdeniz liman kentleri arasında, ayrı bir yere sahip olduğunun altını çizer. Başka bir deyişle, bir ticaret merkezi ve doğu Akdeniz'de önemli bir liman kenti olarak tarih sahnesine nispeten daha geç çıkmış olmakla emsallerinden ayrılan Mersin, yaşadığı hızlı demografik dönüşümle de diğer şehirlerden ayrı bir noktada durmaktadır.

Keyder (2010: 19) liman şehirlerindeki nüfusun heterojenliğinin yerini, 20. yüzyılda ulus devletlerin etnik homojenleştirmesinin almaya başladığını belirtir. Bu durum Mersin'i de kaçınılmaz olarak etkilemiş ve Cumhuriyet öncesi ve sonrası dönemde gayrimüslim toplulukların büyük bir bölümü şehri terk etmiştir. O dönemden beri şehirdeki varlıklarını sürdüren Hristiyanların sayısı günümüzde giderek azalmaktadır. İskenderun'daki Ortodoks Kilisesi'nin lideri 2009'da verdiği bir demeçte Mersin ve Hatay'da yaşayan Ortodoks Arapların sayısını toplam 10-12.000 olarak ifade etmiş ve bunun yalnızca %15'inin Mersin'de yaşadığını eklemiştir (Kalkan, 2009). Mersin Ortodoks Kilisesi'nin lideri ise bugün kiliseye kayıtlı yaklaşık 350 aile olduğunu, bunların 320'sinin ise ekonomik nedenlerden ötürü Antakya-Samandağ'dan Mersin'e göç etmiş ailelerden oluştuğunu belirtmektedir. Mersin Latin Katolik Kilisesi'ne ise bugün yaklaşık 100-120 aile kayıtlıdır.¹ Bütün bunlara rağmen, şehir günümüzde hala çok etnikli ve çok dinli bir ortak yaşam kültürünü temsil etmektedir. Buna en büyük örnek, üç semavi dinden Mersinlilerin mezarlarının bulunduğu Mersin Büyükşehir Mezarlığı'dır. Günümüzde hala Hristiyan ve Müslümanlar bu mezarlığı ortak olarak kullanmaktadır.

Son yıllarda Mersin yine oldukça hızlı bir demografik dönüşümden geçmektedir. 1980lerin sonu ve 1990ların başında Güneydoğu'daki çatışmaların şiddetlenmesiyle evlerini terk etmek zorunda kalan pek çok Kürt aile, coğrafi olarak Güneydoğu Anadolu bölgesine yakın kentlere göç etmeyi tercih etmiş ve akabinde Mersin'e yoğun bir göç dalgası başlamıştır. Field, göçmenlerin, uyum sağlamalarını kolaylaştıracak ve kendilerine yardımda bulunacak akraba ve arkadaşlarının bulunduğu yerlere göç etmeye meyilli olduklarını belirtir ve bunu tanımlamak için "zincirleme göç" terimini kullanır (Field, 2008: 158-159). Güneydoğu ve Doğu illerinden Mersin'e göç eden Kürt ailelerin sayısının git gide artmasında zincirleme göçün de büyük payı vardır. Göçün 1990'larda daha da hız kazanmasıyla birlikte Mersin'in demografik yapısı kaçınılmaz olarak değişmeye başlamıştır. 2007'den önceki dört nüfus sayımı süreci boyunca Mersin'e 412,000'lik bir göçmen akışı olmuştur. Şehre göç edenlerin %68'ini Güneydoğu, %15'ini ise Doğu Anadolu illerinden gelen Kürtler oluşturmaktadır (Erjem, 2009). Göç edenlerin %77'si 1980 sonrasında şehre gelmiştir. Göç edenlerin %75'i iki dil konuşmaktadır ve Türkçe dışında en çok konuşulan dillerin başında %68 ile Kürtçe gelmektedir.

Şehre en yoğun göç dalgası %25,7 ile 1986-1990 yılları arasında gerçekleşirken en yüksek ikinci göç oranı %17,6 ile 1991-1995 yılları arasında meydana gelmiştir. 1985-1990 yılları arasında Mersin %68 ile Türkiye illeri arasında en yüksek dördüncü göç oranına sahipti (Özdemir, 2012: 121). 1935-2000 yılları arasında Türkiye nüfus olarak 4,2 kat büyürken Mersin'in nüfusunun yaklaşık 20 kat oranında bir büyüme göstermiş olması (Ünlü, 2007: 434) şehrin kuruluşundan yüz elli yıl kadar sonra bir kez daha deneyimlediği demografik dönüşümü yeterli ölçüde açıklamaktadır.

¹Mersin Ortodoks Kilisesi rahibiyle yapılmış kişisel görüşme, Mersin, 04.07.2017.

2011'de başlayan Suriye İç Savaşı'yla beraber Mersin'e bu defa savaştan kaçan Suriyelilerin oluşturduğu bir göç dalgası başlamıştır. 2018 TÜİK verilerine göre Mersin'in nüfusu 1.814,468'e ulaşmıştır. Kentte geçici koruma kapsamında bulunan Suriyelilerin sayısı 13 Haziran 2019 itibarıyla 201.108'dir ve kent nüfusunun %11,08'ini oluşturmaktadır.² Bu rakamlar dahi Mersin'i, ülke çapında en çok Suriyeli sığınmacının bulunduğu beşinci il yapmaya yeterken gerçek rakamın çok daha yüksek olduğu düşünülmektedir. Mersin eski büyükşehir belediye başkanının 2015 yılında yaptığı bir açıklamada, şehirdeki gayri resmi Suriyeli sayısının 320 bini geçtiğini ifade etmiş olması da³ günümüzde bu rakamın çok daha yüksek olduğunu işaret etmektedir.

1.2. Kentsel ve Mekânsal ve Değişim

Cumhuriyet'in ilanına kadar olan süreçte oldukça hızlı ve yoğun bir kentsel gelişim sergileyen Mersin'in bu beklenmedik değişimi tamamen plansız gerçekleşmiş, Cumhuriyet'ten sonra da 1938'e kadar şehirde herhangi bir imar planı uygulanmamıştır. 1938'e kadarki plansız dönem, "Mersin'in kendine özgü niteliklerini oluşturduğu dönem"dır (Ünlü, 2007: 434). Yenişehirlioğlu bu anlamda, mahalle oluşumları ve konut planlaması üzerinden, 19. yüzyıl Akdeniz bölgesinde planlamanın olmadığı ama etnik ve dini ilişkilerle birlikte uluslararası ticaret ilişkilerinin kentsel dokuyu şekillendirdiği bir kentsel yapının oluştuğu benzersiz bir durumun gerçekleştiğini söyler (2019).

Ünlü (2007) Mersin'in kentsel gelişimini planlı ve plansız dönem olmak üzere ikiye ayırır. Plansız dönem Jansen planının yürürlüğe girdiği 1938 senesine kadar olan dönemi, planlı dönem ise Jansen planı dönemini ve sonrasını ele almaktadır. 1938'de ünlü minar Herman Jansen'in imzasını taşıyan imar planının yürürlüğe girmesiyle şehir planlaması bağlamında yeni bir dönem başlamıştır. Jansen, 1932'de Ankara için hazırladığı imar planı ile Türkiye'nin ilk kentsel gelişim planını hazırlayan mimar olmuş, Ankara için hazırladığı planı Gaziantep (1938), İzmit (1938), Mersin (1938), Ceyhan (1939), Tarsus (1940) ve Adana (1940) izlemiştir. (Tankut, 2000, Tekeli, 1980).

1938'de yürürlüğe giren Jansen planında, Mersin'in kendine özgü karakteristik yapısını vurgulayacak iki temel öğe liman ve deniz olarak belirlenmişti. Liman şehrin bir ticaret merkezi olarak gelişmesini, deniz de bir plaj kenti olarak kalmasını sağlayacaktı (Ünlü ve Tolga, 2005: 170-172). Ticaret için öngörülen kısım zaten hali hazırda yapılaşmış olan alanların yer aldığı ve 'eski şehir' olarak adlandırılan bölgeydi. Eski şehirde kentin

²Geçici Koruma. T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. Erişim 26.06.2019.

http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713

³Başkan Kocamaz: Gayri resmi Suriyeli Mülteci Sayısı Kentimizde 320 Bini Geçti. Milliyet.com.tr. 10.09.2015. Erişim 26.06.2019. <http://www.milliyet.com.tr/baskan-kocamaz-gayri-resmi-suriyeli-mersin-yerelhaber-966018/->

geçmişten gelen özgül niteliği ve bütünlüğü muhafaza edilirken yeni gelişen kentsel alan ile eski şehrin bütünleştirilmesi amaçlanmıştır (Selvi Ünlü ve Göksu, 70). Denizin planın en temel unsuru olarak ele alındığı, denize paralel uzanması tasarlanan sahil promenadından da anlaşılmaktadır. Sahil promenadından kuzeye doğru açılması planlanan denize dik ve yatay yeşil koridorlar aracılığıyla kentin bütün noktalarının denizle ilişkisi olması amaçlanmıştır. (Ünlü, 2009: 33). Ünlü, Jansen Planı'nın denizi ve kentin denizle kurduğu ilişkiyi, kent kimliğinin ve dokusunun ayrılmaz bir parçası olarak ele aldığını belirtir (2009: 34). Bunun sonucunda, Jansen planının yürürlükte kaldığı 1960'lara kadar, şehirde 19. ve 20. yüzyılda oluşan şehrin silüeti, kentsel bütünlük ve kentsel doku büyük ölçüde muhafaza edilmiştir.

Mersin'in ikinci imar planı olan İller Bankası Planı'nın 1963'te yürürlüğe girmesiyle birlikte konut alanlarının merkezde yoğunlaşması ve merkezden çepere doğru azalması öngörülmüştür. Ancak 1963-1979 yılları arasında 235 plan değişikliği yapılmış olması, planın uygulanma oranının fazla yüksek olmadığını ortaya koymaktadır (Ünlü, 2009: 36). Yol genişletmeye yönelik plan değişiklikleri (Akçura, 1981) sonucunda inşa edilen ve yüksekliği giderek artan binalar, kent kimliğinin vazgeçilmez bir unsuru olan silüette de bozulmalara yol açmıştır. 1985'te yürürlüğe giren 3194 sayılı imar kanunu ile kent planlamasındaki merkeziyetçi yaklaşım yerini yerele bırakmış ve planlama yetkileri yerel yönetimlere verilmiştir (Ünlü, 2007: 431). Ancak bu tarihten sonra imar planlarında niceliksel bir artış bulunmasına rağmen, plan değişikliklerine bu dönemde daha çok başvurulmuştur. Ünlü, 1986 ve 2003 yılları arasında Mersin'de 1294 plan değişikliği yapıldığını ve bunun ortalama beş günde bir plan değişikliğine başvurulduğunu ortaya koyduğunu beyan eder. (2007: 433). Bu değişiklikler kentsel bağlamın dönüşümünde oldukça etkili olmuş ve Mersin'in kentsel kimliğini derinden etkilemiştir. Dolayısıyla kentteki gelişim, Mersin'in kendine özgü niteliklerini yansıtmakta başarılı olmamıştır.

Yapımına 1960'da başlanan ve 1962'de tamamlanan yeni limanın inşası devam ederken kıyı dolgusu yapılmış ve kentin merkezine kıyı boyunca devam eden bir karayolu inşa edilmiştir. Kıyıya yapılan dolgu sonucunda iskeleler yıkılmış, Mersin'in yerlilerinin belleklerinde büyük bir yere sahip olan plajlar ve iskeleler yok olmuş ve akabinde "kente liman kimliğini kazandıran ve denizle ilişkisini kuran mekânsal bileşenlerdeki bu değişim Mersin'de, liman işlevi ile kenti birbirinden ayırmış, liman kenti kimliğinin en önemli parçaları olan kent ve deniz ilişkisini koparmıştır." İlaveten, limanın şehrin doğusunda yer alan bir bölgede, "içe kapalı bir yapı olarak çalışmaya başlamasıyla kent, liman kenti kimliğinin temel bileşeni olan limanla doğrudan ilişkiyi kaybetmiştir." (Selvi Ünlü ve Göksu, 2018: 72-73). Limanın inşası ve yapılan kıyı dolgusu kentin yapısını geri dönüşü olmayacak biçimde değiştirmiştir. Mersin'in kuruluşundan itibaren kent ve deniz, büyük ölçüde denize bağlı ve yerel dinamikler ile küresel güçler üzerinden kurulmuş bir ilişki aracılığıyla organik bir bütünün ayrılmaz iki parçası olarak işlev görmüşken, yeni limanın

inşasıyla kent ve deniz birbirinden soyutlanmış ve bu, yüz yıl öncesinin doğu Akdeniz liman kenti Mersin'i yalnızca limanı olan bir şehir olmaya itmiştir (Selvi Ünlü ve Kayam, 2019: 175). Bu sürecin sonunda, Doğu Akdeniz'de yüksek bir ticaret hacmi barındıran önemli bir liman kenti olarak öne çıkan Mersin kendine özgü kentsel kimliğini kaybetmiş ve ülkenin diğer kentlerine benzemeye başlamıştır. (Ünlü, 2009: 27).

Sonuç olarak Jansen planından sonraki imar planları, Mersin'e kendine özgü bir karakter sağlama ve kentsel gelişimi denetleme açısından başarılı olamamışlardır. Kentteki yapılaşma giderek yükselen bir oranla artmıştır; örneğin 2000 yılı itibariyle oluşan yapılaşmanın %74'ünün 1980 sonrasında gerçekleştiği tespit edilmiştir (Ünlü, 2007: 434). Günümüzde şehir kuzeye doğru büyümeye devam etmektedir. Yeni yollar ve yüksek katlı binalardan oluşan sitelerin yapımı hızla sürmektedir.

2. Anlatı ve Bellek Aktarımında Toplumsal Cinsiyet

Geleneksel tarih yazımının, temel sosyal haklardan mahrum kişi ve toplulukların deneyimlerini tarih yazımı kapsamının dışında bırakma tutumundan kadınlar da nasibini almış, tarih yazımı kadın deneyimleri ve anlatılarına tarih boyunca devam eden geleneksel küçültücü bir algıyla, eril bir bakış açısı üzerinden yaklaşmıştır. Kadınların tarihleri genelde 'gayri resmi' olarak algılanmaktadır (Bryant, 2008: 405-406). Feminist tarih yazımı, geleneksel tarih yazımında kadınların ve kadın deneyimlerinin içselleştirilmiş dışlanmasına karşı bir meydan okuma olarak ortaya çıkmıştır. Her ne kadar otobiyografiler ve biyografiler, başarılı ve tanınmış kadınların deneyimlerini öğrenmemiz için faydalı olsa da 'sıradan' kadınların, özellikle de hayatlarının büyük bir kısmını özel alanda eş ve anne olarak geçiren kadınların deneyimlerinin gün yüzüne çıkarılması gerekmektedir. Bu nedenle, kadın deneyimlerinin, kadınların hayatlarını dönüştürecek politik bir bilgiye evrilmesi gerekmektedir (Akgökçe, 1999: 33). Toplumsal cinsiyetin toplumda ve kadınların hayatındaki rolünü ve etkisini anlamak istiyorsak kadınların anlatılarını çalışmak büyük önem teşkil etmektedir çünkü toplumsal cinsiyet dinamikleri kadınların anlatılarında erkeklerinkine kıyasla daha net ortaya çıkmaktadır (Personal Narratives Group, 1989: 4).

Kadınlar toplumsal normların taşıyıcısı olmakla beraber aynı zamanda sosyal ilişkilerin üretilmesi, yeniden üretilmesi ve dönüştürülmesinde de aktif roller üstlendikleri için (Bilal ve de la Bretèque, 2013: 126), kadınların anlatılarını çalışmak toplumsal cinsiyetin hem kadınların hayatındaki hem de toplum üzerindeki etkisini anlamak açısından büyük önem teşkil etmektedir. Toplumsal cinsiyetle ilgili roller ve beklentiler kadınların hayatı üzerinde fazlasıyla etkili olduğu için bir kadının hayatını toplumsal cinsiyete başvurmadan anlatmak pek kolay değildir. Bu nedenle kadınların anlatılarının, toplumsal cinsiyetin hayatları üzerindeki etkisini açıklayan ve yorumlayan hususlar içermesi ve toplumsal cinsiyetin insan hayatındaki merkezîliğini vurgulaması kaçınılmazdır (Personal Narratives Group, 1989: 263) . Bir kadının hayat hikâyesi genellikle iki ayrı ve çoğunlukla çelişkili

bakış açısı içermektedir; biri erkeklerin kültürel olarak sahip olduğu baskın konumun değerlerini ve kavramlarını yansıtan bir şekilde tanımlanırken, diğeri ise kadınların kişisel deneyimlerinin daha doğrudan gerçekliklerinin vücut bulduğu bir bakış açıdır (Anderson ve Jack, 1991: 11). Dolayısıyla, kadın anlatıları dikkatli olarak yorumlandığında, kişisel davranışlar ve o davranışları şekillendiren toplumsal ve sistematik düzeydeki baskılayıcı faktörlerin arasındaki dengeyi yansıtmaya potansiyeli taşımaktadır.

İnsanların geçmişi nasıl hatırladıkları etnik kökenleri, sınıf aidiyetleri, ırk ve toplumsal cinsiyetlerine bağlı olarak değişebilmektedir (Sangster, 1998: 89). Feminist sözlü tarihin kilit noktalarından biri kadın deneyimlerinin keşfi ve takdir edilmesi (A.e.: 89) olduğuna göre, belleği çalışmak kadınların ve erkeklerin hatırlama biçimleri arasındaki farklılıkları da tanımayı gerektirmiştir. Erkeklerin hayatı söz konusu olduğunda genel eğilim onların kamusal alanda baskın olması iken kadınların hayatı ise ev ve aile üzerine odaklanmaya meyillidir. Dolayısıyla, pek çok toplumda farklı hayat deneyimlerine sahip olan kadınların ve erkeklerin hatırlayışları arasında önemli ölçüde bir fark bulunması doğaldır (Leydesdorff, Passerini ve Thompson, 2005: 1). Ancak günümüzde kadınlık ve erkeklik gibi, kamusal ve özel alanın da sınırları yeniden tanımlanmaktadır. Dolayısıyla feminist sözlü tarih kamusal ve özel alan arasındaki ilişkinin değişen anlam ve bakış açılarını da yansıtmaya olanağına sahiptir. (A.e.: 8) Bazı hatıraların diğerlerinden daha çok öne çıkması kadın ve erkekler arasındaki güç ilişkilerinin etkisini yansıtmaktadır. Aynı zamanda belleğin cinsiyetlendirilmiş olduğunu ve belleğin cinsiyetlendirilmesinin sosyal alanların ve ifade edici biçimlerin şekillenmesinde de güçlü bir iz bıraktığını ortaya koyar (A.e.: 14). Bu nedenle Kişisel Anlatılar Grubu'nun bir kez daha altını çizdiği gibi, kadınların anlatıları üzerine çalışmak, cinsiyetlendirilmiş öz kimliğin inşasını, cinsiyet normlarının üretilmesi ve sürdürülmesi anlamında birey ve toplum arasındaki ilişkiyi ve kadınlarla erkekler arasındaki güç ilişkilerinin dinamiklerini ortaya çıkarmak ve yorumlamak açısından oldukça büyük önem taşımaktadır (Personal Narratives Group, 1989: 5).

3. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmada bir grup Mersinli Müslüman ve Hristiyan kadının Mersin'de yaşanan sosyal ve demografik değişimi nasıl algıladıkları ve deneyimledikleri ve bunun Mersin'le ilgili geçmiş anılarını ve anlatılarını nasıl etkilediği araştırılacaktır. Mersin'in yerlisi Müslüman kadınlarla birlikte, aynı zamanda bugün Türkiye'deki Hristiyan nüfusun az sayıdaki yerleşkelerinden biri olan Mersin'in yerlisi Hristiyan kadınların şehirde yaşanan değişimlere dair algılarını ve deneyimlerinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Anlatılar, görüşmeci kadınların doğup büyükləri ve hala yaşamakta oldukları Mersin'de yaşanan sosyal ve demografik dönüşümle ilgili algıları üzerine eğilecektir. Çalışmada temel odak görüşmeci kadınların yerel kimlik, mekân ve kolektif bellekle kurdukları ilişkiyle ilgili algıları ve anlatıları olacaktır. Kuruluşundan yüz elli yıl kadar sonra, kentteki demografik

yapı ve kentin mekânsal kimliği bir kez daha değişime uğrarken böyle bir arka planda, Mersin'in geçmişinin ve bugününün tanıkları olan kadınların anlatıları, onların toplumsal cinsiyet, göç ve kentsel ve mekânsal değişimi nasıl deneyimlediklerini anlamak açısından büyük önem teşkil etmektedir.

Mikro düzeyde yapılan çalışmalar insanların hayatlarını ve edindikleri deneyimleri etkileyen yerel olaylara daha çok ışık tutulmasını sağlamaktadır. Mekânı/yeri bir görme, bilme ve dünyayı anlama biçimi olarak tanımlayan Cresswell, insanların bir mekânla kurduğu ilişkinin fazlasıyla kişisel olduğunu ve otobiyografik ayrıntılarıyla bağlantılı olduğunu ifade etmektedir (Cresswell, 2009: 169). Bir insanın büyüdüğü ev, gittiği okul, gezindiği sokaklar ve yaşadığı yerdeki diğer insanlarla kurduğu ilişkiler, o kişinin hayatı deneyimleme şeklini etkilemekte ve bu sayede yerel tarihle doğrudan bir ilişki oluşturmaktadır. Bu çalışma için sözlü tarih görüşmeleri yapılan kadınlar hayatlarının büyük bir kısmını Mersin'de geçirmişler ve bugün hala orada yaşıyorlar, dolayısıyla Mersin'in yakın yerel tarihi hayatlarını kaçınılmaz olarak etkilemiş ve etkilemeye de devam ediyor. Mersinli olmanın getirdiği yerel kimlik, etnisite ve din kavramlarının ötesine geçerek Mersin'e dair ortak bir aidiyet duygusu geliştirmelerini sağlamış durumdadır.

Çalışmanın önem teşkil ettiği başka bir husus da görüşmecî kadınların 'sıradan' kadınlar olmalarıdır; bu kadınlar kamusal alana katılım sağlamış olmalarına rağmen ulusal veya küresel anlamda ünlü veya tanınmış kadınlar değildir. Örnek vermek gerekirse, Mersinli bu kadınların anlatıları, 1950-1951 yılları arasında görev yapmış Mersin'in ve Türkiye'nin ilk kadın il belediye başkanı Müfide İlhan'ın anlatılarından farklı olacaktır. Ancak kişisel olanın politik olduğu uzun zamandan beri bilindiğine göre, bu çalışmadaki görüşmecî kadınları anlatılarını çalışmak siyasi figür olan kadınların anlatılarını çalışmaktan daha az politik değildir, aksine mikro tarih için değerli bir katkı oluşturmaktadır.

Mersin, geçmişte Cumhuriyet öncesi dönemdeki doğu Akdeniz liman kenti kimliğinin getirisi olarak, günümüzde ise 1980'lerin sonundan itibaren almaya başladığı iç göç ile 2011'den beri Suriye kaynaklı dış göçünün etkisiyle kozmopolit bir yapıya sahiptir. Kentte giderek artan bir Kürt nüfusu bulunmaktadır. Suriyeli göçmenlerin gelişyle ise şehirde yeni bir demografik değişim başlamıştır. Günümüzde Mersin'in nüfusu Türk, Kürt, Arap, Roman ve Yörükler gibi pek çok etnik gruptan ve Sünni, Alevi, Katolik, Ortodoks gibi farklı din ve mezhep mensuplarından oluşmaktadır. Bu grupların hepsinin farklı politik tercihleri olduğu 2018'de yapılan genel seçim sonuçlarında da bir kez daha ortaya serilmiştir. Ülke genelindeki sonuçların küçük bir yansımasının olduğu kentte Adalet ve Kalkınma Partisi'nin %28.64, Cumhuriyet Halk Partisi'nin %26.76, Halkların Demokratik Partisi'nin %16.94, İyi Parti'nin %13.56 ve Milliyetçi Hareket Partisi'nin %12.76 oranında oy almıştır. Bu sonuçlar bütün siyasi partilerin Mersin'de bir tabanı olduğunu ve kentin nüfusunun heterojenliğini göstermektedir.

Türkiye’de azınlık çalışmaları çoğunlukla, İstanbul ve İzmir’de yaşayan azınlık gruplarını ele alırken çalışmaların coğrafi kapsamı bu iki metropolün ötesine geçtiğinde ise Hatay ve Mardin’deki azınlık gruplar üzerine odaklanılmaktadır. Doğu Akdeniz kıyısındaki Mersin, geç Osmanlı döneminde önemli bir doğu Akdeniz liman kenti olmanın getiriyle günümüzde hala kozmopolit bir nüfus barındırmasına rağmen, bu kentte yaşayan Hristiyan topluluğuna azınlık çalışmalarında fazla yer verilmemektedir. 19. yüzyılın ikinci yarısından beri Mersin’de yaşamakta olan Hristiyan topluluğu üzerine fazla çalışma bulunmamaktadır. İlaveten, Türkiye’de yaşayan gayrimüslim kadınlar da literatürde oldukça az çalışılmış bir grubu teşkil etmektedirler. Kaymak’ın (2019) da belirttiği gibi gayrimüslim toplulukları, toplumsal cinsiyet eksenine ele alan ve feminist metodoloji ile yapılmış çalışmalar oldukça azdır. Özellikle Türkiye’de yaşayan gayrimüslim kadınlar üzerine eğilen akademik çalışmaların sayısı oldukça azken Mersin gibi periferik ve literatürde nadiren çalışılmış bir şehirde yaşayan gayrimüslim kadınları öznellikleriyle ele alan çalışma sayısı daha da azdır. Bu çalışma, bu alanda yapılmış az sayıdaki çalışmaya bir katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

4. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma, yüksek lisans tezim kapsamında Temmuz 2017-Şubat 2018 arasında Mersinli Müslüman ve Hristiyan kadınlarla gerçekleştirdiğim sözlü tarih görüşmelerine dayanmaktadır. Çalışmada niteliksel araştırma yöntemlerinden sözlü tarih kullanılmıştır. Ancak bu çalışma Mersinli bir grup Müslüman ve Hristiyan kadının anlatılarına odaklanacağı için geleneksel sözlü tarih yerine, bu çalışma için daha elverişli bir yöntem olan ve feminist bir bakış açısıyla şekillendirilmiş feminist sözlü tarih kullanılmıştır. Çalışma kapsamında yaşları 70 ve 84 arasında değişen 6 Hristiyan, 7 Müslüman Mersinli kadınla sözlü tarih görüşmeleri yapılmıştır. Çocukluklarını ve ilk gençliklerini Mersin’de geçirmekle beraber, eğitim ve evlilik için şehirden ayrılp daha sonra geri dönenler de dâhil olmak üzere her biri en az 40 senedir Mersin’de yaşamaktadırlar. Görüşmeciler kadınlar Cumhuriyet’in ikinci kuşağının mensubudurlar ve genel olarak orta sınıftan gelmektedirler. Hristiyan görüşmeciler, Mersin’in yerlisi Hristiyanların mezhepsel olarak dağılımını destekler bir şekilde 4 Katolik ve 2 Ortodoks’tan oluşmaktadır.

Görüşmecilere kartopu örneklem yöntemiyle ulaşılmıştır. Kimlikleri gizli tutulmuş ve çalışma boyunca isimleri kullanılmamıştır. Bunun yerine kodlama yöntemi tercih edilmiştir. Metin içinde kullanılan alıntıların yanına parantez içinde görüşmecinin dininin, Hristiyan ise mezhebinin ve yaşının belirtildiği bir kategorizasyon kullanılmıştır. Görüşmelerin hepsi Mersin’de gerçekleşmiştir ve ortalama 2-4 saat orası sürmüştür. Görüşmecileri yönlendirmemek için belli başlı birkaç soru dışında anlattıklarına müdahale edilmemiştir. Bu niteliksel çalışmada Mersinli kadınlarla ilgili mutlak bir temsil biçimine ulaşmak söz konusu değildir ve çalışmanın böyle bir iddiası bulunmamaktadır.

5. Bulgular ve Tartışma

Çalışma boyunca görüşmecilerin ‘Mersinli’ yerel kimliğine büyük önem attıkları ortaya çıkmıştır. ‘Mersinli’ olmaktan gurur duyduklarını aktaran görüşmecilerin şehre dair aidiyet algılarının yüksek olduğu saptanmıştır. Bildirinin başlığı olan “Mersin eskiden Paris gibiydi” söylemi, görüşmecilerin anlatılarından yapılmış bir alıntıdır. Bu söylemin altında yatan iki temel gerekçe bulunuyor; bunlardan ilki Mersin’in kozmopolit yapısı, ikincisi ise Mersin’in kentsel ve mekânsal kimliğidir. Görüşmeciler anlatılarında Mersin’in geçmişinden bahsederken sıklıkla şehrin Türkiye’nin diğer şehirlerinden çok daha farklı olduğunu belirtmişler, bu farkın nedenlerini sıralarken ilk başa şehrin nüfusunun kozmopolit yapısını ve Hristiyan topluluğunun varlığını koymuşlardır.

“Çok güzeldi Mersin halkı, şahane insanlardı. Mersin yavru Paris’ti ya. Kimse kimsenin diniyle bilmem ne ilgilenmezdi. Tarsus öyle değil. Diğer tarafa git, öyle değil. Bir tek Mersin böyle. Niye? Çünkü Mersin kozmopolit. Elli iki millet var. Yahudiler boldu, Ermeniler boldu, Rumlar çoktu, Arap Hristiyanlar...” (Katolik Hristiyan, 71)

“Mersin başından beri Paris gibiydi. Son derece medeni, son derece çağdaş, son derece modern bir şehir.” (Müslüman, 73)

“Burada gayrimüslimler vardı, hala var ama azınlıklar şimdi. Yahudi’si, Hristiyan’ı, Arap’ı iç içe; kimse ötekileştirilmeden. Birbirinden kız alıyor, kız veriyor. Erkek de. Yok o şuymuş yok o buymuş... Yani ayırıştırma yok, paylaşma çok. Onların getirdiği bir medeniyetti açıkçası. Mersin’e çok şey kazandırıldı. Mesela kiliseyle Atatürk heykeli ve Kültür Merkezi bir aradadır. Mersin dışından gelenler orayı görünce derler ki ‘ne kadar güzel bir şehir.’ Ortodoks Kilisesi, Atatürk’ün heykeli, arkada Kültür Merkezi.” (Müslüman, 70)

“... Ben hiç bilmezdim yok Alevi’si, varmış, yok Kürt’ü varmış yok Türk’ü varmış... Hepimiz biriz yani halen öyle. Hele eskiden hiç bilmezdik. ... Çünkü sahil kasabası burası, sahil kenti; onun için medeniydi. Adana Tarsus’a göre daha farklı olması bundan; bir de gayrimüslimler. Lazkiye’den gelen olmuş, Rodos’tan gelenler olmuş, Girit’ten gelenler olmuş.” (Müslüman, 74)

‘Gerçek Mersinli olmak’ görüşmecilerin kimliklerinin çok önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Mersinli olma kimliği bütün anlatılarda çok baskın bir şekilde öne çıkmaktadır. Anlatılarının belli kısımlarında, Mersinli olmanın getirdiği yerel kimliğin, din ve etnisite farkını aştığı tespit edilmiştir. Bütün görüşmeciler arasındaki ortak özellik,

Mersin'le kurdukları kuvvetli bağ ve Mersinli yerel kimliklerine atfettikleri önemlidir. Mersinli yerel kimliği, dinsel ve etnik kimlikleri çapraz kesmektedir. Doğdukları, büyüdükları ve hayatlarının büyük bir kısmını geçirdikleri şehirle kurdukları bağın oluşturduğu bu yerel kimliğin etkisi, yerel kimliğin toplumsal cinsiyet, etno-dinsel, sınıf ve ulusal kimlik gibi başka kimliklerle örtüştüğü ve anlatının bağlamına göre ifade edilen veya üzeri örtülen “örtüşen kimlik duygularını” (Khalid, 1997: 19) anımsatmaktadır. Mills'in (2008: 391) belirttiği gibi, yerel mekân ilişkileri ulusal kategorilerin ötesine geçen aidiyet alanları oluşturabilmektedir ve bu çalışma kapsamındaki görüşmecilerin anlatılarında da Mersinli olma üzerinden dini ve etnik kategorilerin ötesine geçen bir ortak aidiyet alanı oluşturulduğu görülmüştür.

Çalışma kapsamındaki görüşmecilerin aileleri yaklaşık yüz-yüz elli yıl kadar önce Mersin'e farklı bölgelerden gelmişlerdir. Hristiyan görüşmeciler, ailelerinin 1850'lerden itibaren yani şehir yeni kurulmaya başladığı sıralarda Mersin'e yerleştiklerini ifade etmişler, geldikleri bölgeler olarak da Tripolis, Beyrut, Halep, Kahire gibi Ortadoğu ve Kuzey Afrika kentlerini göstermişlerdir. Ailelerinin, Mersin bir balıkçı köyünden önemli bir ticaret merkezi haline gelen bir doğu Akdeniz liman kentine doğru evrilirken buraya yerleştiğinin altını çizen söylemler kullandıkları ve anlatılarına Mersin'in kurucu ailesi olma iddiaların hâkim olduğu görülmüştür. Müslüman görüşmecilerin aileleri ile karşılaştırıldığında, Hristiyan görüşmecilerin aileleri daha uzun zamandır Mersin'de bulunmaktadır. 19. yüzyılda Mersin'in kuruluşu sırasında şehirde çok sayıda Hristiyan yaşadığı ve Müslümanların az sayıda olduğunu doğrulayan çalışmalar (Davis, 1879: 13) göz önünde bulundurulduğunda bunun şaşırtıcı olmadığı görülmektedir. Bu açıdan Hristiyan görüşmecilerin yaşadıkları şehri sahiplenen bir söylem ürettiklerini söylemek mümkündür.

“1850'lerden 2018'e kadar Mersin'den hiç çıkmamış, Mersin'de yaşamış bir aile.” (Katolik Hristiyan, 71).

“Mersin'in kurucu ailesiyiz.” (Katolik Hristiyan, 84)

“Buranın kurucu ailesiyiz, N...” (Katolik Hristiyan, 80)

“Gözne'deki (Mersin'in yaylası) köylülere sor, ilk kurucu Hristiyanlar.” (Ortodoks Hristiyan, 72)

Müslüman kadınların ise Hristiyan görüşmecilerden farklı olarak yalnızca Mersin'in yerlisi olduklarını belirtmekle yetinen söylemlerde bulundukları gözlemlenmiştir. Görüşmeciler kendilerini ve ailelerini şehre 1980'lerden yerleşen göçmenlerden ayrı bir yere konumlandıkları ifade etmişlerdir. Ancak anlatılar incelendiğinde, Müslüman görüşmecilerin ailelerinin de yaklaşık yüz- yüz yirmi yıl kadar önce Mersin'e gelmiş oldukları görülmektedir.

“Ailem Mersinli değil. Yani şöyle; annem babam Mersin doğumlu ama büyüklerimiz, dedeler nineler Girit göçmeni. Abdülhamit zamanında gelmişler. Cumhuriyet’ten sonra değil de, daha önce. Yüz küsur yıl oldu geleli ailem. Mersinli sayılırız, ben Mersin’de doğdum büyüdüm. Annem babam da öyle.” (Müslüman, 79)

“Bizim baba tarafı Denizli’den. Babamlar Fransız işgalinde kadı olarak gelmişler. Anne tarafı da Girit göçmeni, mübadeleyle Girit’ten Mersin’e gelmişler.” (Müslüman, 80)

“Benim annemin babaannesi evlenip Mersin’e gelmiş. ... Daha sorarsan, onun da annesi Adana’dan Tarsus’a gelin gelmiş. Babam da Adanalı. Yani hakiki Çukurovalı ararsan o biziz.” (Müslüman, 74)

“Yedi göbek Mersinliyiz. Annem Adanalı, babam Mersinli. Babam annemi Adana’da görmüş ve orada evlenmişler. Sonra Mersin’e gelmişler.” (Müslüman, 73)

Yukarıdaki alıntılardan da anlaşıldığı üzere, gerçek Mersinli olduğunu iddia eden görüşmeciler, ailelerinin Mersin’de doğup büyümüş ikinci veya üçüncü kuşak üyelerini oluşturuyorlar. Başka bir deyişle, Mersin’in yerlisi olduğunu söyleyen görüşmecilerin aileleri de zamanında Mersin’e başka illerden göç etmiş. Ailelerinin bir tarafı daha uzun zamandır Mersin’de bulunuyor olsa bile diğer tarafı başka kentlerden gelmektedir. Kısacası, görüşmecilerin sıklıkla atıf yaptığı “Mersin’in yerlisi olma” söylemi, aslında aşağı yukarı 100-120 senedir Mersin’de yaşıyor olmaya tekabül ediyor ve iki veya üç kuşak önce Mersin’e göç etmiş ailelerin mensupları tarafından üretiliyor. Mersin, 1850’lerden sonra göçmenler tarafında kurulmuş ve nüfusu göçlerle şekillenmiş bir şehir olduğu için tarihsel veriler de buna işaret ediyor.

“Mersin yaşamı güzeldi, çok güzeldi yani biz çok güzel şeyler yaşadık bu son göçlere kadar. Son değil de, ilk göçlere kadar diyeyim. Sonra bu göçler dolayısıyla Mersin çok değişti. İlk göç de Kaya Mutlu⁴ zamanda başladı. Güneydoğu’dan bir sürü oy için bir sürü kişi getirdi. İşte böyle böyle Suriyeliler de tuzu biberi oldu. Çok farklı bir Mersin şimdi, ben hiç hoşlanmıyorum ama mecburen yaşıyoruz.” (Müslüman, 79)

⁴Mersin’in 1974-1980 ve 1989-1994 dönemleri arasındaki belediye başkanı. Görüşmecinin 1989-1994 döneminden bahsetmektedir. Eski Başkanlar. Mersin Büyükşehir Belediyesi. <https://www.mersin.bel.tr/eski-baskanlar> Erişim 26.06.2019.

“Şu anda çok karıştı. Selam verecek insan bulamıyorum sokakta ama bu bir devlet politikası. Ve şu anda müthiş bir doğurgan Suriyeli nüfus var.”
(Müslüman, 73)

Hristiyan ve Müslüman görüşmecilerin söylemleri arasındaki en önemli benzerlik, yaşadıkları şehri sahiplenen ve kendilerinin şehrin yerlisi, gerçek sahibi olarak gören söylemler üretmiş olmalarıdır. Bütün görüşmecilerin anlatılarındaki ortak nokta, tıpkı geçmişte olduğu gibi günümüzde de yoğun göç alan bir kent olan Mersin’de “gerçek Mersinli bulmanın” hemen hemen imkânsız olduğunu vurgulamalarıdır. Hristiyan ve Müslüman görüşmecilerin anlatılarındaki en önemli ortak nokta Mersin’in mevcut durumundan kesinlikle memnun olmamaları ve sosyo-kültürel ve mekânsal olarak şehirde büyük bir bozulma olduğundan şikâyetçi olmalarıdır. Görüşmeciler buna sebep olarak hem günümüzün politik ve ekonomik koşullarını hem de şehrin son otuz-kırk yılda aldığı göç ve geçirdiği kentsel dönüşümü göstermişlerdir. Anlatılardaki diğer bir ortak nokta, sokağa çıktıklarında tanıdık tek bir yüz görememeleri ve selam verecek tek bir insan bulamamalarını belirtmeleridir. Dışarı çıktıklarında tanıdık kimseyi görmüyor olmak görüşmecileri doğup büyüdüğü kente karşı yabancılaştıran bir durum olarak öne çıkmıştır.

“Ben Mersin’de genç kızken 30 bin kişi vardı, herkes herkesi tanırdı. ... Şimdi oralardan geçiyorum hususi olarak bir selam verecek kimse yok. Mersin işte; otuz binden bir buçuk milyona ne olacak ki yani...” (Katolik Hristiyan, 80)

“Eskiden sokağa çıktığın zaman kaç kişiyle böyle merhabalaşırdım, şimdi hiç kimseyi tanımıyorsun. Güzel bir kalabalık olsa iyi de...” (Müslüman, 79)

“Ya kilometrelerce yürüyoruz, bir tane Mersinli görmüyoruz. Gördüğümüz zaman da birbirimize anamızı babamızı görmüş gibi sarılıyor. Yok artık Mersinli.” (Müslüman, 73)

Gerçek Mersinli kalmadığı yönünde yapılan eleştirilere ek olarak Hristiyan görüşmeciler, Mersin’de yerli Hristiyan da kalmadığını vurgulamışlardır. Çalışmanın ilk bölümünde bahsedildiği gibi Mersin’de eski Mersinli Hristiyanlar daha çok Katolik cemaatinin mensupları olmakla beraber nüfus olarak çok düşük ve giderek azalan bir sayıya sahiptir. Katolik cemaatinin yaklaşık üç katı kadar bir nüfusa sahip Ortodoks cemaatinin ise çok büyük bir kısmı ekonomik nedenlerden ötürü Antakya-Samandağ’dan Mersin’e göç etmiş ailelerden oluşmaktadır. Bu demografik dağılım nedeniyle eski Mersinli Hristiyanlar, Antakya’dan göç etmiş Hristiyan aileleri Mersin’in yerlisi olarak görmemektedirler.

“Yerli Hristiyan Mersin’de çok az kaldı.” (Ortodoks Hristiyan, 72).

“Valla şimdi yerli Hristiyan Mersin’de kalmadı. En çoğu Samandağ’dan gelmişler Mersin’e. Hepsi... Yani kiliseye gittiğimiz zaman... İki kişi, üç kişi. Mersinli göremezsin. Hep yabancı. Bazen soruyorlar bana işte ‘şu aile’ falan. Tanımıyorum ki. Mersin’in yerlisi olmayınca tanı mıyorum.” (Katolik Hristiyan, 84)

Görüşmeciler kadınlar, demografik ve kentsel dönüşüm nedeniyle Mersin’de yoğun bir yozlaşma ve bozulma olduğuna inandıkları için, anlatıları geçmişe karşı güçlü bir özlem ve nostalji içeriyor. Hayatlarını şekillendiren ve artık kaybettiklerine inandıkları Cumhuriyet modernizmine karşı yoğun bir özlem besliyorlar. Sokakta gördükleri kimseyi tanımıyor olmak onlarda ‘cemaatlerini kaybetmiş olma’ duygusu yarattığı için; anlatıları, doğup büyüdüğü memleketlerine karşı büyük bir yabancılaşma içeriyor. Bu nedenle, Mustafa Kemal Atatürk’ün 1923’te Mersin’i ziyareti sırasında “Mersinliler Mersin’e sahip çıkınız” demiş olmasına sıklıkla vurgu yapmaktadırlar, hatta bir görüşmeci Atatürk’ün ileri görüşlü olduğunu ve bunu söylerken bugünleri görmüş olma ihtimalinden söz etmektedir.

“Ama eski Mersin kalsa iyi olur muydu? Çok iyi olurdu. Atatürk çok büyük adamdı. 17 Mart 1923’te geldi değil mi Mersin’e? Ne demiş; ‘Mersinliler, Mersin’e sahip çıkın.’ Demek ki o zamandan her şeyi görmüş.” (Müslüman, 73)

Rofel nostaljinin sadece bir hissiyat veya hatırlama anından ziyade, aynı zamanda bireyler tarafından kendilerine meşruiyet ve politik alan inşa etmek için kullanılan bir temsil stratejisi olduğunu söyler (Rofel, 1999: 135). Stewart ise tüm diğer anlatı şekilleri gibi nostaljinin de her daim ideolojik olduğunu belirtir. Bu çalışmadaki görüşmeci kadınların anlatılarında görülen nostalji de bugünün getirdiği karmaşadan geçmişe sığınan bir politik motivasyon içermektedir. Bir alanı mekân yapan sosyal ilişkiler ve davranışların, bir kişinin kimliğini o mekâna bağlı kıldığı ve bütünlüğün bir parçası yaptığı (Mills 2007: 348) göz önünde bulundurulursa, bu görüşmeciler ve genel olarak bütün Mersinliler arasındaki sosyal ilişkiler, onların kimliklerinde Mersin’e bağlı bir parça oluşturmaktadır. Ancak yoğun göç ve hızlı kentleşme bu sosyal ilişkileri zedelediğinden, eski Mersin hayatına duyulan aidiyet hissi bir nostalji temasına dönüşmüştür. Halbwachs hayatımızın her devrine dair anılarımızı muhafaza ettiğimizi ve bu anıların devamlı olarak yeniden üretildiğini söyler; bu anılar aracılığıyla, sürekli bir ilişki olarak, bir kimlik hissiyatı da sürdürülmüş olmaktadır (1992: 42). Mersinli kadınlar da şehrin son yıllarda büyük bir ölçüde yozlaştığına inanmalarına rağmen, Mersin’in yerel kimliğiyle ilişkilendirdikleri kent kültürü, zevk ve alışkanlıklara dair hatıralarını hala muhafaza ediyorlar.

Görüşmeciler geçmişte, özellikle çocukluklarında ve gençliklerinde, pek çok gayrimüslim arkadaş ve komşularının olduğunu ancak çoğunun Mersin'den ayrılarak İstanbul veya İzmir gibi büyük şehirlere ya da yurt dışına taşındığını aktarmaktadır. O döneme ait anılar, beraber kutlanan dini bayramlar, Müslüman komşulara gönderilen Paskalya simitleri ve yumurtalar, Kurban Bayramlarında Hristiyan komşular için etin en güzel yerinin ayrılması gibi pek çok komşuluk pratikleri anlatılarda büyük yer tutmaktadır. Cömertlik ve paylaşmanın ön planda olduğu bu dinler arası komşuluk pratikleri ve beraber kutlanan dini bayramlar özlemle یاد edilmektedir.

“Bizim karşı komşular hep Hristiyan’dı. Annem benim kapalı bir kadındı, namaz kılardı beş vakit ama onlar en iyi ahabıydı. Bayramda bize gelirlerdi, biz de onların bayramını kutlardık. Mahalle çok iyiydi.” (Müslüman, 74)

“Gayrimüslimlerle hep iç içeydik biz.” (Müslüman, 77)

“Bizim gayrimüslimlerle çok ilişkimiz yoktu ama çok dost olduğumuz bir Ermeni komşumuz vardı. Gayrimüslimlerle yaylada komşuyduk, onlarla tabaklaşırdık. Tabaklaşma dediğimiz şey. Daha çok ticaret erbabıydı onlar, gümrük işleri yaparlardı. Deniz ticareti yaparlardı.” (Müslüman, 80)

Görüşmeciler, gayrimüslimlerin şehri kademeli olarak terk etmesiyle kaybolmaya başlayan Mersin’e has kozmopolit yapının, 1980’lerin sonlarından itibaren yoğun göçle birlikte gittikçe daha da zedelendiğini düşünmektedirler. Ancak gayrimüslim arkadaşlarının ve komşularının şehri terk etme nedenlerine dair hiçbir gerekçe göstermemeleri dikkat çekicidir. Yalnızca bir Hristiyan görüşmeci Musevi arkadaşının, Mersin’de çocuğunu evlendirecek kimse olmadığı gerekçesiyle İzmir’e taşındığını söylemiş, diğer görüşmeciler ise gayrimüslim komşu ve arkadaşlarının şehri neden terk ettiğine dair bir gerekçe göstermemiştir.

“Mersin sonradan böyle saçma sapan bir şey oldu. Çok göç aldı. Modern aileler de İstanbul’a, Ankara’ya, yurtdışına gitti. Hristiyanlar yurtdışına.” (Müslüman, 74)

“O kadar çok Hristiyan vardı ki. Ermeni vardı, Yahudi vardı, Arap Hristiyanlar çoktu. Hepsi gitti hiçbir kalmadı.” (Müslüman, 79)

“Şu anda Yahudi ailesi olarak bir iki kişi mi ne var. Kalmadı, hepsi gitti İstanbul’a, İzmir’e.” (Müslüman, 80)

“Musevi arkadaşım ‘X, burada çocuğumu evlendireceğim bir aile yok,’ dedi. İzmir’e gitti. Ama yeğeni Müslüman bir kızla evlendi. Şimdi bir aile kaldı Mersin’de.” (Katolik Hristiyan, 71)

“Sinagog vardı mesela burada, sonra yıkıldı çünkü artık burada Yahudi yok. Bir aile falan var.” (Ortodoks Hristiyan, 72)

Mersin’in kozmopolit yapısına ve geçmişte şehirdeki gayrimüslim toplulukların varlığına dikkat çeken anlatılar, “muğlak bir zamanı ve eriyen bir nüfusu temel alarak ‘artık olmayanları’” öne çıkaran nostaljik söylemlerdir. (Örs, 2009: 122) Bu söylemler, ‘artık Mersin’de olmayanlar’ın altını çizerken, Mersin’in eski sakinleri olan ve gidişleriyle şehrin kozmopolit karakterini büyük ölçüde yitirmesine yol açan grupların şehri neden terk ettiklerine dair bir açıklama getirmemektedir. Örs’ün (2018: 83) belirttiği gibi, çoğulcu ve kozmopolit yapının yitirilmesiyle ilişkili öznelliklerin değerlendirilmesi için fazla bir çaba gösterilmemektedir. Anlatıların bu kısmında, yerel kimlik ve bilincin, eski kozmopolit Mersin’in günümüzdeki Mersin’den çok daha modern ve medeni bir yer olduğu fikrine dayandığı ve Örs’ün “kozmpolit nostalji” (A.e.: 83) olarak tanımladığı nostalji biçimi devreye girmektedir. Günümüzde eski kozmopolit yapısını önemli bir ölçüde yitiren Mersin, sayıları giderek azalmasına rağmen orada yaşamaya devam eden Hristiyan topluluğu sayesinde yine de çoğulcu, çok kültürlü ve çok dinli bir uyuma sahip olmaya devam etmektedir.

Mersin’in kendine özgü kent kültürü, görüşmecî kadınların kendilerini şehre son yıllarda göç eden Kürtlerden ve Suriyelilerden ayrı bir yere konumlandırmasına temel oluşturmaktadır. Geçmişe günümüze ait bir perspektiften bakan ve geçmişi bugüne ait bir bakış açısıyla yorumlayan görüşmeciler, Mersin’in geçmişiyle bugününü ve Mersin’in eski sakinleriyle yeni sakinlerini sürekli bir karşılaştırmaya tabi tutmaktadırlar. Mersin’in ‘yeni yerlisi’ mevcut komşularından ziyade, aynı sosyo-ekonomik statüye ve benzer bir kültürel sermayeye sahip oldukları eski gayrimüslim komşularına kendilerini daha yakın hissetmektedirler. Bugünkü komşularıyla aynı kültürel değerleri paylaşmadıklarına inanırken, kendilerinininkine benzer geçmişlere ve hayat tarzlarına sahip olan eski komşularının Mersin’in sosyo-kültürel bağlamına ve elit sosyal çevresine daha çok ait olduklarını düşünmektedirler.

Orta ve orta-üst sınıf gayrimüslim ailelerin gidişi ve yerlerine gelen alt ve alt-orta sınıf Müslüman ailelerin gelişyle Mersin, gayrimüslim toplulukları barındıran bir doğu Akdeniz liman kenti olma özelliğini kaybetmiş ve nüfusunun çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu diğer Anadolu kentlerine benzemiştir. Göçün etkisiyle yeni kimliklerin ortaya çıkışı, kentsel mekânın kültür, siyasi ve sınıf kimlikleriyle yeniden inşa edilmesine yol açmıştır. Modernliği Mersin’in kentsel kimliğinin önemli bir parçası olarak kabul eden bu kadınlar, saç modelleri, giyim tarzları, görgüleri, eğitimleri ve yaşam tarzlarıyla kendilerini Mersin’deki modernleşmenin temsilcileri olarak görmektedirler; dolayısıyla anlatıları da modernleşme hikâyesinin yerel düzeyde inşasını açıklamaya katkıda bulunmaktadır. ‘Gerçek Mersinli olma’yı modernlik, medeniyet ve Batılı yaşam tarzıyla özdeşleştirirken,

Mersin'in yeni sakinlerinin kendileriyle aynı değerlere ve yaşam tarzına sahip olmadıklarını düşünüyorlar ve bu bakış açısı şehrin eski yerlilerinin, yeni gelenlere karşı dışlayıcı bir tavır geliştirmelerine katkıda bulunuyor. Örneğin Müslüman görüşmecilerden biri otobüste tanıştığı bir kadından bahsetmiş, ikisi de birbirlerini hayatlarında ilk kez görmüş olmalarına rağmen birbirlerinin Mersinli olduğunu hemen anladıklarından söz etmiştir. Görüşmeci, bir kişinin konuşmasında, giyiminden ve tavırlarından onun gerçek Mersinli olduğunu hemen anlayabildiğini öne sürmektedir. Aynı şekilde diğer görüşmeciler de kendilerini, benzer tüketim alışkanlıkları ve hayat tarzlarına sahip ve kendileriyle aynı sosyal statüye ve kültürel sermayeye sahip Mersinlilerle özdeşleştirmektedirler.

"Mersin'de böyle bir Mersinli gördüğüm zaman zaten konuşmasından, giyiminden, zarafetinden, kibarlığından anlıyorum." (Müslüman, 73)

Bourdieu habitusu, bireylerin, söyleyeceklerinin, giyeceklerinin veya yiyeceklerinin seçimini, konumlarına ilişkin kavrayışlarına uygun olarak yapmaları ve bireylerin isteklerini ve beklentilerini belirleme yolu olarak tanımlar (Bourdieu ve Wacquant, 2003: 27-29). Sınıfsal habitus ise bireylerin dünyayı benzer şekilde algılamalarını, belli bir tarzda sınıflama, seçim ve değerlendirme yapmalarını ve davranmalarını olanaklı kılan duygusal ve bilişsel bir rehber sağlar (Bourdieu, Wacquant, 2012: 326). Bu durumda, sınıfsal habitus "benzer konumu paylaşanların kolektif bilincine" tekabül etmektedir (Kaymak, 2019: 49). Sınıf habitusu "bireylerin pratikleri, birbirleriyle ve çevreleriyle ilişkileri, konuşma biçimleri, yürüyüşleri, şeyleri yapma biçimleri" (Karademir Hazır, 2014: 245) ile var olduğuna göre, otobüste karşılaştığı bir kadının konuşma, hal ve tavırlarından onun gerçek Mersinli olduğunu ilk bakışta anladığını öne süren görüşmecinin söylemi, sınıfsal habitusa işaret ederek 'gerçek Mersinliler' ve sonradan gelen göçmenler arasında bir ayrım üretmektedir. 'Kendilerine ait' olanın hızla azalmasından korku ve rahatsızlık duyan görüşmeci kadınlar, göç temelli etnik köken ve Suriyeli göçmenlerin de gelişyle ulusal kimlik ilişkisinden kaynaklanan bir sosyal tabakalaşma (Anthias, 2005: 24) pratiği üretmektedirler.

Bu söylemlerin ve pratiklerin üretilmesinde etnik sınırların etkisi de göz ardı edilmemelidir. Görüşmeciler, Mersin'in eski yerlilerinin etnik ve dinsel çeşitliliğini takdir etmelerine rağmen şehrin 'yeni gelenlere' karşı aynı duyguları beslememektedirler. Barth'ın (2001: 12-18) bahsettiği kalıcı etnik sınırlar burada devreye girmektedir. Etnisiteyi kolektif örgütlenmenin bir boyutu olarak ele alan Barth, kişinin kendi kimlik algısı ve kendi kimliğini tanımlaması kadar, başkalarının onun kimliği hakkında ne düşündüğünün ve onu nasıl tanımladığının da etnik grupların ve kimliklerin oluşumunda önemli bir unsur olduğunu ifade eder. Kişilerin kendilerini ve başkalarını tanımlama şekilleri, etnik grupların ve kimliklerin inşasında kritik önem taşımaktadır ve bu tanımlamalar etnik grupların arasındaki sınırları çizmektedir. Bu nedenle, etnik gruplar arasındaki kişisel

ve sosyal düzeydeki etkileşimlere rağmen, önyargıların varlığı etnik gruplar arasındaki sınırların muhafaza edilmesinde önemli bir rol oynar. Dolayısıyla, görüşmeciler her ne kadar Kürtlere karşı bir önyargılarının olmadığını ve “bugün herkesin bir Kürt damadı, bir Kürt gelini” olduğunu ifade etseler de şehre sonradan gelen Kürtleri, Mersin’in karakteristik özellikleriyle bağdaştıramamaları; yani Barth’ın belirttiği gibi önyargıları ve Kürtleri tanımlama şekilleri, etnik sınırların muhafaza edilmesinde rol oynamaktadır. (2001: 18-28) Örneğin, Mersin’e 1923’te mübadele sonrasında şehre yerleşen Giritli topluluğu için son derece olumlu ifadeler kullanılırken ve bu topluluğun üyeleri bugün gerçek Mersinli olarak addedilirken, bundan 20-30 sene kadar önce Mersin’e yerleşmiş olanlar Mersinli olarak görülmemektedir ve aksine şehri bozan etkenlerden biri oldukları düşünülmektedir. Bu durum, görüşmecilerin nezdindeki sorunun Mersin’e sonradan gelmekle değil, Mersin’e sonradan gelen topluluklarla kendilerini ve yaşadıkları şehri özdeşleştirememek olduğunu düşündürmektedir. Kadioğlu (2007: 285) Türk vatandaşı tanımının din, dil ve kültürel boyutları olduğunu ve bu tanımla yalnızca Sünni İslam inancından, Türkçe konuşan ve Türk kültürel özelliklerine sahip kişilerin kastedildiğini ifade eder. Görüşmecilerin Mersin’e mübadele sonrasında gelen Giritli topluluğunu benimsemişken ‘sonradan gelen’ Kürt topluluklarının Mersin’in kentsel dokusunu bozduklarına dair anlatıları bu tanımla anımsatmaktadır.

Anlatılarda sıkça rastlanan “Mersin eskiden yavru Paris gibiydi” vurgusu, görüşmecilerin şikâyetçi oldukları tek konunun demografik değişim olmadığını ortaya koyduğu gibi aynı zamanda yaşamsal mekânlarının uğradığı dönüşümden nasıl etkilendiklerini de gözler önüne sermektedir. Mekânın anlamlandırılması her zaman için “toplumsal olarak inşa edilir,” dolayısıyla bağlamsaldır (Alinia, 2007: 121). Türker mekânsal anlamın, mekâna veya yere anlam kazandıran etkileşimlerden ve anılardan oluşan bir örüntü olduğunu ifade eder (2015: 257). Mekânın oluşumu sürekli olarak deneyimlerle gerçekleştirilen ve hiç sona ermeyen bir oluşturma (Bender, 2001). Dolayısıyla, görüşmecilerin çocukluklarına ve gençliklerine ait yaşamsal mekânların pek çoğunun yıkılmış veya kıyı dolgusu nedeniyle yok edilmiş olması, kalanların ise dönüştürülmesi ve mekânsal anlamını yitirmiş olması, görüşmecilerde şehre karşı bir yabancılaşma oluşmasına sebep olmuştur. Doğup büyüdüğü ve çocuklarıyla gençliklerine dair en güzel anılarını oluşturdukları yerlere karşı ‘yabancı’ konumuna düşmüş olmak görüşmecilerde geçmişe dair yoğun bir nostalji oluşmasına neden olmaktadır. “Kimlik ve yabancılaşma tam anlamıyla karşılıklı olduğundan” (Zizek, 1989) bu yabancılaşma görüşmecilerin yerel kimliğini sarsmaktadır ve onların bugün Mersin’de yaşamaktan büyük mutsuzluk duymalarına neden olmaktadır. Massey, öznel kimlikleri ile yerlerin kimliklerinin karşılıklı olarak inşa edildiğini vurgular; bunun geçmişteki gerçeklikler kavramını tartışmaya açtığı gibi aynı zamanda gelecekteki değişim ihtimalini de oluşturduğundan söz eder (1999: 288). Dolayısıyla, geçmişe dair hatıra ve anlatı aktarımında, yer ve zamanın yüceltilmesi ve geçmişin bugünün perspektifiyle değerlendirilmesi oldukça rastlanan bir durumdur.

Görüşmecilerin anılarını aktarırken bahsettikleri yaşam mekânları, gazinolar, çay bahçeleri, şehrin göbeğindeki plajlar, iş merkezi olarak kullanılan tarihi hanlar bugün yıkılmış veya denizin doldurulmasıyla beraber sadece anılarda kalmıştır. O günlerden bugüne kalan az sayıdaki yaşam mekânlarından olan Halkevi Binası (bugün Kültür Merkezi olarak kullanılıyor) ve bu binanın önündeki Atatürk heykeli, yıkılan ve kıyı dolgusuyla yok edilen mekânları betimlemek için bir araç olarak kullanılmaktadır.

“Mersin yavru Paris gibiydi o zamanlar. Mersin’e en büyük kötülüğü Menderes zamanında limanın Mersin önüne yapılması oldu. Biliyor musunuz, bütün bizim Mersin sahili kumluktu. İstasyonun oradaki kilisenin oradan tutun böyle gelin, hep kumluktu. Ziyapaşa diye Mersin’in en güzel gazinosu, Türkiye’de tanınan bir gazinoydu eskiden, ben orayı çok iyi hatırlarım. Oranın önünde böyle eskiden tarihi iskele kalıntıları vardı, böyle kaya. Ondan sonra yine kumdu. ... Liman yapılmasaydı... Liman esasında Karaduvar’ın o tarafa yapılacaktı, Kazanlı tarafına. Limanın oraya yapılması lazımdı. Çok güzel olurdu Mersin o zaman; tam bir turizm kenti. Antalya’yla rekabet edecekti. Limanı getirdiler, Mersin’in önüne koydular, betonla doldurdular. Maalesef.” (Katolik Hristiyan, 71)

“Şu gördüğün Atatürk Parkı’nın olduğu yer Atatürk heykeline kadar denizdi. Deniz dalgaları oraya vururdu.” (Müslüman, 73)

“Atatürk heykelinin önü oralara deniz vururdu. Şu kışlaya şurada fener var, oraya biz plaja gelirdik.” (Müslüman, 80)

“Ben genç kızdım, çantamı elime alırdım, plaja gider arkadaşlarımla buluşurdum. Denize girerdik. Müftü Köprüsü’nün ora Akdeniz Plajı’ydı.” (Müslüman, 74)

Auge (2016:174) havaalanı ve benzin istasyonu gibi transit geçilen ve gerçekte gidilmeyen yerler için yer-olmayan (nonplace) terimini kullanır. Mersin’in yeni kurulan semtleri, yapılan yeni ve yüksek binalar ve şehrin kuzeyinde inşa edilen yeni siteler, görüşmeciler için yer-olmayan niteliğini taşımaktadır; bu yerlere dair deneyimlerinin olmaması, şehrin bu semtlerini onlar için transit geçilen yer-olmayan yerler kılmaktadır ve yabancılaşma hissetmelerine neden olmaktadır. Görüşmecilerin çocuklarının ve gençliklerinin Mersin’i bugün onlar için tanınmayacak bir hale bürünmüştür.

Görüşmeciler, duydukları memnuniyetsizliğe rağmen, Mersin’in daima Türkiye’nin diğer şehirlerinden farklı olduğunu özellikle vurgulamışlardır. Anadolu’nun diğer kentlerine göre daha modern ve daha hoşgörülü olduğunu belirttikleri bu kentte geçmişte çok mutlu olduklarını belirtmişlerdir. Mersin’in, komşu illeri Adana ve Tarsus’tan daha modern

olduğunun altını çizmişler ve buna neden olarak bir kez daha Hristiyan topluluğunun varlığını ve Mersin'in sahil kenti olması nedeniyle yeniliğe açık bir kent olmasını göstermişlerdir. Günümüzde Mersin'i hala Adana'dan farklı bulduklarını ifade etseler de, bugün Mersin'de yaşamaktan büyük bir memnuniyetsizlik duyduklarını belirtmişlerdir.

"Mersin her zaman çok değişik oldu. Biz başka yerlere gittiğimiz zaman pek tuhaf gelirdi Türkiye'de. Tuhaf gelirdi bakışlar edişler... Bizde (Mersin'de) yok. ... İnan ki çok ilerideydik biz bütün Ankaralardan bilmem nelerden." (Katolik Hristiyan, 80)

"Mersin hep yeniliğe açıldı; deniz şehri ya. O zamanlar insanlar yeniliğe çok açılmış. ... Mersin'de çok moderndi benim çocukluğum. Eski Mersinliler yine çok modern. Ben genç kızdım, çantamı elime alırdım, plaja gider arkadaşlarımla buluşurdum. Denize girdik." (Müslüman, 74)

"Sosyete; Adana'yla Mersin yarışır. Adanalılar Mersin hanımlarını hayranlıkla izler. Annem Adanalı, babam da oradan. O kültürü biliyorum. Daha böyle maço, daha böyle kabadayı; görgüsüz demeye dilim varmıyor. Ama Mersin kadınları zarif, görkemli, konuşmasını bilen, oturmasını bilen. Bunun altını çizebilirim; görgülü. Görgülüydü yani gerçekten. ... Adana'da Mersin'deki zarafeti, Mersin'deki görgüyü, Mersin'deki tevazuu göremezsin. Kadınlarında da. Mersin böyle bir Mersin." (Müslüman, 73)

Sonuç ve Öneriler

Benjamin (1995), bir topluluğun yaşadığı mekâna kendi kimliğini aksettirdiğini "bir mekânda yaşamak orada izler bırakmaktır" şeklinde ifade eder. Şehirler ve mekânlar kimliğin bir parçası olmaktadır ve yaşadıkları mekânlar, bireylerin kendilerini ifade ediş ve tanımlama biçimine yansımaktadır. Dolayısıyla, mekân üzerinde yaşayan toplumun kimliği üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olmaktadır (Kaymak, 2017: 127). Böyle bir çerçevede, Mersinli kadınların doğup büyüdüğü ve hayatlarının büyük bir kısmını geçirdikleri Mersin'e dair hissettikleri aidiyet ve Mersin'in kimliklerini şekillendirmede belirleyici bir etkisinin olması kaçınılmazdır. Bu çalışmada da Mersinli olmanın getirdiği yerel kimliğin, Mersinli kadınların kimlikleri ve kendileri tanımlamalarının üzerindeki etkilerini ortaya koymuştur.

Bu çalışma Müslüman ve Hristiyan kadınlar arasında geçmişe dair algı ve geçmişle kurdukları ilişkilerin farklılığını ortaya koymak açısından önem taşımaktadır. Hristiyan kadınlar, şehrin kuruluşuna katkıda bulunmuş ailelerden geldiklerini vurgularken Müslüman kadınlar yalnızca Mersin'in yerlisi ailelerden geldiklerini belirterek 'gerçek Mersinli' olduklarının altını çizmeyi tercih etmişlerdir. Hristiyan kadınlar kendilerini,

ailelerinin şehre geldiği döneme denk gelen Mersin'in liman kenti geçmişinin getirdiği modernlikle özdeşleştirmektedir. Müslüman kadınlar ise hayatlarına yön vermiş Cumhuriyet modernliğini öne çıkarmaktadırlar ve erken Cumhuriyet dönemindeki Mersin'le kendilerini özdeşleştirmektedirler. Ancak bu iki modernlik kaynağı algısı arasında bir gerilim bulunmamaktadır. Hristiyan görüşmeciler, özellikle günümüzdeki mevcut sosyo-politik koşullarla karşılaştırdıklarında, erken Cumhuriyet dönemini ve bilhassa sekülerizmi takdir eden söylemler kullanmaktadırlar. Benzer bir şekilde Müslüman görüşmeciler de Mersin'in Cumhuriyet öncesindeki liman kenti geçmişini takdir eden söylemlerde bulunmaktadırlar ve Mersin'i diğer Anadolu kentlerinden farklı kılan özelliklerin bu dönemde kazanıldığı konusunda Hristiyan görüşmecilerle aynı noktada buluşmaktadırlar.

Her iki gruptaki kadınlar için de Mersinli yerel kimliği, kimliklerinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır ve onları şehrin 'yeni gelenleri'nden ayırmaktadır. Mersinli Müslüman ve Hristiyan kadınlar için Mersin'le kurdukları ilişki ve yerel kimlikleri, kim olduklarına dair önemli bir bileşen oluşturmaktadır. Ancak Mersin'in aldığı yoğun göçten duyulan memnuniyetsizlik, bu kadınların, Mersin'in yüz elli yıl kadar önce göçmenler tarafından kurulduğunu ve kendi ailelerinin de o göçmenlerin arasında olduğunu unutmalarına neden olan bilinçli bir kolektif unutmaya yol açmaktadır ve bu nedenle şehrin yeni gelenlerine karşı dışlayıcı bir söylem üretmektedirler.

Görüşmecilerin eski Mersin'e ve Mersin'in eski sakinlerine duydukları özlem, yaşlarının da etkisiyle, anlatılarında yoğun bir nostaljinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Ancak bu nostalji yalnızca özleme bağlı değildir; örneğin Boym (2009: 25-34) modern nostaljinin geri dönüş imkansızlığı için tutulan yas olduğunu ifade eder. Herzfeld'den (1991) alıntı yapan Örs (2009: 123), kozmopolitanist nostalji yapanların bugünün kaosundan eskinin dengesine sığınarak kurtulma amacında olduklarına değinmiştir. Kaiser (2005: 173) ise hatırlama eyleminin, geçmişe ait görüntülerin, bugünün söylemlerinden etkilendiği ve ifade edildiği bağlama göre yeniden yorumlandığı dinamik bir süreç olduğunu söyler. Geçmiş ancak kendisiyle ilişki içinde olduğunda ortaya çıktığı için (Assman, 2001) görüşmecilerdeki bu geçmiş anlatma ve aktarmanın işlevsel bir yönü vardır. Dolayısıyla, geçmişe dair aktarılan anıların ve nostaljik söylemlerin, bugünün süzgecinden geçtiği, günümüz koşullarıyla karşılaştırmaya tabi tutulduğu ve günümüze göre değerlendirildiği ve yorumlandığı açıktır. Görüşmeciler Mersin'in mevcut halinden büyük mutsuzluk duydukları için geçmişin Mersin'i, bugün onlara, gerçekte olduğundan daha da modern ve medeni gibi görünmektedir.

Bu çalışmada, Mersinli Müslüman ve Hristiyan 'sıradan' kadınların kişisel anlatıları yoluyla, onların Mersin'deki demografik ve kentsel dönüşümü nasıl deneyimledikleri, yorumladıkları, aktardıkları ve hatırladıkları üzerinde durulmuştur. Kullanılan yöntem

sayesinde feminist sözlü tarih ve kadın anlatılarının, kadınlara öznelliklerini geri kazandırmak için ne kadar önemli olduğu bir kez daha ortaya çıkmıştır. 'Sıradan' kadınların, özellikle de gayrimüslim kadınların, yaşadıkları kent ve mekâna dair algı ve deneyimlerini ortaya çıkarmak için feminist sözlü tarih metodolojisini kullanarak onları gündelik hayatları ve kendi anlatıları içerisinde anlama olanağına sahip olabiliriz. Bu sayede Mersin ve Mersin'in yaşadığı dönüşümü ele alan araştırmalar için bu tür çalışmalar için de yeni bir alan açabilir.

Kaynakça

Adıyeke, N. ve Adıyeke, N. (2004) Modernleşmenin Doğurduğu Kent: Mersin. Sırtı Dağ, Yüzü Deniz: Mersin. Özdem, F. (der.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 69-91.

Akçura, T. (1981) İmar Kurumu Konusunda Gözlemler. ODTÜ

Alinia, M. (2007) Diaspora Mekânları, Kürt kimlikleri Öteki olma deneyimleri ve aidiyet politikaları. (F. Adsay, Çev.). İstanbul: Avesta.

Akgökçe, N. (1999) Ortak Geçmiş Birlikte Kurmak. Tarih ve Toplum, 185, Mart, 32-35.

Anderson K. ve Jack, D. C. (1991) Learning to Listen: Interview Techniques and Analyses. Women's Words: The Feminist Practice of Oral History. Gluck, S. ve Patai, D. (ed.) London: Routledge, 11-26.

Anthias, F. (2005) Social Stratification and Social Inequality: Models of Intersectionality and Identity. Rethinking Class, Culture, Identities and Lifestyle. Devine, F., Savage, M., Scott, J. ve Crompton, R. (ed.). New York: Palgrave Macmillan.

Assman, J. (2001) Kültürel Bellek – Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik. (A. Tekin. Çev.). Ayrıntı Yayınları.

Auge, M. (2016). Yok-yerler. İstanbul: Daimon Yayınları.

Balta, E. (2002) The Greek Orthodox Community of Mersina (mid-19th century-1921). 19. Yüzyılda Mersin ve Akdeniz Dünyası Kolokyumu. Mersin: Mersin Üniversitesi Yayınları, 38-43.

Barth, F. (2001) Etnik Gruplar ve Sınırları. (A. Kaya ve S. Gürkan, Çev.). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Bender, B. (2001) Introduction. Contested Landscapes: movement, exile and place. Bender ve Winer (der.) Berg.

Benjamin, W. (1995) Pasajlar. (A. Cemal, Çev.). İstanbul: Yapı ve Kredi Yayınları.

Bilal, M. ve de la Bretèque, A. (2013) The oror and the lori: Armenian and Kurdish lullabies in present-day İstanbul. Remembering the Past in Iranian Societies, Allison, C. ve Kreyenbroek, P.

G. (ed.). Harrassowitz Verlag, 125-140.

Bourdieu, P. ve Wacquant, L. (2012) Düşünsel Bir Antropoloji için Cevaplar. (N. Ökten, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Boym, S. (2009) Nostaljinin Geleceği. (F. B. Aydar, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.

Bryant, R. (2008) Writing the Catastrophe: Nostalgia and Its Histories in Cyprus. *Journal of Modern Greek Studies* (26), no. 2, 399-422.

Creswell, T. (2009) Place. *The International Encyclopedia of Human Geography*. Kitchin, R. and Thrift, N. (ed.). Oxford: Elsevier Ltd, 169-177.

Davis, E. J. (1879) *Life in Asiatic Turkey: a Journal of Travel in Cilicia (Pedia and Trachoea), Isauria, and Parts of Lycaonia and Cappadocia*. London: Edward Stanford.

Erjem, Y. (2009) Mersin'de Göç, Yerleşme ve Sosyal Problemler. Mersin: Mersin Valiliği Yayınları.

Field, J. (2003) *Social Capital*. London: Routledge.

Halbwachs, M. (1992) [1925] *On Collective Memory*. Coser, L. A. (ed.) Chicago: University of Chicago Press.

Herzfeld, M. (1991) *A Place in History*. Princeton: Princeton University.

Kadioğlu, A. (2007) Denationalization of Citizenship? The Turkish Experience. *Citizenship Studies*, 11:3, 283-299.

Kaiser, S. (2005) To Punish or to Forgive? Young Citizens' Attitudes on Impunity and Accountability in Contemporary Argentina. *Journal of Human Rights*, (4), no. 2, 171-196.

Kalkan, E. (2009) Aziz Petrus'un Torunları. *National Geographic Türkiye*. Haziran, 126-133.

Karademir Hazır, I. (2014) Bourdieu Sonrası Yeni Eşitsizlik Gündemleri: Kültürel Sınıf Analizi, Beğeni ve Kimlik. *Cogito*. İstanbul: Yapı ve Kredi Yayınları.

Kaymak, Ö. (2017) İstanbul'da Az (ınlık) Olmak: Gündelik Hayatta Rumlar, Yahudiler, Ermeniler. İstanbul: Libra.

Kaymak, Ö. (2019) Ermeni Kadınlar ve Sosyal Ayrışma: Giyim-Kuşam Pratikleri ve Özel Alan. *Türkiye'de Kadın ve Toplumsal Cinsiyet: Deneyim, Hafıza, Politika*. Çubukçu, S. U. (der.). İstanbul: Derlem Yayınları, 37-62.

Khalidi, R. (1997) *Palestinian Identity: The Construction of Modern National Consciousness*. New York: Columbia University Press.

- Kotschy, T. (1858) *Reise in den cilicischen Taurus uber Tarsus*. Gotha.
- Leydesdorff, S., Passerini, L. ve Thompson, P. (2005) Introduction. *Gender and Memory*. Leydesdorff, S., Passerini, L. ve Thompson, P. (ed.) New Brunswick, NJ: Transaction Publishers,
- Massey, D. (1999) *Power-Geometries and the Politics of Space-Time*. Heidelberg: Dept. of Geography, University of Heidelberg.
- Mills, A. (2007) Gender and Mahalle (neighborhood) Space in Istanbul. *Gender, Place and Culture*, (14), no. 3, 335-354.
- Mills, A. (2008) The Place of Locality for Identity in The Nation: Minority Narratives of Cosmopolitan Istanbul. *International Journal of Middle East Studies*, (40), 383-401.
- Örs, İ. R. (2009) İstanbullu Rumlar, Eski İstanbullular. *Eski İstanbullular, Yeni İstanbullular*. Çarkoğlu, A. (ed.) İstanbul: Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, 115-123.
- Örs, İ. R. (2018) Cosmopolitanist Nostalgia: Geographies, Histories, and Memories of the Rum Polites. *İstanbul: Living with Difference in a Global City*. Fisher-Onar, N., Pearce, S. C. and Keyman, F. E. New Brunswick: Rutgers University Press, 81-96.
- Özdemir, E. (2012) The Transformation of Cultural Diversity into Divided Urban Communities in the Case of Mersin, Turkey. *Cultural Difference and Social Solidarity Critical Cases*. Boyd, S. ve Walter, M. A. (ed.). Newcastle: Cambridge Scholars Publishing, 117-135.
- Özveren, E. (2019) Mersin as a Mediterranean Port City: A View from the Sea, Eastern Mediterranean Port Cities: A Study of Mersin, Turkey – From Antiquity to Modernity. Yenişehirlioğlu, F., Özveren, E., Selvi Ünlü, T. (ed.), Springer, 6-16.
- Personal Narratives Group. (1989) *Interpreting Women's Lives: Feminist Theory and Personal Narratives*, Bloomington: Indiana University Press.
- Rofel, L. (1999) *Other Modernities: Gendered Yearnings in China After Socialism*. University of California Press.
- Sangster, J. (1998) *Telling Our Stories: Feminist Debates and the Use of Oral History*. The Oral History Reader. Perks, R. ve Thomson, A. (ed.) London & NY: Routledge, 87-100.
- Selvi Ünlü, T. ve Göksu, E. (2018) Osmanlı'dan Ulus-Devlete Doğu Akdeniz Liman Kentlerinde Mekâna Müdahale Ve Kent Kimliğindeki Değişim-Mersin ve Volos Örneği. *METU Journal of the Faculty of Architecture* (35), no. 1, 51-88.
- Selvi Ünlü, T., and Kayam, Melike, "The Port of Mersin from the Nineteenth Century to the Twentieth Century," *Eastern Mediterranean Port Cities: A Study of Mersin, Turkey – From Antiquity to Modernity*. Yenişehirlioğlu, F., Özveren, E., Selvi Ünlü, T. (ed.), Springer, 155-178.

Stewart, S. (1993) *On Longing: Narratives of the Miniature, the Gigantic, the Souvenir, the Collection*. Duke University Press.

Tankut, G. (2000) Jansen Planı: Uygulama Sorunları ve Cumhuriyet Bürokrasisinin Kent Planına Yaklaşımı. *Tarih İçinde Ankara*, 2, 301-316.

Tekeli, İ. (1980) Türkiye’de Şehir Planlamasının Tarihsel Kökenleri. *Türkiye’de İmar Planlaması*. Gök, T. (ed.) Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Baskı İşliğı, 8-112.

Toksöz, M. (2010) *Nomads, Migrants and Cotton in the Eastern Mediterranean: The Making of the Adana Mersin Region, 1850-1908*. Brill.

Türker, N. (2015) *Vatanım Yok Memleketim Var – İstanbul Rumları: Mekân, Bellek, Ritüel*. İstanbul: İletişim.

Ünlü, T. (2007) Mersin’in Mekansal Biçimlenme Süreci ve Planlama Deneyimleri. *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi* (22), no: 3, 425-436.

Ünlü, T. (2009) Mekânsal Planlamanın Kentin Biçimlenmesine Etkisi: Mersin Örneğı. *Planlama Dergisi* (3), no. 4, 27-42.

Ünlü, T. ve Levent, T. (2005) Mersin’de Kentsel Mekanın Biçimlenmesinde Jansen Planının Etkileri. *Tarih İçinde Mersin Kolokyum II*. Mersin: Mersin Üniversitesi Yayınları, 160-175.

Yenişehirlioğlu, F. (2019) *Why Mersin. Eastern Mediterranean Port Cities: A Study of Mersin, Turkey – From Antiquity to Modernity*. Yenişehirlioğlu, F., Özveren, E., Selvi Ünlü, T. (ed.), Springer, 2-6.

Yenişehirlioğlu, F., Özveren, E. (2019) *Introduction. Eastern Mediterranean Port Cities: A Study of Mersin, Turkey – From Antiquity to Modernity*, Yenişehirlioğlu, F., Özveren, E., Selvi Ünlü, T. (ed.), Springer, 1-18.

Yorulmaz, Ş. (2002) *Doğu Akdeniz’de Bir Osmanlı Liman Kenti Olarak Gelişen Mersin’de Yabancı Tüccarın Rolü ve Mersin’de Levanten Kültürü (19. Yüzyıl)*. 19. Yüzyılda Mersin ve Akdeniz Dünyası Kolokyum. Mersin: Mersin Üniversitesi Yayınları, 2-14.

Yorulmaz, Ş. (2004) *Yabancı Tüccar ve Gayri Müslim Tebaanın Mersin Ekonomisindeki Rolü (1830-1918)*. Sırtı Dağ, Yüzü Deniz: Mersin. Özdem, F. (der.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 315-334.

Zizek, S. (1989) *Sublime object of ideology*. Verso.

Geçici Koruma. T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713

Başkan Kocamaz: Gayri resmi Suriyeli Mülteci Sayısı Kentimizde 320 Bini Geçti. Milliyet.com.tr. 10.09.2015. <http://www.milliyet.com.tr/baskan-kocamaz-gayri-resmi-suriyeli-mersin-yerelhaber-966018/>

Eski Başkanlar <https://www.mersin.bel.tr/eski-baskanlar>

6. Oturum

Sosyoloji-Mekan-Cinsiyet

OTURUM BAŞKANI

Prof. Dr. Özlem CANKURTARAN

****Bir Beden Pratiği Olarak Mekâna “Açılmak” ve “Kapanmak”**

Dr. Öğr. Üyesi Selda TUNÇ SUBAŞI

****Kadına Yönelik Şiddetin, Şiddeti Uygulayan ve Mekân Bağlamında
İncelenmesi: Katledilmiş Kadınlar Örneği**

Ayşegül AKGÜL, Doç. Dr. Örgen UĞURLU

***Erkeklik Normları ve Gençlerin Trafikteki Sürücü**

Davranışlarına İlişkisel Bir Bakış

Dr. Öğr. Üyesi Olgu KARAN, Şevval TANMAN, Ayşegül KOCAMÜMİNLER

*Bu bildiri yazarın isteği üzerine yayınlanmamıştır.

**Bu bildiri Planlama Dergisi'nde yayınlanmıştır.

Panel

Moderatör

Esra OĞUZ

Ali EROL
KAOS GL Derneği

Elif KÖSE
Safranbolu Belediye Başkanı

Prof. Dr. Melek GÖREGENLİ
Bağımsız Araştırmacı

Dr. Öğr. Üyesi Melis OĞUZ
Beykent Üniversitesi

SUNUCU- Bu saatlere kadar burada kalıp dinlediğiniz, katılım sağlayıp katkı verdiğiniz için çok teşekkür ediyoruz ve çalışmamızın son oturumu olan panel kısmına geçeceğiz. Panelin moderatörlüğünü yapmak üzere Esra Oğuz'a buraya davet ediyorum, buyurun. Çok teşekkür ediyoruz.

ESRA OĞUZ- Konuklarımızı çağırıyorum. Tanju Gündüzalp, Ali Erol, Dilşat Hanım ve Melis Oğuz. Öncelikle ben de siz dinleyicilere teşekkür ediyorum. İki gün yoğun bir gündemde bizleri takip ettiniz, katkılarınızı verdiniz. Bence çok verimli bir sempozyum oldu. İki gün boyunca 17 tane bildiri sunumu gerçekleşti. Gerçekten hepsi birbirinden değerli alan çalışmaları, örneklemeleriyle çok değerli sunumlardı. Umut ediyorum ki bu bildiriler feminist coğrafyaya ve kent-mekan ilişkisine dair çok önemli literatüre katkı koydu. Bu açıdan da odama çok teşekkür ederim. Bu ikincisini gerçekleştirdiğimiz sempozyumla gerçekten literatürde ulusal alanda tüm araştırmacılara açık bir saha belirlemiş oldu. Devamının da geleceğini biliyorum, bu anlamda da bu sempozyumun bu kadar verimli geçmesi cesaret verici.

Bu paneli, yapmamızın amacı sempozyum boyunca değinemediğimiz, açıkta kalan, eksik bıraktığımız konuları bu tartışmayla tamamlamayı hedefliyoruz. Birbirinden değerli konuklarımız Ali Erol'la başlayayım. Ali Erol LGBTİ aktivisti, 1994 yılında Kaos GL Dergisini çıkarmaya başlayan ekte yer aldı. Kaos GL Derneği kurucularından, 2013 yılında LGBT hakları savunucularına verilen David Kato görüş ve söz ödülünü aldı. Kendisi bu alanda bizi aydınlatacak. Şöyle kısa bir soruyla başlayayım. Biz bu sempozyumun çağrı metnini hazırlarken LGBTİ bireylerini nasıl adlandıracamız konusunda, işte LGBTİ+ mı, plus mı diyeceğiz, yoksa LGBTİ A mı diyeceğiz, LGBTİ mi diyeceğiz, kendi içimizde bile bir kısa tartışma yaşadık. Çok kısaca bir bu konuda bizi aydınlatırsanız, bir diğer sorum şöyle olacak: LGBTİ bireyler -siz aydınlatana kadar ben böyle diyeceğim- kent içerisinde en çok nerede görünür oluyorlar, en çok nerede dışlanma ve ayrımcılığa maruz kalıyorlar, kendilerini nerede güvenli hissediyorlar ve yerel hizmet sağlayıcıları ve kent plancıları bireyler için ne gibi politikalar gerçekleştirmeli, neler yapabilir? Bu konuda sizin görüşlerinizi istiyoruz.

ALİ EROL- Teşekkürler. Ben de organizasyon ekibine teşekkür ediyorum. Böyle bir konuya cinsel ve cinsiyet kimliği açısından ve LGBTİ ya da LGBTİ+ dahil ettikleri için emeklerine sağlık, düşüncelerine sağlık.

Aslında bir açıdan çok karmaşıkmiş gibi geliyor bütün bu adlandırma ve anlamlandırma süreçleri, ama baştan baktığımızda işte eskiden eşcinsellerin, sonra eşcinsel ve transların, son olarak da LGBT'nin, en son da LGBTİ'lerin, en son LGBTİ+'ların çok da öyle karmaşık bir yönü, gizemli bir yönü yok arkadaşlar, yani bize özgü bir yönü de yok. Aslında benzer adlandırma ve anlamlandırma süreçlerine dair durumları, gelişmeleri başka başka kesimler de yaşamıştır. Örneğin, Aleviler yaşamıştır, Kürtler yaşamıştır,

kadınlar yaşamıştır, işçiler yaşamıştır. Toplumdaki farklı kesimler bir şekilde yaşamıştır. Bizim burada belki hani akılda tutabileceğimiz şu olabilir: Sonuçta hani toplumsal hayatta, işte sosyal, kültürel, ekonomik, siyasi bir gel-git söz konusu ve bütün bu gel-gitler yaşanılırken aslında bazen toplumsal çakışma, bazen toplumsal çatışma süreçleri yaşanıyor. Bu süreçlerde bütün bu varoluşlar, özneler, bazen tabi tutulanlar, bazen özerkleşerek özne haline gelenlerin bir seyri söz konusu. Bu seyir elbette eşcinseller için de geçerli, translar için de geçerli, biseksüeller için de geçerli, en son olarak interseks için de geçerli. Bence LGBTİ konusunda hani teknik bir merak söz konusuysa çok basit bir cümle var: Evet arkadaşlar, nihayet Türkiye’de ve dünyada aşağı yukarı işte heteronorma dahil olmayan ya da heteronorma dahil edilmeyen cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve cinsiyet ifadesi varoluşlarından hareketle kendini var eden, tanımlayan ve kentsel yaşama, sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi yaşama buradan hareketle eşit bir şekilde katılma mücadelesi veren insanların adları, hareketin adı, mücadelenin adı en son nihayet LGBTİ+ olarak kabul ediliyor. Bunun açılımı da lezbiyen, gay, biseksüel, trans ve interseks olarak görülüyor.

Şimdi bu lezbiyen, gay, biseksüel, trans ve interseksin yan yana gelmeleri bir mücadele ortaklığı anlamında kendi tercihleriymiş gibi olmakla birlikte hani gizemli bir tarafı yok, bu bir kimya formülü değil derken yarı gerçek, yarı ironik işin bir de başka kısmı var aslında; buna dahil olmayan kişi, kesim, grup ya da siyasetler nereden bakıyor? Eğer onun tanımlamasını yapmak istersek her şey çok çok netleşecek. Nereden bakıyor? Aslında adını koyalım ya da koymayalım, işimize gelsin ya da gelmesin, farkında olalım ya da olmayalım bir cinsiyet rejimi söz konusu. Bu cinsiyet rejimi ikili cinsiyet sisteminden hareketle bir cinsellik, bir cinsel siyaset tanımlıyor ve buradan hareketle tanımladığında da olması gereken varoluşunu makul gördüğü haliyle bütün bu siyaseti ve iktidar ilişkilerinin döngüsünde söz sahibi olan normu tanımlayan o norma neyin dahil olacağı, yani neyin normal olacağı, neyin o normal görülmeyip normun dışında bırakılacağı hikayesinden ibaret. Dolayısıyla mevcut cinsiyet rejimi heteroseksüel cinsel yönelim üzerinden bir merkez tanımlarsa, hayatın sosyal, kültürel bütün boyutlarını o merkez ve merkezin dışında kalanlar üzerinden tanımlarsa, o merkeze dahil olmayanlar haliyle kimler oluyor? Lezbiyenler, gayler, biseksüeller, translar ve interseksler.

Bir-iki cümle de tarihsel süreçten, hani bu insanlar ne zaman lezbiyen, gay, biseksüel ve trans oldu, onu da madem böyle bir girişe ihtiyaç oldu.

Örneğin, farklı yerlere gittiğimizde neyle ilgili hangi boyutta, hangi çerçevede bir sunum yaparsak yapalım ya da bir seminere katkı olursa olsun dönüp dolaşıp en son ister bu üniversite olsun, ister sivil toplum olsun, ister devletle ilgili herhangi bir ortamda olsun dönüp dolaşıp aslında bu LGBTİ muhabbetini, cinsiyet rejimi heteroseksüelliği merkeze alıp heteroseksüellik üzerinden bir heteronormativite tanımlıyor ve bu

heteronormativitenin dışında kalan bütün cinsiyetleri, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliklerini dışarıda bırakıyor. Dolayısıyla yani şu an ortaklaştığımız LGBTİ, ama bu adlandırmaya çok da aslında takılmamak gerekiyor. Günlük hayatın içinde çalışma sahalamızda katman katman çok çok farklı boyutlar var. Asıl olan şu olması gerekiyor: Ben nerede nasıl yaşıyorum ve benim nerede nasıl yaşadığım ortamlarda kimlerle nasıl ilişkilieniyorum ve bu ilişkilienmemin zemini ne olacak, boyutu ne olacak?

ESRA OĞUZ- Tamam, tamda biz de burada nerede yaşıyor, nerede dolaşıyor, nerede kamusallaşıyor ve nerede kendini güvenli hissediyor, nerede güvenli hissetmiyor, o soruyla aslında çok ilgileniyoruz meslek alanı olarak.

ALİ EROL- Şimdi bu insanlar ne zaman LGBTİ oldu demiştim ya, tam da sorunuzun bu bölümüne süreci bağlayabilirim. Aslında LGBTİ'lerin tarihi biraz da heteroseksüel olmayan insanların hani tarihten kovulmaları şeklinde karşımıza çıkıyor ve bu tarihten kovulma sadece söylemsel olarak değil, mekansal ve fiziken de bir kovulmadan bahsedebiliyoruz. Mekansal ve fiziken insanlar nereden kovulur? Aslında kentin merkezinden kovulur, kentsel hayattan kovulur. Kentsel hayatı düzenleyen sosyal, ekonomik ve siyasi ilişki ağlarından kovulur. Dolayısıyla sadece Türkiye'de değil, dünyada da bugün örneğin, eşcinselliğin bizim tahayyül edemeyeceğimiz haklara sahip olmuş toplumlarında bile, memleketlerinde bile bir zamanlar aslında bu insanlar tarihten ve kentsel hayattan kovulmuşlardı. Dolayısıyla bu insanların tarihten ve kentsel hayattan kovulmaları din, bilim ve kanun kıskacında bir dönem günahkâr, bir dönem suçlu, bir dönem hasta olarak kodlanmaları ve kontrol altına alınmaları gibi bir süreci karşımıza çıkarıyor. İşte bu insanlar o günahkâr, hasta ve suçlu kontrolünden ve kuşatmasından sıyrılıp hem tarihten geri döndüler, hem de kentsel hayata, toplumsal hayata geri döndüler. Bütün bu hikaye günlük hayattaki karşılaşmalarımız ya da çatışmalarımız bu geri dönüş süreciyle ilgili, bu geri dönüş sürecinde LGBTİ insanlar kentsel hayata nasıl katılacaklar, nasıl ortaklaşacağız? Bunda hem yatay olarak sivil toplumda tam karar veremememizle ilgili, hem de dikey olarak devletle ve kanun yapıcıyla tanınma ve inkâr gel-gitiyle ilgili bir sorun yaşıyoruz. Dolayısıyla kentsel hayatta çok kabaca üç gün öncesine baktığımızda örneğin, biz 25 yıllık bir mücadele sürecinden geliyoruz. Senin statün ne olursa olsun öyleysen ya da öyle sanılıyorsa kentsel hayatta kentin merkezinde meşru kabul edilen mekansal ve ilişkisel ağlarına dahil olamıyordu, kendi adıyla dahil olamıyordu. Dolayısıyla kentin marjına, kıyasına ve gözden ırak mekansal ilişkilerine dahil olabiliyor. Örneğin, çok kabaca yarı karikatür yarı gerçek bu şeydir işte, sinemadır, hamamlardır, demiryolu hatlarıdır, karanlık park köşeleridir, vesaire. Bu mekandan kovulma, kent merkezinden kovulma aynı zamanda aslında bu insanların ahlâksız, gayriahlâki olarak görülmesi, eğer o kadar abartmıyorsa, bu kadarı da ayrımcılık da biraz abartıya gidiyor diye düşünüyorsan ve daha biraz böyle kabul edilebilir bir yerden bakıyorsan örneğin, ne diyordun? Bu insanlar da hep marjinal ve marjinal mekanlarda takılırlar. Hayır, senin sıradan makul, normal

gördüğün kent merkezine dahil etmediğin için, dahil olmalarına müsaade etmediğin için aslında bu insanlar kentin o tür mekanlarına kapalı kalıyorlardı.

ESRA OĞUZ- Hocam, tam burada açmak için soruyorum, yani bizim tırnak içinde makul vatandaşın gidemediği, tehlikeli gördüğü ve kendini güvensiz hissettiği mekanlara mı gidiyor LGBTİ bireyler sosyalleşebilmek için? Mesela, tren...

ALİ EROL- Gitmek durumunda kalıyordu.

ESRA OĞUZ- Mecbur kalıyor, evet.

ALİ EROL- Ama işte biz bir şekilde yani Ankara'da işte Kaos'la, İstanbul'da Landa İstanbul'la başlayan süreçte nitel bir dönüşüm de yaşandı. Bu nitel dönüşüm şuydu: Biz eşcinsel gettolar değil, kentin tamamını istiyoruz. Kentin tamamını istemek aslında yeni bir iktidar ilişkisine talip olmak değil, tam tersi heteroseksüellerin hetero olmalarından hareketle makul ve normal kabul edildiği bütün kentsel mekanlara ve kentsel ilişkilere dahil olmak istiyoruz. Dolayısıyla bu kentin tamamını isteme mücadelesi sadece fiziksel olarak kent mekanlarıyla sınırlı değil, kent mekanlarının aslında kurulumundan, inşa ediliminden yönetimine kadar devam eden bir süreç. Haliyle şu an aslında ODTÜ kampüsünde LGBTİ'lerin yürütülmemesi ya da 2008'den 2015'e kadar yürüyüp Meclis dahil bir kişinin bile burnu kanamayıp gökkuşağı bayrağının altında biten bir yürüyüşün son 3 yıldır Ankara şehir merkezinde yapılmaması bir nevi aslında kent merkezinden LGBTİ insanların yeniden kovulması ya da yeniden sessizliğe mahkûm edilmesi anlamına geliyor. Dolayısıyla bu kentsel hayata geri dönüş mücadelesi anlamına da geliyor. LGBT'lerin derdi ne diye bir soru varsa kafalarda bu sorunun bir karşılığı da bu ve aslında bütün hikaye de bu çatışmadan kaynaklanıyor. Tamam, kente geri döneceksiniz, kentsel mekanlara geri döneceksiniz ve heteroseksüellerle birlikte normal eşit vatandaş olarak görülmek istiyorsunuz. Bu nasıl olacak, bunun planı nasıl olacak, bunun yasası nasıl olacak, bunun kültürü nasıl olacak, bunun ekonomisi nasıl olacak? Dolayısıyla bu aşamada şöyle bir sorumluluk aşamasına geliyoruz, biz eskiden şunu diyorduk örneğin: *"Eşcinsellik sadece cinsellikten ibaret değil", bir de "fantezilerinizi kendinize bırakın"* diyorduk. Yani ortalama hetero bir insan günlük hayatın hengamesinde ne kadar seks düşünebiliyorsa, sanmayın ki eşcinseller ve translar ondan daha çok düşünsün, değil. O zaman bu durumda gerçekten kendi fantezilerimizle, kendi önyargılarımızdan hareketle sanki anlaşılmaz, bilgisine erişilmez bir grup, yeni bir yabancılaşma grubu yaratmak yerine aslında şu sorumluluğu alabiliriz: Günlük pratik bilgilere sahip olmasak bile bir şehir plancısı olarak ve diğer sahalardaki mesleki alanlarda olsun, çalışma sahalarda olsun aslında ben bu şehri, bu kentsel hayatı fiziki mekandan tut da ilişki seyrine, ağına kadar yeniden nasıl düzenleyebilirim ki birileri bu şehirde ve bu kentsel hayatta dışlanmadan kendilerini var edebilirler, dışlanmadan bu hayata katılabilirler? Şimdi soruyu buradan sorduğumuzda sen bir eşcinselin, bir biseksüelin, bir transın

gece-gündüz şurada burada ne yaptığını bilmene gerek kalmaz. O ikinci aşama, birinci aşamada o soruyu kendine sorduğunda zaten onun uygulama aşamasında lazım olan bilgi LGBTİ'den gelecektir zaten.

ESRA OĞUZ- Tamam, bu bir başlangıç olsun, zaten sorularla açılacaktır. Şimdi Tanju Gündüzalp'e söz vereyim, o da bir giriş yapsın kendi konusuyla ilgili, Tanju Zıtlar Mecmuası editörü, aynı zamanda mimar, Gazi Üniversitesi mezunu, Solfasol Dergisi kurucularından, Remzi Oğuz Arık Mahallesi -Ayrancı'da bu mahalle biliyorsunuzdur-muhtar azası, aynı zamanda da Özgür Lig kurucularından, Tanju'ya bir soru yönelteceğim, sonra başka sorularım da var, ama önce şeyi merak ediyorum. Çok uzun yıllar Solfasol Dergisindeydi, şimdi duyduğuma göre ayrılmış. Bu da belki siz de merak ediyorsunuzdur, ben merak ettim. Çok kısaca bunu anlatmasını istedim.

TANJU GÜNDÜZALP- Bunu yanıtlayayım, ama önce zaten çok akademisyen dili olan biri değilim, iki başlıkta bir şeyler anlatacağım. Bu soruyu da yanıtlayacağım. Bu soruyla ilintili olarak biz bu konuyu dert edinen erkekler, yani akademide, sivil toplumda, politikanın içinde kendi mahallemizde, kendi yaşadığımız alanlarda ne kadar toplumsal cinsiyet eşitliği çocuk, heteroseksüel olmayan cinsel yönelimlerle ilgili doğrudur? Bu, bu sorunun yanıtında var. Diğeri de fiziki mahallede nasıl birtakım küçük tasarımlar bizim...

ESRA OĞUZ- Onu soracağım daha.

TANJU GÜNDÜZALP- Öyle mi? Tamam. O zaman birinciyi anlatayım. Önce iyisiyle başlayayım. Özgür Lig 2013 Gezi'den hemen bir yıl sonra kuruldu. Yani Gezi'nin kentteki muhalif tüm unsurlarıyla, işte bunun içinde Sportif Lezbon var, LGBTİ arkadaşlar, Dikmen direnişçileri var, Kürt genç üniversiteli arkadaşların sarı mekaplıları var, işinden atılan gazeteciler var, akademisyenler var. Oldukça çok bağlamı bir futbol turnuvası, ama esas bağlam şu: Futbol endüstriyel olmamalıdır, e-bilete karşıdır ve toplumsal cinsiyet eşitliğini burada başarabiliriz. Peki, ne oldu? İlk 3-4 yılında -hani Özgür Lig'le Solfasol'u bir alacağım- iyi gitti, kural koymadan bunu başarmaya çalıştık. Fakat bir baktık ki sahadaki kadın, çocuk, köpek fark etmiyor, insan, erkek eşit olmuyor. Sahaya çıkıyor 4 erkek 3 kadın 1 çocuk, ama pas verilmiyor, vesaire. Bunları oturtmaya çalıştık. Yani başarılı olduğumuz yerler var, başarısız olduğumuz yerler var.

Şimdi Solfasol'e gelince, Solfasol 2011 yılında 1 Mayıs'ta kurulmuş bir gazete, kent gazetesi aylık çıkar. Ben de kurucularındanım. Kavga ederken yan yana durabilmeyi başaran çok ortamda yaşanan örneklerdir. Ondan sonra bu toplumsal cinsiyet az bilen-çok bilen, çocuk-büyük, kadın-erkek, biriktirmiş genç olan, yani 70 yaşındaki 20 yaşındaki bir arada nasıl bu gazeteyi eşit yönetir üzerine bir toplantı yapılacaktı. Bunu kadınlar organize etti. Bir anda içimizden bir kişi *"bacım yapın siz, biz gelmesek de olur"* dedi ve o bir kadın toplantısına dönüştü toplumsal cinsiyet toplantısı, o toplantının notlarında

da manifesto başlığıyla yayınladılar. 6 tane biraz önce anlattığım gazetenin yönetimine ilişkin yorumlar vardı. Denk, birlikte bir arada yönetimine ilişkin, son maddede Solfasol Ankara'nın önemli mekanlarından biridir, Solfasol'de kadın hayır diyorsa hayırdır, tacize yer yoktur deniliyordu. Benimle birlikte gazetenin ağır lokomotifi olan arkadaş önce buna bir maille şu yanıtı verdi: *"Kadınların kararı kararımızdır"* diye, fakat üç mail sonra bu Solfasol'de kurucu tartışma başlatır *"anlatın tacizleri mail ortamında 250 kişilik bir ortama"* dedi ve dev bir probleme dönüştü. 7 kadın taciz ve rahatsızlık görmüştü aynı erkek bireyden, erkek birey özür diledi ve şaşırtıcı olacak, laflarımda hata yapabilirim, hani bu coğrafyanın insanlarıyız ve eril dil de kullanabilirim, lütfen fırçalayınız. Geri adım attı ve gruptan çıktı. Doğru adımı attı yani ve kadınlar bu durumdan çok memnun kaldı. Fakat benimle birlikte kurucusu başından beri olan arkadaş elini masaya vurdu ve bunu bir hiyerarşi, mobbing ve şiddete çevirdi önce kadınlara karşı, sonra bizlere de karşı, yani anladık ki burası bir mülkiyet alanı ve kendi sahipsiz diye kurduğumuz gazete kadınların yönetişime ve bir taciz olayına karşı ortaya koyduğu problemlerin tanımından sonra 60 kişinin ayrılmasıyla sonlandı. Hâlâ devam ediyorlar. Çok ayp bir şey, ortak mirasımızı devam ettiriyorlar, ama biz hem o kendi geçmişimize etik saygıdan ötürü aylık bir gazete değil, bir yıl sonra biraz ara verip *"Zıtlar Mecmuası"* diye bir web yayın olarak başladık 12 kadın 7 erkek 1 çocuk.

ESRA OĞUZ- Teşekkür ederiz. Ne kadar tanıdık geldi bu hikaye bana bilemezsiniz. Yani kadın ve erkek belli bir bilinç düzeyinde bir proje yürütmesi her zaman kolay olmuyor. Bu olay gerçekten bizim de bazı ortamlarda karma örgütlerde başımıza sıklıkla geliyor. Ben Tanju'ya daha önce sormuştum ne konuşmak istersin diye, ben daha mikro ölçekte mahalleyi konuşmak isterim demişti. Ben de o zaman bunu sorayım, hem de mahalle muhtar azasıymışsın. Yani kentsel haklar ve kentsel demokrasi adına mahallede ötekiler adına yapılabilecekler, açılacak alanlar neler var, sen bu alanda yıllarda pratik sürdüren bir kişisin, bize çok kısaca bununla ilgili bir giriş yapar mısın? Sorularla açılacaktır umarım, çok uzun tutmazsan sevinirim.

TANJU GÜNDÜZALP- Yok, maddeledim uzun olmayacak. Şimdi çok uzun zamandır Ankara Platformu Yeni Sahne yıkılmasından beri Ankara'da neredeyse her şeyin içinde yer almaya çalışan birisiyim. Ayrancı'yla 2 yıl önce tanıştım, öncesinde 16 yıl Bahçeli'deydim. Gerede Sokakta Dem Kafe var bilirsiniz bazılarınız, yanında da birkaç esnaf var ve orada çocuklar bisiklete biniyor. Ali'nin biraz önce anlattığı, yani devletin sistemi, kuralı, yasasından önce kent merkezinde görünürlük bir yasadan daha önemli bence LGBTİ ya da heteroseksüel olmayan tüm cinsel yönelimler için, çocuk için, kadın için, engelli için, hepimiz için, oradaki alanda bir baktım, çocuklar bisiklete biniyor. Araba geçiyor, yani yaya sokağı değil, bu bildiğim bir yerdi, ama çok sık gidip gelmediğim bir yerdi. Hani buradan bir şey üretmemiz gerektiğini düşünerek yani yaşadığımız yerde böyle hep Ferhan Şensoy'un deyimiyle Türkiye üzerine, tüm Ankara üzerine fikir geliştiririz. Yahu mahalle üzerine fikir geliştirebilir miyiz deyip bir mahalle bostanı kurabilir miyiz diye Ayrancı ahalisinde bir tartışma açtım.

Esra'nın sorduğu soruya da şuradan şöyle başlıklar silsilesinde yanıt vereyim, somut olsun: Öncelikle biz yasa, yürütmeyi organize edemiyorsak denetimi nasıl kadın, çocuk, engelli, heteroseksüel olmayan tüm cinsel yönelimlere, ben LGBTİ demiyorum, bunu daha çok tercih ediyorum, eksiksiz söylüyor bu heteroseksüel olmayan cinsel yönelimler.

ESRA OĞUZ- Uzun ama.

TANJU GÜNDÜZALP- Evet, ama Kanada'da 47 harf o LGBTİQTY...

ESRA OĞUZ- Plus iyi bir buluş, değil mi?

TANJU GÜNDÜZALP- Plus iyi. Denetimi bu kişilerin yapmasını sağlayabiliriz. Yani görünmez kılınanlar, el emeğiyle yaşayanlar, kadınlar, çocuklar, denetimi bunlara vermek, bunu muhtarlıkla konuştuk. İşte azalar genelde kadın, hatta LGBTİ, hatta çocuk olabilir mi, bunun maddelerine baktık. Bu bir başlık, ikincisi biraz planlama ve mimarlık içeriyor. Bizim hepimizin bahçemiz olmasını çok istediğimiz mülkiyet konutlarımız var imar parselinde, aslında yeni bir fikir geliştirebiliriz. Bahçesiz evler, ama 8 tane konutun, apartmanın olduğu sokağa, her sokağa bir yeşil alan, bunun özelliği nedir? Güvenlik hayatımızı esir almış durumda, bazen bizim bile ihtiyacımız oluyor. Güvenliği sadece aydınlatma gibi fiziksel güvenliğe dönüştürüp, görünürlüğü ve kolayı sağlamamız gerekiyor. Her zaman park istiyoruz, her zaman şunu istiyoruz, ama somut tarifimiz olamıyor, ama her sokakta bir park olursa, çocuğun orada oynaması, tüm sosyal yapıların orada gezinmesi, eve zorunlu olan ev emeğiyle evde yaşayanın çok kolay çıkabilmesi adına böyle sokak tasarımları ve bunun devamında 3. madde zamanında Bülent Tanık denedi, bir sokak beceribildi, olmadı, ama bunu 20 yıldır konuşuruz, her semte bir tane yaşam sokağı, yaya, çocuk, oyun sokağı kurabilmek, şimdilik bunları söyleyebilirim.

ESRA OĞUZ- Tamam, teşekkürler. Bir diğer konuğum Dilşat Cambazkaya, Halkların Demokrasi Partisi milletvekili, Bayındır, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu üyesi kendisi, uzun süre işçilik yaptı. Kadın ve emek mücadelesinde aktif şekilde yer aldı. Demokratik Kadın Hareketi kurucularından oldu. Demokratik Halklar Federasyonu ve Sosyalist Meclisler Federasyonu kurucuları arasında yer aldı. 73 doğumlu Cambazkaya evli ve 3 çocuk annesidir. Benim hani öncelikle size sormak istediğim soru şu: Biz burada 2 gün boyunca sempozyumda hep kadın, kadın, kadın dedik, ama bu kadın dediğimiz kategori tek bir kadından oluşmuyor. Çok farklı aidiyetleri, geldikleri sınıfsal temeller var. Yani aslında kadın derken, kadın sorunu derken tek bir kadının sorunundan, tek bir tipolojiden bahsetmiyoruz. Çok farklı kadınlık halleri var. Şimdi bunu birazcık açmak lazım diye düşünüyorum. Özellikle sempozyumun en sonunda bu panelde siz işçiydiniz ve daha sonra seçildiniz, milletvekili oldunuz. Bu sempozyumun başında gene ilk sunumlardan bir tanesinde şöyle bir ifade kullanıldı, denildi ki: *"Türkiye'de kadınlar temsil edilmiyor, temsili kadınlar var"* Dolayısıyla siz seçilmiş bir kadın olarak

bu mücadeleye nasıl geldiniz, yani bu geldiğiniz noktada kendi öz yaşam deneyiminizde neler öğrendiniz, önünüze ne gibi sosyal veya ekonomik zorluklar çıktı? Bunu bizimle paylaşırırsanız sorular gelecektir daha sonrasında, teşekkürler.

DİLŞAT CAMBAZKAYA- Ben teşekkür ederim. Merhaba öncelikle herkese, burada olmak benim için de önemli. Elbette kadınla ilgili hani konuştuk, aslında özgeçmişimi okudunuz. Benim buradaki akademisyenlerden, hocalardan çok farklı bir şeyim var, bir kere üniversite okumadım. Hep aslında hayalimdeki şeylerden birisi, ama cesaret de edemedim. İmkanlar, koşullar ve maalesef sıkıntılarla beraber evet, 16 yaşında aslen Erzurumlu bir aileden geliyorum, ama Ankara'dan karanın göbeğinden, karada doğdum büyüdüm, memleketle hiç ilişkimiz yok. 16 yaşında evlendim teyzemin oğluyla, yani evlendirildim. Çünkü çocuk kendi bilincini, daha bedenini tanımazken şu an kızım karşımda 16 yaşında, evet yani öyle düşünün, bir çocuk kendi bedenini ve kimliğini tanımazken siz evlendiriliyorsunuz aileniz tarafından, onların talepleri karşılanmak zorunda ve bir kadın oluyorsunuz. Yani çocukluktan direkt kadınlığa geçiş yapıyorsunuz. Evet, farklı bir hikayem var, aslında birçok kadınının yaşadığı bir durum ama kendi içinde hikayeleri farklı. Bu farklılıklar içinde bizi buluşturan şey “kadın mücadelesi”. Yoksa hikayelerimiz elbette birbirine çok benziyor, ama farklı hikayelerden geliyoruz. Evet, 17'sinde anne oldum, 3 kız çocuğum var. 20 yıl evlilik yaptım teyzemin oğluyla, 20 yıl içerisinde yaşadığım şeyler, yaşanan şeyler var elbette ki yani kızım da burada olduğu için çok şey söyleyemedim, ama bildikleri, yaşadıkları şeyler. Evet, bir ayrılık yaşadık, yani akraba evliliğinin gönlün, duygunun, ruhun olmadığı bir evliliği bizim evliliğimiz çocukça bir yaşamın içerisinde ve orada belirli bir yaş, yani 18-19 yaşına geldiğinde yaşadığınız şiddet, vesaireler, hani cinsel saldırıların dışında da ne yapabilirsiniz? Bu yaşamın bana ait olmadığını biliyorum, ama kurtuluş olarak hiçbir şey bulamıyorum. Çünkü ailenin bir baskılanması var, o toplumsal cinsiyet rolleri dediğimiz rolleri tam da üzerimize oturtmuşlar. İşte annesiniz, kız çocuğusunuz, gidecek yeriniz yok. Hani ailenin sahiplenme duygusu yok, akraba evliliğiniz ve oradan bir çıkışınız yok. Bu çıkışın nedenini ya tek başınasınız, ya bu süreç devam edecek, ya tek başınıza bir şeyler yapmaya çalışıyorsunuz. Elbette ben belki şanslı kadınlardan birisiydim, mücadeleyle, yani kadın mücadelesiyle tanıştığımızda epey yol açmıştık evlilikte, çocuklarım da olmuştu. Epey hırpalanmıştık, yıpranmıştık hem bedenen, hem beyinen, öğrenim durumumuz da olmadığı için elbette ki çıkış noktanız daha da daralıyor, daha da çevre-çeper ilişkinizden de doğru ve okul olmadığı için mücadeleyle tanıştığımızda evet, iki çocuk annesi ydım ben, aile tarafından kabul edilmedi. İşte bir kadın sokağa çıkmamalı, bunu yapmamalı, bunları söylememeli, yani kısaca kendinize dair bir fikriniz yok. Yani çocuklarınıza dair fikrinizi bile söylerken ailenizin biçtiği roller üzerinden, aslında toplumsal roller üzerinden, toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden çocuklarınıza dahi söyleyebildiğiniz şeyleriniz bile çok kısıtlı, o süreci aşabilmek üzerine elbette ki uzun soluklu bir mücadele veriyorum, hâlâ da veriyoruz, vermeliyiz diye de düşünüyorum.

Öğrenmeye evet, aç bir insanım, 45 yaşındayım ve her zaman öğrenmeye açım. Okuyorum, araştırıyorum, neler yapabiliriz, nasıl yapabiliriz, kadının kurtuluş mücadelesi üzerine nasıl bir şeyler yapabiliriz derken ben hiç çalışmadım. Yani 20 yıllık evliliğime kadar hiç çalışmadım, çünkü ekonomik durumumuz, yani eski eşimin daha ortalama iyiydi. Evimiz, dükkanımız, arabamız olan bir kadını ve hiç çalışmadım, çalışma koşulumuz da yoktu. Çünkü ailenin o toplumsal baskısından dolayı böyle bir şey yapılamazdı.

ESRA OĞUZ- ve, Boşandınız,

DİLŞAT CAMBAZKAYA- Evet, daha sonra ikinci evliliği yaptım, o kadar olumsuz evlilikten sonra bir evlilik daha yaptım, ama şöyle bir şey: 20 yıllık evliliği bitirirken bir cesaret, akraba ilişkisi bir cesaret, toplumun baskısı bir cesaret, ama beni güçlendiren şeylerden birisi mücadeleydi. Yani bu yaşamda tek başımıza da olsak bir şeyleri değiştirebiliriz, ama tek başına örgütlü mücadeleyle ancak çevirebiliriz diye düşündüğümüzde evet, hiç çalışmamıştım, işçiliğim oradan geliyor. Ev işçisiydim, ev temizliklerine gittim. Küçük kızıyla birlikte dersane temizliklerine gittik. Evet, yaşamda durmaya, yaşama tutunmaya çalıştık. Dediğim gibi esas mesele ekonomik mesele gibi gözükse de esas mesele bireyin kendi duruşuyla ilgili neyin farkındalığına, yani yaşamda bir şeyin farkındalığına varmak gerekiyor.

ESRA OĞUZ- Bir de kooperatif örgütlenmesi olmuş galiba bu süreçte, onu da bizimle paylaşırsanız Ovacık Kooperatifinde.

DİLŞAT CAMBAZKAYA- Evet, çok yakın bir süreçte yaşadık. Ovacık Belediyesi üzerinde yapmış olduğumuz dediğim gibi kadın mücadelesi siz özgeçmişimde zaten söylediniz, Demokratik Kadın Hareketinin kurucularından birisiyim, hâlâ oranın aktivistiyim, orada çalışıyorum. Şu anda HDP'nin milletvekiliyim. Ekonomik zorlukları yaşasak da, birçok şeyi yaşasak da bir bilinç oturdu artık, yani olmazsa olmaz bir bilinç oturuyor. Size dayatıyor, zorlatıyor, iyi ki de böyle bir şey yaşamışız diyoruz. Evet, bugün Ovacık 2014'te yerel seçimlerle beraber Sosyalist Meclisler Federasyonu kurucularından oldum. Sosyalist Meclisler Federasyonunun adaylarımız çıktığında Ovacık Belediyesi ve Mazgirt Belediyesini kazandık. Bizim kazanılmış belediyelerimizdi. Bu belediyelerde kadın üzerine ne çalışma yapabiliriz, kadın üzerine neler yapabiliriz düşünürken şimdi aslında kentte değil, kırsal, ama Dersim biraz daha kırsal mekan, kırsal mekanlarda ne yapabiliriz ve kadınları nasıl farkına vardırabiliriz diye düşündüğümüzde herkes bilmiyorum biliyor musunuz Tunceli'yi, ama Tunceli'de, yani Dersim'de genelde daha sosyal demokrat, daha sosyalistler, daha devrimcilerin olduğu bir yerdir, ama kadın yine kadındır. Türkiye'de okuma oranının en yüksek olduğu illerden biri olmasına rağmen maalesef orada yaşadığımız için biliyorum, kadın yine kadın orada da, yine erkek egemen sistemin içerisinde. Peki, ne yapabiliriz düşündüğümüzde biz tarlada bir üretim, alan açalım dedik. Bunu Ovacık Belediyesiyle yaptık. Şu an Dersim Belediye Başkanımız aynı zamanda Fatih

Mehmet Maçoğlu'yla birlikte konuştuğumuzda biz nasıl bir alan yaratmalıyız bu kadınlara, çünkü biz de oralardan gelen insanlarız. Ekonomik durumu nasıl düzeltmeliyiz, neleri üretebiliriz diye çünkü hazırda bir şey olmadığı için evet, bir tarla üretim meselesine girelim dedik. Nohut, fasulye meselelere ekildiğinde biz bunun kadına yansımaları nasıl yapacağız dedik. Kadın içerisinde olmazsa maalesef pratikte yer olmazsa yansıması da olmuyor. Kendisini ait hissetmiyor çünkü, biz kadınlarla konuştuk. Önce dediler işte eşimiz var, bizim zaten tarlamız var, biz zaten kendi tarlamızda çalışıyoruz, ama bu hazine arazileriyle yaptık. Biz bu işe başlarken biz kadınlara şunu söyledik: Kendiniz ekeceksiniz, ortak biçeceğiz, ortak ekilecek, ortak toplayacağız. Burada sizin emeğiniz olacak. Bu emeği nasıl, üretimi nasıl çevireceğiz dediğimizde bugün gerçekten epeyce yol aldık, Ovacık Kooperatifi üzerinden epeyce yol aldık. 6 tane yerde kooperatifimiz var. Kadınlar bunun içerisinde bez torba dikiminden fasulyenin, nohudun, hasadın yani toplanmasına kadar bütün her yerde emekteler ve Ovacık Kooperatifinin bugün 10 tane üyesi var. 10 tane üyesinin 7'si kadın, kadının sözünün, kadının elinin değdiği yaşam bambaşka oluyor tabii ki, buradan doğru çalışmamız hâlâ devam ediyor. Sadece Ovacık'ta değil, Mazgirt'te, bugün Nazmiye'de, bugün Depülmür'de ... işte bostandan tarlaya kadar birçok şeyi kadınlarla birlikte ortak bir çalışma yürütmeye çalışıyoruz.

ESRA OĞUZ- Elinize sağlık. Bir şeyi merak ediyorum, bu kadın çalışmalarında, yani kadınların ekonomik olarak güçlenmesi elbette ki günlük hayat pratiklerini kolaylaştırıyor, ama acaba kadının toplumsal konumunu ve kadının olması gereken konumunu, stratejik konumunu değiştirebiliyor mu? Ne kadar kadının hayatını gerçekten değiştirebildiniz, böyle bir elinizde veri var mı?

DİLŞAT CAMBAZKAYA- Şimdi şöyle, sadece Dersim'de değil, Ovacık'ta değil, dışarıdan da gelen kadınlar oldu. Aslında biraz da Türkiye genelinde bu Ovacık ne diyor, bu komünist belediyeçilik nedir, neyi üretiyor, neyi söylüyor, gerçekten yapıyor mu diye bir merak uyandırdı. Elbette ekonomi sadece başlı başına bir şey değiştirmiyor. Önemli bir alan, Ovacık'taki kadınlar için, yani yereldeki Dersim'deki kadınlar için evet önemli bir alan, ama tek başına o yeterli değil.

ESRA OĞUZ- Stratejik dönüşüm oluyor mu?

DİLŞAT CAMBAZKAYA- Aynen öyle, bunlarla beraber oturup bir şeyler yapmamız lazım. Mesela, biz orada 2014-2015 yılında festivale de denk gelen dediğim gibi belediyenin de merakıyla beraber birçok akademisyen, birçok öğretim görevlisi başvurduğunda belediyeyle beraber ortak çalışmamızda şunu söyledik: Biz bu kadınlara sadece evet, üretim alanındalar, ama bunu bir de bilince çevirmemiz gerekiyor, bir şey söylememiz gerekiyor. Evet, iki dönem orada seminerler yaptık, diğer kooperatif deneyimleriyle birlikte mesela, Mezopotamya Kadın Kooperatifi var, onlarla birlikte çalışma yürüttük. Oradan alındı ürünler, birbiriyle değerlendirildi, ama dediğim gibi

sadece üretimle değil, sadece ekonomik mesele değil, birçok şeyde evet, kadınlarla birlikte çalışmalar, yaşamda farkına varmaları gerekiyordu. Mesela, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini anlatmaya çalıştık. O rolleri oynarken aslında nereye denk düştüğünü, neler yapıldığını anlattık dilimiz döndüğünce, ama bunu tabii ki uzman, bizim işimiz değil, biz sadece pratikte dokunduk, pratikte biliyoruz, ama bu işi yapanlar gelip anlattıklarında mesela, bizim Sibel Özbudun Hocanın bize katkısı çok fazla oldu.

ESRA OĞUZ- Çevre mühendisi.

DİLŞAT CAMBAZKAYA- Evet, gelip gördüğünde şunu söyledi: *“Bu kadar kadını burada topladıysınız, bu çok önemli bir şey. Yani kadınlara dokunmuşsunuz, önce dokunmak gerekiyor. Yaşamlarımızı değiştirmemiz gerekiyor”* Ben hep kadın örgütlenmesinde şunu söylerim: Erkek evde örgütlendiği zaman sadece ben örgütlendim ve dünyayı kurtarabilirim diye bir iddiası var. Çünkü yanındakini değiştirme gibi bir iddiası yok, ama kadın örgütlendiğinde kadın bilinci, yani yaşamın farkında, A Örgütü, B Örgütü ismi gerekiyor. Ben sosyalist bir kadını, ama yaşamın farkına vardığımızda işte o zaman önce kendimizi değiştirmeye çalışıyoruz, sonra yanımızdakilerle beraber dünyayı değiştirmeye çalışıyoruz. Biz bunları söyledik Dersim'deki kadınlara, bunun için adım atmak gerekiyor. Onun farkına vardıklarında zaten bize gerek kalmıyor, kendileri bir şeyleri değiştirmeye çalışıyor.

ESRA OĞUZ- Teşekkürler. Melis, aslında konuğum değil; ev sahibi. Melis, ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama ve Sosyoloji Bölümü mezunu, Beykent Üniversitesi'nde öğretim üyesi, yüksek lisans çalışmalarından bugüne kadar toplumsal cinsiyet, mekan ve kent üzerine pek çok çalışma yaptı. Doktora tezinde Berlin ve İstanbul'da göçmen kadınların kamusal alan kullanımlarını araştırdı. Her hafta Medyascope'ta “Mekan ve İnsan” programını yapmakta, bir yılı geçkin süredir çeşitli konuklarla; ben de çok keyifle izliyorum. Umarım çok uzun süre devam eder, çok zihin açıcı. Melis'e dedim ki, “Sempozyumu sen toparla”. Melis, sempozyumun ana konuları çerçevesinde bir toparlama işi yapacak kısaca, ondan sonra da söz sizindir. Bütün konuşmacılara sorularınızı yöneltebilirsiniz.

MELİS OĞUZ- Teşekkür ediyorum. Evet, panelin son konuşmacısı olunca ben de Esra -abla diyeceğim- Ablam'a dedim ki, “Bir toparlama iyi olur aslında. İki gün boyunca toplumsal cinsiyet, kent ve mekan temalı sunumlar dinledik, filmler seyrettik ve tüm sunum ve gösterilerde ortak belli başlı şeyler var diye düşünüyorum. Belki onları biraz toparlamak iyi olur. İki gündür hiçbir oturumda özellikle soru sormadım; elbette benim de görüşlerim ve eklemek istediklerim var. Belki bu şekilde bir toparlama ile tüm sunum ve oturumları birlikte tekrar hatırlar ve pekiştiririz diye de ümit ediyorum.

1. oturumda Nursun'un yaptığı sunuma ilişkin aldığım bir notla başlamak istiyorum. Bütün sunumları dinledikten sonra, bir içerik okuması da yapınca, Nursun'un da söz ettiği basit

ama önemli bir nokta hemen öne çıkıyor: güvenlikle ilgili kaygı. Hiçbir sunum bu konuyu atlamadı. “Erkeklik Normları ve Gençlerin Trafikteki Sürücü Davranışlarına İlişkisel Bir Bakış” başlıklı sunum da dahil olmak üzere her sunumda özellikle altı çizilen meseleler, güven ve güvenlik oldu. Bu noktada, Tanju Beye katılıyorum. Yani bunun tamamen fiziksel mekanın tasarımıyla ilgili bir şey olmadığını anlamamız ve kabul etmemiz gerekiyor galiba. Benim bu iki günlük süreçte kendime tekrar hatırlattığım ve burada sizlerle birlikte konuşmak istediğim, uygun bulursanız soru-cevap kısmında tartışabileceğimiz meselelerden bir tanesi bu. Güvenlik meselesini nasıl çözümleyebiliriz, güven meselesini nasıl çözümleyebiliriz? Önemli eksikliklerden bir tanesi toplumsal cinsiyet çalışmalarının hep kadın çalışmalarını odağına alan, kuir çalışmaları ve literatürü yavaş yavaş toplumsal cinsiyet konferanslarına, sempozyumlarına, çalışmalarına dahil ederek politik doğrucu bir tavır sergilemeye çalışan bir süreç yaşıyor olması. Fakat, erkeklik çalışmaları da çok önemli. Toplumsal cinsiyet bir kurgu ve bu kurgunun içerisinde biyolojik cinsiyetler değil, cinsiyetlere atfedilen rollerden bahsediyoruz. Belirli biyolojik cinslere atfedilen rollerin tüm diğer biyolojik cinsleri de ilgilendirdiğini, kadınlara atfedilen roller erkeklik kurgusu ve inşası ile ilintili, erkeklere atfedilen roller de kadınlık kurgusu ve inşası ile ilintili olduğunu hatırlamalıyız. Doktora tezimdeki bulgulardan bir tanesi buydu. Kadınların sokağa çıkmak ve çıkmamakla ilgili kendi aldıkları ya da aile tarafından verilen kararların sınırları -bilmem Dilşat Hanım bana katılır mı- ekonomik özgürlüklerinin seviyesi ile ilgili. Bu karar ile ilgili erkekler tarafından fiziksel ya da mental şiddete uğruyorlarsa, erkeklere bu şiddeti uygulatan ve onların da uğradıkları bir şiddetin varlığını da görmek gerekiyor. Şiddete uğramaları ile ilgili bilgi ve durum tespiti, şiddet uygulamalarını meşru kılmak için değil, uyguladıkları şiddetle ilgili esas çözümü üretirken kullanacağımız bir araç olması açısından önemli. Örneğin, “kılbık erkek” tanımı üzerinden gidelim. Bu coğrafyada, kılbık bir erkek olmak ne kadar tecrit edici bir durum. Bir erkek için çok zor ve muhtemelen de asla etiketlenmek istemediği bir nitelik olsa gerek. Peki, kılbık erkek nasıl tanımlanır; ona bakalım. Kılbık erkeği, kabaca, eşi ya da ailesine fiziksel ve mental şiddet uygulamayan, kadına toplumsal cinsiyet rollerinin kendisine atfettiği şekilde sınırlandırmalar getirmeyen erkek olarak tanımlayalım. Bu iki gün boyunca, erkekler tarafından kadınlara uygulanan şiddetin altında, kendilerine uygulanacak olan şiddetin korkusu var olduğunu görmemiz gerekiyor. Keza, eğer şiddeti o uygulamazsa, ona uygulanacak. Erkeklik ile ilgili de hem erkeklerden dinlememiz, öğrenmemiz gereken çok fazla şey var, hem de bu konuda daha fazla çalışma yapılmasına ihtiyaç var. Toplumsal cinsiyet çalışmaları ve araştırmalarında, sadece kadın ve kadınlık olmamalı. Keza, kadın da tek başına bir kategori olarak ele alındığında çok sıkıntılı. Benim kadınlık hikayemle Dilşat Hanım’ın kadınlık hikayesi aynı değil, Esra Ablanın kadınlık hikayesi ise bambaşka. Doğduğumuz yer, büyüdüğümüz yer, içine doğduğumuz aile, bizim seçtiklerimiz ve seçemediklerimiz, bizi birer birey yaparken aynı zamanda kadınlık ve erkeklik kurgularımızı ve inşa sürecimizi de farklılaştırıyor. Biyolojik cinsiyetler kategorik olarak ayrıştırıldığında deneyimler benzerlik gösterebilir,

ancak sınıfsal ve sosyo-kültürel olarak ayrıştırdığımızda da biyolojik cinsiyetler arası deneyimsel benzerlikler de artabilir.

Tüm bunları da göz önünde bulundurduğumda, Kübra Hocam'ın sunumunda şehir plancılarının cinsiyet dağılımlarının senelere göre niceliksel olarak nasıl değiştiğini görmek ve anlamının meslek eğitimi sırasında seneler içerisinde farklılaşan cinsiyet oranlarının meslek pratikleri sırasında yeniden yorumlanması ve bu dönüşümü dikkate almak gerekliliğine işaret ediyor olduğunu düşünüyorum.

Hepimiz birer kentliyiz. Dinleyiciler arasındaki çoğunluk şehir plancısı olduğu için söyleyebilirim ki, aynı zamanda mekanı tasarlayan bireyleriz; yani mekandaki eşitsizlikleri ve eksiklikleri anlayıp bunları gidermek için geliştirilecek araç ve politikaları üretme yetisine sahibiz. Aklımdakini tekrar şöyle formüle etmeye çalışayım; meslek eğitime başlayan bir öğrencinin meslek eğitiminden önce toplumsal cinsiyetle ilgili öğrenmiş olduğu ve belki de kalıplaşmış olan şeyleri meslek eğitimi sırasında değiştirmemiz ne kadar mümkün? Genç bir bireyin kendi benimsediği inançları, görüşleri ve yaşam tarzına göre benimsediği toplumsal cinsiyet rollerini mesleki eğitim sırasında ne kadar değiştirebiliriz; ya da değiştirebilir miyiz? Bunun mümkün olup olmadığı tartışması bir yana dursun, ancak zaten şu anda, Şehir ve Bölge Planlama eğitimi veren üniversitelerin sadece ikisinin ders programlarında toplumsal cinsiyet eksenli dersleri var; diğerlerinde bu da yok.

ESRA OĞUZ- Ama YÖK'ün de Kübra Hocanın bahsettiği kararı var. Yani toplumsal cinsiyet eşitliği seminerleri şu anda yapılmıyor. Bununla ilgili karar geri alındı. Bir geriye doğru dönüş de var.

MELİS OĞUZ- Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde Şehir ve Bölge Planlama eğitimi alan öğrencilerin seçmeli olarak alabilecekleri "Cinsiyet, Emek ve Mekan" dersi var. İzmir Demokrasi Üniversitesi'nde Emel Karakaya'nın hazırlayıp ders programına eklemlediği "Toplumsal Cinsiyet ve Kent" dersi var. Benim lisans öğrenciliğim sırasında, dün 1. oturumda başkanı olan Serap Kayasü'nün Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nde vermekte olduğu "Gender Issues in Urban and Regional Planning" dersi vardı. Bizim zamanımızda modüler seçmeli ders sistemi geldi ve sanırım o ders de bu sistem sırasında "gereksiz" olarak rafa kaldırılmış olacak ki, artık ders programının bir parçası değil. Kısaca, meslek eğitiminde de toplumsal cinsiyet ile ilgili bir farkındalık uyandırmaya yönelik bir kurgu yok. Sanırım bu konuda akademisyenler olarak görev bize düşüyor.

Son olarak, iki gündür yapılan sunumlardaki öteki ve ötekileştirme kavramları ile ilgili tespitlerime değinmek istiyorum. Bu kavramlar, artık halk diline düştü. Hepimiz ötekiyle, ötekileştirmeye ilgili çok konuşuyoruz, ama bu kavramların esas işaret ettiklerini anlamak için, kavramların fikir babası Habesmas'ın tarifine bakmak gerekiyor. İnsan, kendisinin ne

olduğunu tarif etmekte zorlandığı için önce ötekini tarif eder. Ben ne değilsem, öteki odur. Ben kadınsam, benim olmadığım her şey erkektir; dolayısıyla erkeği ya da erkekliği kendiniz olmayan yani kadın/dişi olmayan üzerinden tarif etmek daha kolaydır. Kadın olmayı tarif etmeyi deneyin isterseniz, ya da erkekler erkek olmayı tarif etmeyi denesinler; ne demek istediğimi daha kolay anlayacaksınız.

İnsanlar kendi dinini, mezhebini, yaşını, cinsiyetini, ırkını tarif edebilmek için ötekine ihtiyaç duyar. Genç olduğunuzu tarifleyebilmek için yaşlıya ihtiyacınız vardır; çalışkan olduğunuzu tarifleyebilmek için tembele, dürüst olduğunuzu tarifleyebilmek için sahtekar bir ötekine ihtiyacınız vardır. Bu kavramı, yani öteki kavramını, ve dolayısıyla ötekileştirme süreçleri ve politikalarını bu şekilde değerlendirmek gerekiyor. Bizim var olabilmemiz için ötekine ihtiyacımız var. Varlığımız için ihtiyaç duyduğumuz öteki ile birlikte barış ve huzur içerisinde yaşamamız imkansız ve ötekinin doğasına aykırı değil. Yani gençlerin yaşamasına yaşlıların varlığı engel değil. Ötekileştirme süreci, ötekiyle yaşarken, uyum içinde yaşamayı tercih etmeyip, ötekini ezerek, onu sınırlara hapsederek ve bu sınırları net ve keskin bir şekilde tarif etmeye çalışmak aslında kendimizin ne olduğunu belirtmek için yapılan bir eylemler bütünü olarak vuku buluyor olması, bizim iki gündür Toplumsal Cinsiyet/Kent/Mekan Sempozyumu'nda konuştuğumuz "mağduriyet" kavramı ile örtüşüyor. Bu sempozyum kapsamında sunulan bildirilerin her birinde bu konuya değinilmeye çalışıldı; mağdur kılma ya da mağdur bırakma durumunu kadınların kılık kıyafetine karışarak yapmak, trafikteki eril tavırlarla yapmak, Kağıthane'deki genç kadınların kamusal fiziksel alana çıkamadıkları için 21. yüzyılın teknolojik olanaklarını kullanarak sosyal medyada sahte kimlikler oluşturarak yapmaları gibi farklı şekillerde gördük. Nihayetinde sunulan tüm bildiriler ve akademik çalışmalarım sırasında gördüğüm, tüm mağduriyetler kendimizi tarif etmek ve hatta kendimizi bulmak için ötekiyi ya da ötekiyi ötekileştirmenin sınırını nereye koyduğumuzla alakalı. Kimse kimsenin antagonist bir "öteki"si olmak zorunda değil, var olabilmek için kimseyi belli sınırlar içerisine hapsedmek zorunda değiliz. Kadın ve erkek birbirinin ne düşmanı, ne birbirinin tamamlayıcısı olmak zorunda, farklı biyolojik gerçekliklere sahip olmak başka bir şey, birlikte yaşamak başka bir şey.

ESRA OĞUZ- Çok güzel özetledin, teşekkürler. Şimdi söz salonun diyorum, yani sorularla biraz daha açalım konuları, bütün bunlar bir girişti.

FATMA KOÇYİĞİT (SALONDAN) - Merhabalar. Hem Dilşat'a, hem Tanju'ya, Dilşat'a katkı olarak, Tanju'ya da soru, katkı da olabilir. Şimdi gerçekten yerel deneyimler çok önemli. Bizde Batıkent'te bir dernek etrafında ve Batıkent'teki devrimci, demokrat, yurtsever ekiplerle, yani paydaşlarla birlikte bir şeyler yapmaya çalışıyoruz. Şimdi benim mesela, Ayrancı'daki girişimden, çalışmalardan ya da 100. Yıl'daki Bostan deneyimlerinden haberim vardı, ama sizinkinden yoktu.

Acaba, bu sempozyum tarzı yerelde böyle şeyler yapabilir miyiz? Yerel deneyimler ki çok önemli, böyle bir süreçte yan yana gelmenin, bir arada durmanın gerçekten bu kadar insanların kutuplaştırıldığı, faşizmin ciddi anlamda galeyana çaldığı bir dönemde bunları yapmak bu paydaşlarla birlikte deneyim paylaşmak ve birlikte ne yapabiliriz, işte mahallemizi, sokağımızı, sitemizi ve bunu hep birlikte tüm paydaşlarla buna nasıl katkı sunabiliriz? Bunları tartışmak önemli ve bunun için ne yapabiliriz diye sana soruyorum.

Dilşat'a şöyle bir katkım olacak: Ben de bir HDP'li olarak, yani herhalde heyecandan unuttun diye düşünüyorum, HDP'nin de bir kadın partisi olduğunu, geçmişte kayyumlar atanmadan önce belediyelerde özellikle kadın çalışmalarının, kooperatiflerin ve geçimlik atölyelerin kurulduğu üzerinden de bir katkı sunmak istedim. Teşekkür ederim. Ben Fatma Koçyiğit, 676 sayılı KHK'yla işinden olmuş bir kamu emekçisiyim. Şu anda Halkların Demokratik Kongresinde çalışıyorum. Teşekkür ederim.

TANJU GÜNDÜZALP- Şöyle söyleyeyim, Solfasol'ü kurarken bu ülkede, bu şehirde paralel hayatlar yaşıyor, aynı şeyler farklı yerlerde tartışılıyor, ama yan yana getiremiyoruz demiştik. Getirebileceğimizden hem umutlu -umut kelimesini sevmeyenlerdenim- hem iyimserim, hem de çabalamak gerekiyor. 5 tane şapkası olanlarla bu tür süreçleri, yani ister toplumsal cinsiyet süreçlerini, ister kent ve mekana dair mücadeleleri beceremiyoruz. Yani tek şapkaya ya da iki şapkaya indirmemiz gerekiyor. Somut yanıt da şimdi biz Çankaya Belediye Meclisi ve Büyükşehir'i takip eden bir kurguyu tam dediğiniz şekilde nasıl yapabiliriz diye bir dönem önceki belediye meclis üyesi Necati Koçak'la beraber bir konuştuk. Şöyle, Bahçelievler Derneği var, Batıkent var, 100. Yıl Bostan var, Çayyolu var. Biz Ayrancı Derneği kurulmadı daha, kurulmaya çalışılıyor. Bu 5'inden bir gölge, yani 25-26 Mayıs'ta Nuran Talu bilir, Çankaya Kent Konseyi yeniden kurulma çabası 25-26 Mayıs'ta galiba, ama biz onun görüntüden ibaret olacağını düşünüyoruz. Alper'i eleştirenlerdenim ben, dolayısıyla da biz kendimiz bir 5-6 mahalle, semt, artık mahalle mi Batıkent, Ayrancı, bir araya getirebilen bir gölge kent konseyi kurabilir miyiz diyoruz, ama kendim dışında hiçbir şey için artık söz veremiyorum. Yani iyimserim, sürdürebilir miyiz, ama bunu sürdürdüğümüz anda işte böyle konuları birleştirerek yanıtlamaya çalışıyorum. Mimarlar Odasıyla beraber 10 yıl önce yaptığımız güvenli sokak, yani kadın, LGBTİ, çocuk için tek bir sokakta tüm esnaf ve konutla tek bir sokakta yerini de belirlemiştik, Yüksel'in devamıydı. Yani Kızılay'ın göbeği güvenli bir sokak yapalım dedik ve Kaos'tan da, Mimar da, diğer disiplinlerden de arkadaşlar birinci yılında yarıda kaldı. Yani umarım bu çalışma yarıda kalmaz ve temas edip tüm kent çeperinde bir ortak buluşma yapabiliriz.

NURAN TALU- Kafamda çok şeyler var, ama hemen Tanju'ya söyleyeyim. Kent Konseyi diye büyütmesek, kadın meclisine de odaklanabilir. Yani çünkü bir toplantı yapıldı Çankaya'da, değerli bir projeydi. Ben de bilgi vermeye çalıştım Çankayalı erkeklere, kadınlara ya da diğer toplumsal cinsiyet sahiplerine, kadını güçlendirerek Çankaya'da iklim eylemleri diye ciddi bir iş yapmaya çalışıyorlar Frankfurt Belediyesiyle, orada farkına vardım ki işte kadın yeniden işte kent konseyi toparlanacak, kadın meclisinden arkadaşlar zaten bizimki sürüyor dediler. Yani öyle demokratik bir seçim süreci gibi olmayacak, görünen o yeniden, ama en azından elimizdeki yöneticilerin, yani daha bu anlamda çomak sokmak anlamında söylüyorum. Biraz daha ilerlemek lazım, ama benim çok genel dün olamadım, ama iyi-kötü bu şeyleri cinsiyet, kent-mekan ilişkisiyle birlikte toplumsal cinsiyet eşitliği meselesinin Kübra Hocam da bilir, şimdi işte devlet istemiyor. YÖK'e yazılar yazılmış LGBTİ'yi de dışlamak için herhalde, artık söylemeyelim toplumsal cinsiyet eşitliği, bundan sonra araştırmalarda bu kalıp olmayacak, sadece *“adalet temelli kadın”* deyimi kullanılacak denilmiş. Bu yeni haberler, hocalar bilir esasen üniversite hocaları, yani adalet ve kadın yan yana, siz yine dışarıdasınız. Böyle bir ve o adalet, yani Dilşat milletvekilimiz çok iyi bilir, bu anlamda bakıldığında Melis'in söylediğinde çok değerli bir şey var. Öteki değiliz biz, hiçbirimiz değiliz. Dolayısıyla hep izlediğim ve şeyden de gelmiyorum, kadın biliminden esasen gelmiyorum ben, ama tabii uğraştık bu işlerle de, hep kendimizi bir mağdur rolüne sokuyoruz ya da o girdabın içine hep sokuyoruz ve neler yapabiliriz, nasıl mücadele edebiliriz? O mücadelenin içinde bile bir öteki hissiyatı var. Bundan çok çabuk kurtulmamız lazım, yani kurtulamadığımız bir şey bu bizim, niye kurtulamıyoruz? Yani benim düşünceme göre genel baktığım bir konu, ama bu konuda derinliklere inemiyoruz. Yani önceliğimiz şiddet, yani yaşam hakkıysa, önceliğimiz ekonomik haklar değilse, yani ağırlıklara bakmamız lazım ve disiplinlerin içerisine daha fazla derinleşerek girmemiz lazım. Yani toplumsal cinsiyet ve mekan dersi veriliyorsa, toplumsal cinsiyet eşitliği ve iklim mücadelesi, toplumsal cinsiyet eşitliği ve istihdam, ama bunların derin verileriyle, araştırmalarıyla öne daha fazla çıkmamız lazım. Üniversite için söylemiyorum bunu, şimdi artık devlet dışı aktörler moda, yani bizim hepimiz devlet dışı aktörleriz. Devlet dışı aktörlerin o rolleri sivil toplum olarak, sokaktaki kitleler olarak ya da herhangi sendikalar olarak bunların hepsinin hep böyle krema gibi tepede bir toplumsal eşitlik ilişkisi, işte kooperatifler tamam, yıllardır konuşuyoruz tarım kooperatiflerini, kadın kooperatiflerini, ama ben söylüyorum ki yetmez. Çünkü eğer ekonomik aktör olacaksak enerji kooperatifleri, yenilenebilir enerji kooperatiflerini ele geçirmeliyiz. Bunu çok uçuk bir şey olarak söylemiyorum, çünkü eğer sağlıklı bir yaşam içerisinde olacaksak yaşam hakkımız bizim yaşama hakkımıza dönüşecektir. O anlamda bakıldığında Ovacık'taki tarım kadınları belki

o fasulyeyi ve nohudu gereksiz üretiyorlardır fazla su harcayarak, belki de o bölge çoktan kurak olacaktır ve artık o suyu kullanmadan başka bir ürün desenine döneceklerdir. Yani bir adım daha ileri düşünmek zorundayız. Benim anlatmaya çalıştığım mesela, Güneydoğu Anadolu'da bazı küçük çalışmalar var. Kadınlar güneş paneli üretiyorlar ve kadın işçi diyor ki: *"Bizi daha çok tercih ediyorlar, çünkü biz dantel işlediğimiz için güneş panellerindeki küçük o nüvecikleri biz ellerimiz daha yatkın, daha hızlı üretiyoruz"* Biraz daha derin disiplinlere, derin konulara, ihtisas alanlarına, ama daha mağdur değil, aktörüz, ev ekonomisti değiliz, enerji ekonomistiyiz, tarım ekonomistiyiz diye verilerin ve araştırmaların güçlenmesi lazım. Benim yarım günlük buradaki halimde herkesinki çok değerli, ama küçük kızların ulaşım konusundaki müdahalesi daha değerliydi. Çünkü ulaşım sektörüne girdiler orada, toplumsal cinsiyet eşitliğiyle ilgili derin derin eril bir konunun içerisine başladılar. Dolayısıyla benim söylemeye çalıştığım şu mağdur söyleminden artık vazgeçelim. Kadınlarımız, hiçbirimiz mağdur değiliz, hiçbir öteki mağdur değil, öteki de değiliz. Araştırmalara devam, araştırma tezlerine devam, ama üniversitelerde kalmayacak, yüksek sesle konuşulacak, parlamentolara götürülecek, kanun teklifleriyle değerlendirilecek. Yani bu zinciri koparmadan yürümek zorundayız diye düşünenlerdenim. Teşekkür ederim.

ESRA OĞUZ- Mağdur değil, sabırlı olalım.

NURAN TALU- Onu da olmayalım.

ESRA OĞUZ- Sabırla hani mücadele sabrının gittikçe, gittikçe.

NURAN TALU- Mücadele kelimesini dünya bıraktı artık, mesela iklim değişikliği çalışıyorum yıllardır biliyorsunuz, bu işin siyasetini biliyorum. Artık dünya bile yani mücadele demiyor, action diyor, eylem. Bunun için işte birleşe birleşe daha önemli oldu.

ESRA OĞUZ- Kübra Hocam söz istemişti.

KÜBRA CİHANGİR ÇAMUR- Teşekkür ederim. Bir ara gözlerim doldu. Artık bunu kadınlığımıza mı verelim bilmiyorum, gerçekten müthiş tartışmalar yapıldı iki gündür, çok besleyici tartışmalar yapıldı. Bu şeyin tutturduğumuz kadın işte mekan, tüm cinsiyetlerin işte hetero olmayan kendisini nasıl hissediyorsa, isimlendirmeye bile gerek olmadığını düşünüyorum, herkesin, her varlığın mekanda yer alma biçimini çok saygı duyulması gereken bir düşünce biçimi olarak tanımlamamız gerekiyor. Bu saygı duyduğumuz zaman zaten onların Ali'nin söylediği -Ali diyorum kusura bakmayın samimiyetten, Ali Bey demiyorum artık- *"biz zaten mekanda normal olarak yer almaya başlayabilsek işte siz bize sormayacaksınız nerelerde yer alıyorsunuz"* diye dedi. Yani müthiş doğru bir

tespit bu, şu normal tanımlamasının dışındaki herkes aslında Nuran mağdur değil dedi, ama mağdur Türkiye’de, ama mağdur edenler mağdur edebiyatından müthiş kazanırken gerçek mağdurlar mağduriyetten müthiş kaybediyor. Böyle bir şey de çelişki var. Bunları gidermek üzere de çokça tartışmamız gerekiyor. Ben aslında şöyle bir şey sormak istiyorum: Bu normaldir, standarttır, onları bir kenara bıraktığımızda mekanı herkes için yeniden tanımlama biçimlerinde bu sizinle öğle arasında konuştuğumuz lig beni çok etkiledi. şu gerçekten erkek olmayan, eril olmayan futbol oynama biçiminiz, yani o modele benzeyen birtakım modelleri geliştirebilir miyiz, daha mekana yayabilir miyiz? Mesela, Ayrancı inisiyatifinden bahsettiniz. Oralarda da başlangıçtan itibaren daha böyle dengeli, denk sözcüğü bence çok anlamlı, yani eşitlik bazen denklik getirmiyor. Denk temsil biçimleri, denk katılma biçimlerini nasıl kurgulayabiliriz sorusunu sormak istiyorum. Hepinize çok teşekkür ediyorum. Hiçbir sözcüğünü kaçırmayacağım bir tartışma oldu, çok teşekkürler.

TANJU GÜNDÜZALP- Biraz böyle üçlü bir yanıt kendiliğinden olacak. Tesadüfen elimi açtım, o geldi. Anafartalar Çarşısının yıkılma süreci, Anafartalar Çarşısını bilmeyenlere söyleyeyim, içinde çok kuvvetli seramik panoları olan ve çok büyük boyutlu açık hava müzesi kılıklı bir yer ve Kızılay merkez olmadan -şimdi Kızılay da merkez olmayı kaybediyor- eskiden Bent Deresine gelen tüm çeper Ankara’nın alışveriş noktası, ilk yürüyen merdivenin olduğu Ankara’nın ilk AVM’si diyebiliriz. O mücadelede biz iki kişi öteki kim diye bir perde gibi, yani bu reyon, perde örneklerinin satıldığı reyon düşünün, böyle bir reyon tasarladık. Her biri böyle 20 cm.e 120 cm.lik şeylerde sadece sosyalist kimliğimizle ifade etmeyelim diye sırayla okuyorum, hemen bitireceğim. Sırayla ötekileştiriyorlar, ötekileşiyoruz. Yani Nuran’ın söylediğine de katılıyorum. Yalnız bırakıyoruz, dışlanana, yok edileni, öldürüleni, yıkılanı, gazeteciyi, Etibank binasını, kadını, bisikletimizi, barış talebini, havagazı fabrikasını, Roboski’de öldürülen çocukları, yaya halimizi, sendikali işçiyi, İller Bankası binasını, Nuriye’yi, SEM’i, sonunda her gün girip çıktığımız yıllardır alışveriş yaptığımız Anafartalar binasını. Şimdi burada sıra size geliyor. En sonuna da ayna koyduk, yani 35 tane perde motifini bir yay reyona taktıktan sonra en sonunda da kendiyi yüzleşiyor, yani sıra sana geliyor. Yani kimse öteki değil sen de ötekileştirmedığın sürece, ama her gün giriş çıktığın Anafartalar’a ses çıkartmadığın sürece burası da gidecek, ama bir ara sen de gideceksin. Onun için Melis’in söylediğine kesinlikle katılıyorum. Aynamızla kendimizi tarifleriz, öteki kavramı onun için çok önemlidir, ama kendimizi sadece orada tutup mağdur durumda -ki mağdurluğumuzu tarif de edemiyoruz, siyaset bunu çok daha iyi kullanıyor- şey yapamayız. Özgür Lige gelince, işte bunu, yani hiç kimse kimseyi ötekileştirmeyen bir ortamı nasıl kurabiliriz diye

konuştuk. Çok başarılı olduğunu bazı şeyler şudur, bu çok yaşanan bir şeydir: Etkisi içeriden daha büyüktür. Özgür Lig de öyle hani, hemen övecek değilim, etkisi kendisinden daha büyüktür, ama 7 yıldır İstanbul'da da Karşı Lig devam ediyor. Yani en son maçımızda bir kadın arkadaş sadece pas almadı diye tüm maçı yeniden tasarlamaya çalıştık. Çünkü müdahale ediliyor ve kavga çıkartılmamaya çalışılıyor. Problem bir şeyi başarmak değil, uzlaşarak kural koymadan, ama bu 150 kişilik bir grubun içinde başarıyor ve futbol olması, hani en benim de hiç sevmediğim bir spor dalı futbol olması ayrıca bir iyilik yaratıyor. Esas sorunun biraz önce Solfasol'le ilgili örnekte söyledim, paralel hayatların temas edememesi olduğunu düşünüyorum ben, yani yeni birey çok fazla tek başına, ben biricğim diyor, çocuğu öyle yetiştiriyoruz ve sistemin tam o ırkçı kimliğine doğru hızla koşar adım gidiyoruz. Yeni birey kendini değerli tutan bir tüketim ikliminden geliyor. Onun için yan yana gelemiyoruz. Bence bu sorunu esas çözmemiz lazım.

ALİ EROL- Soru bana gelmedi, ama dayanamadım. Öteki muhabbetinden dolayı dayanamadım. Eğer böyle giderse bir şey, yani zihinlerde benim kabul edemeyeceğim bir şekilde kalacak gibi, öteki muhabbeti ve öteki ilişkisi ya da öteki söylemi duygusal, kişisel bir muhabbet değil benim bildiğim kadarıyla, işte arkadaşımız şey demişti ya, tanımlama aşamasından geçmişti. Yani 200 yıl önce tıp ve medikal psikiyatri beni homoseksüel diye tanımladığında aslında bu ne anlama geliyordu ve günümüze kadarki işte öteki dediğimiz ya da öteki addedilen ya da kendini öteki olarak gören grupların statüsü ne anlama geliyor? Bu bir yani kişisel, duygusal alışverişle hallolacak bir konu değil, oradaki işleyişe baktığımızda karşımıza aslında bir iktidar ilişkisi çıkıyor. Oradaki işleyişe baktığımızda karşımıza ayrımcılık ideolojilerinin şekillendirdiği bir ötelenme ve mesafelenme çıkıyor. Kadınların ötekileştirilmesi, kadınlar sömürülüyor. Bunun adını koymak gerekiyor. Eşcinsel ya da LGBTİ'lerin ötekileştirilmesi bizim kaşımızı-gözümüzü sevmedikleri için değil ki aslında kendimizi gizlediğimizde topluma pekâlâ statülerimizle dört dörtlük dahil olabiliyoruz o yalan, riyakar ilişkiden hareketle, ama niye peki adımızı koyduğumuzda hemen bizi bize rağmen tanımlamak istiyor? Çünkü aslında beylik laftır, hepimiz biliyoruzdur. Sen Türk'sen, Sünni Müslüman'san, hetero erkeksen aslında senin kendi adını koymasın bile, telaffuz etmesen bile bir iktidar konumun vardı.

ESRA OĞUZ- Bu ülkenin ev sahibi, esas kanun koyucusu, değil mi? Merkezde oluyor, diğerleri de periferiğe yerleşiyor böylelikle.

ALİ EROL- Yani işi duygusala bağlayıp ya işte hepimiz insan değil miyiz, hepimiz kardeş değil miyize gider bu ve böyle giderse de hah, gönülden, elbette benim de gönlüm o, çünkü yani bu bir zulüm. Tamam, erkekler kadınları sömürüyor,

baskılıyor, öldürüyor, ama diğer taraftan aslında şunu da biz biliyoruz: O erkekliğin de erkeklerin omuzlarına nasıl bir yük getirdiğini de biliyoruz, ama erkekler o yükü tercih ediyor. Çünkü niye? Rant daha kârlı, dolayısıyla burada ayrımcılık ideolojilerini, ayrımcılık ideolojilerinin ürettiği bizim için söyleyecek olursak örneğin, homofobik ve transfobik nefreti ve iktidar ilişkilerini ve iktidar ilişkilerinin gölgelediği ekonomik, sosyal ve siyasi mesafeleri gözden ıraklaştırmamak gerekir diye düşünüyorum. Bu öteki muhabbetine, yani duygusal dalmamak gerekir diye düşünüyorum.

MELİS OĞUZ- Bana söz hakkı doğduğu için hemen cevap vereceğim. Yanlış anlaşılıysam tekrarlamak isterim. Ben duygusal bir tanım yapmaya çalışmadım. Ötekinin ve ötekiyle ilgili konuştuğumuz şeyleri toplumsal cinsiyet perspektifinden baktığımızda, “toplumsal cinsiyet” kavramının da kadın kadın biyolojik cinsine özgü olmadığı ve bu biyolojik cinsle ilintilendirilerek sınırlandırılmaması gerektiğini anlamamız gerekiyor demek istedim. Kadın ve kadınlık inşası, erkek ve erkeklik inşasıyla doğrudan ilişkili. Keza heteronormatif gibi tanımlar da aslında normları tarif eden, ortalamalar üzerinden bir değerlendirmeye yapmaya çalışan ve bu ortalamalardan sapan herkesi de “sapkın” olarak nitelendirir. Bir Excel tablosu oluşturur gibi bir kişi ya da cinse ait özelliklerin listelenmesi misali, birisi bu ise, diğeri budur; bu şu ise, diğeri şudur gibi; ya da birbiri ile kesişen, içeren ya da birbirini dışarlayan kümeler kurgusu gibi düşünülür, öteki tariflemesinde. Benim de burada oldukça bilimsel bir bakış açısıyla anlatmaya çalıştığım şey şu; toplumsal cinsiyet çalışmalarını yaparken anlamamız gereken ve incelememiz gereken şey birbirinin içerisinde olmayan, birbirinin içerisine dahil edilmeyen, birbirini karşılıklı olarak dışarlayan olarak kabul edilegelmiş kümeleri ve küme elemanlarını de algılamak gerektiği.

Kadın biyolojik cinsi, demografik olarak dünya nüfusunun yüzde 51’ini oluşturuyor. Elbette ki erk ve iktidar sahibi olmak çok başka bir şey, bu niceliksel çoğunluk olmakla doğrudan alakalı bir şey değil. Biz toplumsal cinsiyet çalışmaları yaparken, mağdur olana, yani erki ya da iktidarı elinde tut(a)mayan gruplara odaklanan çalışmalar yaparken, erki elinde tutan grupları da hiç incelemiyor olmamızı önemli bir eksiklik olarak görüyorum. Ötekinin inşası önemli ve karmaşık bir süreçtir. Kadının ötekisi erkekse, homoseksüelliğin ötekisi heteroseksüellikse, bu çalışmaların içerisine karşı tarafı ve karşı tarafın kendine neyi tehdit gördüğünü algılayabileceğimiz araç ve araştırmaları da eklemek lazım demeye çalışıyorum; ve sözü tekrar Dilşat Hanım’a bırakıyorum.

DİLŞAT CAMBAZKAYA- Melis Hocam bir şey anlattı, ama anlaşılacak ya da kadın ya da erkek, işte o rollerin içerisinde de yüzde 51 evet, dünyanın yüzde

51'ini kadınlar oluşturuyor, ama ne kadar görünür kılıyoruz, ne kadar görünüyoruz? Şimdi ötekileştirilmek sadece kadın-erkek ya da LGBTİ'ler olarak değil, bir bütün olarak görmek lazım. Siyasetle uğraşan biri olarak söylüyorum, sadece bir vekil olarak değil, ötekileştirilmiş Kürtler de başlıyor, ötekileştirilmiş Ermeniler de başlıyor, Aleviler de başlıyor, doğallığında sistemin yarattığı, esasen sistemin yarattığı biz değil, bizi öteki yapan, aslında biz ötekileşmiyoruz. Çünkü ezilen kısım biziz, ezilen kesim biziz, ezilen sınıf biziz çünkü, bizi öteki yapan sistemin kendisi. İşte Aleviysen benden değilsin diyor. Biraz önce Ali'nin söylediği şeye katılıyorum, işte kadınsan benden değilsin, öbürüysen benden değilsin, Kürt'sen benden değilsin diyerek bizi sistemin içerisinde zaten sınıflara böldükleri için değil. Biz de doğal olarak burada kadından doğru baktığımızda görünür kılınmak istiyoruz. Fikirlerimizle, anlayışımızla bir şeyleri oturturmaya çalışıyoruz. Bakın, Türkiye'nin şöyle bir gerçekliği var: Türkiye'de her gün 5 tane kadın katlediliyor, 5 tane kadın cinayeti işleniyor. Şimdi bunları nasıl görmezden geleceğiz? Dünyanın yarısı bizim diyoruz, biz kadınlar alanlara çıktığımızda şunu söylüyoruz: Dünyanın, göğün yarısı bizim diyoruz, ama o göğün yarısı olanlar olarak, kadınlar olarak hiç görünmüyoruz. Eğitimde görünmüyoruz, ekonomide görünmüyoruz, bulunduğumuz hiçbir alanda, siyasette görünmüyoruz. Bakın, ben Meclisten gelen, siyasetten gelen bir insanım. Siyaset sadece parlamentoda olmuyor. Biz yaşamımızın her alanında siyaset yapıyoruz. 25 yıldır ben siyasetle uğraşan bir kadın arkadaşlarınızdan biriyim, ama siyasetin içerisinde de ötekileştiriliyorsunuz. Çünkü en önce eşitlik meselesinde de, hani bunun adına başka bir şey diyebiliriz Nuran'ın söylediği gibi, ama eşit değiliz. Parlamentoda eşit değiliz. Bakın, bugün Meclisin çoğunluğu olarak HDP kadın grubu var, ama orada bile eşit değiliz. Çıktığımızda bize tahammül edemeyen bir erkeklik, erillik var. Hani bunları böyle görmek lazım, o yüzden eşitlik meselemiz ya da görünürlük meselesinde maalesef bizimle alakalı ya da karşımızdaki erkekle ya da diğerleriyle değil, işte bir canlıyı bile kendimizden görmüyoruz, bir çocuğu kendimizden görmüyoruz. Evde doğum yaptığımızda, yani bir doğum yaptığımızda en önce sorarlar **“erkek mi”** diye, burada bile ayrıştırıyor. İşte tam buralarda dedik ya ezberletilmiş toplumsal rolleri oynadık, bu rolleri yıkmamızın, değiştirmenin bir ifadesi olmalı, bununla beraber, bireyin kendisiyle beraber değişerek bir şeyler olmalı. İşte o zaman biz Kürt oluruz, işte o zaman biz Alevi oluruz, o zaman biz Ermeni oluruz, o zaman birbirimizi anlayabiliriz.

Mikrofon bana gelmişken kısaca söyleyeyim. Bugün anneler günü, aslında çok böyle anneyim, ama böyle çok şeye takıldığımız bir mesele değil, ama bugün cumartesi annelerinin anneler günü olmasını istiyorum. Bugün beyaz tülbentli annelerin direnişteki, bugün sokakta dayak yiyen, şiddet gören annelerin anneler

günü kutlu olsun istiyorum ben, onlara atfen olsun istiyorum kendi açımdan sizden naçizane şeyimle, sadece bunun için şeye gerek yok, Kürt olmaya gerek yok. Bunun için kadın olmaya gerek yok, bunun için sosyalist olmaya gerek yok, bunun için sadece insan olmaya gerek var diyorum. O yüzden farkındalık meselesi bence daha önemli diye düşünüyorum, teşekkür ederim.

ESRA OĞUZ- Teşekkürler. Zaten bitmeye yakınız, ben de son sözleri isteyecektim. O zaman sırayla mikrofonu vereyim, 5'er dakika kendi düşüncelerinizi, görüşlerinizi toparlarsanız, bu daha iyi çalışıyor.

ALİ EROL- Teşekkür ederim. Ben 86'da Mersin'de Dil Tarih Coğrafya Fakültesinde sosyoloji okumak için gelmiştim. Yani sıradan körpe genç bir eşcinselim, 7 000 öğrencisi olan, yani ciddi bir öğrencisi olan Dil Tarih Coğrafya Fakültesinde ben de öyleyim diyen bir kişiye rastlamamıştım ki köyü, kenti, zengini, fakiri, Kürt'ü, Türk'ü, herkesin olduğu bir okuldu ve bir kişiye bile rastlamamıştım. Neyse, daha sonra Ankara'da da eşcinseller nereye takılır, onları da bilmiyordum ve bir dönem işte içinden geçip gittiğim Güvenpark'ın aslında eşcinsellerin Ankara merkezde bir buluşma merkezi olduğunu sonradan keşfetmiştim. Hayat arkadaşımı da, hâlâ birlikte yaşadığım arkadaşımı da, eşimi de Güvenpark'tan buldum 90'ların başında, şuraya geleceğim: Şimdi bütün bu hikayeleri paylaştık. İşte kendi sahalarımızdan, kendi deneyimlerimizden bazen pratik olarak, bazen işte uzman olarak, vesaire gönlümüzden çok çok şeyler geçiyor. Gönlümüzden geçen şeylerin bazen örneğin, aslında bugünden olabileceğini gördüğümüz noktalar var, ama biraz da hani pratik programatik ve de politik yönleri olan, belki hani orta vadeli bir seyre, sürece tabi tutacağımız yönleri var. Belki burada şunu aklımızda tutabiliriz: Bütün bu bilgilerin bazıları zaten isteyen daha sonra da keşfedebilir birbirimizden, internetten, oradan buradan vesaire. Çok da orijinal bir şey yok, ama birbirimizin kaşı, gözünü sevme-sevmemenin ötesinde birbirimize yaklaştığımızda birbirimizle, ben de şimdi duygusala bağlayacağım arkadaşım, duygular önemli çünkü, onsuz da olmaz. Aramızdaki yabancılaşma mesafesini en aza indirmek aslında birbirimizi bir alt etme manasına gelmez, tam tersi birbirimizi güçlendirme ve birbirimizin özgül patikalarının önünü açma manasına da gelebilir. Türkiye'de örneğin, fethedeceğimiz bir iktidar yok, biz tanınma ve eşitlik istiyoruz dedik. Eşcinsellik hareketi, şu anda LGBTİ hareketi olarak aslında bizim yöntemimizde hep bu oldu. Güvenpark'a baktığımızda o şimdi artık park olmaktan çıkmış bir mekanda herkes farklı bir şey görebilir. Bizim için seyir neydi? 90'ların ortasında bir vahaydı orası bizim için, memleket başka bir açıdan bakıldığında 3 gün sonrasına dair insanların öngörüsünün olmadığı korkunç bir dönemden geçiyordu, ama başka bir açıdan bakıldığında da birbirini arzulayan, birbiriyle seks değil arkadaşlar, benim gibi bir kişi daha varmış diyerekten sosyalleşmek

isteyen insanların birbirini bulduğu bir mekandı, ama işte bu mekan daha sonra 40 farklı aşamadan geçti. Örneğin, sadece ekolojik açıdan bakıldığında oradaki dolmuş durağıydı, otoparktı, falandı filandı kısmı var. Toplumsal cinsiyet ve kadınlar açısından sokağın ve kentsel mekanların toplumsal cinsiyette kadınlar açısından ele alınması dediğinde ilk akla şey gelir. Karanlık park köşeleri kötüdür, orayı aydınlatalım. Tamam, kadın için bu doğru olabilir, ama oranın şu anki gibi devletin 24 saat gözüyle izleyebileceği kadar orayı aydınlatırsan aslında o parkı artık eşcinsellerin ya da birbirini arayan erkeklerin gelemeyeceği, gelse de utandırılacağı bir mekan haline de getirebiliriz. Dolayısıyla biz kendimiz için birincil talepleri dile getirir ve o talepler için birbirimizden beklentiye girerken aslında o taleplerin bileşkesini nasıl alabiliriz? Aynı parkta birlikte buluşup hem kadınların, hem eşcinsellerin ya da kim gelmek istiyorsa, o parkta kim soluklanmak istiyorsa, o parkta kim 3-5 dakika kendini iyi hissetmek istiyorsa, kim dinlenmek istiyorsa, kim geçerken uğramak istiyorsa, orada en küçük bir kaygı duymadan, o mikro mekanda küçük kaygı duymadan aslında kendini nasıl var edebilirin de bileşmesini gözetmek gerekiyor. Galiba bunu gözetirsek herhalde mücadelelerimiz ortaklaşır ve birbirimizi geliştiririz diye düşünüyorum.

TANJU GÜNDÜZALP- Ben üç tane şeye kısacak söz edeceğim: Özgürce ve kolay kelimesi, ikincisi bir arada, üçüncüsü küçük. Özgürce ve bir arada Ali'nin bıraktığı yerden bu biraz önce anlattığım her evin bahçesi yerine her sokağın bir parkı gibi bir tasarıma yönelebilen bir düşün tabii ki bu şu an için bir düş olabilir, ama çok daha görünür ve kolay olmanın alanı haline geleceğini düşünüyorum. Bu tür planlamaların yaşam sokağı, trafikten yoksunlaştırılmış her semtte bir sokağın bunun görünürlük ve kolay adına, konuttan devam edebilir şekilde çok önemli olduğunu ve görünürün haklar ya da karşı baskılar anlamında çok önemli bir alan sahibi olmak olduğunu düşünüyorum. Yani tekrar bu baskılanan ya da yasa, yürütmelikle ezilen toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yol açan tüm unsurlarla sokağa çıkabildiğimiz bir durum yaratabilmeliyiz. İkincisi, bir arada bu akademik söylemin birikiminin gündelik hayata taşınabildiği bir araya gelmenin tam da şu sıralar hani İstanbul seçimi falan koşulları da ilk kez tekrar bize bir rüzgarla hatırlatılıyor. İlgiliyizdir, ilgisizizdir, hani ben Canancıyım, Ekremci değilim, ama bu rüzgardan bir faydalanmamızda yarar var. Üçüncüsü de küçük şeyler, bu Ferhan Şensoy söylemişti Gündeste'de galiba, hani Ankara'da simitçi bile politika konuşur, vesaire. Büyük şeyleri, yani yasayı, yürütmeyi, yönetimi takip etmeliyiz, ama onlara küçük yerlerden kalıcı örnekler bırakmak zorundayız ki kabullenebilsinler. Onun için galiba küçük şeyler üzerine biraz çabalamamız gerekiyor. Teşekkürler.

MELİS OĞUZ- O zaman ben çok kısa bir şekilde hemen kapatıyorum. Esra Abl'a söylemiştim, bu soruyu hatırlatacağımı. Dün Esra Abl'a 1. oturumun sonunda pembe otobüsler ile ilgili bir sordu. Biraz tartışma ortamını kızdırmak

istemişti muhtemelen, ben kızıştırmayacağım, ama pembe otobüs ya da benzeri tüm uygulamalarla ilgili görüşümü de Toplumsal Cinsiyet/Kent/Mekan Sempozyumu'nun son oturumunda bir not olarak düşmek isterim; "Mekan öğreticidir, dönüştürücüdür; ayrık sistemler ise ayrıştırmayı pekiştirir, geliştirir." demişim. Bu kısa not ile sanırım kapatabiliriz.

ESRA OĞUZ- Çok teşekkürler, bence çok keyifli bir sohbet oldu. Elbette bu sohbeti özetlemeyeceğim, herkes kendine notlar almıştır, ama benim aklımda kalanlar şunlar: Daha çok yan yana bir araya gelmeliyiz. Özellikle Ali Erol'a çok teşekkür ederim. Bir anda kendi kendime sordum, acaba odamız Güvenpark'la ilgili açıklama yaparken bu hassasiyetleri bilseydi daha farklı bir açıklama metni yazar mıydı? Yani en azından farklı değil de bunu da içerecek şekilde, yani bu talepleri de içerecek şekilde, bilemiyorum yani, bu mümkündü bence. Daha alternatif bir araya gelme biçimleri aramalıyız. Tanju bende böyle bir şey oluşturdu. Ayrıca Ayrancı Derneğinde ben de üye olabilirim Ayrancı olarak, kurucularından da olabilirim, bunu sonra konuşalım. Bu güzel, yani bir şeyleri denemeliyiz. Her şeyi makro, dün kim demişti *"bir fili bir anda yiyemeyiz, parçalara bölmeliyiz"* diye? Yani doğru, bazı şeyleri küçük küçük değiştirmeyi, dönüştürmeyi başarmalıyız. Ben gene Dilşat Hanımı çok tebrik ederim. Yani bulunduğu konumdan hem kendini değiştirmiş, hem dönüştürmüş, hem diğer kadınlara dokunmuş, bu çok değerli. Melis'e ayrıca teşekkür ederim, her hafta bizi aydınlattığı için. Medyascope'taki *"Mekan ve İnsan"* programını mutlaka takip edin. Zaten bu sempozyumun da ana konusu gibi, çoğunlukla da kadınlar yer alıyor. Orada ayrımcı davrandığını görüyorum ben, kadın konusu ayrıca işleniyor her programda, umarım sonsuza kadar devam eder. Çok teşekkürler katıldığınız için, dinlediğiniz için ve katkılarınız için, çok teşekkür.

